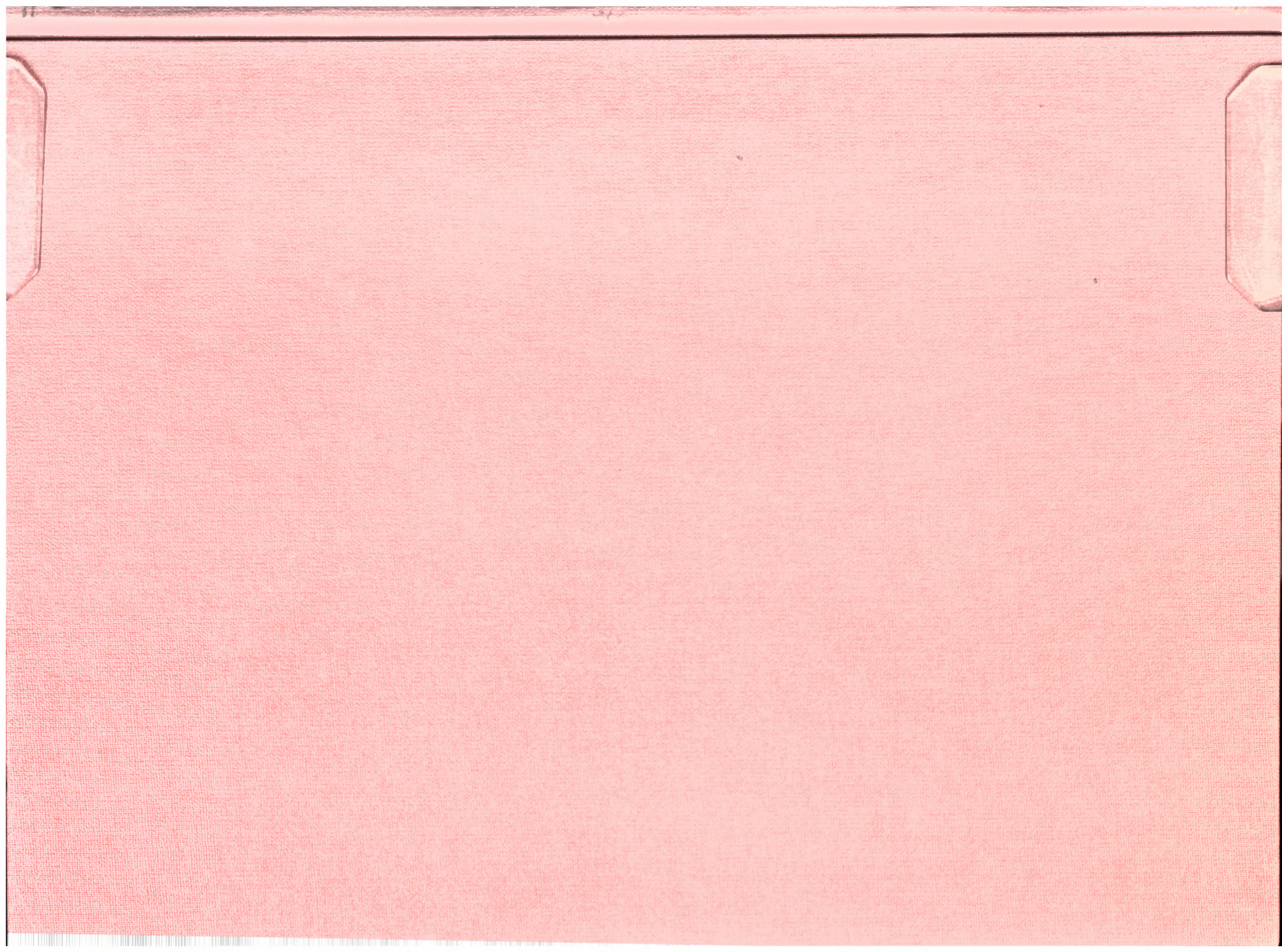

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ
Περίοδος Β'
Τεύχος 643
Παρασκευή
12 Σεπτεμβρίου 1997
Δρχ. 500

29 ΣΕΠ. 1997

Η ΝΕΑ ΕΠΤΑΕΤΙΑ

Η ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ,
ΤΟ ΣΚΟΥΛΑΡΙΚΙ
ΚΑΙ ΤΟ ΖΕΪΜΠΕΚΙΚΟ

ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ:
ΚΑΡΠΟΣ
ΓΗΣ ΑΜΗΧΑΝΙΑΣ
ΓΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΤΕΛΕΙΩΝ

ΟΙ U2
ΣΤΗΝ «ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ»:
ΟΙ ΡΟΚ ΣΤΑΡ ΣΤΗΝ
ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ
ΑΝΤΙΗΡΩΩΝ

ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΤΟΥ ΒΛΑΝΤΙΜΙΡ
ΝΑΜΠΟΚΩΦ

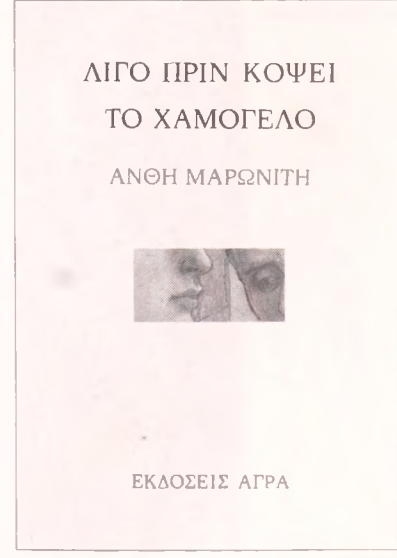
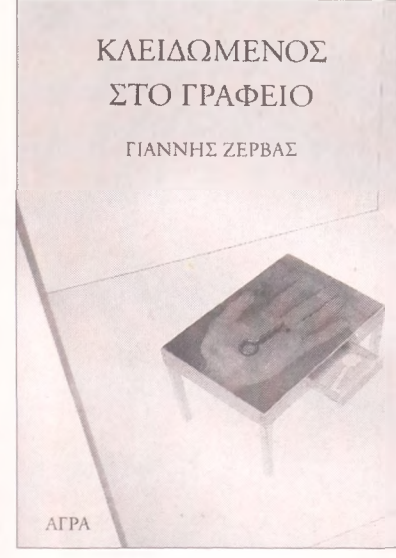
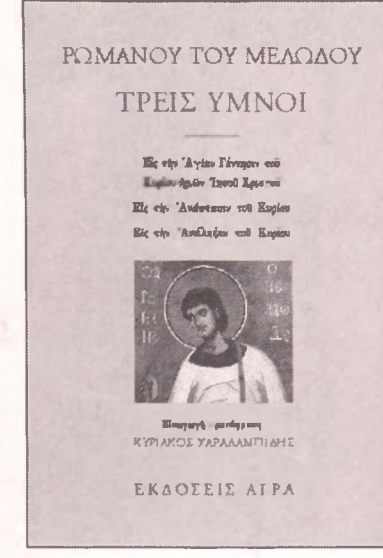
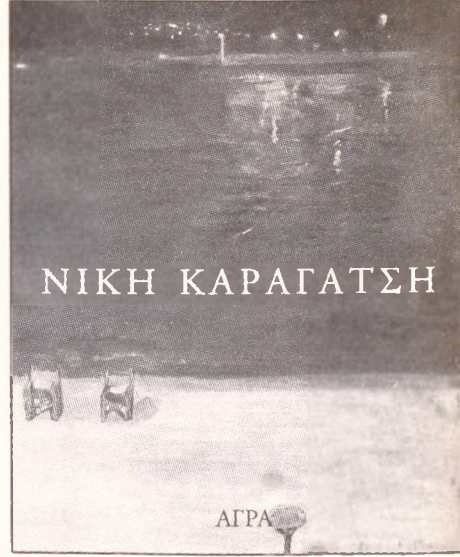
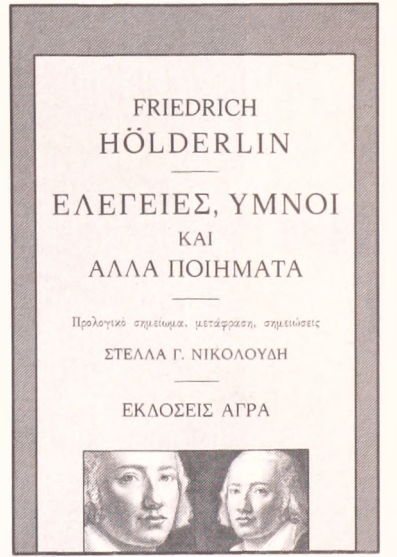
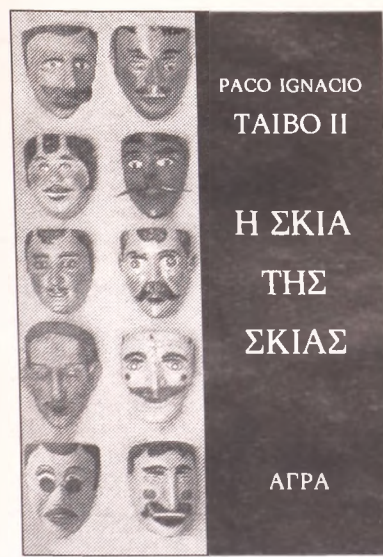
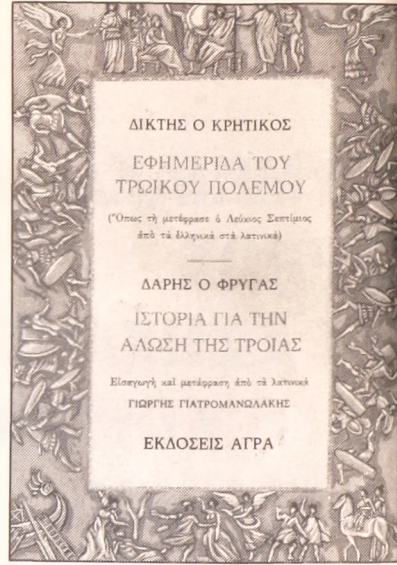
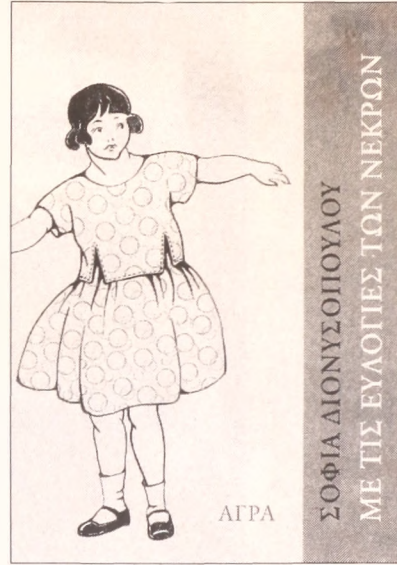
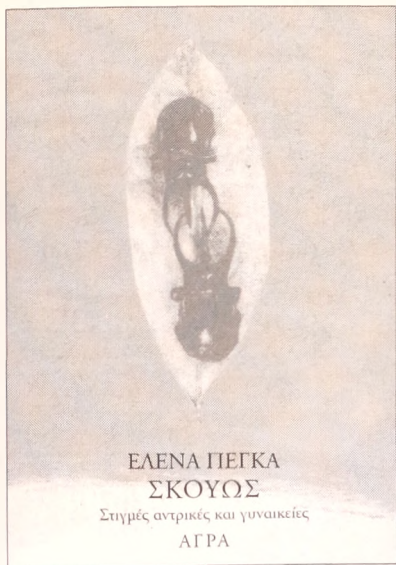
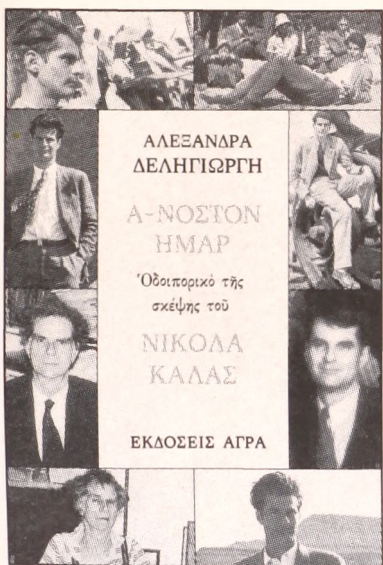
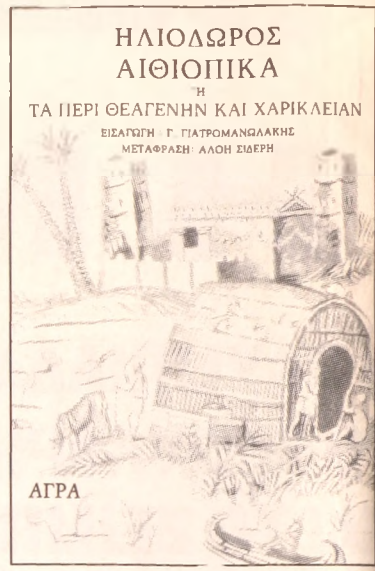
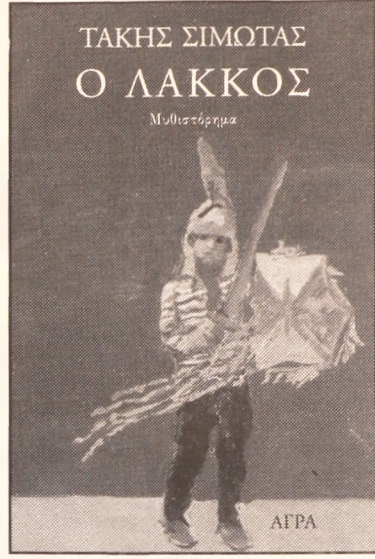
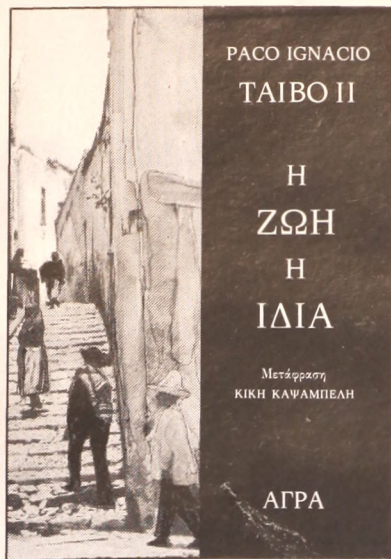
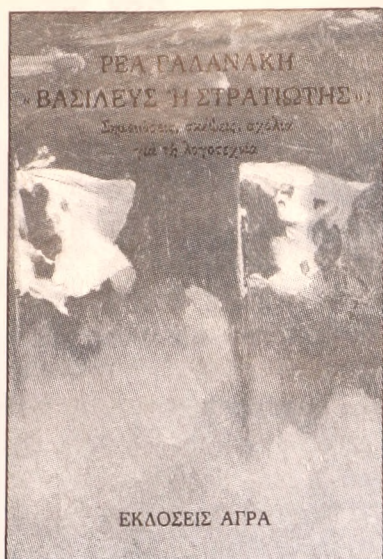

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΑΓΡΑ

ΑΠΟ ΤΟ 1979

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Περίοδος Β' · Έτος 24ο · Τεύχος 643
Παρασκευή 12 Σεπτεμβρίου 1997 · Δρχ. 500

ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ANTI ON-LINE: <http://www.compulink.gr/anti>
E mail: anti@compulink.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Ηλίας Κανέλλης

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ-ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ: Τασία Ρούμπου

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας

ΜΟΝΤΑΖ: Τασία Λεβόν

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστέρι
Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 5.000 δρχ., Ετήσια 10.000 δρχ.,
Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 40.000 δρχ.

Φοιτητική ετήσια: 8.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 38 δολ., Ετήσια: 75 δολ.,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 44 δολ., ετήσια 88 δολ.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 500,

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.000

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του Βιβλίου - Α Πουλουκτάι και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛ. 12 Η ΝΕΑ ΕΠΤΑΕΤΙΑ Για την Ολυμπιάδα του 2004 που ανέλαβε η Ελλάδα και για τις επιπτώσεις της στη δημόσια ζωή, στην πολιτική, στην οικονομία, στον πολιτισμό γράφουν οι Απόστολος Διαμαντής, Δημήτρης Καΐσης και Κ. Τσαλόγλου.

ΣΕΛ. 20 Η ΑΒΑΣΤΑΧΤΗ ΕΛΑΦΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΓΩ ΤΟΥΣ Κριτική στις θέσεις του ΣΥΝ από ένα στέλεχος του κόμματος - του Σάκη Καραγεωργίου

ΣΕΛ. 21 ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: Το μέλλον της Δυτικής Σαχάρας - του Αστέρη Χουλιάρη. Ευρωπαϊκή Ένωση: Ευελιξία και κατάληξη μιας μακράς συζήτησης - του Αντώνη Παπαγιαννίδη Παγκοσμιοποίηση και η αναγκαιότητα ενός θεσμικού πλαισίου - του Γιώργου Σιγηνού

ΣΕΛ. 32 ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ Σελίδες για έναν μικρό συνεργάτη του Αντί που έφυγε τόσο ξαφνικά και οδυνηρά. Και κάποια, ενδεικτικά, κείμενα ενός ταλέντου που δεν πρόλαβε...

ΣΕΛ. 42 ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΡΗΣ «Ο συνεργάτης, ο πνευματικός άνθρωπος, ο Μυτιληνιός, ο φίλος». Για τον παλιό και έγκυρο κριτικό της Επιθεώρησης Τέχνης (και του Αντί) γράφει ο Δ. Ραυτόπουλος

ΣΕΛ. 46 U2: ΟΙ ΡΟΚ ΣΤΑΡ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΗΡΩΩΝ Ποιοι είναι πραγματικά οι U2, που θα δούμε, σε λίγες μέρες, στη Θεσσαλονίκη; - του Βασίλη Ρούβαλη

ΣΕΛ. 55 ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΤΗΣ ΜΝΗΜΗΣ Ο Μισέλ Φάις γράφει για την αυτοβιογραφία, το πιο στιβαρό έργο του Βλαντιμίρ Ναμπόκωφ, που σύντομα θα κυκλοφορήσει στα ελληνικά.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Η νέα επταετία, σελ. 4

ΟΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΑΙ

Κώστας Κουφογιώργος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Τύπος, σελ. 11

ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΙΣ

Ελένη Κολιοπούλου, σελ. 36

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Επιστολές, σελ. 37

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 39

ΑΝΤΙ/ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ

Μ. Θεοδοσοπούλου, σελ. 60

ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΙΠΑ

Βαγγέλης Ραπτόπουλος, σελ. 66

Η ΝΕΑ ΕΠΤΑΕΤΙΑ

ΠΗΡΑΜΕ ΤΗΝ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ. Με θριαμβολογίες υποδέχτηκαν την είδηση τα κανάλια, η πολιτική ηγεσία της χώρας έσπευσε να πλειοδοτήσει σε ενθουσιασμό (αφού, πριν, είχε λάβει τις δέουσες αποστάσεις, για να μη χρεωθεί τυχόν απώλειά της), η αξιωματική αντιπολίτευση υπερθεμάτισε, όπως κάθε αντιπολίτευση που δεν έχει τίποτε να πει, ενώ η Αριστερά, έστω για την τιμή των όπλων, έκανε κάποιες δηλώσεις, υπενθυμίζοντας τις πλαστές «αξίες» του σύγχρονου ολυμπισμού και το τίμημα της γιορτής που θα κληθεί να πληρώσει ο έλληνας πολίτης. Αργά και εκ των υστέρων.

ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΚΛΙΜΑ της γενικής ευφορίας, πολλά ξεχάστηκαν – έπρεπε να ξεχαστούν. Ήρθε όμως η επομένη των θριαμβολογιών (μετά τη φιέστα που στήθηκε στο Ζάππειο και στην οποία χοροστάτησε το δίδυμο των «εθνικών» μας τραγουδιστών, Νταλάρας-Αλεξίου), η ώρα που έπρεπε να γίνει ο λογαριασμός του Καραγκιόζη, και τα οικονομικά επιτελεία άστραψαν και βρόντηξαν. Νέοι φόροι, και νέος κρατικός τζόγος (εκτός από το νέο ευρωπαϊκό λαχείο, αναγγέλθηκε και η πιθανή κυκλοφορία ολυμπιακού λαχείου) περιμένουν τον έλληνα πολίτη ενόψει του νέου Προϋπολογισμού. Κι όλα αυτά, όχι για να καλυφθούν τα διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας μας και να πλησιάσουμε, όσο το δυνατόν πιο κοντά, στην περιβόητη οικονομική σύγκλιση. Όλα αυτά για το «νέο πουκάμισο αδειανό» της «εθνικής υπερηφάνειας»: για το όραμα της μεγαλοπρεπούς τέλεσης της Ολυμπιάδας. Τα καταναλωτικού περιεχομένου ανελαστικά αυτά έξοδα μαζί με τις εξίσου αντιπαραγωγικού περιεχομένου υπέρογκες δαπάνες για εξοπλισμούς (όπως επισημαίνει στο άρθρο του ο συνεργάτης μας Κ. Τσαλόγλου) υποθηκεύουν ουσιαστικά την πορεία της χώρας προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση.

ΤΑ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΑ προβλήματα της οικονομίας μας βαθαίνουν με την Ολυμπιάδα – και μαζί τους, και τα διαρθρωτικά προβλήματα της κοινωνίας μας. Ήδη, άρχισαν τα όργανα για τους επιβουλεύόμενους μερίδιο από τον πακτωλό χρημάτων που θα διατεθούν για τη διοργάνωση. Εκτός από τους διαγωνισμούς και τις διαβουλεύσεις για το ποιοι θα ηγηθούν της νέας «εθνικής προσπάθειας» (ποιοι, δηλαδή, θα βρεθούν κοντά στα κέντρα εξουσίας και στον κορβανά), το κράτος έδειξε κι άλλες κακές όψεις του: μια απ' αυτές έχει να κάνει με την αστυνομική αντίδραση, τη σύλληψη και την παραπομπή (σε μια περίπτωση και την καταδίκη) αντιτιθέμενων πολιτών στην Ολυμπιάδα. Ήταν μικρές περιθωριακές αντιδράσεις – απέναντι σε μια μαζικά αποδεκτή «μεγάλη ιδέα».

ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ, ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ και ιδεολογικές επιπτώσεις δεν είναι οι μόνες. Δυστυχώς, κάθε «εθνική ιδέα» συνοδεύεται και από το γνωστό εθνικοπατριωτικό κιτς. Σε συνδυασμό με την εμπορευματοποίηση και τον αμοραλισμό πολλών ονομάτων της τέχνης, τίποτα δεν αποκλείει ότι το έλλειμμα που θα κληθεί να πληρώσει ο πολίτης θα είναι και έλλειμμα πολιτισμού. Όσο για το τι είναι η Ολυμπιάδα, ας αρκεστούμε προς το παρόν στον ορισμό της, όπως τον είχε δώσει, αρχές τρίτου αιώνα π.Χ., ο Μένανδρος: «Πλήθη, ακροβάτες, αγορά, γιορτές, κλέφτες». Και να φανταστείτε ότι, τότε, δεν μιλούσαν ούτε για παγκοσμιοποίηση, ούτε εννοούσαν όπως εννοούν σήμερα την κοινωνία της αγοράς.

αντί

Οι Εκούχρονιστοι

ΝΙΚΗΤΡΙΑ ΠΟΛΗ
Η ΑΘΗΝΑ!

ΖΗΤΩ!
ΚΕΡΔΙΣΑΜΕ ΤΟΝ
ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟ ΤΗΣ
ΓΟΥΡΟΒΙΖΙΟΝ!

ΚΚΥΦΟΤΙΕΡΓΟΣ 978

Ο ΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Μετά το «νενικήκαμεν»...

ΠΟΣΟ θα μας στοιχίσει το *Νενικήκαμεν*, στη Λωζάννη – η ανάληψη από τη χώρα μας της Ολυμπιάδας του 2004; Αν πιστέψουμε *Το Βήμα*, πρόβλημα ουδέν! Ένας «ποταμός δολλαρίων» θα εισρεύσει στην ελληνική οικονομία «καθ' οδόν προς τους Ολυμπιακούς αγώνες του 2004», με (αναπόδραστο) αποτέλεσμα ν' αλλάξει όψη όχι μόνο η Αθήνα, αλλά και όλη η Ελλάδα. Οι Αθηναίοι, μάλιστα, θα έχουν την ευτυχία να καταλάβουν τη διαφορά από το 2000, τέσσερα χρόνια, δηλαδή, πριν από την έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων...

«ΓΙΑΤΙ όχι, γιατί δεν θ' αλλάξει όψη η Αθήνα;» – θα πείτε, ίσως. Το μετρό, με τις δύο νέες γραμμές και τους 21 νέους σταθμούς, προχωρεί. Το ίδιο και το αεροδρόμιο των Σπάτων, αλλά και ο νέος αυτοκινητόδρομος (μήκους 72 χιλιομέτρων), που θα ξεκινά από τον Σταυρό της Αγίας Παρασκευής και θα φθάνει στην Ελευσίνα. Αν στα παραπάνω αυτά, προσθέσουμε την «αναμόρφωση» ολόκληρης της παράκτιας ζώνης (από τον ιππόδρομο ως το στάδιο Καραϊσκάκη), τη μετατροπή του παλαιού αεροδρομίου σε Μητροπολιτικό Πάρκο Πρασίνου, τα λογής έργα του ολυμπιακού πακέτου, κ.λπ., τότε, αν όλα πάνε καλά, αν νικήσουμε τα συμπλέγματα, τη ρεμούλα, τη μιζέρια, κάτι μπορεί να γίνει. Τότε, ίσως μιλήσουμε, για τη «νέα Αθήνα του 2004».

ΕΝΑ ΤΡΙΣ. ΣΥΝ ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ, ΙΣΟΝ...

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ, όμως, παραμένει: Πόσο θα δαπανήσουμε για τους Ολυμπιακούς; Ένα τρισ. δραχμές, κατά τους μετριότερους υπολογισμούς, χωρίς να υπολογίσουμε τα δισεκατομμύρια που ήδη ξοδεύθηκαν, την τελευταία τριετία, για την επιτυχία της Λωζάννης. Στο ένα τρισ. όμως, θα πρέπει να προσθέσουμε τα 3-6 (αν όχι τα 12 ή 16 τρισ.) των αμυντικών δαπανών – ο Άκης Τσοχατζόπουλος, ο υπουργός μας Άμυνας, ολοένα αγριεύει... – συν τα κονδύλια για την παιδεία, την υγεία, τον πολι-

τισμό, τα δίκτυα επικοινωνίας, κ.λπ. Μπορούμε να τα βγάλουμε πέρα;

«Περνάμε σε μια εξαιρετικά κρίσιμη καμπή», είπε ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης, μιλώντας στα εγκαίνια της 62ης Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης. «Το δημοσιονομικό έλλειμμα και ο πληθωρισμός πρέπει να μειωθούν κάτω από το 3% του ΑΕΠ... Το χρέος πρέπει επίσης να μειωθεί. Ο ρυθμός ανάπτυξης πρέπει να επιταχυνθεί. Τα περιθώρια για οποιαδήποτε απόκλιση από αυτούς τους στόχους είναι σχεδόν μηδενικά»... Όσο για την Ολυμπιάδα, ο κ. Σημίτης μίλησε σε τόνους συγκρατημένους. Καλή η ευφορία, τα επινίκια, οι ασπασμοί των αγγέλων προς τα άστρα, αλλά «όλα τώρα αρχίζουν». Πρέπει να μη φανούμε –είπε– κατώτεροι των περιστάσεων. Δεσμεύθηκε, μάλιστα, πάνω στο κρίσιμο θέμα της διαφάνειας: «Δεν θα επιτρέψω να γίνει το μεγάλο φαγοπότη, με αφορμή τα έργα της Ολυμπιάδας»...

ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ο κ. Σημίτης θυμήθηκε και τις σοσιαλιστικές καταβολές του! «Τα κέρδη, σήμερα», είπε, «είναι ικανοποιητικότερα από ποτέ στα τελευταία χρόνια. Όμως οι επιχειρηματικές επενδύσεις δεν επιταχύνονται ανάλογα»... Τα όσα ανέφερε ο πρωθυπουργός είναι κοινός τόπος. Στην Ελλάδα, οι ιδιωτικές κλινικές, λ.χ., εμφανίζουν ετήσια αύξηση κερδών 40-50%, οι περισσότερες τράπεζες ετήσια αύξηση κερδών της τάξεως του 50% ή του 80%, ενώ οι μεγάλες εμπορικές επιχειρήσεις εμφανίζουν αποδόσεις ιδίων κεφαλαίων πάνω από 100%. Και, όμως, όχι μόνο επενδύσεις δεν γίνονται, αλλά η φορολογία του κεφαλαίου (και ιδιαίτερα του χρηματικού) παραμένει εξαιρετικά χαμηλή. [Κατά την *Καθημερινή*, το οικονομικό επιτελείο της κυβέρνησης, υπό την πίεση των πραγμάτων, εξετάζει το ενδεχόμενο επιβολής ειδικού φόρου σε συγκεκριμένες εισοδηματικές ομάδες, χωρίς να αποκλείεται η περίπτωση αύξησης των υπαρχόντων φόρων].

ΜΕΤΑ ΤΗ ΛΩΖΑΝΝΗ, ΤΙ; ΤΟ «ΟΧΙ» ΚΑΙ ΤΟ «ΝΑΙ»...

ΠΩΣ ΑΝΤΙΔΡΟΥΝ, όμως, μετά τη Λωζάννη, έλληνες πολίτες που είχαν εναντιωθεί στην ανάληψη της Ολυμπιάδας το 2004; Η Μαρία Δαμανάκη, επί παραδείγματι, πιστεύει ότι οι σχετικές επιφυλάξεις θα πρέπει, τώρα, να μετασχηματισθούν προκειμένου να διαμορφωθεί –όπως είπε– «μια προγραμματισμένη παρέμβαση, με στόχο τη μικρότερη δυνατή επιβάρυνση του έλληνα πολίτη, την ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, καθώς και την αποφυγή έντασης των περιφερειακών ανισοτήτων της χώρας». Δεν απέκλεισε, μάλιστα, το ενδεχόμενο συμμετοχής, στη Οργανωτική Επιτροπή των Ολυμπιακών Αγώνων, όσων είχαν επιφυλαχθεί στο παρελθόν. «Οφείλουμε όλοι και όλες –προσθεσε– να εργασθούμε, ώστε να προβληθεί η χώρα στο διεθνές πεδίο, να επιταχυνθεί βηματισμός προς τον 21ο αιώνα», κ.λπ. [Με την ευκαιρία, αμφισβήτησε την ικανότητα της «παρούσας δημοτικής αρχής» (διάβαζε του δημάρχου Δ. Αβραμόπουλου) ν' ανταποκριθεί, με σοβαρότητα, στη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 – αμφισβήτηση που έσπευσε να προσυπογράψει, κάτω από τα δικά του πλάτη, ο υπουργός ΠΕΧΩΔΕ Κ. Λαλιώτης. «Κάποιοι, είπε, πανηγυρίζουν, σήμερα, για την επιτυχία της Λωζάννης, ενώ ήταν αρνητικοί ή εξέφραζαν επιφυλάξεις»...].

ΑΛΛΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ (όπως ο συνάδελφος Ριχάρδος Σωμερίτης), συνέδεσαν την επιλογή της Αθήνας με μερικές εύστοχες παρατηρήσεις. Η επιλογή αυτή απέδειξε, εν πρώτοις, ότι δεν είμεθα, κατ' ανάγκη, «ανάδελφον έθνος» («όλοι μας φθονούν, όλοι μας πολεμούν», κ.λπ...) και ότι υπάρχουν και διεθνείς, δυτικόστροφες στη βάση τους, επιτροπές, όπως η Διεθνής Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων, οι οποίες, παρά τις δελεαστικές προτάσεις της Ρώμης και της Στοκχόλμης, ψήφισαν, τελικά, Αθήνα! Εψήφισαν αυτή, όμως, συνεπάγεται και αντι-

ποιχες υποχρεώσεις, από την πλευρά μας. Η περίοδος των Ολυμπιακών Αγώνων, στην αρχαιότητα, ήταν πάντοτε περίοδος ειρήνης ή, έστω, εκεχειρίας, σε περιπτώσεις πολέμου. Η σημερινή Ελλάδα «εντέλλεται», συνεπώς, ως το 2004, να εργασθεί όχι μόνο για την επιστροφή της ηθικής στους πολύπαθους Ολυμπιακούς, αλλά και για την ανάπτυξη της διεθνούς συνεργασίας, την ανάληψη πρωτοβουλιών ειρήνης, πέρα από τις δικές της πολιτιστικές ή υλικοτεχνικές επιδόσεις. Η Αθήνα, δεν χρειάζεται τις παροτρύνσεις του όποιου αξιωματούχου του Στέιτ Ντηπάρτμεντ, για να βελτιώσει τις σχέσεις της με την Άγκυρα. Και χρειάζεται, οπωσδήποτε, προσοχή, όταν αποφασίζουμε την κήρυξη Πολιτιστικής Ολυμπιάδας, χωρίς καμιά προετοιμασία (το υπουργείο Πολιτισμού δεν έχει ιδέα!), μόνο και μόνο για ν' αποδείξουμε ότι παραμένουμε τρισχιλιετείς.

CASUS BELLI – ΑΛΛΑ Ο ΓΙΛΜΑΖ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

ΣΤΟ «ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ» που επικροτούμε, είχαμε (μεταξύ άλλων και την επίπληξη των ΗΠΑ προς Αθήνα και Άγκυρα για όσα ελέχθησαν με αφορμή το θέμα των ρωσικών πυραύλων S-300. Όπως είναι γνωστό, ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης, απαντώντας στις τουρκικές απειλές, προειδοποίησε ότι «οποιαδήποτε επέμβαση της Τουρκίας για μεταβολή του στάτους

κβο στην Κύπρο αποτελεί αιτία πολέμου». Ακολούθησε ανταπάντηση του βοηθού υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας Ινάλ Μπατού («οι πολιτικοί άνδρες δεν πρέπει να προφέρουν τόσο εύκολα τη λέξη πόλεμος», κ.λπ.), με κατάληξη τη δήλωση του εκπροσώπου του Στάιτ Ντηπάρτμεντ Τζέιμς Φόλι ότι «η υπόθεση της Μαδρίτης δεν πάει καλά», συνεπώς «πρέπει να κατέβουν οι τόνοι», πλην «δεν ανησυχούμε».

ΟΙ ΑΝΑΦΟΡΕΣ στα «casus belli» δεν εμπόδισαν, όμως, την τουρκική πλευρά να δηλώσει συμμετοχή στη σύνοδο κορυφής των βαλκανικών χωρών, που έχει προγραμματισθεί για τον ερχόμενο Νοέμβριο στην Κρήτη. Θα παρασθεί, μάλιστα, ο ίδιος ο τούρκος πρωθυπουργός Μεσούτ Γιλμάζ, συνοδευόμενος από τον υπουργό Εξωτερικών Ισμαήλ Τζεμ. Στην Κρήτη θα κατέβουν οι ηγέτες και όλων των άλλων βαλκανικών χωρών, του Κίρο Γκλιγκόρωφ περιλαμβανομένου – όπως αναμένεται.

ΚΑΙ ΕΝΩ στην κυβερνητική παράταξη «το ψάχνουν» ακόμα για την Ολυμπιάδα («άλλο η διεκδίκησή της και άλλο η διοργάνωσή της» – δηλώνει, με νόημα, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος Δημ. Ρέππας), στη Νέα Δημοκρατία ο πρόεδρος της Κ. Καραμανλής προχώρησε στη συγκρότηση της δικής του «σκιώδους κυβέρνησης». Ο ίδιος ανέλαβε τα «υπουργεία» Άμυνας και Εξωτερικών, αναθέτοντας τα υπόλοιπα επτά στους Στ. Μάνο, Γ. Αλογοσκούφη, Β. Μιχαλολιάκο, Πρ. Παυλόπουλο, Ντόρα Μπακογιάννη, Β. Μεϊμαράκη και Σ. Τσιτουρίδη. Υποτίθεται ότι στη «σκιώδη κυβέρνηση» εκπροσωπούνται όλες οι τάσεις, άρα όλοι είναι ευτυχείς, πλην των βαρώνων, οι οποίοι φέρουν βαρέως τον συλλήβδην αποκλεισμό τους.

«ΒΑΒΟΥΡΑ» υπήρξε, προς στιγμή, και στον Συνασπισμό, σε επίπεδο, κυρίως, Κεντρικής Γραμματείας, μετά την απόφαση του Μιχ. Παπαγιαννάκη να επισκεφθεί τον πρωθυπουργό, χωρίς να ενημερώσει τον πρόεδρο Ν. Κωνσταντόπουλο ή οποιοδήποτε άλλο όργανο ή στέλεχος του κόμματος... Στην Αυγή της Τετάρτης, ο ευρωβουλευτής του ΣΥΝ δέχεται ότι η στάση του αυτή δεν ήταν η πρόποσα, εκφράζει δημόσια τη λύπη του, διευκρινίζοντας, παράλληλα, ότι στη συνάντησή του με τον κ. Σημίτη –φιλική, ανθρώπινη– δεν συζητήθηκαν ούτε «διευρύνσεις», ούτε «αποχωρήσεις», ούτε «κόλπα»...

ANTHΝΩΡ

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

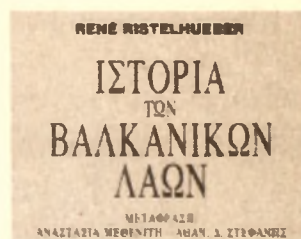
Σειρά: ΙΣΤΟΡΙΑ

(Αρχαία-Μεσαιωνική-Νεότερη)

RENÈ RISTELHUEBER

Ιστορικός συγγραφέας

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΛΑΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

“ΑΝΑΛΥΕΤΑΙ ΜΕ ΣΑΦΗΝΕΙΑ ΚΑΙ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ Η ΠΟΡΕΙΑ
ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΤΗΣ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ”

537 σελίδες με χρονολογικούς πίνακες,
13 χάρτες, ευρετήριο λαών και προσώπων,
συμπληρωματική βιβλιογραφία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Ιπποκράτους 8 Αθήνα

Τηλ.: 36.27.318

ΕΠΙ-ΝΤΡΟΠΕΣ

Είμαι βαθύτατα συγκινημένος, διότι η Ελλάς κερδίζει παντού. Και μάλιστα κερδίζει και με τις δευτεράντζες της. Εδώ δεν υπαινίσσομαι τον πρωθυπουργό, απεναντίας. Αυτός αποδεικνύεται το μαντζούνι του έθνους, ο Καραμαντζούνης του. Υπονοώ ότι και οι δεύτερες των εγχώριων καλλιτεστών θριαμβεύουν εκτός, εκλεγόμεναι Μις Υφήλιος και κόντρα Μις Ευρώπη. Και εδώ θέλω να επιστήσω την προσοχή σας. Αφού οι δεύτεροι εγένοντο πρώτοι, σύμφωνα με την ευαγγελική ρήση, κάτι θα τρέχει με τις εντόπιες επιτροπές. Κάτι λάθος στα δεδομένα και στα στοιχεία τους φέρνουν το έθνος προ εκπλήξεων.

– Για φανταστείτε όμως, αντί των δευτέρων να στέλναμε στα διεθνή καλλιστεία τις πρώτες. Είναι πασιφανές ότι θα χάναμε δύο διεθνείς τίτλους και, επιπλέον, η χώρα θα έχανε μια ευκαιρία περαιτέρω προβολής.

Βέβαια, με την Ολυμπιάδα οι μίς πηγαίνουν ολίγον στην μπάντα. Ολυμπιάδα, σου λέει ο άλλος, και μάλιστα με πολιτιστικές εκδηλώσεις που θ' αρχίσουν από το 2000. Προβλέπω, φρεν, ο θεσμός των καλλιστεστών να διέρχεται κρίση: παρ' όσα έχει προσφέρει στον τόπο. Γιατί άλλο Μις Ελλάς και άλλο Μις Δασκαλάκη. Το μόνο κοινό τους σημείο είναι οι επιτροπές. Επ' αυτού εφιστώ την προσοχή του ίδιου του πρωθυπουργού. Το θέμα είναι εθνικό. Η ρέντα μας είναι δεδομένη. Ακόμη και οι Τούρκοι παραδέχονται ότι παντού κερδίζουμε. Το αρχαίο κλέος μάς φέρνει γούρι. Φως φανάρι. Πρέπει, όμως, να προσέξουμε με τις επιτροπές. Ένα απειροελάχιστο λάθος φέρνει τα πρώτα δεύτερα και το χαλάκι υπερίπταται, προκαλείται σύγχυση και διεθνείς τίτλοι απόλλυνται: έτσι είναι.

Κατά τ' άλλα, η διοργάνωση μιας Ολυμπιάδας δεν είναι και δύσκολη υπόθεση. Σπουνδαία τα λάχανα. Το Μοναστήρι να 'ναι

καλά. Είδατε πώς τα καταφέραμε με την «πολιτιστική». Με την Ολυμπιάδα θα τα πάμε ακόμη καλύτερα. Θα την αναβαπτίσουμε στα αρχαία νάματα, στις παραδόσεις μας, στο φιλότιμο της φυλής. Θα την κάνουμε Ζεϊμπεκολυμπιάδα και παγκόσμιο πρωτάθλημα πολιτισμού, όπως θα έλεγε και ο κ. Έβερετ.

(Άσχετο. Σε τι διαφέρει το ΠΑΣΟΚ από τη Ν.Δ.; Απάντηση: Σε τίποτε, εκτός ίσως από τον ΣΥΝ).

Συνεχίζουμε: Ο πολιτισμός ενδείκνυται για μαζικές εκδηλώσεις και πανηγύρεις, προς τις οποίες ρέπει, εξ απαλών ονύχων, ο τσιφτετελάς λαός μας.

Άρα, ουδείς λόγος ανησυχίας υπάρχει. Απλώς οι νεολαίοι μας πρέπει να επιμείνουν λίγο περισσότερο σε πίστες και σε βαρελάδικα. Ε, πώς να το κάνουμε. Ο πολιτισμός απαιτεί θυσίες και οι Ολυμπιάδες προπόνηση. Αρκεί να άρει ο κ. Ρωμαίος το ρωμαιοκρατικό μέτρο του αλκοτέστ και της δήμευσης των Ι.Χ., γιατί αμφότερα καταφέρονται εναντίον της ελεύθερης έκφρασης.

Πάντως, εμένα, δεν μου το βγάζετε απ' το μυαλό ότι κάποια άσχετη επιτροπή θα επέβαλε τόσο αντιδημοκρατικά μέτρα.

Σας είπα: ο τόπος βρίσκεται στα καλύτερά του, είμαστε στα high μας ως έθνος και ως πολίτες. Το μόνο πρόβλημα για την περαιτέρω θριαμβευτική πορεία της χώρας είναι η σύσταση των επιτροπών της με τους επιτρόπους τους. Παρακαλώ, κ. πρωθυπουργέ, λίγη και επ' αυτού προσοχή.

Υ.Γ.: Επειδή προβλέπεται μεγάλη κοσμοσυρροή στους αγώνες ΡΑΓΚΜΠΥ της Ολυμπιάδας, σπεύδω εγκαίρως, μαζί με τον κύριο Δήμαρχο, να κλείσω και εγώ μια θέση για το 2004. Ως γνωστόν, των φρονίμων τα παιδιά παίζουν χόκεϊ επί πάγου.

Μ. Στεφανίδης

ΣΕΞ ΚΑΙ ΤΥΠΟΣ

Πράγματα όχι θεάρεστα ή, πάντως, όχι πολύ δεοντολογικά συμβαίνουν στον εν Θεσσαλονίκη Αγγελιοφόρο της τριάδας (ομοούσιας:) Λαμπράκη-Μπόμπολα-Μπακατσέλου: ο διευθυντής του Αγγελιοφόρου Αλέκος Παπαδόπουλος, προερχόμενος εκ ΠΑΣΟΚ, καταδικάστηκε ομόφωνα από το Πειθαρχικό Συμβούλιο της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης σε δμηνή προσωρινή διαγραφή για σεξουαλική παρενόχληση της δημοσιογράφου της εφημερίδας Μαρίας Τραυλού.

Σύμφωνα με την κατηγορία, ο κ. Παπαδόπουλος τη φώναξε στο γραφείο του και της είπε «θα πάμε στα Σκόπια να περάσουμε μαζί το Σαββατοκύριακο», και όταν αυτή αρνήθηκε, απολύθηκε – και προφανώς όλ' αυτά ασχέτως του

μείζονος εθνικού θέματος της ονομασίας της γειτονικής δημοκρατίας.

Βεβαίως, σε βάρος του κ. Παπαδόπουλου εκκρεμεί και άλλη καταγγελία στο Πειθαρχικό για αντισυναδελφική συμπεριφορά κατά την οποία φέρεται πως δήλωσε σε συγκέντρωση συντακτών πως δεν υπολογίζει τις συλλογικές συμβάσεις και «εδώ θα γίνει εργοτάξιο» – πώς έλεγε και ο Πάγκαλος, «εδώ θα γίνει Περίνο»;

Ο κ. Παπαδόπουλος έχει διατελέσει (μάλλον ξεκίνησε από) υπεύθυνος Τύπου του υπουργείου Β. Ελλάδος, υπεύθυνος Τύπου του εργοστασίου ΕΛ.Β.Ο., έχει εργασθεί στο δημοτικό ραδιόφωνο Καλαμαριάς επί δημαρχίας Θρ. Λαζαρίδη, (και στο Γραφείο Τύπου του) στο ράδιο του ΑΝΤ1 στη Θεσσαλονίκη και αλλού.

Αξιοσημείωτο είναι πως είναι η πρώτη φορά που εκδίδεται καταδικαστική απόφαση από το Πειθαρχικό της ΕΣΗΕΜΘ για παρόμοιο αδίκημα – καθώς και ότι 3 ή 4 συντάκτες της εφημερίδας τόλμησαν και κατέθεσαν εις βάρος του διευθυντή τους.

Αλλά μπορούν να ανακόψουν μια τέτοια λαμπρή πορεία του; Δ.Κ.

• Στο προηγούμενο τεύχος παραλείφθηκε το όνομα του Δημήτρη Σκούφη, κάτω από το σχόλιο της σελ 11 για τον Φουκώ, τα πολυμέσα και τη «διανόηση του ημίφωτος». Επίσης, στο τχ. 639, στη βιβλιοκριτική του Δ. Χαρίτου για το λεύκωμα της Ν. Καραγάτση, μπήκε λάθος η λεζάντα. Αφανές το πρώτο, οφθαλμοφανές το δεύτερο λάθος, λάθη όμως και τα δύο. Ζητούμε συγγνώμη.

Ο ΕΥΕΛΙΚΤΟΣ

Αχ, τι εποχή ευέλικτων ανθρώπων είναι αυτή: ο κ. **Ιω. Κουκιιάδης** π.χ., καθηγητής του Εργατικού Δικαίου του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου (λένε πως η εκλογή του ως καθηγητή υποστηρίχθηκε από την τότε ισχυρή ΚΝΕ), κατέχει συνάμα άλλες 3 σημαντικές ιδιότητες: πρόεδρος της Κοινωνικής και Οικονομικής Επιτροπής, πρόεδρος του Ανώτατου Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ) και πρόεδρος του Οργανισμού Μεσολάβησης και Διαιτησίας (ΟΜΜΕΔ) που θεσμικά παρεμβαίνει επί διαφορών εργοδοτών και εργαζομένων στις συλλογικές συμβάσεις. Αυτές οι πολλαπλές ωραίες ιδιότητες, υπερασπιστικές, υποτίθεται, των δικαιωμάτων της εργασίας, δεν τον εμπόδισαν δρώντας αίφνης και υπό δικηγορικήν ιδιότητα να στραφεί εναντίον δικαιωμάτων δημοσιογράφου, εργαζόμενης σε ιδιωτικό κανάλι της Θεσσαλονίκης: δηλαδή να ασκήσει αναίρεση στον Άρειο Πάγο κατά

απόφασης του Εφετείου Θεσσαλονίκης, που αναγνώριζε ότι πρέπει να πληρώνεται με βάση τη σύμβαση ΕΣΗΕΑ-ΕΡΤ και όχι ως ιδιωτική υπάλληλος.

Ο κ. καθηγητής, ή επί τω ακριβέστερω, τα Δικηγορικά Γραφεία Ιω. Κουκιιάδη και συνεργατών ενεργούσε για λογαριασμό των ιδιοκτητών της TV Μακεδονία, φίλα προσκειμένων δε καθ' α λέγεται του ΥΠΠΟ κ. **Βενιζέλου**.

Στο κανάλι αυτό εργαζόταν η δικαστικός δικαιωθείσα δημοσιογράφος, που τώρα αντιμετωπίζει τα γραφεία Κουκιιάδη, ο οποίος διέτελεσε επίσης και υπουργός Εργασίας επί οικουμενικής κυβερνήσεως **Ζολώτα**.

Προφανώς, ο κ. καθηγητής –και λοιπών θεσμικών αρμοδιοτήτων– δεν διέκρινε αντίφαση νομικής ή ηθικής τάξης.

Δ.Κ.

Τελικά νικήσαμε. Ή μάλλον νίκησαν...

- Όσοι τους τελευταίους μήνες τοποθετηθήκαμε, μ' οποιονδήποτε τρόπο, ενάντια στην Ανάλυση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 από την Αθήνα, αναμφισβήτητα χάσαμε.
- Όμως ουσιαστικά η μάχη τώρα αρχίζει. Για να πειστούν όλοι, ακόμα και τα αλαλάζοντα πλήθη του Ζαπτείου, ότι δεν μας έπεσε το χρυσό φλουρί.
- Για να πειστούν όλοι ότι απαιτείται σύνεση, διαφάνεια, προγραμματισμός για να μην αποβεί μοιραία η διοργάνωση της 28ης Ολυμπιάδας για την πολύπαθη πόλη μας, για την πολύπαθη χώρα μας. Λέξεις και έννοιες άγνωστες ως τα τώρα για την πολιτική, οικονομική και αθλητικοπαραγοντική κάστα των Αθηνών.
- Και για να εξηγούμεθα. Και το Μετρό είναι απαραίτητο, και το νέο αεροδρόμιο· όμως είναι τουλάχιστον φαιδρό να θεωρούμε την κατασκευή τους θείο δώρο, που μας προσέφεραν απλόχερα οι 107 αξιότιμοι κύριοι «αθάνατοι». Όχι τίποτα

άλλο, αλλά για να καταλάβουμε κάποτε ότι μερικά έργα, μερικές κατασκευές, θα έπρεπε να θεωρούνται το λιγότερο αυτονόητες.

• *Τ' άλλα μάτια* βρίσκονταν την ώρα της μεγάλης κρίσης στη Ρώμη, στη μεγάλη αντίπαλο των Αθηνών. Και ένιωσαν τυχεροί που δεν παρακολούθησαν ζωντανά τις τηλεοπτικές συνδέσεις, που δεν έζησαν από κοντά τα πανηγύρια. Λίγα εικοσιτετράωρα πριν, πληροφορήθηκαν τηλεοπτικά τη συ-

γκέντρωση των αντιρρησιών στους πρόποδες της Ακρόπολης και τις συλλήψεις μερικών απ' όσων διατύπωσαν τις αντιρρήσεις τους στους πρόποδες του ιερού βράχου. Ήταν κακό σημάδι, όπως φάνηκε εκ των υστέρων.

• Συζήτηση; Ποια συζήτηση; Εδώ ας δούμε από κοντά τους πιο γρήγορους, τους πιο δυνατούς, τους καλύτερους του πλανήτη. Με τους ξενέρωτους τους Ευρωπαίους θ' ασχολούμαστε;

• Όχι, δεν δακρύσαμε από συγκίνηση. Δακρύσαμε αναλογιζόμενοι τους καιρούς που έρχονται...

• Πρωθυπουργό μέχρι το 2008 θέλουν τον **Σημίτη** τα *Νέα* και τον **Αβραμόπουλο** δήμαρχο. Τέτοια πλήξη μας περιμένει.

• Η μάχη τώρα αρχίζει για όσους είπαν «όχι» στη νέα μεγάλη ιδέα. Γιατί δεν υπάρχει μεγαλύτερη συμφορά απ' το να καταπιείς τη γλώσσα σου...

Α.Β.

Ο ΕΠΙΣΤΟΛΟΓΡΑΦΟΣ ΣΗΜΙΤΗΣ

Η παραίτηση **Καστανίδη**, και ιδιαίτερα η αποδοχή της, είναι ευερμήνευτες ενέργειες, ακόμα και με τις απλουστευτικές αναλογίες του χαρτοπαίγνιου. Η κίνηση Καστανίδη είναι η μπλόφα που αποσκοπούσε σε ισχυροποίησή του στην κυβέρνηση, την οποία όμως, δυστυχώς γι' αυτόν, «είδε» ο πρωθυπουργός, ίσως επειδή είναι, μέχρι τώρα, ο μεγάλος κερδισμένος του τραπέζιου. Το πιο ενδιαφέρον σημείο της υποθέσεως, το οποίο ως συνήθως διέλαθε της προσοχής των Μέσων, είναι η επιστολική επένδυση της αποδοχής της παραίτησης. Η επιστολή Σημίτη οδηγεί στην υποψία ότι ακόμα και ο **Σημίτης** μπορεί, ενίοτε, να προχειρολογεί, προκειμένου να εξυπηρετήσει αλληλοσυγκρουόμενους στόχους. Η πρόταση «*Δέχομαι την παραίτησή σου*» είναι το μετέωρο του κειμένου, που ο επιστολογράφος επιλέγει να εισαγάγει στα 7/8 της επιστολής, χωρίς μεγάλη σύνδεση με τα συμφραζόμενα. Με την ίδια ευκολία, ήτοι χωρίς μεγαλύτερη βλάβη της συνοχής του κειμένου, θα μπορούσε η κρίσιμη φράση να είχε μπει σε οποιαδήποτε άλλη θέση, στην αρχή, στο τέλος, ή στη μέση της επιστολής. Ίσως, όχι παραδόξως, λόγω της θρυλούμενης παλιάς φιλίας Σημίτη-Καστανίδη, το κείμενο θα βελτιωνόταν σημαντικά αν το μετέωρο ήταν το ακριβώς αντίθετο, δηλονότι «*Δεν δέχομαι την παραίτησή σου*».

Σ. Καφαντάρης

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΤΕΕ

Το ποιος θα εκλεγόταν πρόεδρος στο Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος σας το είχαμε προαναγγείλει προ μηνών. Ο κ. **Κ. Λιάσκας**, αντιπρόεδρος και της απερχομένης επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων, επιλεγείς από τους μηχανικούς του ΣΥΝ ως υποψήφιος πρόεδρος του ΤΕΕ, συνεργάτης -με «υπαλληλική» σχέση- του κ. **Χρ. Λαμπράκη**, αφού «δεν μπόρεσαν να τα βρουν» μεταξύ τους ΝΔ και ΠΑΣΟΚ, επανεξελέγη για μία ακόμη περίοδο στο ΤΕΕ. Κατάφερε να μαζέψει -εκτός από τους ψηφοφόρους του ΣΥΝ (αυτούς τους είχε στην τσέπη)- μεγάλο μέρος των μηχανικών-ψηφοφόρων της παράταξης της Ν.Δ., να κάμει συμμαχία με τον εργολάβο **Κ. Σαββίδη** της ΠΑΣΚΕ και να κερδίσει τη μάχη έναντι του «επίσημου» υποψήφιου της παράταξης του ΠΑΣΟΚ κ. **Παπαβασιλείου**. Μην νομίζετε ότι θα κέρδιζαν πολλά οι μηχανικοί κι ο τόπος αν κέρδιζε ο κ. Παπαβασιλείου. Αλλά ο λόγος τώρα για τον κ. Κ. Λιάσκα. Η ανάθεση των Ολυμπιακών Αγώνων τον βρίσκει στο καίριο πόστο του προέδρου του ΤΕΕ.

Ο κ. **Κ. Λαλιώτης** θα «διανείμει» τώρα τα νέα μεγάλα έργα και θα βρει θερμό συμπαραστάτη και στενό συνεργάτη του στο πρόσωπο του προέδρου κ. Λιάσκα... Είδατε επιλογές ο ΣΥΝ; **Χ.Ν.**

ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ: ΜΙΑ ΕΠΙΚΑΙΡΗ ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Αρχίζει σήμερα, στο λόφο του Κολωνού, το τριήμερο αντιρατσιστικό φεστιβάλ, όπου μετέχουν 18 οργανώσεις αλλοδαπών και 26 ελληνικές. Η επιτυχία του περσινού, πρώτου, φεστιβάλ, στον ίδιο χώρο που συγκέντρωσε περίπου 4.000 επισκέπτες, οδήγησε το Συντονιστικό των Μεταναστευτικών και Αντιρατσιστικών Οργανώσεων στην επανάληψη του εγχειρήματος. Η μετακίνηση εκατοντάδων ανθρώπων καθημερινά από την Ανατολή στον δυτικό κόσμο αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που έχουν να αντιμετωπίσουν οι σύγχρονες κοινωνίες του ανεπτυγμένου κόσμου. Η κακομεταχείριση και εκμετάλλευση των μεταναστών είναι καθημερινή και η νομοθεσία των ευρωπαϊκών κρατών αρνείται γενικά την προστασία τους, με το πρόσχημα πάντα της οικονομικής ύφεσης. Πρόσφατα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δημοσίευσε έκθεση, στην οποία αναφέρεται ότι οι συνθήκες κράτησης των λαθρομεταναστών είναι πολύ χειρότερες από αυτές των άλλων κρατούμενων. Στην Ελλάδα, οι απελάσεις είναι καθημερινές και οι λαθρομετανάστες σπάνια έχουν την ευκαιρία να υπερασπίσουν τον εαυτό τους. Στη διάρκεια του καλοκαιριού, το Δίκτυο για τα Πολιτικά και Κοινωνικά Δικαιώματα είχε καταγγείλει την ένταση των απελάσεων και είχε διαμαρτυρηθεί στο υπουργείο Δημόσιας Τάξης.

Τον περασμένο Αύγουστο, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Κατά του Ρατσισμού, στην Καλαμάτα, σε αναφορά της στον εισαγγελέα Πλημμελειοδικών της πόλης κατήγγειλε την παράνομη κράτηση από την αστυνομία Καρδαμύλης δύο Αλβανών που ήταν νόμιμοι. Ήδη, διεξάγεται ΕΔΕ για έναν από τους Αλβανούς, τον **Ιω-**

σήφ Γιαλοχάρι, ο οποίος υπέστη και σωματικές βλάβες από αστυνομικούς! Η πολύμηνη και περιπετειώδης κυοφορία των προεδρικών διαταγμάτων για τη νομιμοποίηση των μεταναστών «υπό όρους», από την ελληνική κυβέρνηση, δυσκολεύει την κατάσταση των περίπου 700.000 παράνομων μεταναστών που βρίσκονται σήμερα στη χώρα μας.

Σήμερα το απόγευμα στις 7.00, η **Γιάννα Κούρτοβικ**, στο πλαίσιο του φεστιβάλ, θα αναλύσει τη μεταναστευτική πολιτική του κράτους μέσα από την πορεία των κατά καιρούς εξαγγελιών της κυβέρνησης. Αύριο, η **Ανδριάννα Μαρδάκη**, από τη SOS Ρατσισμός θα συντονίσει τη συζήτηση με θέμα «Το αντιρατσιστικό κίνημα στην Ευρώπη». Ομιλητές θα είναι ο **Γκαουσουό Τραορέ** από το Μπαλί, από τους πρωταγωνιστές της περσινής κατάληψης του Αγίου Βερνάρδου στο Παρίσι και εκπρόσωπος της οργάνωσης «Μετανάστες χωρίς χαρτιά» και η **Ανί Πουρ**, στέλεχος του μαζικού κινήματος DAL «Δίχως δικαίωμα στην στέγη». Την Κυριακή θα γίνει συζήτηση με θέμα «Εθνικισμός και ρατσισμός στην Ελλάδα», όπου θα μετάσχουν ο **Αμπντουχαλίμ Ντεντέ** (μειονοτικός, τουρκικής καταγωγής από τη Θράκη), ο **Γκάζι Καπλάνι** (αλβανός μετανάστης στην Ελλάδα), ο **Χρήστος Λάμπρου** (πρόεδρος του Μορφωτικού Συλλόγου Τσιγγάνων Αγίας Βαρβάρας) και ο **Τζεμίολ Τζιέρ** (τούρκος πολιτικός πρόσφυγας και εκπρόσωπος του πολιτιστικού κέντρου των λαών της Ανατολής «Γέφυρα»). Ελληνικά συγκροτήματα ροκ και μουσικοχορευτικά συγκροτήματα θα υπάρχουν και τις τρεις βραδιές, ενώ θα λειτουργούν και κουζίνες από 11 χώρες!

Ε.Κ.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ «ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ»

Εύγε στους επόπτες υγείας! Και πάλι εύγε σε όσα κανάλια ή εφημερίδες ανακάλυψαν ότι στον υπόγειο σταθμό του ΗΛΠΑΠ, στην Ομόνοια, μένουν άστεγοι, κυκλοφορεί αβέρτα η ηρωίνη κ.λπ. Καλά, δεν χρησιμοποιούν το Μετρό οι άνθρωποι; Ο υπουργός Δημόσιας Τάξης, με ειλικρίνεια, δήλωσε ότι το πρόβλημα δεν είναι να «καθαριστεί» η Ομόνοια! (Λες και οι άνθρωποι αυτοί είναι αντικείμενα προς μετακίνηση...). Δεν είναι, βέβαια, μόνο ή τόσο θέμα «καθαριότητας» η κατάσταση στην Ομόνοια. Είναι ζήτημα οξυ, ζήτημα κοινωνικής προστασίας και πρόνοιας. Αλλά οι άνθρωποι της εξουσίας έχουν άλλα να σκεφθούν. Πώς θα πάρουμε τους Ολυμπιακούς και πώς θα καρπωθούν οι επιτήδειοι από τα έργα...

Χ.Ν.

ΕΜΕΣΑ ΣΤΗΝ Ενημέρωση

• Εκυοφόρησεν, εκυοφόρησεν ώσπου, τελικά, την προηγούμενη Τρίτη, εδέησεν ο κ. **Παν. Παναγιώτου** να εμφανιστεί σε συνέντευξη Τύπου και να ανακοινώσει το «όραμά» του για τη νέα «δημόσια τηλεόραση» – όπως του αρέσει να αποκαλεί την κρατική ΕΡΤ. Τα πιο πολλά απ' όσα ανήγγειλε, φυσικά, είχαν κατά κόρον γραφτεί. Επί της ουσίας, εκείνα που πρέπει να κρατηθούν είναι:

— Η μείωση των υπηρεσιακών μονάδων κατά 100, γεγονός που ενδέχεται να σημάνει και μείωση διευθυντικών θέσεων.

— Ο χωρισμός της ΕΡΤ (και οργανικός) σε δύο κανάλια. Το ένα θα είναι «κυρίως» ψυχαγωγικό (η σημερινή ΕΤ1), που θα κρατήσει και το όνομά της. Θα εκπέμπει σήριαλ, ταινίες, αθλητικά, παιδικά – και τρία δελτία ειδήσεων ημερησίως. Το άλλο θα είναι «κυρίως» ενημερωτικό, θα αντικαταστήσει την ΕΤ2 και θα ονομάζεται Νέα Ελληνική Τηλεόραση (NET).

— Η πρόωγη συνταξιοδότηση πολλών εργαζομένων ελπίζεται ότι θα μειώσει το ποσόν για μισθοδοσία προσωπικού, θα ανακουφίσει οικονομικά το Ίδρυμα και θα ελαχιστοποιήσει τα προβλήματα της γραφειοκρατίας.

— Ιδρύονται ανεξάρτητα τμήματα μάρκετινγκ, προς αναζήτηση κυρίως διαφημιστικών εσόδων. Τα τμήματα αυτά θα συνδέονται απευθείας με τις γενικές διευθύνσεις ενώ, στο τέλος του χρόνου, κάθε διεύθυνση θα καταρτίζει δικό της ισολογισμό εσόδων-εξόδων, που θα ελέγχεται.

— Τέλος, και σημαντικότερο απ' όσα ειπώθηκαν, το ενημερωτικό πρόγραμμα της NET θα επιλεγεί να είναι ανταγωνιστικό

προς τα αντίστοιχα των ιδιωτικών καναλιών, με τους δικούς τους κανόνες του παιχνιδιού. Πώς αλλιώς να ερμηνευτεί το γεγονός ότι, στο παιχνίδι της ανταγωνιστικότητας, τα πρόσωπα που φημιολογείται πως θα αναλάβουν ενημερωτικές εκπομπές και τοκ-σόου συγκαταλέγονται και οι **Θέμος Αναστασιάδης** (ο περιώνυμος Τρύπας) καθώς και ο φίλος του **Πέτρος Κωστόπουλος** – του Nitro. **Πέτρος Ευθυμίου**, **Μπάμπης Παπαναγιώτου**, **Χρήστος Μαχαίρας** και **Όλγα Τρέμη** φαίνεται ότι θα είναι τα άλλα πρόσωπα που θα έχουν πολιτικές εκπομπές. Στο πρωινό πρόγραμμα θα εμφανίζεται η **Άννα Παναγιωταρέα**, ενώ αναγγέλλεται η παρουσία νέων, «φρέσκων προσώπων», στα δελτία ειδήσεων – ίσως γι' αυτά τα «φρέσκα» θυσιάστηκε ο **Απόστολος Αποστολόπουλος**, έγκυρη και νηφάλια παρουσία, με δημοσιογραφική πείρα και αποδεδειγμένα εγνωσμένο ήθος.

• Τελική πρόβλεψη-διαπίστωση: ο κάποτε «επαναστατημένος» Παν-Παν, σήμερα, εκπροσωπεί τη «διαφορετική» ενημέρωση, την εγκυρότητα της «δημόσιας τηλεόρασης», αλληθωρίζοντας προς την αγορά και τα συναλλακτικά της ήθη. Ο ίδιος παραδέχθηκε ότι παίρνει ρίσκο: εμείς θα ρισκάρουμε την πρόβλεψη ότι το αποτέλεσμα θα προκαλέσει αντιδράσεις έως και ανεξέλεγκτες. Όταν σκεφτόμαστε, μάλιστα, ότι στο βωμό της πολυσυζητούμενης αλλαγής θυσιάστηκε η δυναμική, νεανική και έγκυρη ΕΤ2 (δημιούργημα μιας ομάδας ζωντανών ανθρώπων που ε γνώριζαν το μέσο, γύρω από τον **Ανδρέα Τύρο**), θλιβόμαστε

• **Νέα Βραδυνή** θα λέγεται η εφημερίδα του **Γιώργου Τράγκα**, και έρχεται να προστεθεί στα ημερήσια φύλλα που κυκλοφορούν στα περίπτερα. Η εφημερίδα που γίνεται προσπάθεια να είναι στελεχωμένη και έτοιμη ως τα τέλη Οκτωβρίου θα έχει ως διευθυντή τον **Πάνο Παναγιωτόπουλο**, ενώ στο διευθυντικό επιτελείο θα είναι και ο **Δημήτρης Κωνσταντάρας**, που αποχώρησε από την **Αθηναϊκή**.

• **Νέα** εφημερίδα ετοιμάζονται να βγάλουν, σε συνεργασία με τον **Γιώργο Σκαρβελάκη** της χαμηλότατης κυκλοφορίας **Νίκης**, και οι **Γιάννης Αμανατίδης-Μάκης Γιομπαζολιάς**, που πρόσφατα αποχώρησαν από την **Αυριανή** – δεν έχουν ακόμα αποφασίσει τον τίτλο. Με τη σειρά της, η εφημερίδα του Ταύρου υπόσχεται, σύντομα, να ξανακλέψει τις καρδιές του αναγνωστικού της κοινού. Αυτή τη φορά, άραγε, με γυμνές φωτογραφίες – ή με άλλο γαργαλιστικό σκανδαλοθηρικό υλικό; Ποιος ξέρει;

• Στο μεταξύ, εισέρχεται στην αγορά των κυριακάτικων φύλλων η **Εξουσία**. Διευθυντής της νέας κυριακάτικης έκδοσης φλερτάρει να έκλεισε ο **Γιώργος Γεωργιάδης**.

• Τα οικονομικά προβλήματα του ΣΚΑΪ εντείνονται. Οι εργαζόμενοι, ιδιαίτερα οι χαμηλόμισθοι ρεπόρτερ και το υπόλοιπο προσωπικό «πίσω από τα φώτα» και «μακριά από τα μικρόφωνα» βρίσκονται σε κατάσταση απελπισίας. Φήμες που ήθελαν τη συνεργασία **Αλαφούζου** με κύριο επιχειρηματία –ο οποίος θα έφερνε ρευστό– δεν φαίνεται να ευσταθούν. Στο μεταξύ, μεγαλώνει το χρέος του σταθμού σε ΟΤΕ και ΔΕΗ και κάποιοι λένε ότι δεν περισσεύουν οι αντοχές.

• Το περιοδικό **Νέα Οικολογία**, στο εκδοτικό σημείωμα του νέου τεύχους του, επιτίθεται εναντίον του **Ηλία Ευθυμιόπουλου** (διευ-

θυντή του περιοδικού προ επταετίας και, τα τελευταία χρόνια, διευθυντή του ελληνικού τμήματος της Greenpeace). Την οργή του περιοδικού φέρεται να προκαλέσει δήλωση του κ. Ευθυμιόπουλου, ο οποίος είναι «πλέον έτοιμος για πολιτική καριέρα σε οικολογικές και μη θέσεις ως κρατικός ή ευρωπαϊός μάνατζερ ή ακόμα και ως δοτό στέλεχος σε εκλόγιμος θέσεις ψηφοδελτίων». «*Μέχρι και διευθυντή των Ολυμπιακών αγώνων "Αθήνα 2004" τον ανεβάζουν, θέση που θα απεύχονταν ο κάθε οικολόγος και θα έπρεπε και ο ίδιος ο ενδιαφερόμενος, μια και μόλις πριν λίγους μήνες διακινούσε και μέσα από την οικολογική οργάνωση που διηύθυνε πύρινους λόγους και κριτικές κατά της διεξαγωγής τους στην Αθήνα*», σημειώνει το περιοδικό. Αυτά συμβαίνουν όταν οι αγκιτάτορες οικολόγοι προβιβάζονται σε μάνατζερ.

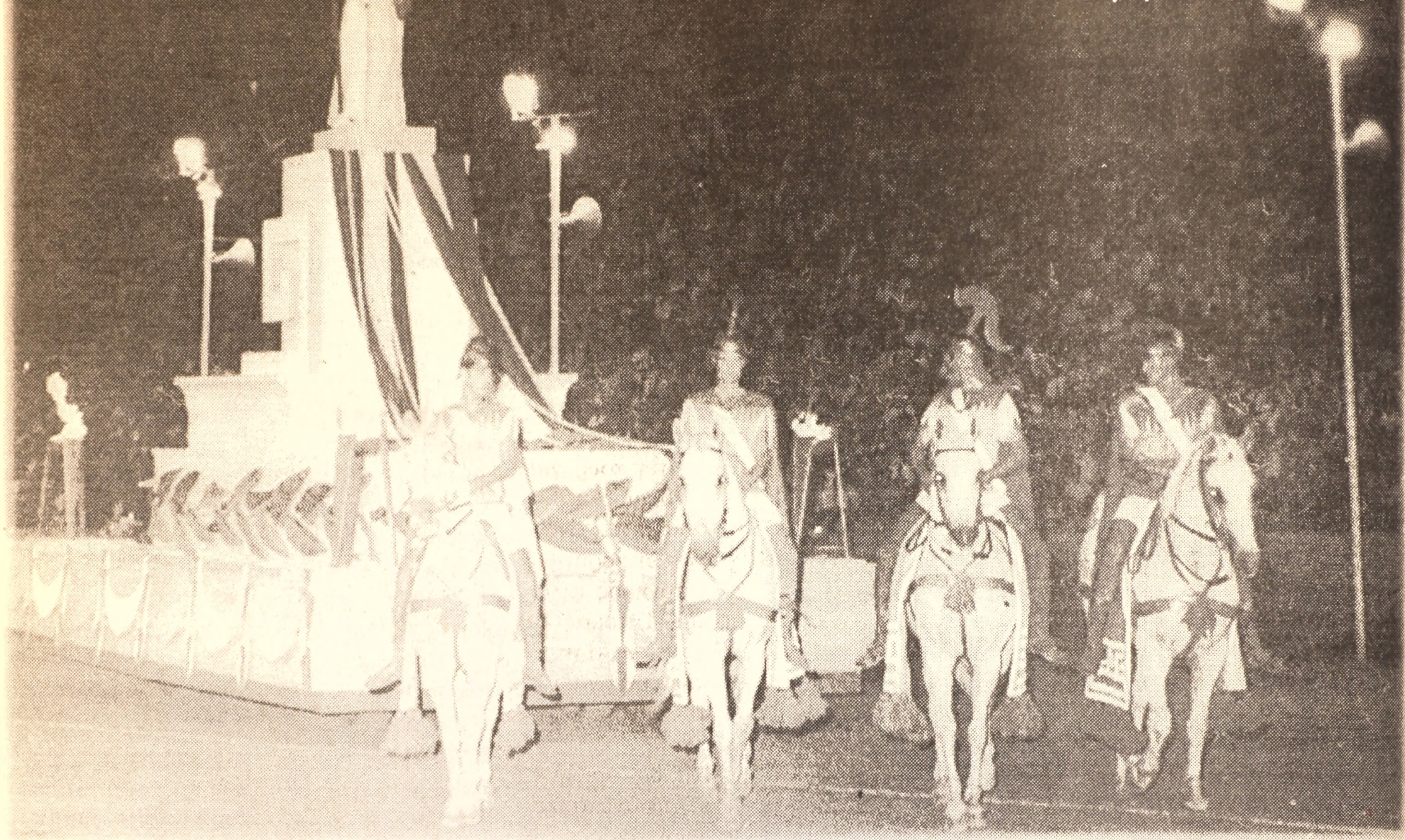
• Γράφουμε στο προηγούμενο τεύχος για υπεύθυνο γραφείου Τύπου σε μεγάλη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και για «σκανδαλώδη διαχείριση μεγάλων χρηματικών ποσών» από μέρους του – στην είδηση είχε αναφερθεί διά μακρών το *Παρόν*. Σήμερα, μπορούμε να αποκαλύψουμε το όνομά του: είναι ο **Γιώργος Πετσιλάς**. Για περισσότερα γαργαλιστικά, αναμείνате λίγο ακόμα...

• **Νέα** καμπάνα για τον **Ψωμάδη** της εφημερίδας *Το Όνομα*. Αυτή τη φορά πρέπει να πληρώσει τον **Δημήτρη Ρίζο** του *Αδέσμευτου Τύπου* – φυσικά, για συκοφαντική δυσφήμιση.

• Κυκλοφόρησε το νέο τεύχος του καλού περιοδικού *Σύγχρονα Θέματα*. Το αφιέρωμα αυτού του τεύχους έχει τίτλο «Εμείς και οι "άλλοι"»: Η διαχείριση της εθνοπολιτισμικής διαφορετικότητας», και την επιλογή των κειμένων του αφιερώματος έχει η **Δώρα Λαφαζάνη**.

ENGLISH LESSONS
Pagrati, tel. 7012449

Παναθηναϊκό Στάδιο. Από τελετή της χούντας για την
Πολεμική Αρετή των Ελλήνων. Το εθνοπατριωτικό κιτς
επιστρέφει στο Καλάρμαρο.

Η νέα επταετία

του Απόστολου Διαμαντή

«Μπαίνουμε σε μια δεύτερη επταετία. Με μια διαφορά όμως. Αυτή τη φορά δεν θα έχουμε Πολυτεχνείο». Γιώργος Γεωργίου, αθλητικογράφος στο «Κανάλι 5».

Το προκλητικό αυτό υπονοούμενο θέτει το ζήτημα της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων κάτω από μια άλλη οπτική γωνία. Τα επιχειρήματα έχουν ήδη διατυπωθεί ένθεν και ένθεν, όμως ποτέ τα επιχειρήματα δεν αρκούν. Έχουμε πλέον την υποχρέωση να αναμετρηθούμε με την πραγματικότητα. Η Χάρις Αλεξίου άνοιξε τα χέρια της ως ιέρια και μας κάλεσε να πάμε μια βόλτα στο φεγγάρι, ενώ ο Γιώργος Νταλάρας είπε: «Της Δικαιοσύνης ήλιε νοητέ και μυρσίνη εσύ δοξαστική... μη λησμονάτε τη χώρα μου». Οι πολιτικές, οικονομικές και πολιτιστικές δυνάμεις που κυριαρχούν –συμβολικά ας τις προσωποποιήσουμε: ο Σημίτης, ο Αγγελόπουλος και ο Νταλάρας– έχουν πια το παιχνίδι στα χέρια τους, έχουν το λαό με το μέρος τους, έχουν την ιστορία με το μέρος τους. Και η Ελλάδα μ' αυτούς θα πορευτεί.

■ ανά με το υπονοούμενο. Κανείς για 7 χρόνια δεν έχει άλλο λόγο, παρά μόνον σε σχέση με το 2004. Ούτε καν λόγο, μια λέξη μόνον υπάρχει για όλους, σ' αυτήν μοιάζει να κρέμεται η Ελλάδα: «Επιτυχία». Πίσω μα-

κριά, φεύγει ο θλιβερός παπανδρεϊσμός και οι μεγαλοστομίες, φεύγει η κακοτυχία και η μιζέρια των αριστερών και έρχεται η Νίκη. Αν η προηγούμενη επταετία ήρθε να βάλει τους Έλληνες να δουλέψουν ήρεμα και χωρίς πάθη, μήπως και η καινούργια

δεν ζητάει το ίδιο; Πάλι ο μεγάλος στόχος δεν οδηγεί τα πλήθη; Τι κι αν είναι η αναγέννηση από την τέφρα ή η αναγέννηση του ιδεώδους – η ίδια μεγαλοπρεπής παρέλαση οραμάτων και εκδηλώσεων δεν τα εκφράζει; Και η κούφια αρχαιολατρεία,

κοινό τους σημείο, έρχεται στο τέλος να στεφανώσει.

Και λοιπόν; Ποιος θα μπορέσει να πει δικό του διαφορετικό λόγο και ποιος να τον ακούσει; Είμαστε στην αρχή, τίποτε δεν μετράει μπροστά στην Ιδέα – την Παλαιστή το μεσημέρι τρόμαξα προς στιγμήν στη σκέψη πως θα ξαναχάναμε. Όμως είμαστε στην αρχή. Ας ξεκαθαρίσουμε λοιπόν από τώρα τα πράγματα, διότι δεν αποκλείεται το καλοκαίρι του 2004, όταν να έχει φύγει και ο τελευταίος τουρίστας, να μας ζητήσουν και τα ρέστα.

ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Είναι παραπάνω από βέβαιον πως η οργάνωση θα έχει ένα τερατώδες παθητικό. Γιατί; Διότι στο Παγκόσμιο Πρωτάθλημα Στίβου είχαμε προϋπολογίσει κόστος 1,8 δισ., φτάσαμε στα 20 δισ. και ειπώσαμε 3 δισ. Αν πολλαπλασιάσουμε τα γένη αυτά με τον συντελεστή της Ολυμπιάδας, θα βγάλουμε νούμερα απίστευτα. Αρχισαν ήδη οι μηνύσεις από την «Επιτροπή Πολιτών» εναντίον των **Μολυβά, Λιάνη, Αβραμόπουλου, Σαβράμη** και ούρα που υπέγραψαν τη σύμβαση με την ΚΑΕ, και ο καθένας μπορεί να καταλάβει θα γίνει με τις συμβάσεις της Ολυμπιάδας.

Αλλά το να μπούμε μέσα είναι το λιγότερο. Το να φάνε λεφτά οι αεριτζήδες είναι το λιγότερο. Το σημαντικότερο είναι πως στιγμή που η Ελλάδα έμπαινε σε μια οχιά περιορισμού των δημοσίων ελλειμμάτων, εξορθολογισμού των επενδύσεων και των δαπανών, πτώσης των επιτοκίων και του πληθωρισμού – όλα αυτά σημαίνουν μετρημένες δημόσιες επενδύσεις σε ομείς κρίσιμους για την οικονομία και την κοινωνία και όχι, βεβαίως, γιγάντια έργα τρίνας – οι ανάγκες της διοργάνωσης δημιουργούν έναν θανάσιμο κίνδυνο. Τεράστιοι πόροι θα διοχετευθούν σε οικοδομικά έργα στην Αθήνα, και η Ελλάδα, στην τομή της επανάστασης της πληροφορικής, θα ξαναπέσει, για άλλη μια φορά μετά τη χαμένη μεταπολεμική ευκαιρία, στην αγκαλιά των κατασκευών, στα νύχια των εργολάβων. Ποιος θα τολμήσει να ζητήσει λεφτά για την εκπαίδευση ή για την έρευνα, ποιος για τα νοσοκομεία ή για τους δήλους; Η αυξημένη οικοδομική δραστηριότητα, οι αυξανόμενες τιμές στη γη, η άνοδος της τιμής των υλικών κατασκευής, θα υπαρασφύουν σταδιακά την αίτηση στην υβολική ζήτηση και ο φαύλος κύκλος του πληθωρισμού και των ελλειμμάτων θα εξαγίνει ορατός. Πτώση των επιτοκίων και

του πληθωρισμού συνεπάγεται πάντα μια λελογισμένη ύφεση και σημαντικά ποσοστά ανεργίας – αυτή είναι η σκληρή πραγματικότητα που έπρεπε να αντιμετωπίσει η ελληνική οικονομία ως μεταβατικό στάδιο. Η Ολυμπιάδα κινδυνεύει να τα τινάξει όλα στον αέρα. Και να δημιουργήσει μια στρεβλή εικόνα ανάπτυξης.

ΠΕΡΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Ποιου αθλητισμού; Οι Έλληνες είναι παγερά αδιάφοροι περί του στίβου και του μπάσκετ. Είναι ολυμπιακοί και παναθηναϊκοί. Και καλά κάνουν. Όταν οι ίδιοι οι αθλητές της άρσης βαρών καταγγέλλουν τον προπονητή τους για ντοπίασμα, όταν ο παγκόσμιος στίβος έχει γίνει υπόθεση των γιατρών και των ορμονών, των ρεκόρ και των χορηγών, γιατί να ασχοληθεί ο πονηρός φιλάθλος μ' αυτή την ψευτιά; Τα ομαδικά αθλήματα έχουν τουλάχιστον το στοιχείο της στρατηγικής, της συνεργασίας και του ταλέντου, δεν είναι υπόθεση δυνάμεως μόνον.

Λοιπόν, η Ολυμπιάδα θα στερήσει πόρους αναγκαίους για την ανεπαρκέστατη αθλητική υποδομή ακόμα και στις αθηναϊκές γειτονιές. Ποιο σωματείο συνοικιακό, ποια ερασιτεχνική ομοσπονδία, ποιος κοινοτάρχης θα ζητήσει λεφτά για το γηπεδάκι του; Για την μπασκέτα του; Η Ολυμπιάδα θα γίνει – και από αθλητικής πλευράς – ο τάφος πολλών μικρών ελπίδων, θα μαραζώσει την περιφέρεια και θα στρέψει τα μάτια όλων στις εντυπωσιακές μακέττες και στα μεγάλα στάδια, που μετά το τέλος των αγώνων θα φαίνονται σαν ξένοι χώροι – ποιος Έλληνας θα αγαπήσει την ξιφασκία και τα βελάκια;

ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ο πολιτισμός άρχισε με το Πρότυλο στο Καλλιμάρμαρο. Το τερατούργημα αυτό, μετά τη γιορτή του **Βαγγέλη Παπαθανασίου**, άρχισε να αποσυντίθεται από τις βροχές και τους αέρηδες, αλλά κάποιοι το ξανάστηναν. Περίμεναν τη Νίκη. Ο σύλλογος Αρχιτεκτόνων και το ελληνικό τμήμα του ICOMOS κατέθεσαν αίτηση για αυτό το αίσχος προς το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών κατά του Οργανισμού «Αθήνα 97» – μόνον η *Ελευθεροτυπία* δημοσίευσε την είδηση – αλλά ο πολιτισμός πάντα νικάει. Και έτσι το Παναθηναϊκό Στάδιο, ένα μνημείο που εμπεριέχει ιστορικές και αθλητικές μνήμες, που δείχνει την ιδέα του

Το ζεύγος Αγγελοπούλου δριμβολογεί μετά την απόφαση των «αθανάτων», στην Λωζάννη. Η νέα επταετία ξεκινά με την ελληνική σημαία, συνεχίζεται με τα δρηνητικά άσματα των Αλεξίου - Νταλάρα, δίνοντας από την αρχή το στίγμα του πολιτισμού που θα ακολουθήσει και τα επόμενα χρόνια.

μέτρου και της ηπιότητας, που ανοίγει στα μάτια του περαστικού και τον καλεί κοντά του, έγινε μια ηλίθια βερολινέζικη φανφάρα για να μας τρομάξει. Έτσι πάνε να μας τρομάξουν, επίσης, με τις κραυγές της **Αλεξίου** και με τη διακωμώδηση του **Ελύτη** από τον **Νταλάρα**, αλλά εδώ ακριβώς, στον πολιτισμό, βρίσκεται και το αδύνατο σημείο της Ολυμπιάδας. Οι Έλληνες μπορεί να εντυπωσιάζονται προς στιγμήν, αλλά ποτέ δεν πρόκειται να χωνέψουν τη σοβαροφάνεια και το στόμφο. Αν συνεχιστεί αυτό το χάλι, με τον **Γιωργάκη** να χορεύει ξεϊμπέκικο, τη **Γιάννα** να ντύνεται σαν γκρουμ ξενοδοχείου, τον **Αβραμόπουλο** να μιμείται ανεπιτυχώς τον **Πρέκα** και την Αλεξίου να παριστάνει την Ηλέκτρα, τότε πολύ σύντομα ο πολιτισμός, στον οποίο στηρίζουν πολλά για να μας κάνουν να δεχθούμε τα καλά του Ολυμπισμού και της Νίκης, θα γίνει η αφορμή να σκεφτούμε και όλα τα υπόλοιπα.

Η γιορτή μόλις τώρα αρχίζει. Και καλύτερα που δεν θα έχουμε κανένα νέο Πολυτεχνείο. Μήπως και αυτά που τραβάμε, του Πολυτεχνείου δεν είναι; Χρειάζεται απλώς ηρεμία, λίγο χιούμορ και η σκέψη πως η επιτυχία δεν είναι το παν.

Η Ολυμπιάδα, το σκουλαρίκι και το ζεϊμπέκικο

Ή ΠΩΣ ΗΤΤΗΘΗΚΕ Ο ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΝΘΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

του Δημήτρη Καΐση

Τώρα πια μπορούμε να 'μαστε ευτυχισμένοι, δύσκολα θα ανακαλύψουμε ίχνη ανθελληνισμού στον κόσμο γύρω μας.

Ακόμα πιο δύσκολα θ' ανακαλύψουμε έναν καινούργιο κύριο Σαρτζετάκη, που έλεγε πως είμαστε «έθνος ανάδελφον». Μπορούμε επίσης και να θυμηθούμε εκείνο το αξέχαστο κενολογικό σύνθημα του μακαρίτη Ανδρέα Παπανδρέου: «Η Ελλάδα στους Έλληνες» – τώρα πια μοιάζει να 'χει ανέκκλητα περάσει στον ευρωπαϊκό αστερισμό του Μάαστριχτ.

Πού να το φανταζόταν πικραμένος, διαψευσμένος, πως θα κατέληγε έτσι στην αγκαλιά του αξιομίσητου «διευθυντηρίου των Βρυξελλών». Άλλωστε δεν τον ένοιαζε και πολύ η μεταθανάτια πολιτική του διακαίωση. Τον ενδιέφερε περισσότερο η επίγεια, σχεδόν σαρκική, απόλαυση της εξουσίας – κι αυτή δεν την έχασε ούτε όταν έφθασε στο έσχατο σκαλοπάτι της «πτώσης και κατάπτωσης» (κατά **Λεωνίδα Κύρκο**).

Εκείνο που μάλλον δεν πρόβλεπε –και φανερά δεν το 'θελε– ήταν να πάρει ο **Σημίτης** την κληρονομιά του, που ήταν σχεδόν «ένα βασίλειο» – αυτός ακριβώς που, σαν μεταξοσκώληκας, ύφαινε υπομονετικά παράμερα το κουκούλι της εξουσίας του, ωσότου ανέβει στη θέση του ως αλαμπές αντίδοτό του.

Και τώρα, μετά τον «έγκαιρο» θάνατο, παραμονές του Συνεδρίου, του «βγήκε» κι η Ολυμπιάδα 2004, για να 'χει να μοιράζει μεγάλα κόκαλα στους οικονομικο-επικοινωνιακά ισχυρούς αυτής της γενέθλιας γης – παρότι κι αυτό ακόμη μπορεί να 'ναι τμήμα της κληρονομιάς του προκατόχου του (αχ, και πώς μπορούσε ο **Μητσοτάκης** να

πάρει Ολυμπιακούς με τη «δομική αντιπολίτευση» του μακαρίτη απέναντί του;).

Εν πάση περιπτώσει, πήραμε πια την Ολυμπιάδα 2004 και μπορούμε να αισθανόμαστε εθνικοϋπερήφανοι – παρότι κάποιοι καχύποπτοι υποστηρίζουν πως είναι κάτι σαν το κερασάκι στην τούρτα και πως η τούρτα έχει σχέση με την απαιτητική πολιτική της Τουρκίας, πως είναι, δηλαδή, και μια επιλογή «υψηλών σκοπιμοτήτων».

Μπορούμε, επίσης, να πανηγυρίζουμε και να οργανώνουμε θριάμβους, να χορεύουμε τσιφτετέλι και ζεϊμπέκικο (ο **Γιώργος Παπανδρέου** π.χ., τι τσακίσματα ασύγκριτα – που μάλλον δεν τα 'μαθε στο Χάρβαρντ, και κάνουν να χαθεί εκείνο το αρχαιοπρεπώς θρηνητικό πάνω στον κιλίβαντα «Τα 'μαθες τα νέα πατέρα») και γενικώς να δείχνουμε τι μπορεί να επιτύχει και πώς δύναται να γλεντήσει η «ελληνική ψυχή», που φυσικά, όπως μας διαβεβαίωσαν και όλοι οι τηλεοπτικοί ρεπόρτερ, είναι σε αυτά ανώτερη από κάθε άλλη εθνική ψυχή.

Επιπλέον, κερδίσαμε ως απρόσμενη μεταγραφική επιτυχία την κ. **Γιάννα Δασκαλάκη-Αγγελοπούλου**, που οργανώνει ωραία μπητς πάρτυ στα κολυμβητήρια για τους ξένους δημοσιογράφους, καθώς και

τον «αφανή ήρωα» σύζυγό της κ. **Αγγέλου** της Χαλυβουργικής (δεν πήγαινε καλά οικονομικά, κι έτσι επιδόθηκε σε νίες ανώτερες, κι ίσως επικερδείς, δραστηριότητες).

Για τον κ. **Αβραμόπουλο**, δεν το συζητάμε το άστρο του ενδυναμώθηκε εις βάρος του «χαμόγελου της γενιάς μας» **Μαρίας Δαμιαννάκη**, κι ο κ. **Ρέππας**, που το θαύμαζε, δεν πρόλαβε να καταλάβει ότι το παιχνίδι παίζεται μάλλον κεντροδεξιά παρά κεντροαριστερά – ή, όπως το 'πε ο πρωθυπουργός, «δεν είμαστε μια απλή αντι-δεξιά συσπείρωση».

Όμως τώρα έχουμε μια συσπείρωση για την Ολυμπιάδα – ακόμη και τον βιομήχανο κ. **Φιλίππου**, που είχε μια περίεργη ιστορία με τον κ. **Λαμπράκη**, ωσότου ανέλαβε σπόνσορας του Μέγαρου, είδαμε στις τελετές του Μαξίμου ως σπόνσορα της ολυμπιακής επιτροπής.

Πιθανολογείται, επίσης, μια συσπείρωση μεγαλοεργολάβων και εταιρειών, παικτών στο Χρηματιστήριο της Σοφοκλέους, δυνάμεων (και οφειλετών προς τα ταμεία συντακτών) βαρώνων των ΜΜΕ και κατεπείκτασιν τραγουδιστών, όπως **Κηληδόνης**, **Νταλάρας**, **Χάρις Αλεξίου** – που αλλιώςτε δεν βρίσκουν πια στάδια γεμάτα

τό τα πλήθη της Αριστεράς και, άρα, πρέπει τώρα να γίνουν πιο πατριώτες αρμονιζόμενοι με το «πνεύμα της εποχής».

Ι «ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ» Ε ΟΛΙΓΗΝ ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟ

Αυτό το «πνεύμα της εποχής», που πέ-
έργως κουβαλάει μέσα του και κάμποσο
θνικισμό, το είδαμε ν' αναπτύσσεται φρε-
τιωδώς κατά την αποκορύφωση του μα-
δονικού δράματος εναντίον του κράτους
ν Γκλιγκόρφ - και μάλιστα να παρασύ-
ει τη νεολαία των σχολείων που τη νομί-
με περισσότερο κοσμοπολίτικων αντι-
ήσεων. Τι πλάνη, σάμπως να βρήκε τότε
α σωσίβιο σ' ένα κενό αέρος - αλλά και
ίλι δεν σώθηκε από τους εμπόρους ναρ-
υτικών και σέρνονται παιδιά τρυπημένα,
υπημένα, ανυπεράσπιστα στο υπόγειο
έντρο της Ομόνοιας, που τίποτα δεν μπο-
εί να τους κάνει η Ολυμπιάδα παρά μόνο
α θρυμματίζουν την εικόνα της με το ενο-
γενετικό θέαμά τους.

Τι παροξυσμός ήτανε τότε για την εθνική
ταυτότητα που έμπαινε σε κίνδυνο, «τ'
ομά μας είναι η ψυχή μας» φώναζε ο
λύτης, δεν παραδίναμε ούτε μια σπιθαμή
όματος. Τι παροξυσμός πανηγυρισμών
το Ζάππειο και στο Μαξίμου, όλο σχεδόν
υπουργικό συμβούλιο, κι ο κ. **Βενιζέλος**
πό δίπλα ως συνεταίρος του πολιτισμού
ας και των σπορ, και ο πρωθυπουργός νη-
άλιος, στενός ταλαντευόμενος και με κα-
ς «πόθεν έσχες», να λέει «τώρα ώρα για
νυλειά», μην αφήνοντας τίποτα στην τύχη.
Επίσης, ώρα για πολιτισμό, όπως είπε η
βυρία Γιάννα, που όλο δυσκολευόταν να
συγκρατήσει το σκουλαρίκι της, εμείς θα
ώσουμε τη χαμένη πολιτιστική διάσταση
τους Ολυμπιακούς, εμείς που τους γεννή-
αμε, «νους υγιής κ.τ.λ.».

Θα τους δώσουμε τα ελληνάδικα, τον κ.
συνκάτο, που όταν πηγαίνει εκεί «τη βρί-
κει», τη σύζυγό του **Πόπη**, που δεν είναι
ια απλή νοικοκυρά, αλλά διδαγμένη από
ο ΕΚΚΕ και τώρα πια ελεθεριάζουσα, την
ο **Παπαζώη**, που κάποτε πήγαινε με την
Αποκάλυψη του Ιωάννη» παραμάσχαλα
την Πάτμο, αλλά μετά λησμόνησε (να δού-
ε αν θα τη «λησμονήσει» κι η **Μιμή** στο
ροσεχές βιβλίο της).

Θα μπορούμε, επίσης, να πανηγυρίσουμε
ια τα μεγάλα έργα που θα 'ρθουν: όταν
κούω για μεγάλα έργα σχεδόν «τραβάω
ιστόλι», τρέχουν στο νου μου απροσκάλε-
τες μίζες και υπερβάσεις, πακτωλός και
υκλώματα αρπαχτικών ημετέρων κι αυτή
υπέροχη Πολιτιστική Πρωτεύουσα Θεσ-

Η τελετή αφής της φλόγας που οδηγεί κατευθείαν
στο μακρύ ζεϊμπέκικο για την Ολυμπιάδα.

σαλονίκη 1997, που όλα τα έργα -μαζί με
τον πολιτισμό τους- κατέληξαν στα εισαγ-
γελικά γραφεία.

ΟΙ «ΑΟΡΑΤΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ» ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΕΡΓΙΑ

Τρέχουν στο νου μου αυτοί οι «αόρατοι
άνθρωποι» πίσω από το 17,2% της ανερ-
γίας στη Μακεδονία, αυτοί που ολοένα
πιο πολύ απωθούνται «από τον κόσμο
έξω», αυτό το ολυμπιόσημο, που όπου να
'να θα 'ρθει να τους αγνοήσει, για ν' ανα-
δείξει κάποιους ακόμη πλουσιότερους και
αλαζονικότερους.

Την ώρα ακριβώς που, αθώοι «εν μετρία
συγχύσει», πανηγυρίζαμε το θρίαμβο της
Λωζάννης, ένα τοπικό κανάλι στη Θεσσα-
λονίκη μετέδιδε τη διαμαρτυρία των εργα-
ζομένων στο ΕΚΑΒ, γιατί τ' ασθενοφόρα
τους, έχοντας χρόνια ν' απολυμανθούν,
προκαλούν κρούσματα ψωρίασης και λοι-
μώξεων - κάτι σαν μια λοίμωξη του πολιτι-
σμού ικανή να εξαπλώνεται και να κατα-
τρώγει τα μεγάλα λόγια και τα μεγάλα συμ-
φέροντα του ολυμπιακού πνεύματος, που
όπως φαίνεται πάει να πάρει το ρόλο ενός
τεράστιου «τεχνητού ανοσοποιητικού συ-
στήματος».

ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ:

Καρπός της αμηχανίας των οικονομικών επιτελείων

του Κ. Τσαλόγλου

Θα ήταν ευχής έργο αν μπορούσαν να πραγματοποιηθούν λίγα, έστω, από όσα προσδοκά η κυβέρνηση από την ανάληψη διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα το 2004. Η ευχή δεν αφορά, βέβαια, τη δικαίωση των υποτιθέμενων ελπίδων των «αθανάτων» της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, ότι η τέλεση αυτών των αγώνων στη γη που τους γέννησε θα επιτύχει την... αναπαλαίωση του πολιτισμικού, του ηθικού περιεχομένου τους – απαλλάσσοντάς τους από ανίερους κερδοσκοπικές συναλλαγές, από τις οποίες, όμως, αντλεί τα εισοδήματά της η Επιτροπή. Ούτε πως θα αποτελέσουν το ισχυρό ερέθισμα για να πλημμυρίσει η ελληνική νεολαία τους στίβους της αφιλόκερδης αναμέτρησης, αντιρροπώντας έτσι τις καταστροφικές παροτρύνσεις του εκμαυλιστικού καταναλωτισμού.

Πρόκειται για την αναζήτηση μιας πειστικής απάντησης στο λογικό ερώτημα που θέτει η σύμπτωση της ανάληψης της δαπανηρής τούτης υποχρέωσης στη συγκεκριμένη οικονομική συγκυρία: Πόσα, δηλαδή, περισσότερα θα είναι τα θετικά από όσα αρνητικά προκύψουν στο πεδίο διαχείρισης των πολύμορφων προβλημάτων που δυναστεύουν το έθνος αυτή την περίοδο, από τη δέσμευσή μας για τέλεση των πολυέσδων αυτών αγώνων.

Παρακάμπτοντας με ανεπιχειρηματολόγητες γενικολογίες οι κυβερνητικοί αρμόδιοι το κεφάλαιο των οικονομικών επιπτώσεων από τη διοργάνωση των Ολυμπιακών, μιλάνε για αναβάθμιση του κύρους της Ελλάδας στον διεθνή περίγυρο, για δημιουργία ευνοϊκότερων συνθηκών στην προώθηση λύσεων σε χρονίζοντα εθνικά προβλήματα, για βέβαιη τόνωση του τουριστικού ρεύματος, για ευκαιρία εμπλουτισμού των σχετικών με αγώνες πάγιων εγκαταστάσεων, οι οποίες θα αποδει-

χθούν εξαιρετικά χρήσιμες (σε τι;) στο μέλλον. Αναφέρονται στα χρηματοδοτούμενα από την Κοινότητα και εξυπηρετικά του δικού τους διαμετακομιστικού εμπορίου διασυνοριακά οδικά δίκτυα, αεροδρόμια και λιμενικά έργα, ωσάν να είναι έργα υποδομής των Ολυμπιακών Αγώνων. Προσθέτοντας ότι ποσό αρκετών εκατοντάδων δισεκατομμυρίων δραχμών από εθνικούς πόρους θα διατεθεί για τις πρόσθετες αθλητικές εγκαταστάσεις. Λησμονούν, όμως, να εκφράσουν κάποια ανησυχία για το ότι οι έκτακτες αυτές δαπάνες, καθαρά καταναλωτικού περιεχομένου, συμπίπτουν με τις άλλες, επίσης αντι-παραγωγικού περιεχομένου, δαπάνες πολλών τρισεκατομμυρίων δραχμών για αμυντικές ανάγκες, που πρέπει να καλυφθούν στην ίδια δεκαετία.

ΠΟΥ ΘΑ ΒΡΕΘΟΥΝ ΧΡΗΜΑΤΑ;

Από ποιες πηγές θα αντληθούν τα αναγκαία επιπλέον έσοδα, ώστε να μην αποδεκατιστούν και όσες χρηματοδοτήσεις

απέμειναν για ανάπτυξη και για στοιχειώδη λειτουργία κοινωνικού κράτους; Τι περιθώρια θα υπάρξουν για φορολογικές ή οποιασδήποτε άλλης μορφής ρυθμίσεις ώστε να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών, προστατεύοντας έτσι, όσο είναι δυνατό, μεγαλύτερο ποσοστό ελληνικότητας στην πλουτοπαραγωγική επίδοση του τόπου. Για πόσο χρόνο ακόμη θα ροκανίζεται φορολογικά, το εισόδημα των μισθωτών και των συνταξιούχων, υποβαθμίζοντας το επίπεδο ζωής τους, την ώρα που αναλαμβάνουμε την αναβάθμιση του «αθλητισμού της αγοράς»; Από ποιες άλλες, επιτρεπόμενες από το Μάαστριχτ, πηγές άντλησης δανειακού χρήματος θα εξοικονομηθούν τα επιπλέον κεφάλαια που θα απαιτήσουν οι πληρωμές για αμυντικούς και αθλητικούς σκοπούς, όταν το περιώνυμο «σύμφωνο σταθερότητας», που επέβαλαν οι φίλοι μας Γερμανοί απαγορεύει, με βαριές ποινές, την υπέρβαση του ορίου του 3% στο ετήσιο έλλειμμα των κρατικών προ-

πολογισμών των εταίρων, και μετά την οικονομική και νομισματική ενοποίηση; Η απάντηση στα κρίσιμα αυτά ερωτήματα έπρεπε ήδη να περιλαμβάνεται στο «φάκελλο» της διεκδίκησης των αγώνων. Όχι εκείνον που έλεγξαν οι «αθάνatoi». Αλλά εκείνον που δικαιούτο να ελέγξει ο ελληνικός λαός πριν συγκατατεθεί στη διεκδίκηση. Ας δοθεί, όμως, και τώρα καθυστερημένα, η οφειλόμενη σαφής και πειστική απάντηση.

Δεν αξίζει ιδιαίτερου σχολιασμού ο επισημος, άλλος, ισχυρισμός ότι από τώρα και στο εξής, φίλοι και εχθροί, θα συμπεριφέρονται στην Ελλάδα ως εάν να επρόκειτο περί... εγκυμονούσης, την οποία δεν επιτρέπεται να στενοχωρούν για να μην έχει ανώμαλη κύηση! Και δεν αξίζει ιδιαίτερου σχολιασμού ο ισχυρισμός, γιατί είναι πολύ πιθανό να συμβεί το εντελώς αντίθετο. Να πιστέψουν, δηλαδή, όσοι μας πιέζουν για να κάνουμε τούτη ή την άλλη παραχώρηση, πως είμαστε τώρα περισσότερο ευαίσθητοι, περισσότερο πρόσφοροι για υποχωρήσεις, ώστε να μην διακινδυνεύσει η... αναπαλαίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, που με τόσο ενθουσιασμό αναλάβαμε να... κυοφορήσουμε!

ΤΟ ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ό,τι προέχει είναι να γίνει κατανοητό από την ελληνική κοινή γνώμη ότι η οικονομία μας αντιμετωπίζει το ενδεχόμενο συντριπτικής περιθωριοποίησής της εξαιτίας της εγκληματικής -επειδή από το ΠΑΣΟΚ ήταν εσκεμμένη- αντίδρασης προσαρμογής της έγκαιρα στην ενοποιούμενη, ανταγωνιστικά, οικονομία της ελεύθερης αγοράς. Πρέπει να συνειδητοποιηθεί από όλους ότι η εφαρμογή της οικονομικής ένωσης και της κυκλοφορίας του κοινού νομίσματος, του ευρώ, θα έχει εκτεταμένες ανασχετικές επιδράσεις στη λειτουργία του παραδοσιακού μηχανισμού της χώρας, επειδή το συνεχώς διευρυνόμενο κενό σε επενδύσεις παραγωγικής αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού τείνει να μηδενίσει και όσες απομείναν δυνατότητες σε ανταγωνιστική κοστολόγηση των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών. Οι ίδιοι οι έλληνες βιομήχανοι, στις υπεύθυνες ανασκοπήσεις τους για την πορεία της οικονομίας, επισημαίνουν τον κίνδυνο. Συνιστά, επομένως, υποχρέωση πρώτης προτεραιότητας η μεθόδευση κινητοποίησης όλων των διαθέσιμων δημόσιων και ιδιωτικών πόρων στην επιλογή των συγκριτικά ανθεκτικότερων τομέων πλουτοπαραγωγικής επίδοσης, ώστε η ελ-

ληνική οικονομία να αποκτήσει ένα ισούψές με αυτό των προηγούμενων εταίρων μας λειτουργικό σύστημα. Προϋπόθεση «εκ των ων ουκ άνευ» και για την εξασφάλιση ανταγωνιστικής ποιότητας και τιμής των ελληνικών προϊόντων. Αντενεργεί ευθέως σε αυτή την προτεραιότητα η επιμονή των υπεύθυνων κυβερνητικών παραγόντων να αναλίσκονται σε υμνολογίες για τα «επιτεύγματα» της οικονομικής τους πολιτικής. «Επιτεύγματα», που ίσως είναι χρήσιμα για το «μπαλ μασκέ» του τέλους του προσεχούς έτους, όταν θα εκτιμηθεί από τους τεχνοκράτες των Βρυξελλών αν πληρούν οι οικονομίες των δεκαπέντε όσα επιτάσσει το Μάαστριχτ, ώστε να έχουν το προνόμιο να μετέχουν στις αποφάσεις των καθοδηγητών οργάνων της οικονομικά και νομισματικά ενοποιημένης «Ευρώπης». «Χορός μεταμφιεσμένων» γιατί, όχι μόνον η ελληνική κυβέρνηση αλλά και εκείνες των περισσότερων εταίρων μας, με στατιστικο-λογιστικές αλχημείες προσπαθούν να εμφανίσουν τις οικονομίες τους πλήρως ευθυγραμμισμένες με τα παραγγέλματα του Μάαστριχτ. Με μια μικρή διαφορά για την περίπτωση μας. Από τους

άλλους καλύπτονται αντιμετωπίσιμες αποκλίσεις των πραγματικών δεδομένων των οικονομιών τους. Στην περίπτωσή μας, ολόκληρη η οικονομία αποκλίνει από τα ζητούμενα για την Ο.Ν.Ε.!

Δεν απαιτείται, λοιπόν, ιδιαίτερη ευφυΐα για να γίνει κατανοητό ότι με πολιτική συγκάλυψης της πραγματικότητας όχι μόνο δεν θα επιστρατευθεί με ενθουσιασμό η κοινωνία των ικανών για εργασία πολιτών στην αλλαγή στάσης για να λυθούν τα σοβαρότατα κοινωνικο-οικονομικά προβλήματα αλλά θα επιμείνουν στη διατήρηση αχρηστευμένων από την εξέλιξη σχημάτων, ως εάν να επρόκειτο για αναφαιρέτο κεκτημένο. Η πορεία του «κοινωνικού διαλόγου», που με πολλές τυμπανοκρουσίες δρομολόγησε η κυβέρνηση, επιβεβαιώνει την παραπάνω αλήθεια. Οι λεγόμενοι κοινωνικοί εταίροι, οι εργαζόμενοι και οι εργοδότες, επιμένουν, οι πρώτοι στη διατήρηση των θεσμοθετημένων εργασιακών σχέσεων, και οι δεύτεροι στη συνέχιση της ακώλυτης επιλογής πηγών απ' όπου θα αντλούν τα κέρδη τους. Και δεν είναι, βέβαια, η «πρόκληση» των Ολυμπιακών του 2004 που θα κινητοποιήσει

ΚΛΑΣΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: Ιστορία (Αρχαία -
Μεσαιωνική - Νεότερη)

**CL. MOSSÉ,
A. SCHNAPP - GOURBEILLON**

Καθηγήτριες Πανεπιστημίου

ΕΠΙΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

(2000-31 π.Χ.)

CLAUDE MOSSÉ
ANNIE SCHNAPP - GOURBEILLON
ΕΠΙΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
(2.000 - 31 π.Χ.)
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΣΥΝΤΑΞΗ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:

Λύντια Στεφάνου

Συγγραφέας - κριτικός

501 σελίδες, με 21 εικόνες
και 9 χάρτες

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό

Ιπποκράτους 8 Αθήνα

Τηλ.: 36.27.318

τους «κοινωνικούς εταίρους», όταν δεν κατάφερε να το πραγματοποιήσει η σύνδεσή μας με την ευρωπαϊκή Κοινότητα επί τριάντα έξι ολόκληρα χρόνια, τώρα. Αλλά πώς θα μπορούσε να συμβαίνει διαφορετικά, όταν όλες οι κυβερνήσεις ψηφοθηρούσαν υπέρ των κομμάτων τους με διαβεβαιώσεις ότι με την πολιτική τους όλα διορθώθηκαν και πάνε από το καλό στο καλύτερο; Οι «σώφρονες» πολίτες, επομένως, δεν θα είχαν να κάνουν τίποτε καλύτερο από το να τους ξαναψηφίσουν στις επόμενες εκλογές!

Όσο και αν φαίνεται οδυνηρό, ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας θα υπηρετούσε πραγματικά την οικονομία, αλλά και το κόμμα του, αν αναγνώριζε πως όλα τα δήθεν «επιτεύγματα» προς την «ορθή κατεύθυνση» δεν είναι παρά ρητορικές αυθαιρεσίες. Και ότι τα ποσά που εισοδηματεύουμε από τα Ταμεία της Κοινότητας (περισσότερα από σαράντα δισεκατομμύρια δολάρια, ως τώρα) δεν μοιάζουν με το... χαλάκι του Μωάμεθ. Ικανά, δηλαδή να μας κρατούν εσαεί στα επιθυμητά καταναλωτικά ύψη. Γιατί το χαλάκι του Προφήτη αντλούσε τις ιδιότητές του από τη θέληση του επιβάτη του. Ενώ το Κοινοτικό «χαλάκι» μπορούν να το τραβήξουν κάτω από τα πόδια μας απρόοπτα οικονομικά γεγονότα ή και οι ανάγκες της Κοινότητας.

ΟΙ ΑΝΑΤΙΜΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΠΩΡΟΚΗΠΕΥΤΙΚΩΝ ΕΜΠΟΔΙΟ ΣΤΟΝ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ!

Τίποτε, σχεδόν, από όσα εκφράζουν τις επιτυχίες της κυβερνητικής οικονομικής πολιτικής δεν είναι παράγωγο των πλεονεκτημάτων του εθνικο-οικονομικού μας μηχανισμού. Αρκεί να καταδειχθεί πόσο αυτό είναι αληθινό από το γεγονός ότι δύο εξέχοντες υπουργοί, της εθνικής οικονομίας και της βιομηχανίας κ.λπ., διαπληκτίζονται για το αν η αντίσταση του πληθωρισμού να υποχωρήσει κάτω από το 6%, (ποσοστό τετραπλάσιο, δηλαδή, του μέσου όρου των τιμών καταναλωτού στην Κοινότητα που είναι 1,5%) οφείλεται στις ανατιμήσεις των τιμολογίων των ΔΕΚΟ ή στις ανατιμήσεις των οπωροκηπευτικών! Ωσάν να είναι νοητό ότι μόνο στην Ελλάδα οι αναπόφευκτες αυξομειώσεις των τιμών γεωργικών προϊόντων, λόγω καιρικών επιδράσεων στον όγκο παραγωγής τους, ή οι κοστολογικές μεταβολές τεραστίων επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας, δεν μπορούν να «απορροφηθούν» από τους εξισορροπητικούς μηχανισμούς μιας οικονομίας που λειτουργεί ανταγωνιστικά. Η μείωση του πληθωρισμού ως τα τρέχο-

ντα επίπεδα είναι συνέπεια της εκμηδένισης, σχεδόν, των πληθωριστικών πιέσεων στις χώρες απ' όπου εισάγουμε προϊόντα και υπηρεσίες και δανειζόμαστε κεφάλαια, δημόσια ή ιδιωτικά. Η «σκληρή» δραχμή εξαρτάται πλήρως από τα συναλλαγματικά διαθέσιμα στην Τράπεζα της Ελλάδος. Αυτά τα διαθέσιμα σχηματίζονται χάρη στην εισαγωγή συναλλάγματος για την αγορά τίτλων του Δημοσίου ή για την ευχέρεια κερδογόνων «παιγνίων» στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών. Όταν αυτό το συνάλλαγμα δεν θα προσελκύεται, μετά την καθιέρωση του ευρώ, από υψηλότερα, συγκριτικά, επιτόκια των ελληνικών δημόσιων τίτλων, όπως συμβαίνει τώρα, τα διαθέσιμα θα εξανεμιστούν, συμπαρασύροντας όσα εμφανίζονται ως «επιτεύγματα» μιας οικονομικής πολιτικής, που αδιαφόρησε για την ανάπτυξη, γιατί πίστεψε πως η σταθεροποίηση μπορεί να στηριχθεί στο δανεισμό και στη μείωση της εσωτερικής ζήτησης.

Το χειρότερο ακολουθεί.

Εκτός του επενδυτικού κενού στην οικονομία, διανύουμε περίοδο επενδυτικού κενού και στην... πολιτική σκέψη. Το ΠΑΣΟΚ κατηγορεί τη Νέα Δημοκρατία ότι ασκεί αερολόγο αντιπολιτευτική τακτική, αφού δεν έχει συγκεκριμένες προτάσεις να αντιπαρατάξει σε όσα κατηγορεί την κυβερνητική πρακτική. Η Νέα Δημοκρατία στηρίζει τον «αντιπολιτευτικό» της λόγο στη «συντριπτική» για το ΠΑΣΟΚ παρατήρηση ότι εγκατέλειψε την περίφημη πολιτική της «σοσιαλιστικής αλλαγής» για να υιοθετήσει τη δική της, της Νέας Δημοκρατίας, πολιτική του φιλελευθερισμού. Το ΠΑΣΟΚ, όμως, δεν έχει υιοθετήσει, ολόκληρο, την πολιτική του φιλελευθερισμού. Και έτσι το μισό, το κυβερνών τμήμα του, δεν μπορεί να εφαρμόσει καμία πολιτική. Ούτε τη φιλελεύθερη, επειδή δεν τολμά να προχωρήσει σε αποκρατικοποιήσεις και των πιο δραχμοβόρων, ακόμη για τα δημόσια οικονομικά επιχειρήσεων, αλλά ούτε και τη λεγόμενη «κοινωνική» πολιτική, την οποία αξιώνουν, για καθαρά προσωπικούς λόγους εσωκομματικής αντιπαράθεσης, στελέχη του πρώην «κινήματος». Επειδή δεν έχει τα μέσα, και, επειδή, αυτή η πολιτική, αντιστρατεύεται την προσπάθεια «σύγκλισης». Πορευόμαστε, λοιπόν, με οδηγό την... αμηχανία! Καρπός αυτής της αμηχανίας είναι η διεκδίκηση της πολυδάπανης οργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων. Μια θλιβερή απόπειρα να γίνει πιστευτό ότι «ο βασιλιάς δεν είναι γυμνός»!

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ 1979-1997. ΔΕΚΑΟΧΤΩ ΧΡΟΝΙΑ ΝΕΦΕΛΗ

Μανώλης Ανδρόνικος
Ο ΠΛΑΤΩΝ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΗ

Εμμανουήλ-Γεώργιος Βακαλό
ΟΠΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ

Εμίλ Βεραρέν
REMFRANT

Ε.Χ. Γκόμπριχ
ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΨΕΥΔΑΙΣΘΗΣΗ

Δανιήλ
ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ 1973-1985

Αγάπη Ευαγγελίδη
ΧΟΡΟΙ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ

Στέλλα Θεοδωράκη
ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΕΣ

Πάουλ Κλέε
ΤΑ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑ 1898-1918

Ρίτσαρντ Κράους
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα
ΜΠΑΟΥΧΑΟΥΖ

Νίκη Λοϊζίδη
Ο ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΤΕΧΝΗ

Ο ΤΖΙΟΡΤΖΙΟ ΝΤΕ ΚΙΡΙΚΟ
ΚΑΙ Η ΣΟΥΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΜΙΝΩΤΑΥΡΟΥ
ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

ΑΠΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΚΡΙΣΗ
ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΗΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ

Μωρίς Μερλώ-Ποντύ
Η ΑΜΦΙΒΟΛΙΑ ΤΟΥ ΣΕΖΑΝ
ΤΟ ΜΑΤΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Γιώργος Μουρέλος
ΘΕΜΑΤΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΜΙΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ
ΔΥΝΑΤΟΥ

Μονρόε Μπέρντσλεϋ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΙΣΘΗΤΙΚΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ

Τσέζαρε Μπράντι
ΑΡΚΑΔΙΟΣ Ή ΠΕΡΙ ΓΛΥΠΤΙΚΗΣ

Νιζίνσκυ
ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ

Γιάννης Παπάς
ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

Ζωρζ Πεγέ
Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΟΝ 19ο ΑΙΩΝΑ

Τζαφφέ - Ρότερς
Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΟΝ 20ο ΑΙΩΝΑ

Λόρα Τσάπμαν
Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Ε. Φοσιγιόν
Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΜΟΡΦΩΝ

Πήτερ Φούλερ
ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

...Πρωθούν το καλό βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 106 80 - ΤΗΛ.: 3607744 - FAX: 3623093

Η αβάσταχτη ελαφρότητα του εγώ τους

του Σάκη Καραγεωργίου

Όταν το '93 ο ΣΥΝ έμεινε εκτός Βουλής, πολλοί ήταν αυτοί που θεώρησαν αυτονόητη την εξαφάνισή του από το πολιτικό στερέωμα. Όσοι είχαν αυτό στο μυαλό τους, διαψεύστηκαν γρήγορα. Η αλλαγή φρουράς στην πολιτική κορυφή, η ενδυνάμωση σε κομματικό επίπεδο, και όχι μόνο, νέων ανθρώπων και η επαναδραστηριοποίηση μελών του, ήταν εκείνα τα συστατικά που, στο εσωτερικό του, άλλαξαν την αντίληψη με την οποία αντιμετωπιζόταν ως τότε.

Εχοντας την πίστη ότι τα σοβαρά λάθη του παρελθόντος θα μπορούσαν να διορθωθούν, επιδίωξαν τη θεμελίωση νέων βάσεων στα ερείπια της Αριστεράς. Σκύβοντας το κεφάλι στα προβλήματα, προσπάθησε –και σε πολλούς τομείς το κατάφερε– να καταθέσει προτάσεις και να δείξει δρόμους για ζητήματα της ελληνικής κοινωνίας.

Δημιουργώντας ριζοσπαστική σκέψη και λόγο απέναντι στην ανεργία, την οικονομία, τα ναρκωτικά, ακόμη και στα εθνικά (όπου, μερικές φορές, αργοπώρησε να γίνει ριζοσπαστικός), αποδείχτηκε ότι βρισκόσταν στη σωστή κατεύθυνση. Πετυχαίνοντας, πρώτον, να διασφαλίσει την ύπαρξή του και, δεύτερον, να στρέψει αυξητικά την ακοή των πολιτών στο λόγο του.

Θα περίμενε κανείς ότι η δυνατή και ριζοσπαστική παρουσία που είχε εκτός, θα συνεχιζόταν και με την είσοδό του στη Βουλή. Δυστυχώς, η μέχρι τώρα παρουσία του, πλην ελαχίστων περιπτώσεων, θυμίζει λογικές και πρακτικές του παρελθόντος.

Ο ριζοσπαστικός λόγος και σκέψη εξαφανίστηκαν ή περιορίστηκαν όπου ήταν αδύνατη η εξαφάνιση. Σε ζητήματα όπως ναρκωτικά, ανθρώπινα δικαιώματα, Ολυμπιακοί αγώνες έγιναν προσπάθειες για παρεμβάσεις σε αποφάσεις, προκαλώντας παραιτήσεις ουσιαστικές και όχι πλασματικές (π.χ. Τμήμα Δικαιωμάτων), είτε ακολουθήθηκε ο δρόμος της σιωπής και ελλιπούς προβολής των θέσεων (π.χ. Ολυμπιάδα) – ζητήματα που θεωρήθηκαν ότι ενοχλούσαν την πολιτικοοικονομική κοινωνική νομεκλατούρα και την κατασκευασμένη συντηρητική ελληνική κοινωνία.

Επικράτησε η λογική της προσωπικής προβολής και επιβίωσης, έχοντας στήριγμα την πυραμιδωτή λογική των τάσεων που αποβλέπει στην ικανοποίηση προσωπικών επιθυμιών και εργασιακών αποκαταστάσεων. Πολιτικά, οικονομικά, εκδοτικά συμφέροντα που βοήθησαν ή βοηθούν την ενίσχυση προσώπων σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο έχουν ένα και μόνο σκοπό. Τη χρησιμοποίηση, μέσω αυτών, του ΣΥΝ για τη διατήρηση των συμφερόντων τους. Διατηρούνται στην εξουσία και ελαχιστοποιούν, όσο το δυνατόν περισσότερο, τις δυσάρεστες φωνές γι' αυτούς (και για ό,τι αντιπροσωπεύουν).

ΓΙΑΤΙ ΧΑΘΗΚΕ Ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΣΜΟΣ;

Η εξαφάνιση της ριζοσπαστικής πολιτικής σκέψης προκάλεσε τη σιωπή και το κλείσιμο των ματιών στα προβλήματα των πολιτών και στη δυσωδία της σημερινής πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας. Η πολυφορεμένη Κεντροαριστερά κατάφερε να γίνει κεντρικό ζήτημα –σε ηγετικό και όχι μόνο επίπεδο–, αποπροσανατολίζοντας τους πολίτες από την πραγματικότητα, δημιουργώντας ελπίδες, όχι στους πολίτες αλλά σε αυτούς που στηρίζουν ή αποτελούν το σάπιο πολιτικό-κοινωνικό κατεστημένο.

Δεν αρκέστηκαν μόνο σ' αυτό. Κατεβάζοντας το επίπεδο, χρησιμοποιώντας λέξεις όπως το λατινικά γραμμένο «aristera», ή αντιπαράθετοντας χαμόγελα και τη διαφημιστικά ωραιοποιημένη εικόνα προσώπων, πλέον της πολιτικής, εξαφάνισαν την πολιτική σκέψη και την κοινωνική δράση, στοιχεία που προϋποθέτουν την Αριστερά.

Ο ΣΥΝ αντί να είναι η αιχμή του δόρατος για τη διάλυση του σάπιου πολιτικού κοινωνικού κατεστημένου, γίνεται το άλλοθι

και το στήριγμα αυτού. Στην πλειοψηφία, η ηγεσία του ΣΥΝ και οι ακόλουθοί της, κυριαρχούμενοι από την αβάσταχτη ελαφρότητα του πολιτικού εγώ τους, μετατρέπουν τον ΣΥΝ σε δεκανίκι του ΠΑΣΟΚ. Παλαιού ή νέου, καμία διαφορά, ένα ήταν-ένα είναι. Και συμπράττουν στην αφομοίωση της αποκαλούμενης ανανεωτικής Αριστεράς από τη «νέα εποχή» του αρωστημένου πολιτικού συστήματος.

Οι σειρήνες της πολιτικής ευτέλειας ποτέ δεν έπαψαν να ηχούν. Όπως βέβαια και κάποιοι, λόγω προσωπικών φιλοδοξιών για θώκους (είτε αυτοδιοίκησης είτε ανώτερους), δεν έπαψαν να ακούν και να κινούνται προς αυτούς που τις εκπέμπουν. Στους πολίτες, και περισσότερο στους ίδιους τους νέους, το παρελθόν έχει πάψει να αποτελεί το άλλοθι για το παρόν.

Υπάρχουν κάποιοι που θέλουν να συνεχίσουν να ελπίζουν ότι, απέναντι στις υποτιθέμενες συγκλίσεις προοδευτικών δυνάμεων και στην τεχνητά διαμορφωμένη κυρίαρχη πολιτική σκέψη, πρέπει να υπάρξει αντιπαράθεση της αριστεράς, για την κοινωνία των πολιτών. Την κοινωνία των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, της ελευθερίας, του πλουραλισμού, των ρήξεων, με σκοπό την εναντίωση στο κατεστημένο και στην κυρίαρχη ιδεολογία του προσωπικού βολέματος και της αβάσταχτης ελαφρότητας του πολιτικού και οικονομικού εγώ τους.

Αυτή η Αριστερά είναι καιρός να αναζητηθεί και οι βάσεις της να θεμελιωθούν από την αρχή. Αν η θέση της Αριστεράς δεν είναι δίπλα στους ανέργους, τους χαμηλόμισθους, τις ομάδες αδικημένων και των καταπιεσμένων σε συλλογικό ή ατομικό επίπεδο, τότε πού είναι η θέση της;

Αν η Αριστερά μετατρέπει την ατομική πολιτική υπόθεση για την οποία έχει εξουσιοδοτηθεί σε δική της προσωπική πολιτική, τότε παύει να είναι Αριστερά.

Η χθεσινή ή σημερινή Αριστερά, που το έπραξε ή το πράττει είναι, αποκλειστικά, μόνη υπεύθυνη για την πολιτική απάθεια που κυριαρχεί σε μεγάλο μέρος του πληθυσμού και εκφράζεται με τη φράση «όλοι οι πολιτικοί είναι ίδιοι».

Ο Σάκης Καραγεωργίου είναι μέλος της Γραμματείας Π. Κ. Εξαρχείων του ΣΥΝ.

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Το αλγερινό δράμα συνεχίζεται

Με τους συνήθεις και ακόμη σκληρότερους ρυθμούς, ενόψει των τοπικών εκλογών του Οκτωβρίου, συνεχίζεται η σφαγή του λαού της Αλγερίας, στο πλαίσιο ενός ανελέητου πολέμου που μαίνεται ακατάπαυστα μεταξύ εξτρεμιστών μουσουλμάνων και δυνάμεων ασφαλείας από τον Ιανουάριο του 1992, οπότε και ακυρώθηκε το ευνοϊκό για το Ισλαμικό Μέτωπο Σωτηρίας ποτέλεσμα των βουλευτικών εκλογών.

Η φονταμενταλιστική έξαρση του Ισλάμ, με τα τρακά αποτελέσματα που παρακολουθούμε τα τελευταία χρόνια, έχει δώσει την ευκαιρία για πολλές ανάλυσεις του φονταμενταλιστικού φαινομένου.

Σύμφωνα με τους περισσότερους αναλυτές, η ισλαμική θρησκεία, που εκφράζεται από τα ριζοσπαστικά φονταμενταλιστικά κινήματα της Βόρειας Αφρικής και Ασίας, θα μπορούσε να εξελιχθεί σε μείζον ρόβλημα, κυρίως για την Ευρώπη. Η ισλαμική ανέννηση εμφανίζεται σήμερα με δύο όψεις: Με την πρώτη εκφράζεται ένα ειρηνικό κίνημα που στοχεύει στην επιστροφή της θρησκευτικής αγνότητας και με τη δεύτερη, που θα την ονομάσουμε σκοτεινή πλευρά του Ισλάμ, επιδιώκεται η ανατροπή «εκσυγχρονιστών» και κοσμικών καθεστώτων.

Αν και μετά τα τέλη του 19ου αιώνα, οι σωρευμένες πογοητεύσεις των μουσουλμάνων για τα παραδοσιακά καθεστώτα οδήγησαν στην υιοθέτηση πολιτικο-κοινωνικών συνταγών, φτιαγμένων πάνω στα δυκά πρότυπα, αυτό δεν εμπόδισε τη διατήρηση των αραδοσιακών συνταγών στον υπαρξιακό τομέα, δηλαδή, στον τομέα των σχέσεων ανάμεσα στον άνθρωπο και το υπερπέραν.

Όσο για την επικράτηση αυταρχικών καθεστώτων τον μουσουλμανικό κόσμο δεν οφείλεται βέβαια τον Μωάμεθ, αλλά στις αιτίες (κυρίως στην οικονο-

μική υπανάπτυξη) που προκαλούν τα ίδια αποτελέσματα στις άλλες, μη μουσουλμανικές χώρες του Τρίτου Κόσμου. Η διάδοση του αυταρχισμού στις μουσουλμανικές χώρες διευκολύνθηκε από τον εθνικό και εθνικιστικό πατριωτισμό, καθώς και από τον εθνικισμό και το σωβινισμό που ευδοκιμούν σ' αυτές τις χώρες.

Σήμερα, σε πολλές ισλαμικές χώρες, ριζοσπαστικές ισλαμιστικές οργανώσεις υιοθετούν τη βία και θεωρούν καθήκον τους να πλήξουν τους ηγέτες και τις κυβερνήσεις που «απέτυχαν» να κυβερνήσουν σύμφωνα με τον ισλαμικό νόμο, τη *σαρία*. Στο στόχαστρο αυτών των οργανώσεων βρίσκονται η Αλγερία, η Αίγυπτος και η Τυνησία, χώρες που προσπαθούν να εκσυγχρονισθούν και να υιοθετήσουν στοιχεία από μια δυτικού τύπου δημοκρατία.

Στην Αλγερία, που είναι στο επίκεντρο της κρίσης, το 70% του πληθυσμού είναι κάτω των 30 ετών και η σύγκρουση φαίνεται να έχει κι ένα χαρακτήρα διαμάχης μεταξύ των γενεών. Η νεολαία της Αλγερίας, μορφωμένη αλλά άνεργη, σταδιακά φαίνεται να ενστερνίζεται τον πόλεμο ως τη μόνη διέξοδο για ένα ανύπαρκτο μέλλον.

Η δραματική άνοδος του ισλαμισμού στις χώρες του Νότου της Μεσογείου έδωσε αναγκαστικά και μια άλλη διάσταση στην ανάγκη για διαμόρφωση μιας συνολικής ευρωπαϊκής στρατηγικής για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που πλήττουν τη Μεσόγειο. Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκε και η Ε.Ε. τα τελευταία χρόνια, προωθώντας την ιδέα για τη δημιουργία μιας ζώνης συνεργασίας και σταθερότητας στη Μεσόγειο. Μια πρωτοβουλία η οποία δεν έχει βεβαίως αποδώσει τα μέγιστα, στοχεύει όμως στη διασφάλιση της σταθερότητας και της ευημερίας στη Μεσόγειο.

**Η διάδοση του
αυταρχισμού στις
μουσουλμανικές
χώρες
διευκολύνθηκε
από τον εθνικό
και εθνικιστικό
πατριωτισμό.**

Το μέλλον της Δυτικής Σαχάρας

του Αστέρη Χουλιάρη

Με έκταση διπλάσια από την Ελλάδα, η Δυτική Σαχάρα είναι ένα από τα πιο αραιοκατοικημένα κράτη της Γης: η πυκνότητα του πληθυσμού δεν ξεπερνά τον ένα κάτοικο ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Αναγνωρισμένη από πολλές χώρες και διεθνείς οργανισμούς ως ανεξάρτητο «κράτος», η αφιλόξενη (αλλά πλούσια σε φωσφάτα, σιδηρομετάλλευμα και αλιεύματα) αυτή περιοχή της βορειοδυτικής Αφρικής συνεχίζει για τρίτη δεκαετία να είναι το πεδίο των επεκτατικών φιλοδοξιών του βόρειου γείτονά της που επιδιώκει, χρησιμοποιώντας κάθε μέσο, να την ενσωματώσει σ' ένα «μεγάλο Μαρόκο».

Το 1975 η Μαδρίτη παραχώρησε τα 2/3 της τότε επονομαζόμενης αποικίας της Ισπανικής Σαχάρας στο Μαρόκο και το 1/3 στη Μαυριτανία. Παρά το ότι οι Ισπανοί είχαν υποσχεθεί στους κατοίκους της περιοχής την ανεξαρτησία, ισχυρές πιέσεις από τις Ηνωμένες Πολιτείες -που αφενός δεν επιθυμούσαν μια Δυτική Σαχάρα με φιλοσοβιετικό προσανατολισμό και αφετέρου δεν ήθελαν να δυσανεκτήσουν το φιλοδυτικό βασιλιά **Χασάν τον II** του Μαρόκου- οδήγησαν την Ισπανία, που εκείνη την εποχή βρισκόταν σ' ένα κρίσιμο στάδιο μετάβασης, σε υποχώρηση από τις αρχικές της θέσεις¹.

Το Μέτωπο Πολισάριο, το εθνικιστικό κίνημα του λαού της Δυτικής Σαχάρας (Σαχράουι) που πολεμούσε εναντίον της Ισπανίας στα χρόνια της αποικιοκρατίας, απέρριψε τις συμφωνίες της Μαδρίτης. Ο στρατός του Μαρόκου, όμως, εισέβαλε στη Δυτική Σαχάρα, υποχρεώνοντας το μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού της να καταφύγει στη γειτονική Αλγερία. Περίπου 170.000 Σαχράουι ζουν από τότε, υπό καθεστώς αυτονομίας που τους έχει παραχωρήσει το Αλγέρι, σε στρατόπεδα προσφύγων στην έρημο της νοτιοανατολικής Αλγερίας. Τρεις μήνες μετά την εισβολή του Μαρόκου, το Μέτωπο Πολισάριο ανακήρυξε τη δημιουργία της «Αραβικής Λαϊκής Δημο-

κρατίας των Σαχράουι». Παρά το ότι η συντριπτική πλειοψηφία των 250.000 Σαχράουι συνέχισε να κατοικεί εκτός Δυτικής Σαχάρας, το Πολισάριο διατήρησε τα γραφεία του σε απελευθερωμένες περιοχές της. Πάνω από 75 χώρες αναγνωρίζουν σήμερα τη Δυτική Σαχάρα ως ανεξάρτητο κράτος και η Δημοκρατία των Σαχράουι είναι μέλος της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών και του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας. Το 1979, μετά μια σειρά από ήττες στο πεδίο των μαχών με το Πολισάριο, η Μαυριτανία παραιτήθηκε από τα κυριαρχικά της δικαιώματα στο δικό της τμήμα της Δυτικής Σαχάρας. Το Μαρόκο, όμως, απλώς κατέλαβε και την περιοχή που εγκατέλειψαν οι Μαυριτανοί. Το 1981 οι δυνάμεις του Πολισάριο, χάρη σε σημαντική στρατιωτική βοήθεια από την Αλγερία, κατάφεραν όχι μόνο να απελευθερώσουν το 85% του εδάφους της Δυτικής Σαχάρας αλλά και να πλήξουν στόχους και στο εσωτερικό του Μαρόκου. Καθώς όμως το τελευταίο θεωρούνταν, την εποχή του Ψυχρού Πολέμου, ένας σημαντικός σύμμαχος της Δύσης, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Γαλλία έσπευσαν να βοηθήσουν τον βασιλιά Χασάν τον II. Με αμερικανική βοήθεια, το Μαρόκο ύψωσε 1.500 χιλιόμετρα βαριά εξοπλισμένων αμμοφόρων με σκοπό να εμποδίσει τις επιχειρήσεις του Πολισάριο στο σύνολο σχεδόν της Δυτικής Σαχάρας. Οι αμμόλοφοι οδήγησαν σ' έναν πόλεμο φθοράς. Όταν το 1991 άρχισε να εφαρμόζεται μια εκκευρία ανάμεσα στις δύο αντιμαχόμενες πλευρές, πάνω από 10.000

άνθρωποι είχαν χάσει τη ζωή τους. Αλλά και η πληθυσμιακή σύνθεση της χώρας είχε σημαντικά αλλάξει σε σχέση με το 1975 καθώς το Μαρόκο είχε στείλει δεκάδες χιλιάδες εποίκους να εγκατασταθούν στις περιοχές που είχε υπό τον έλεγχό του. Από την άλλη πλευρά, η συντριπτική πλειοψηφία των Σαχράουι συνέχισε να κατοικεί στην Αλγερία.

ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ ΚΑΙ ΠΑΡΕΝΕΡΓΕΙΕΣ

Το τέλος του διπολικού κόσμου και το σημαντικό οικονομικό κόστος του πολέμου για το υπερχρεωμένο Μαρόκο οδήγησαν σε μια συμφωνία ειρήνευσης που εγκρίθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ το 1991. Η συμφωνία προέβλεπε ένα δημοψήφισμα που θα έδινε στον πληθυσμό της Δυτικής Σαχάρας δύο επιλογές: είτε ανεξαρτησία είτε ενσωμάτωση στο Μαρόκο. Οι πρόσφυγες θα επαναπατρίζονταν, πριν από τη διενέργεια του δημοψηφίσματος, προκειμένου να ψηφίσουν μαζί με τους Σαχράουι που ακόμη ζούσαν στην πατρίδα τους. Η καταγραφή των ψηφοφόρων θα γινόταν με βάση την τελευταία ισπανική απογραφή του 1974. Η συμφωνία οδήγησε στη δημιουργία της MINURSO (Αποστολή των Ηνωμένων Εθνών για το Δημοψήφισμα στη Δυτική Σαχάρα-United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara), που με την αποστολή 2.800 ανθρώπων θα αναλάμβανε την επιτήρηση της εκκευρίας και τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος².

Το Μαρόκο, όμως, δεν έδειξε έτοιμο να

Ο Αστέρης Χουλιάρης είναι ερευνητής στο Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.

ηρήσει τις συμφωνίες που είχε υπογράψει. Εκατοντάδες παραβιάσεις της ειρήνης από το στρατό του καταγράφηκαν από τους παρατηρητές του ΟΗΕ. Αλλά και η MINURSO δεν μπόρεσε να δημιουργήσει μια θετική εικόνα, καθώς πολλοί την κατηγορήσαν για αναποτελεσματικότητα, διαφθορά αλλά και εμφανή προκατάληψη υπέρ του Μαρόκου¹. Προκατάληψη που ορισμένοι υπέθεσαν ότι οφειλόταν στον ίδιο τον **Μπούτρος Μπούτρος-Γκάι**, προσωπικό φίλο του βασιλιά Χασάν και, την εποχή που ήταν υπουργός Εξωτερικών της Αιγύπτου, έναν από τους πιο ένθερμους υποστηρικτές του Ραμπάτ σε διεθνή φόρουμ². Πολλά στελέχη της MINURSO παραιτήθηκαν διαμαρτυρόμενα για την απουσία αντικειμενικότητας. Αλλά το κύριο θέμα που έμελλε να προσδιορίσει το συνεχιζόμενο μέχρι σήμερα διέξοδο έμελλε να είναι η αδυναμία των δύο πλευρών να συμφωνήσουν στο ποιος δικαιούται και στο ποιος δεν δικαιούται να ψηφίσει στο επικείμενο δημοψήφισμα. Το Μαρόκο ισχυρίστηκε ότι η απογραφή του 1974 δεν ήταν παρά η αρχική βάση των διαπραγματεύσεων. Το Ραμπάτ υπογράμμισε ότι οι Σαχράουι, που είχαν καταφύγει στο Μαρόκο μετά την αποτυχημένη εξέγερση κατά των Ισπανών το 1958 (όπως επίσης και οι απόγονοί τους), θα έπρεπε να καταγραφούν ως ψηφοφόροι. Επίσης, οι διαπραγματευτές του βασιλιά Χασάν ισχυρίστηκαν ότι οι εκλογικοί κατάλογοι θα έπρεπε να συμπεριλάβουν όλα τα μέλη φυλετικών ομάδων που έχουν ή είχαν ιστορικούς δεσμούς με την περιοχή. Ο Μπούτρος-Γκάι συμφώνησε σε αλληπαλές προτάσεις του Μαρόκου, ενώ το Πολισάριο απρόθυμα υποχώρησε, προκειμένου να μην κατηγορηθεί ότι υποσκάπτει την ειρηνευτική διαδικασία. Το Δεκέμβριο του 1996 οι εξελίξεις οδήγησαν σε αδιέξοδο: όταν το Μαρόκο παρουσίασε 100.000 ύποπτα ονόματα για εγγραφή στους εκλογικούς καταλόγους, το Πολισάριο αποφάσισε να αποσυρθεί από την όλη διαδικασία.

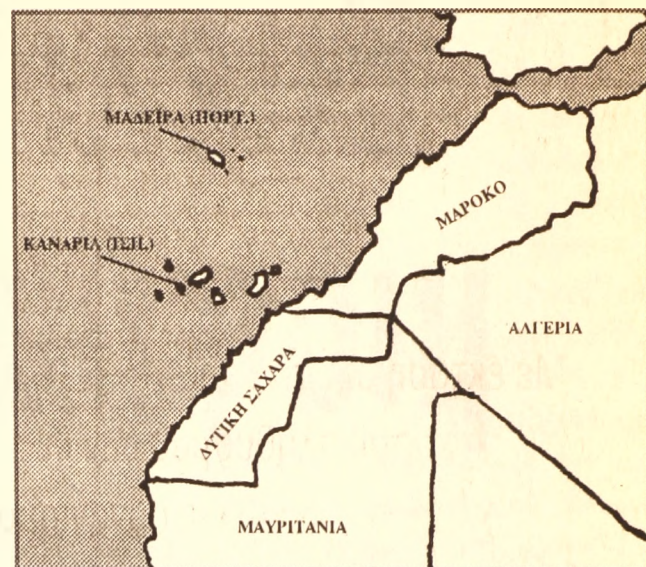
Αναζητώντας λύση στο αδιέξοδο, ο νέος Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, **Κόφι Ανάν**, ανέθεσε στον πρώην υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ **Τζέιμς Μπέηκερ** τη δύσκολη αποστολή σωτηρίας της παραπαίουσας ειρηνευτικής διαδικασίας. Η επιλογή του Μπέηκερ δεν ήταν βεβαίως τυχαία. Τον κύριο ρόλο δεν έπαιξαν τόσο οι μεγάλες δι-

πλωματικές του επιτυχίες στο παρελθόν (η οικοδόμηση της δυτικής συμμαχίας στον Περσικό Κόλπο και οι απευθείας διαπραγματεύσεις μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων το 1991)³. Η επιλογή του Ανάν αντανακλούσε περισσότερο την ανάγκη του ΟΗΕ να δώσει λύση σε μια διαμάχη που το αμερικανικό Κογκρέσο είχε χρησιμοποιήσει αρκετές φορές για να καταδείξει την αναποτελεσματικότητα του Οργανισμού⁴.

ΘΑ ΑΠΟΤΥΧΕΙ Ο ΟΗΕ;

Πολλοί από τους ισχυρούς φίλους που το Πολισάριο διέθετε στο παρελθόν, όπως η Σοβιετική Ένωση και η Ανατολική Γερμανία, δεν υπάρχουν πια. Ακόμη περισσότερο, το τέλος του διπολισμού και η οικονομική κρίση στον αναπτυσσόμενο κόσμο αναμφίβολα μείωσαν την πολιτική ισχύ των κρατών του Τρίτου Κόσμου, παραδοσιακών υποστηρικτών της ανεξαρτησίας της Δυτικής Σαχάρας στον ΟΗΕ. Η Αλγερία, που ανέκαθεν ήταν από τους περισσότερο ένθερμους συμμάχους του Πολισάριο, αντιμετωπίζει, τα τελευταία χρόνια, μια αιματηρή εσωτερική αναταραχή, που μάλλον περιορίζει τις ηγεμονικές της βλέψεις και τη διάθεση για εμπλοκή στα τεκταινόμενα στην ευρύτερη περιοχή. Το Μαρόκο, από την άλλη πλευρά, έχει πολλούς λόγους να νιώθει ισχυρό. Οι δυτικές χώρες, ανήσυχες με την άνοδο του ισλαμικού ριζοσπαστισμού στη βόρειο Αφρική, βλέπουν, ολοένα και περισσότερο, τον βασιλιά Χασάν ως έναν πολύτιμο σύμμαχο στο Μαγκρέμπ. Εκτιμήσεις δυτικών διπλωματικών κύκλων συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι ο βασιλιάς Χασάν θα έχανε το θρόνο του εάν το Πολισάριο κέρδιζε το δημοψήφισμα⁵. Εξάλλου, η οικονομική φιλελευθεροποίηση που προωθήει το μαροκινό καθεστώς και οι προσπάθειες που καταβάλλει για περιορισμό του εμπορίου των ναρκωτικών έχουν μάλλον οδηγήσει την κυβέρνηση **Κλίντον** προς την κατεύθυνση της υποστήριξης της μαροκινής κυριαρχίας στη Δυτική Σαχάρα⁶.

Η επέμβαση του ΟΗΕ στη Δυτική Σαχάρα λίγο απέχει από το να καταλήξει σε σχεδόν πλήρη αποτυχία: το μόνο επίτευγμα της MINURSO είναι η διατήρηση μιας σχετικά σταθερής εκχειρίδας μεταξύ του στρατού του Μαρόκου και των δυνάμεων του Πολισάριο⁷. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες και σε μια εποχή που οι επικριτές του ΟΗΕ δεν είναι λίγοι, το κύρος του διεθνούς οργανισμού κινδυνεύει να υποστεί ένα ακόμη ση-

μαντικό πλήγμα. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, και όσο οι δύο πλευρές επιμένουν στις σημερινές τους θέσεις (ενσωμάτωση ή ανεξαρτησία), μια διπλωματική λύση φαίνεται αδύνατη. «Το Πολισάριο πρέπει να εγκαταλείψει την απόλυτη επιμονή του για ανεξαρτησία», είπε πρόσφατα ένας δυτικός διπλωμάτης. «Και από τη μαροκινή πλευρά πρέπει να αποδεχθούν ότι το Πολισάριο θα χρειασθεί ένα επίπεδο αυτονομίας, πέρα απ' αυτό που οι Μαροκινοί θεωρούν σήμερα αποδεκτό».¹⁰

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Stephen Zunes, «Western Sahara: Peace Derailed», *Current History*, Vol. 95 (601), May 1996, p. 228.
2. Yahia H. Zoubir and Anthony G. Pazzanita, «The United Nations' Failure in Resolving the Western Sahara Conflict», *Middle East Journal*, Vol. 49 (4), Autumn 1995, pp. 614-628.
3. Anthony G. Pazzanita, «The Western Sahara Referendum: A Question of Deadlock», *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, Vol. XIX(1), Fall 1995, pp. 43-56; Stephen Zunes, *op. cit.*, pp. 229-232.
4. Stephen Zunes, *op. cit.*, p. 230.
5. «Western Sahara: Talking at least», *The Economist*, June 21, 1997.
6. Roula Khalaf, «Baker tries to untie Western Sahara knot», *Financial Times*, April 23, 1997.
7. Bruce Maddy-Weitzman, «Conflict and Conflict Management in the Western Sahara: Is the endgame near?», *Middle East Journal*, Vol. 45 (4), Autumn 1991, pp. 606-607; Roula Khalaf, «Sahara compromise rejected by Morocco», *Financial Times*, May 16, 1997.
8. Stephen Zunes, *op. cit.*, p. 232.
9. Anthony G. Pazzanita, *op. cit.*, p. 56.
10. Ian Black, «Baker seeks solution to Sahara row», *Guardian Weekly*, June 22, 1997.

Ευελιξία: Η κατάληξη μιας μακράς συζήτησης

του Αντώνη Παπαγιαννίδη*

Στο κείμενο αυτό ο Α. Παπαγιαννίδης επιχειρεί να ρίξει κάποιες ματιές από κοντά στη Συνθήκη του Μάαστριχ υπό τύπον περιήγησης σε μερικά τουλάχιστον σημεία αυτού του θεμελιώδους κειμένου. Πιο συγκεκριμένα αναλύει τη δυνατότητα της ευελιξίας/flexibility όπως αυτή θεσπίζεται στη νέα Συνθήκη.

Πρόκειται για το άνοιγμα μιας θεσμικά αρθρωμένης προοπτικής στενότερης συνεργασίας μεταξύ ορισμένων μόνο κρατών-μελών της Ένωσης, που έγινε γνωστή υπό την ονομασία «ευελιξία». (Είναι χαρακτηριστικό ότι το σχετικό Τμήμα V της Συνθήκης του Άμστερνταμ διατηρεί στον τίτλο του τα εισαγωγικά: «Ευελιξία»).

Πρόκειται για την κατάληξη μιας μακράς πορείας συζητήσεων, που ξεκίνησε από την εποχή της Ευρώπης των δύο ταχυτήτων (ή των πλειόνων ταχυτήτων), για να περάσει στην Ευρώπη των ομόκεντρων κύκλων, στην Ευρώπη του σκληρού πυρήνα και της στεφάνης, στην Ευρώπη της μεταβλητής γεωμετρίας, στην Ευρώπη a la carte. Η συζήτηση αυτή υπήρξε ίσως το μόνο ζήτημα της Διακυβερνητικής που κίνησε πραγματικό ενδιαφέρον στην ευρύτερη κοινή γνώμη, όπου συγκεράστηκαν ανησυχίες των ευρωεπιφυλακτικών (ας θυμηθούμε τα opting-outs που ξεκίνησαν για τη Μεγάλη Βρετανία και τη Δανία ήδη στο σύστημα της Συνθήκης του Μάαστριχ) με την αναζήτηση νέων δυνατοτήτων δράσης από τους πλέον ευρωενθουσιώδεις (τελικά η ευελιξία έγινε φανερό ότι θα θεσμοποιηθεί όταν προωθήθηκε στο περιθώριο της Διακυβερνητικής, από κοινή γερμανογαλλική πρόταση).

Δεν είναι τυχαίο ότι στην πράξη εκδοχές

ευελιξίας έχουν υλοποιηθεί σε κρίσιμους τομείς, όπως η Οικονομική και Νομισματική Ένωση – όπου η λειτουργία του ευρώ, με το πέρασμα ορισμένων μόνο χωρών στην τρίτη οριστική φάση της ΟΝΕ και τη μελλοντική σχεδιασμένη ένταξη και άλλων χωρών σ' αυτή δίνει ένα σαφές πρόπλασμα πολύτιμο παράδειγμα εφαρμογής της ευελιξίας – ή πάλι, όπως η μετάβαση από το πλαίσιο Schengen (αύριο ίσως ΔΕΕ) σε ένα πλαίσιο Ευρωπαϊκής Κοινότητας ή Ένωσης.

Η βασική λογική της ευελιξίας είναι να δώσει σε όσα Κράτη μέλη το επιθυμούν αλλά και το δύνανται, την ευχέρεια να προχωρούν σε ορισμένους τομείς κοινής δράσης, αξιοποιώντας την «ομπρέλα» της Ε.Ε. και τη μέθοδο που έχει αναπτυχθεί / παγιωθεί στα κοινοτικά πλαίσια, με διατήρηση πάντως της δυνατότητας/του δικαιώματος και των άλλων κρατών να μετέχουν στις εν λόγω δράσεις αν αργότερα το θελήσουν και το δυνήθουν. Πρόκειται δηλαδή για μια προσπάθεια να μην ανακόπτεται η διάθεση ορισμένων κρατών-μελών για προώθηση της συνεργασίας, χωρίς όμως και να ωθούνται άλλα, περισσότερο επιφυλακτικά, σε συνολικά αρνητικές θέσεις.

Η ΕΥΕΛΙΞΙΑ ΣΤΟ ΣΤΕΝΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Η ευελιξία θεσπίζεται από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ σε δύο διαφορετικά επίπεδα: στο γενικό πλαίσιο της Ένωσης και στο ειδικότερο πλαίσιο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Αρχίζουμε με το δεύτερο, γιατί εδώ είναι που η ευελιξία έρχεται

σε πιο άμεση και έντονη τριβή με την κοινοτική μέθοδο. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί κανείς ευθύς εξαρχής ότι η σχετική ρύθμιση εντάσσεται στο Πρώτο Μέρος της Συνθήκης, εκείνο που πραγματεύεται τις Αρχές της. Τίθεται η σχετική ρύθμιση ως άρθρο 5Α, δηλαδή μεταξύ της αρχής της πίστης των κρατών-μελών προς την Κοινότητα και της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας.

Ιδιαίτερο στοιχείο της «στενότερης συνεργασίας μεταξύ κρατών-μελών» είναι η προβλεπόμενη έγκριση του Συμβουλίου προς τα ενδιαφερόμενα κράτη. Έγκριση χορηγούμενη με ειδική πλειοψηφία, αλλά με δυνατότητα κάθε μέλους του Συμβουλίου να εναντιωθεί στη ψηφοφορία «για σημαντικούς και συγκεκριμένους λόγους εθνικής πολιτικής». Σε μια τέτοια περίπτωση, αν υπάρξει αναγκαία πλειοψηφία, το θέμα ανεβαίνει σε επίπεδο Ευρωπαϊκού Συμβουλίου – όπου πάλι μπορεί να υπάρξει η εναντίωση του ενός. (Πρόκειται για μια ιδιαίτερη εκδοχή του «ζωτικού συμφέροντος», η οποία δείχνει ότι η ευελιξία –καίτοι θεσμοθετημένη πλέον– θεωρείται ότι αναστατώνει τόσο το κοινοτικό σύστημα, ώστε να πρέπει κάθε φορά να «εμβαπτίζεται» σε ένα είδος συγκρατημένου βέτο).

Προκειμένου να τηρηθεί και η άλλη πλευρά της θεσμικής ισορροπίας, παραμένει σε ισχύ η έννοια της νομοθετικής πρωτοβουλίας της Επιτροπής: μόνο που τα ενδιαφερόμενα για στενότερη συνεργασία Κράτη «απευθύνουν σχετική αίτηση» στην Επιτροπή, η οποία όμως διατηρεί το δικαίωμα να

* Το κείμενο αυτό αποτελεί μέρος ευρύτερης ανάλυσης της Συνθήκης του Άμστερνταμ που πρόκειται να δημοσιευθεί σε συλλογικό τόμο με τίτλο «Από το Μάαστριχ στο Άμστερνταμ».

υποβάλλει πρόταση. Αν όμως δεν προβαίνει σε παρόμοια υποβολή πρότασης, «*ανακοινώνει στα ενδιαφερόμενα κράτη-μέλη τους λόγους*»: εγκαθιδρύεται έτσι μια υποχρέωση τουλάχιστον πολιτική, αν μη νομική, να αιτιολογεί η Επιτροπή τυχόν εναντίωσή της στην προθυμία ορισμένων κρατών να προχωρήσουν πέρα από τα κοινοτικά όρια.

Όσο για τους όρους υπό τους οποίους είναι νοητή η στενότερη συνεργασία/νομοθέτηση κατ' ευελιξία είναι σωρευτικά εκείνοι που ισχύουν για κάθε τέτοια δράση στο πλαίσιο της Ένωσης (θα τους δούμε στη συνέχεια), και ορισμένοι επιπρόσθετα προβλεπόμενοι, ακριβώς επειδή βρισκόμαστε στο κοινοτικό περιβάλλον.

Δύο από τους πρόσθετους αυτούς όρους ανάγονται ουσιαστικά στην προστασία του κοινοτικού συστήματος: με ρυθμίσεις ευελιξίας δεν είναι δυνατόν να γίνει διαχείριση τομέων που εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Κοινότητας, ούτε να «*θιγούν*» πολιτικές δράσεις ή προγράμματα της Κοινότητας. Ο πρώτος θυμίζει την επαναβεβαίωση του σεβασμού προς την έννοια της αποκλειστικής αρμοδιότητας. Ο δεύτερος, όμως, καίτοι φαίνεται να εγκαθιδρύει υπέρ της Κοινότητας έναν προστατευμένο χώρο (άπαξ και υπάρξει κοινοτική δράση, δεν νοείται ρύθμιση κατ' ευελιξίαν) αν διαβαστεί μαζί με τη δυνατότητα υποχώρησης της κοινοτικής αρμοδιότητας (η οποία, όπως είδαμε, παρέχεται από την κατ' Άμστερνταμ επικουρικότητα) ουσιαστικά εισάγει μια συνεχή στάθμιση, μιαν αναζήτηση των ορίων του κοινοτικού και του πέραν του κοινοτικού. Θα μπορούσε κανείς να φαντασθεί μέχρι και καταστάσεις όπου, σε περίπτωση υποχώρησης της κοινοτικής δράσης λόγω επικουρικότητας, ορισμένα κράτη-μέλη θα διατηρούσαν μεταξύ τους το «τέως κεκτημένο» βάσει της ευελιξίας...

Ενδιαφέρον, όμως, εμφανίζουν και οι λοιποί όροι που «*ξεκλειδώνουν*» τη νομοθέτηση κατ' ευελιξία: πρέπει να μην αφορά την ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης και να μην εισάγει διακρίσεις (αντίστοιχο της σημασίας που είδαμε στην αρχή ότι αποδίδεται σε αυτά τα θεμελιώδη δικαιώματα), να μην προξενεί στρεβλώσεις ανταγωνισμού ή εκτροπές εμπορίου (εύλογη διαφύλαξη λειτουργικών αρχών της Συνθήκης, που εύκολα θα τραυματιζόνταν με ρυθμίσεις συμφωνούμενες μεταξύ περιορισμένου αριθμού κρατών) και, τέλος, να μην οδηγεί σε υπέρβαση εξουσιών/αρμοδιοτήτων της Κοινότητας.

Η ΕΥΕΛΙΞΙΑ ΣΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η θεμελιώδης λειτουργία της ευελιξίας θεσμοθετείται, όμως, στο ευρύτερο πλαίσιο της Ένωσης. Ο ορισμός που δίνεται σε αυτήν τη διαδικασία είναι «*η χρήση των θεσμών, διαδικασιών και μηχανισμών των Συνθηκών*» για την προώθηση στενότερης συνεργασίας μεταξύ ορισμένων μόνο κρατών-μελών. Είναι ενδιαφέρον να σημειώσει κανείς ότι το ίδιο το ένδυμα του θεσμικού μηχανισμού των Συνθηκών θεωρείται πως αποτελεί αφ' εαυτού αξία που βοηθά τη διακρατική συνεργασία (η οποία, ούτως ή άλλως, ανέκαθεν ήταν ανοιχτή για όσα κράτη-μέλη τη θέλουν στο μέτρο που δεν καλύπτει θέματα αποκλειστικής αρμοδιότητας της Κοινότητας ή πλήρεις δράσεις της Ένωσης...).

Κατά τη στενότερη αυτή τους συνεργασία τα κράτη-μέλη που συμμετέχουν αναλαμβάνουν την υποχρέωση να εφαρμόζουν τις πράξεις και αποφάσεις που διαμορφώνονται στο θεσμικό αυτό πλαίσιο – αυτονόητη επανάληψη της δεσμευτικότητας που ούτως ή άλλως έχουν οι κοινοτικές πράξεις και αποφάσεις. Επιπροσθέτως, όμως, τα κράτη που μένουν εκτός στενότερης συνεργασίας, αναλαμβάνουν να μην εμποδίζουν τους συμμετέχοντες στην εφαρμογή της: πρόκειται για μια αξιοσημείωτη μεταφορά της αρχής της «*νομιμοφροσύνης*» των κρατών-μελών προς τη Συνθήκη και τις υποχρεώσεις τους, που υπόσχεται να δημιουργήσει πολλά θέματα ερμηνείας, οριοθέτησης και προτεραιοτήτων, αν τελικά η ευελιξία επεκταθεί σε σημαντικούς τομείς.

Ο κανόνας που θέτει η Συνθήκη του Άμστερνταμ για τη λήψη των εφαρμοστικών αποφάσεων της ευελιξίας, είναι η ανάλογη εφαρμογή των κανόνων των Συνθηκών, με την ειδική/σταθμισμένη πλειοψηφία να υπολογίζεται με βάση μόνο τις ψήφους των κρατών που έχουν. Σε μια χειρονομία διαφάνειας, πρόληψης παρεξηγήσεων ή/και δυσλειτουργιών της ευελιξίας ή/και προσαρμοσμένης στα δεδομένα E.E. *comitas gentium*, τα κράτη-μέλη που δεν συμμετέχουν σε δράσεις οι οποίες αναπτύσσονται κατ' ευελιξία καλούνται να μετέχουν στις διαδικασίες θέσπισης των εφαρμοστικών κανόνων της ευελιξίας (χωρίς όμως δικαίωμα ψήφου, όπως ήδη αναφέραμε).

Την προώθηση της στενότερης συνεργασίας μεταξύ ορισμένων μόνο κρατών στο ευρύτερο πεδίο της Ένωσης, η Συνθήκη του Άμστερνταμ την υπάγει σε μια εντυπωσια-

κά μακρά σειρά όρων (στους οποίους προστίθενται εκείνοι που ήδη είδαμε για το στενότερο, σαφέστερα προσδιορισμένο πεδίο της Συνθήκης E.K.). Από τους όρους αυτούς δύο είναι τεχνικά/λειτουργικά κρίσιμοι. Πρόκειται, πρώτον, για την απαίτηση να εμπλέκεται εκάστοτε μια πλειοψηφία κρατών-μελών: έτσι εγκαθιδρύεται μια εγγύηση ότι η Ένωση δεν θα οδηγηθεί σε κάποιου είδους πολυδιάσπαση ετερόκλητων ομάδων συνεργασίας. Ύστερα, για την αρχή ότι η εκάστοτε εγκαθιδρυόμενη συνεργασία παραμένει ανοιχτή σε προσέλευση οποιουδήποτε κρατους-μέλους δεν μετέσχε σε αυτήν εξαρχής, φθάνει «*να συμμορφώνεται προς τη βασική απόφαση*» και να δέχεται το κεκτημένο που έχει διαμορφωθεί γύρω της: πρόκειται για την λογική των *equal terms to last entrant* (ίδιοι όροι με τον τελευταίο προσχωρούντα), που είδαμε να προωθείται στην πράξη και προκειμένου περί της μεταβάσεως στην τρίτη φάση της ONE.

Από τους υπόλοιπους όρους προσφυγής σε διαδικασίες ευελιξίας, περισσότερο διακηρυκτική/πολιτική αξία έχει η στόχευση στη «*διεύρυνση των στόχων της Ένωσης*» και την «*προστασία και εξυπηρέτηση των συμφερόντων της*». Δύσκολα θα μπορούσε κανείς να φαντασθεί δικαστικό έλεγχο της τήρησης μιας τέτοιας προϋπόθεσης. Αντιθέτως, σε αυστηρό έλεγχο μπορεί να αναμένεται ότι θα επιδιωχθεί να υπαχθεί ο σεβασμός «*των αρχών των Συνθηκών και του ενιαίου θεσμικού πλαισίου της Ένωσης*» και, ακόμη πιο απλά, «*του κοινοτικού κεκτημένου*».

Τέλος, ενώ η νομοθέτηση κατ' ευελιξία αναμενόμενο είναι να μη θίγει «*δικαιώματα, υποχρεώσεις και συμφέροντα*» όσων κρατών-μελών δεν μετέχουν στη συνεργασία, ιδιαίτερο πολιτικό βάρος έχει (αν και πάλι χωρίς ευδιάκριτη τη δυνατότητα δικαστικού ελέγχου) η προϋπόθεση σύμφωνα με την οποία η ευελιξία έρχεται στο προσκήνιο «*μόνον ως ύστατη λύση, όταν οι στόχοι των Συνθηκών δεν είναι δυνατόν να επιτευχθούν με εφαρμογή των διαδικασιών που προβλέπονται σ' αυτές*». Το πολιτικό βάρος της ρήτρας αυτής έγκειται στη ρητή αναγνώριση ότι η ευελιξία ως προσέγγιση αποτελεί εξαίρεση, και ότι συνεπώς δεν μπορεί να αποβεί μια διαδικασία παράλληλη προς την κοινοτική διαδικασία των Συνθηκών – αλλά και στην αυτοδέσμευση που διαγράφεται να δοκιμάζεται πρώτα η κανονική διαδικασία και ως τελική μόνο διέξοδος να χρησιμοποιείται η ευελιξία.

Παγκοσμιοποίηση και η αναγκαιότητα θεσμικού πλαισίου

Η βιομηχανική επανάσταση (1760-1840) χρησιμοποιήθηκε ως όρος για να περιγράψει τη διαδικασία της μετάβασης από τη γεωργική οικονομία σε μια νέα μορφή οικονομικής διαβίωσης, όπου κυριάρχησε η βιομηχανία και ο μηχανολογικός εξοπλισμός. Σήμερα, η παγκοσμιοποίηση χρησιμοποιείται ως όρος για να περιγράψει τη διαδικασία αλληλεξάρτησης των τομέων και οικονομιών ή ακόμα, πιο συγκεκριμένα, τη διαδικασία ολοκλήρωσης της παγκόσμιας αγοράς που άρχισε τη δεκαετία του '80 και βρίσκεται σε εξέλιξη.

του Γιώργου Σιγηνού

Η βιομηχανική επανάσταση άλλαξε σχεδόν τα πάντα και σαν επανάσταση συνετέλεσε τα μέγιστα στο μετασχηματισμό της κοινωνίας. Η παγκοσμιοποίηση μετασχηματίζει τις δομές της παραγωγής, της εμπορευματοποίησης, της κατανομής του εισοδήματος και του πλούτου και τείνει ν' αλλάξει τη δομή της σημερινής κοινωνίας.

Ο κύριος προσδιοριστικός παράγων του δυτικού πολιτισμού ήταν η βιομηχανική επανάσταση. Οι κύριοι προσδιοριστικοί παράγοντες της παγκοσμιοποίησης θα καθορίσουν και την πολιτική δομή του κράτους.

Οι κριτές και υποστηρικτές της βιομηχανικής επανάστασης επανεμφανίζονται και σήμερα υπέρ ή κατά της παγκοσμιοποίησης. Μερικοί εκφράζουν φόβους πως οι κεφαλαιούχοι όλων των χωρών έχουν ενωθεί με σκοπό να επιβάλουν έναν ολοκληρωτικό διεθνισμό.¹ Άλλοι υποστηρίζουν πως η ιδεολογία που διέπει και η πρακτική που συνηγορεί υπέρ της παγκοσμιοποίησης, δηλαδή η ανταγωνιστικότητα, θα έχει καταστροφικές συνέπειες,² ή πως το γεωπολιτικό σύστημα που έχουμε γνωρίσει θα μετασχηματισθεί σε «γεωοικονομικό» με τρεις δυνάμεις: ΗΠΑ, Ιαπωνία και Ευρωπαϊκή Ένωση.³ Συνειδητά δε, ακόμη και σοσιαλιστικές κυβερνήσεις έχουν απεμπολήσει την πολιτική της πλήρους απασχόλησης και έχουν υιοθετήσει την έννοια του απασχολήσιμου λόγω της παγκοσμιοποίησης.⁴

Αντιθέτως, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Παγκόσμια Τράπεζα και ο ΟΟΣΑ υποστηρίζουν πως τα οφέλη της παγκοσμιοποίησης είναι πολλά και μάλιστα ορατά, και ότι χωρίς την παγκοσμιοποίηση αρκετές χώρες θα βρίσκονταν σε άθλια οικονομική κατάσταση. Οι παγκοσμιοποιημένες, μάλιστα, αγορές έχουν επιβάλει κάποια πειθαρχία στη σπάταλη πολιτική πολλών κυβερνήσεων και έχουν απαλλάξει πολλές χώρες από την καταδυνάστευση ολοκληρωτικών καθεστώτων.⁵

ΜΟΧΛΟΙ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Μερικές από τις θέσεις αυτές απορρέουν από τη φύση της παγκοσμιοποίησης. Μερικοί συγγραφείς την ταυτίζουν με τη διεθνοποίηση των πολυεθνικών επιχειρήσεων, άλλοι με την αλληλεξάρτηση, άλλοι με τον έντονο ανταγωνισμό και άλλοι με το τέλος του

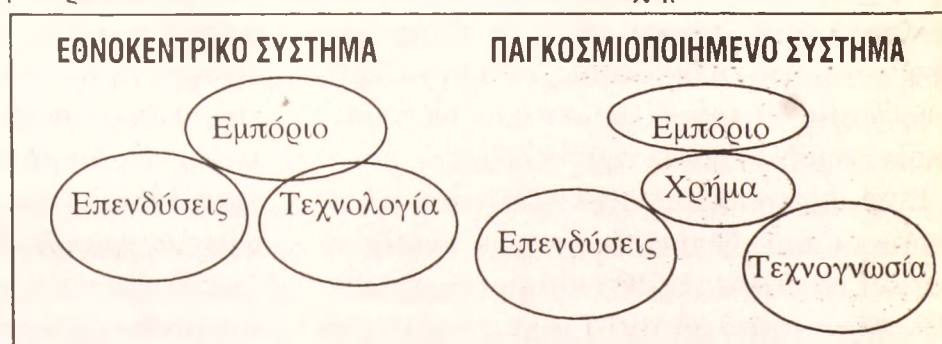
κράτους. Θα αποτολμήσω έναν ορισμό της έννοιας της παγκοσμιοποίησης:

«Η παγκοσμιοποίηση είναι η διαδικασία ολοκλήρωσης και καθιέρωσης μιας παγκόσμιας αγοράς αγαθών και υπηρεσιών που τείνει να καταστήσει τις θεμελιώδεις πολιτικές, τις συνυφασμένες με το κράτος, αναποτελεσματικές».

Το εύλογο διττό ερώτημα που γεννιέται είναι: «Ποιοι είναι οι προσδιοριστικοί παράγοντες της παγκοσμιοποίησης, ποιες είναι αυτές οι θεμελιώδεις πολιτικές και γιατί έχουν σημασία για ένα κράτος;».

Τρεις είναι οι προσδιοριστικοί παράγοντες που άλλαξαν τη δομή των οικονομικών δραστηριοτήτων της μεταπολεμικής περιόδου: α) η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, β) η κατάργηση των ρυθμίσεων που αφορούσαν στην κίνηση του κεφαλαίου και γ) η διάχυση της τεχνογνωσίας.

Η κατανόηση της δυναμικής που αυτοί οι τρεις παράγοντες δημιουργούν γίνεται ευκολότερα αντιληπτή εάν συγκρίνουμε το εθνοκεντρικό σύστημα με το παγκοσμιοποιημένο. Σχηματικά θα μπορούσε να αποτυπωθεί στο ακόλουθο σχήμα:

Στο εθνοκεντρικό σχήμα, οι τρεις βασικοί μοχλοί αλληλοεξάρτησης είναι το εμπόριο, οι επενδύσεις και η τεχνολογία, και έχουν μια ειδική σχέση. Το εμπόριο καθορίζεται από την πρόσβαση σε νέες διεθνείς αγορές, είτε μέσω διμερών κρατικών συμφωνιών είτε μέσω του κόστους. Το τελευταίο καθορίζεται από τις άμεσες επενδύσεις που έχουν ήδη ενσωματώσει την προηγμένη τεχνολογία. Η χρηματοδότηση των επενδύσεων και της τεχνολογίας πραγματοποιούνταν με προνομιακές προσβάσεις στην εγχώρια κεφαλαιαγορά ή με προτιμησιακές ρυθμίσεις και

πιδοτούμενα επιτόκια.

Στο παγκοσμιοποιημένο σύστημα, οι ανωτέρω σχέσεις έχουν αλλάξει. Τα πάντα εξαρτώνται από τις χρηματαγορές, όπως αυτές των ομολόγων και ετοχών, του συναλλάγματος, των παραγώγων και των τραπεζικών ανείων.

Η χρηματοδότηση του απορρίου γίνεται σήμερα από τις χρηματαγορές με βάση τη σχέση: Αγαθά-Ρήμα-Αγαθά. Ας σημειωθεί πως η τριάδα ΗΠΑ, Ιαπωνία και Ευρωπαϊκή Ένωση πραγματοποιεί το 4% των παγκόσμιων

απορριών συναλλαγών. Και πως η σχέση των εξαγωγών ως ποσοστό του ΑΕΠ για την τριάδα το 1996 ήταν: 14,6% για την Ε.Ε., 11,4% για τις ΗΠΑ και 9,8% για την Ιαπωνία.

Άσχετα από τα αθέμιτα μέσα που χρησιμοποιεί η τριάδα -όπως τιχορηγήσεις στην Ε.Ε., η λειτουργία των holdings στην Ιαπωνία, ή τρε αντι-ντάμπινγκ στις ΗΠΑ- το διεθνές εμπόριο κυρίως ανείται από τις παγκοσμιοποιημένες εταιρείες, και χρηματοδοτείται σ' έναν μεγάλο βαθμό από τις παγκοσμιοποιημένες χρηματαγορές.

Οι επενδύσεις θα πρέπει να χωριστούν σε άμεσες και σε έμμεσες. Οι άμεσες δεν είναι άλλες από αυτές που πραγματοποιούνται από πολυεθνικές εταιρείες. Οι δε συσσωρευμένες επενδύσεις της τριάδας το 1994 έφθασαν ως εκροές στο 2.378 δισ. δολάρια και αντιστοιχούν στο 82% των συνολικών παγκόσμιων άμεσων επενδύσεων.

Όσον αφορά τις έμμεσες επενδύσεις, οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου (ομόλογα και μετοχές), το 1992 έφθασαν τις 313,4 δισ. δολάρια για εισροές και 254,4 δισ. δολάρια ως εισροές, ενώ τα παράγωγα ομολόγων, μετοχών και πρώτων υλών το 1995 έφθασαν στα 916 δισ. δολάρια.

Όλα αυτά τα κεφάλαια κινούνται μέσω των χρηματαγορών. Θα πιστημάνω τη σημασία και το ρόλο τους, επικεντρώνοντας την προσοχή του αναγνώστη σε ένα στατιστικό στοιχείο. Το 1995, η μερήσια αγορά συναλλάγματος κατά μέσο όρο ανήλθε στα 800 ις. δολάρια. Τα δε παράγωγα συναλλάγματος τον Απρίλιο 1995 νήλθαν σε 688 δισ. δολάρια ημερησίως. Με άλλα λόγια, μόνον η μερήσια αγορά συναλλάγματος είναι τριπλάσια σε μέγεθος από η επίσημα αποθεματικά των δέκα οικονομικά ισχυροτέρων χωρών του πλανήτη μας.

Ο τρίτος παράγων προώθησης της παγκοσμιοποίησης, η τεχνογνωσία, είναι το πάντρεμα της υψηλής τεχνολογίας και η συσσωρευμένη γνώση. Η τεχνογνωσία παράγεται σε ερευνητικά έντρα, εφαρμόζεται στις διάφορες οικονομικές δραστηριότητες, πως και στο παρελθόν, αλλά δεν διαχέεται σήμερα όπως και στο παρελθόν. Μέχρι και τις αρχές του '70 η τεχνογνωσία διαχεόταν κυρίως μέσω των άμεσων επενδύσεων. Ο επενδυτής στην έρευνα και στην εφαρμογή της θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί τους καρπούς της επένδυσής του για μια περίοδο τουλάχιστον δέκα ετών. Σήμερα, λόγω της προηγμένης τεχνολογίας, η μίμηση και η αντι-

γραφή της πρωτογενούς έρευνας μειώθηκε στο ήμισυ. Τα νέα προϊόντα, αγαθά ή υπηρεσίες, ενσωματώνουν λιγότερη εργασία και περισσότερη τεχνογνωσία.

Ο δε μηχανισμός που συνδέει την Έρευνα και την Τεχνολογία με τις επενδύσεις και την παραγωγή είναι η κεφαλαιαγορά. Είναι επίσης ο μόνος αποτελεσματικός μηχανισμός που μπορεί να χρηματοδοτεί δίκτυα τεχνογνωσίας κατάλληλα για ημι-κατεργασμένα και ενδιάμεσα προϊόντα.

Η ουσία του θέματος έγκειται στο γεγονός πως η οικειοποίηση και η διακίνηση της τεχνογνωσίας επιτελείται στις χρηματαγορές όπου ολόκληρα πακέτα τεχνογνωσίας (υπηρεσίες οργάνωσης και παραγωγικής διαδικασίας) πωλούνται στις ΗΠΑ για να εφαρμοστούν στη Σιγκαπούρη.

Η ΑΝΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ-ΕΘΝΟΥΣ

Με τη δημιουργία του μεταπολεμικού συστήματος και τα δύο ιδρύματά του: την Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τα κράτη-έθνη είχαν τη δυνατότητα επιρροής επί πέντε πολιτικών:

- 1) ελέγχου της προσφοράς χρήματος ή του καθορισμού της νομισματικής πολιτικής τους,
- 2) καθορισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας του νομίσματός τους,
- 3) μονοπωλίου της φορολογίας,
- 4) δικαιώματος καθορισμού νομοθετικών διατάξεων υπέρ του κράτους ως προς την πρόσβαση στις χρηματαγορές και τον προτιμησιακό δανεισμό,
- 5) καθορισμού των κανονιστικών διατάξεων περί της λειτουργίας των αγορών.

Τα κράτη-έθνη έχουν απολέσει τις δύο πρώτες πολιτικές, δηλαδή, της νομισματικής και της συναλλαγματικής πολιτικής για δύο λόγους. Ο πρώτος αφορά στους προσδιοριστικούς παράγοντες του επιτοκίου, που έχουν αλλάξει το πλαίσιο άσκησης των δύο πολιτικών, και ο δεύτερος λόγος αφορά στους μηχανισμούς του χρήματος που δημιουργούν την αλληλεξάρτηση του εμπορίου, των επενδύσεων και της τεχνολογίας. Και οι δύο λόγοι απορρέουν από τη φύση του χρήματος που δεν είναι άλλη από μια οικονομική εξωγένεια."

Όσον αφορά στους προσδιοριστικούς παράγοντες, η ουσία του θέματος είναι πως οι δύο τιμές του χρήματος, δηλαδή το επιτόκιο και η συναλλαγματική ισοτιμία του, καθορίζονται σε διεθνείς παγκοσμιοποιημένες αγορές και όχι σε εγχώριες αγορές των κρατών-εθνών. Επιπλέον, οι δύο τιμές του χρήματος δεν είναι ανεξάρτητες διότι καθορίζονται στις ίδιες αγορές και διότι τα μόνα νομίσματα που έχουν ανεξάρτητη συναλλαγματική τιμή είναι αυτά που οι ίδιες αγορές έχουν καθιερώσει ως νομίσματα-άγκυρα, όπως το

δολλάριο, το μάρκο ή το γιεν, από τα οποία απορρέει η συναλλαγματική ισοτιμία των νομισμάτων-δορυφόρων, όπως το μεξικανικό πέσο ή το ολλανδικό φιορίνι.

Συνεπώς, το μονοπώλιο της προσφοράς χρήματος παραμένει ένα νομικά κατοχυρωμένο δικαίωμα των κρατών-εθνών, αλλά χωρίς ουσιαστικό αντίκρισμα. Η ανεξαρτησία της νομισματικής πολιτικής ή της συναλλαγματικής πολιτικής ενός κράτους-έθνους με το νόμισμά του δορυφόρο, όπως η δραχμή ή το βελγικό φράγκο, δεν υφίσταται πλέον. Τα επιτόκια, βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα της Ελλάδας δεν μπορούν να καθοριστούν, ανεξάρτητα από αυτά που οι παγκοσμιοποιημένες αγορές έχουν ήδη προκαθορίσει.

Το παραδοσιακό δικαίωμα της φορολογίας διατηρείται από τα κράτη, αλλά αυτό το δικαίωμα δεν μπορεί να ασκηθεί τόσο αποτελεσματικά όσο όλοι οι κρατιστές ανά τον κόσμο θα επιθυμούσαν. Οι παγκοσμιοποιημένες αγορές έχουν ευρύνει τους ορίζοντες. Οι θεσμικοί επενδυτές, η τάση μεγάλων βιομηχανικών συγκροτημάτων να διαχειρίζονται τις ασφαλιστικές εισφορές των εργαζομένων τους και οι παραδοσιακοί ασφαλιστικοί οργανισμοί να προσφέρουν τραπεζικές υπηρεσίες επικουρούμενοι από την ελευθέρωση του κεφαλαίου και την τεχνολογική ευκολία να μεταφέρουν τεράστια ποσά μέσα σε λίγα λεπτά από τη μια χρηματαγορά σε άλλη, έχουν επιβάλει ένα καινούργιο καθεστώς.

Τό καινούργιο καθεστώς θα έχει το εξής χαρακτηριστικό: *κράτη με αυστηρούς φορολογικούς νόμους θα ανταγωνίζονται κράτη-δορυφόρους, όπου το φορολογικό καθεστώς προσφέρει παραδείσους αφορολόγητων υπηρεσιών.* Συνεπώς, η δυνατότητα των κυβερνήσεων να ασκήσουν φορολογική πολιτική με φορολογικούς συντελεστές υψηλότερους από εκείνους που καθορίζουν οι ισχυροί παράγοντες των παγκοσμιοποιημένων αγορών έχει εκλείψει.

Οι ανησυχητικοί οιωνοί της παγκοσμιοποίησης στα φορολογικά βάρη ήδη είναι ορατές και πολύ ανησυχητικές. Από τα μέσα της δεκαετίας του '80, η φορολόγηση της εργασίας αυξάνει, ενώ η φορολογία του κεφαλαίου μειώνεται. Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το 1981 η φορολόγηση της εργασίας ήταν 35% της συνολικής φορολογίας, ενώ του κεφαλαίου περίπου 49%, το δε υπόλοιπο 6% ήταν άλλοι παράγοντες, όπως φορολογία από μισθώσεις. Το 1994, η φορολογία της εργασίας ως ποσοστό αυξήθηκε στο 41%, ενώ του κεφαλαίου μειώθηκε στο 35% και των υπολοίπων παραγόντων στο 4%. Αλλά θα υπάρξουν και άλλες επιπτώσεις που έχουν σχέση με το ρόλο του κράτους, τις βασικές λειτουργίες του και την κοινωνική του πολιτική.

Το παραδοσιακό δικαίωμα των κρατών να καθορίζουν το πλαίσιο δανεισμού είτε του δημόσιου είτε του ιδιωτικού τομέα έχει μάλλον εκλείψει. Ο δανεισμός προϋποθέτει προσφορά κεφαλαίων μέσω της αποταμίευσης. Στο παρελθόν το ίδιο το κράτος καθόριζε την υποχρέωση της τοποθέτησής τους είτε σε κρατικούς τίτλους είτε σε τραπεζικά προϊόντα που πάλι το κράτος προσδιόριζε. Επιπλέον, το ίδιο κράτος διατηρούσε μια προνομιακή πρόσβαση στις εγχώριες κεφαλαιαγορές με επιτόκια που το ίδιο προκαθόριζε.

Σήμερα η ελευθέρωση των κεφαλαιαγορών, η δημιουργία νέων αγορών και η ανάδειξη των θεσμικών επενδυτών έχουν δημιουργήσει ένα νέο πλαίσιο: οξύ ανταγωνισμό για την ανεύρεση κεφαλαίων με επιτόκια συνήθως υψηλότερα των εγχωρίων. Επιπλέον, όσον αφορά στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αυτά δεσμεύονται από τα άρθρα της Συνθήκης να καταργήσουν όλες τις νομικές ή διοικητικές ρυθμίσεις, οι οποίες δίνουν στον δημόσιο

τομέα μια προτιμησησική πρόσβαση στην εγχώρια κεφαλαιαγορά ή προτιμησησικών σχέσεων με τραπεζικά ή ασφαλιστικά ιδρύματα.

Επιπρόσθετα, η Συνθήκη απαγορεύει στην Ένωση να αναλάβει εγγυήσεις για την κάλυψη χρηματοοικονομικών υποχρεώσεων ενός κράτους-μέλους (no bailing-out). Αυτές οι ρήτρες της συνθήκης περιορίζουν τη δυνατότητα των κρατών-μελών να προσφύγουν σε δανεισμό με εγγυήσεις ενός άλλου οργανισμού.

Η πέμπτη παραδοσιακή πολιτική των κρατών που έχει χάσει την αποτελεσματικότητά της είναι το «δικαίωμα της νομοθεσίας» στον τομέα των κεφαλαιαγορών. Το σημερινό πρόβλημα είναι διαφορετικό: «ποιος θα πρέπει να νομοθετεί και τι;».

Ως προς το «τι», θα πρέπει να αναγνωρισθεί πως οι παραδοσιακές διαφορές μεταξύ ασφαλιστικών και τραπεζικών δραστηριοτήτων, μεταξύ εμπορικής και επενδυτικής δραστηριότητας των τραπεζών και μεταξύ του διαμεσολαβητικού ρόλου των τραπεζών και του άμεσου δανεισμού δεν είναι πλέον οριοθετημένες και προσδιορισμένες. Συνεπώς, το παραδοσιακό μοντέλο των διαφορετικών ρυθμίσεων για διαφορετικές δραστηριότητες έχει χάσει την αξιοπιστία του.

Κατ' επέκτασιν, το νέο ρυθμιστικό περιβάλλον που προκύπτει έχει δύο επιλογές: είτε οι βάνδαλοι της αγοράς να κληθούν να ασκήσουν αυτοπειθαρχία ή το παραδοσιακό ρυθμιστικό σύστημα θα πρέπει να ξαναδημιουργηθεί. Το πρόβλημα που γεννάται είναι πολύπλοκο ως προς την υλοποίησή του διότι τίθεται ένα βασικό ερώτημα: «ποιος θα αναλάβει την πρωτοβουλία και ποιο σκοπό θα εξυπηρετήσει το νέο πλαίσιο;».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εξελικτική πορεία της Ευρώπης από τον 19ο αιώνα έως σήμερα περνά μέσα από τον αγροτικό καπιταλισμό στον βιομηχανικό καπιταλισμό* με ουσιαστικό ρόλο του κράτους, και τη μεικτή οικονομία και την άσκηση των πολιτικών του στο πλαίσιο θεσμών. Φθάνουμε σήμερα στον τραπεζικό καπιταλισμό που ως κύριο χαρακτηριστικό του έχει τις παγκοσμιοποιημένες αγορές. Αυτές με τη σειρά τους έχουν καταστήσει τις παραδοσιακές πολιτικές των κρατών αναποτελεσματικές και το ρόλο του κράτους ανίσχυρο. Το νέο πλαίσιο που έχει δημιουργηθεί δεν αποδέχεται κανονιστικούς περιορισμούς ούτε ρυθμίσεις.

Η παλαιά θεσμισμένη οικονομική τάξη παύει να ισχύει και μαζί με αυτήν το κράτος όπως το γνωρίσαμε. Ποιος θα αναλάβει την πρωτοβουλία ώστε να ξαναδημιουργηθεί ένα νέο πλαίσιο που να ρυθμίζει τις δραστηριότητες των βανδάλων της αγοράς και να ανακατανέμει τον πλούτο και το εισόδημα του τραπεζικού καπιταλισμού; Αυτό είναι το ζητούμενο σήμερα, ασχέτως με το εάν το τρίτο πακέτο βοήθειας από την Ευρωπαϊκή Ένωση δοθεί ή όχι.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. Χ. Γιανναράς, "Προοδευτικός" σκοταδισμός, *Η Καθημερινή*, 4 Μαΐου 1997.
2. Βλ. R. Petrella, *Μια κριτική της ανταγωνιστικότητας*, *Σαμιζντάτ*, 1/20 Νοεμβρίου 1996.
3. Βλ. Π. Β. Ρουμελιώτης, *Η Πορεία προς την Παγκοσμιοποίηση. Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τον 21ο Αιώνα*, Αθήνα, Νέα Σύνορα, 1996.
4. Βλ. Ν. Κιάος, *Η "σοσιαλιστική" παγκοσμιοποίηση του απασχολήσιμου*, *Ελευθεροτυπία*, 3 Απριλίου 1997.
5. Βλ. M. Wolf, *Global opportunities and Far from powerless*, *Financial Times*, 6 και 13 Μαΐου 1997.
6. Για μια πληρέστερη προσέγγιση, βλ. κεφ. 6, G. Caravelis, *European Monetary Union, An application of the fundamental principles of monetary theory*, UK: Avebury, 1994.

ΤΖ.Ε.Μ. ΝΤΕ ΣΑΙΝΤ ΚΡΟΥΑ Ο ΤΑΞΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ ΣΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΣΜΟ

G.E.M. DE STE. CROIX
ΤΖ.Ε.Μ. ΝΤΕ ΣΑΙΝΤ ΚΡΟΥΑ

Ο ΤΑΞΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ ΣΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΣΜΟ

από την Αρχαϊκή Εποχή
ώς την Αραβική Κατάκτηση

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ - ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΠΠΑ

Τούτο το τόσο εμπεριστατωμένο και με πλουσιότατη τεκμηρίωση βιβλίο, αν και περιέχει πολλά που ασφαλώς θα είναι άγνωστα, και στους περισσότερους ιστορικούς των αρχαίων χρόνων καθώς και στους κλασικούς φιλόλογους, είναι γραμμένο κυρίως για τον «κοινό αναγνώστη», και τους ιστορικούς των μεσαιωνικών και των σύγχρονων χρόνων, τους κοινωνιολόγους, και για όσους ασχολούνται με τις πολιτικές ιδεολογίες, με την πρώιμη χριστιανική σκέψη, ή ακόμα και με τη μελέτη του μαρξισμού. Ξεκινώντας με την τάξη ως μια σχέση εκμετάλλευσης, θέλει να αποδείξει ότι οι έννοιες τάξη και ταξικός αγώνας, που ανέπτυξε ο Μαρξ εξετάζοντας κυρίως τον καπιταλισμό του δέκατου ένατου αιώνα, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να εξηγήσουν τις μεταβολές στην αρχαία ελληνική κοινωνία (συμπεριλαμβανομένης και της κατάρρευσης της δημοκρατίας) σε μια περίοδο πάνω από 1300 χρόνια (από το

800 π.Χ., περίπου, ως το 640 μ.Χ.), που, σχεδόν στο μισό της, ο Ελληνικός κόσμος αποτελούσε ένα πολύ μεγάλο μέρος της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Το βιβλίο αποδεικνύει ότι τέτοια θέση όχι μόνο δεν είναι αναχρονιστική, αλλά, αντίθετα, ανταποκρίνεται σχεδόν απολύτως με τη θέση που είχαν υιοθετήσει οι ίδιοι οι Έλληνες διανοητές, και πάνω απ' όλους ο Αριστοτέλης.

Ο ΤΖ.Ε.Μ. ντε Σαιντ Κρουά είναι μέλος της Βρετανικής Ακαδημίας, καθηγητής στο πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, και επίτιμο μέλος του New College.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ - ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΠΠΑ

ΚΟΣΜΟΔΡΟΜΙΟ

Ο ΔΙΚΤΑΤΟΡΑΣ ΠΕΘΑΝΕ, ΖΗΤΩ Η ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ

Ο Μομπούτου Σέσε Σέ-κο, ο δικτάτορας του Ζαΐρ που κυβέρνησε με σιδερένια πυγμή τη χώρα επί 32 συνεχή χρόνια, πέθανε στις 8 του μήνα στο Ραμπάτ του Μαρόκου, όπου είχε αυτοεξοριστεί από το Μάιο, όταν οι αντάρτες του Λοράν Καμπίλα πολιορκούσαν την Κινσάσα. Η αποχώρησή του συνοδεύτηκε από πανηγυρισμούς στο εσωτερικό και αισιοδοξία στο εξωτερικό ότι μια νέα περίοδος άρχιζε για το Ζαΐρ. Οι ελπίδες, όμως, αποδείχτηκαν φρούδες, μιας και ο νέος πρόεδρος του Ζαΐρ, ο Λοράν Καμπίλα, που αυτοανακηρύχθηκε πρόεδρος της χώρας στις 29 Μαΐου, είτε πολλά για εκδημοκρατισμό, αλλά δεν έκανε τίποτα. Το μόνο που άλλαξε από τότε είναι το όνομα του Ζαΐρ που έγινε Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό. Τα πρόσωπα άλλαξαν, ο τρόπος διαχείρισης όμως της εξουσίας όχι, επιβεβαιώνοντας ότι ο δικτάτορας πέθανε, αλλά η δικτατορία ζει στο πρόσωπο του πρώην ηγέτη των ανταρτών Λοράν Καμπίλα.

ΔΥΣΚΟΛΑ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΛ

Ο γερμανός καγκελλάριος Χέλμουτ Κολ καταβάλλει σημαντικές προσπάθειες για να δείξει ότι ελέγχει πλήρως την κατάσταση. Τα πράγματα όμως δεν είναι εύκολα. Ο απόηχος της τελευταίας κρίσης, που ξέσπασε με τις δηλώσεις του υπουργού Εθνικής Οικονομίας Τέο Βάιγκελ ότι προτίθεται να παραιτηθεί μέσα στο '98, δεν έχει κοπάσει ακόμα, όπως

και οι φήμες για σαρωτικό κυβερνητικό ανασχηματισμό. Ο κ. Κολ προσπάθησε τις τελευταίες μέρες να αμβλύνει τις εντυπώσεις, και στην ομιλία του στο κοινοβούλιο, στις 10 του μήνα, εμφανίστηκε... άνετος και απέρριψε αίτημα της αντιπολίτευσης για πρόωρες εκλογές, εξήρε το έργο του κ. Βάιγκελ και άσκησε δριμύτατη κριτική στους σοσιαλδημοκράτες, λέγοντας χαρακτηριστικά στον ηγέτη τους Όσκαρ Λαφοντέν, «δεν υπάρχει ούτε ένας σοσιαλδημοκράτης σε ολόκληρη την Ευρώπη που να χαρεί αν έρθετε στην εξουσία». Αναμφισβήτητα όμως ο γερμανός καγκελλάριος έχει να αντιπαλέψει πολλά μέτωπα. Προχώρησε σε συμβιβασμό με τη Γαλλία σε ό,τι αφορά την ΟΝΕ, για να διατηρήσει αρραγές το γαλλογερμανικό μέτωπο, και τώρα θα πρέπει να αντιμετωπίσει όχι μόνο τα βέλη της αντιπολίτευσης αλλά και των εταίρων του στον κυβερνητικό συνασπισμό, τους βαυαρούς χριστιανοσοσιαλιστές, που τον κατηγορούν ότι ξεπουλά το ισχυρό μάρκο για ένα ασθενές ευρώ.

ΕΠΙΜΕΝΟΥΝ

Την πρόθεσή τους να μην προχωρήσουν σε καμία αλλαγή στο πολιτικό σύστημα της χώρας εξέφρασαν ηγετικά στελέχη του κομμουνιστικού κόμματος στην Κίνα, πριν από την έναρξη -την Παρασκευή- του πρώτου, μετά το θάνατο του Ντενγκ Χοιάο Πινγκ, συνεδρίου του κόμματος. Ο πρόεδρος της χώρας, Ζιανγκ Ζεμίν, προτίθεται να ισχυροποιήσει την εξουσία του και να εμ-

φρανιστεί ως άξιος διάδοχος και υπερασπιστής της κληρονομιάς που άφησε ο Ντενγκ. Η ηγεσία του κόμματος φαίνεται ότι επιμένει στην αρχή του σοσιαλισμού της αγοράς, που μεταφράζεται σε προώθηση των οικονομικών μεταρρυθμίσεων μέσα σε πολιτικό πλαίσιο, όμως, που θα ελέγχεται πλήρως από την ηγεσία του κόμματος.

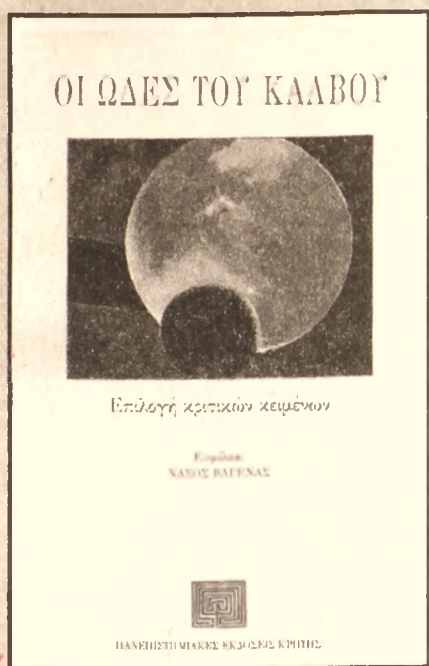
Η ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ ΤΟΥ κ. ΜΠΛΕΡ

Το δημοψήφισμα που έγινε την Πέμπτη στη Σκωτία -και δυστυχώς δεν ξέρουμε ακόμα τα αποτελέσματα- θα είναι ένα κρίσιμο τεστ για την αξιοπιστία του κ. Μπλερ, που είχε αναγάγει τα δημοψηφίσματα για τη δημιουργία ανεξάρτητων κοινοβουλίων στη Σκωτία και την Ουαλία σε κυρίαρχο στοιχείο της προεκλογικής του

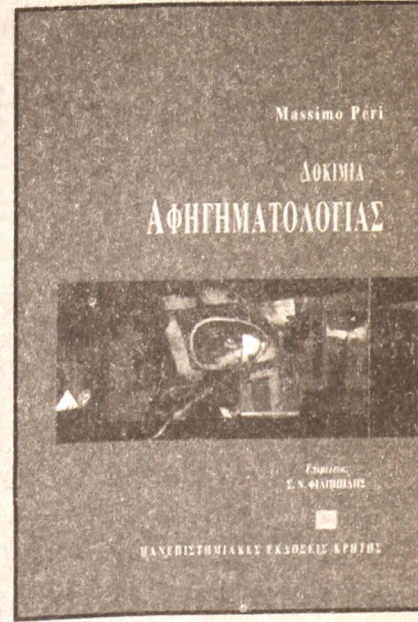
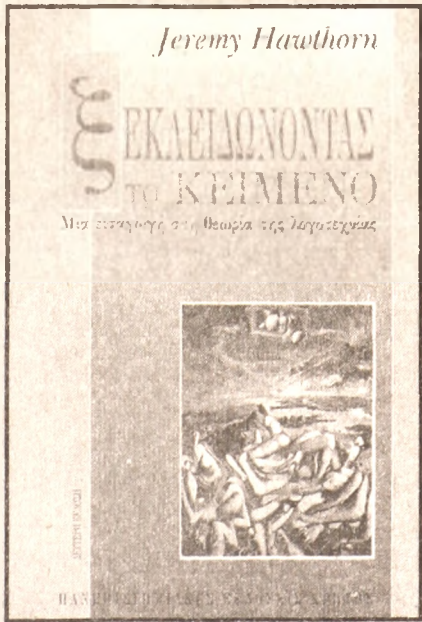
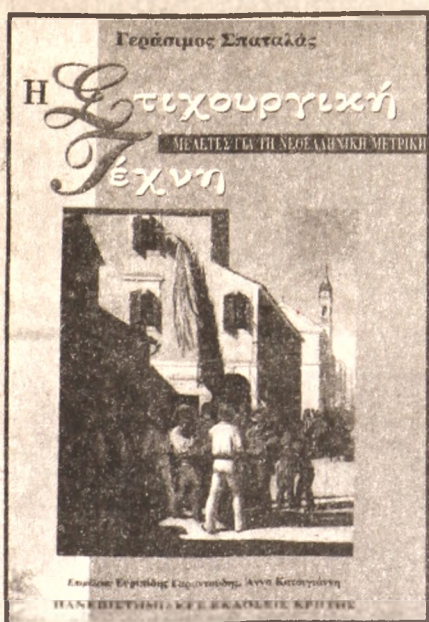
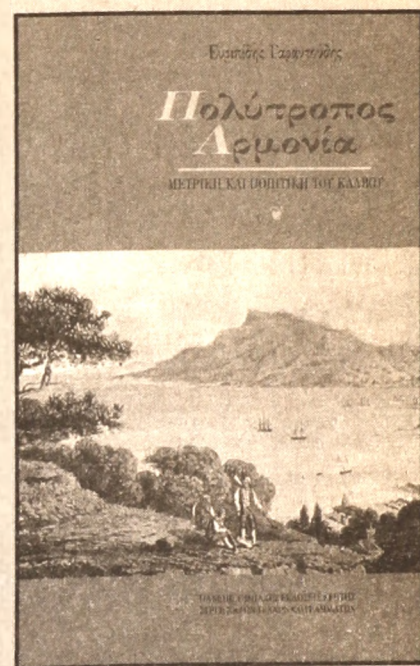
εκστρατείας. Οι τελευταίες δημοσκοπήσεις έδειχναν πάντως ότι το 61% των ψηφοφόρων στη Σκωτία στήριξε τη δημιουργία ανεξάρτητου κοινοβουλίου, αν και ήταν λίγο επιφυλακτικοί στο θέμα να μπορεί το κοινοβούλιο να ψηφίζει νέους φόρους. Είναι η δεύτερη φορά που στην ιστορία της Βρετανίας οι Εργατικοί επιχειρούν κάτι τέτοιο. Την τελευταία φορά το τόλμησε ο Τζέιμς Κάλαχαν -το 1979-, χωρίς επιτυχία όμως. Το «ναι» κέρδισε τότε το 33% των ψηφοφόρων, δεν κατάφερε να συγκεντρώσει το 40%, που ήταν το όριο για να θεσμοθετηθεί η δημιουργία ανεξάρτητου κοινοβουλίου στη Σκωτία. Το τελευταίο κοινοβούλιο της Σκωτίας διαλύθηκε το 1707, όταν η χώρα μπήκε στους κόλπους του Ενωμένου Βασιλείου.

Νεκρή η πριγκίπισσα Νταϊάνα σε δύστυχη, στο Παρίσι - και ξεσηκώθηκε μια άνευ προηγουμένου παγκόσμια λαϊκή λατρεία. Φιλοσοφικό. Ο σύγχρονος κόσμος δψά για μυθολογία - και, όταν δεν το βρίσκει πουθενά, οφείλει να τις αναζητήσει έστω και κατασκευασμένες στα ΜΜΕ. Η πριγκίπισσα λατρεύτηκε για την τόλμη της να εγκαταλείψει τον άπιστο πρίγκιπα-σύζυγό της και τις φιλανθρωπίες της. Οι εταιρείες του οπτικοακουστικού θα δθσαυρίσουν επενδύοντας σε έναν ακόμη μύθο

ΣΕΙΡΑ: Θεωρία και Κριτική της Λογοτεχνίας

- Μ. ΠΙΕΡΗΣ (επιμ.): Εισαγωγή στην ποίηση του Καβάφη
- Δ. ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ (επιμ.): Εισαγωγή στην ποίηση του Σεφέρη
- ΝΑΣΟΣ ΒΑΓΕΝΑΣ (επιμ.): Η ελευθέρωση των μορφών
- ΝΑΣΟΣ ΒΑΓΕΝΑΣ (επιμ.): Νεοελληνικά Μετρικά
- ΝΑΣΟΣ ΒΑΓΕΝΑΣ (επιμ.): Οι «Ωδές» του Κάλβου
- ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΓΑΡΑΝΤΟΥΔΗΣ: Πολύτροπος αρμονία Μετρική και ποιητική του Κάλβου
- ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΣΠΑΤΑΛΑΣ: Η στιχουργική τέχνη Μελέτες για τη Νεοελληνική Μετρική
- JEREMY HAWTHORN: Ξεκλειδώνοντας το κείμενο, Μια εισαγωγή στη θεωρία της λογοτεχνίας
- MASSIMO PERI: Δοκίμια Αφηγηματολογίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ - Ι.Τ.Ε.

ΑΘΗΝΑ: Μάνης 5 - 106 81 ΤΗΛ. (01) 3818372, FAX: 3301583
 ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: «Στοά του βιβλίου», Νέα Στοά Αρσακείου, Πανεπιστημίου 49,
 ΗΡΑΚΛΕΙΟ: Νέα Κτίρια Φυσικού Τ.Θ. 1527 - 711 10. ΤΗΛ. (081) 394235, FAX: 394236
 e-mail: pek@physics.uch.gr. URL: http://www.pek.uch.gr

Μερικές σελίδες σε φωτοτυπίες, φωτογραφίες, μισοτελειωμένα, κατεστραμμένα χειρόγραφα. Αυτά είναι όσα έχουμε· ό,τι μας έφερε η μητέρα του Γιώργου Φιλιππίδη.

Ο Γιώργος Φιλιππίδης ήταν ένα εικοσάχρονο αγόρι –γεννήθηκε στις 17 Απριλίου του 1977– που πέρασε για πολύ λίγο από το Αντί. Στο τεύχος 611 της 2.8.1996 δημοσιεύτηκε ένα κείμενό του για τον Χριστόφορο Μαρίνο. Αυτό όλο κι όλο. Μετά χάθηκε. Είχε μπει πέρυσι στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

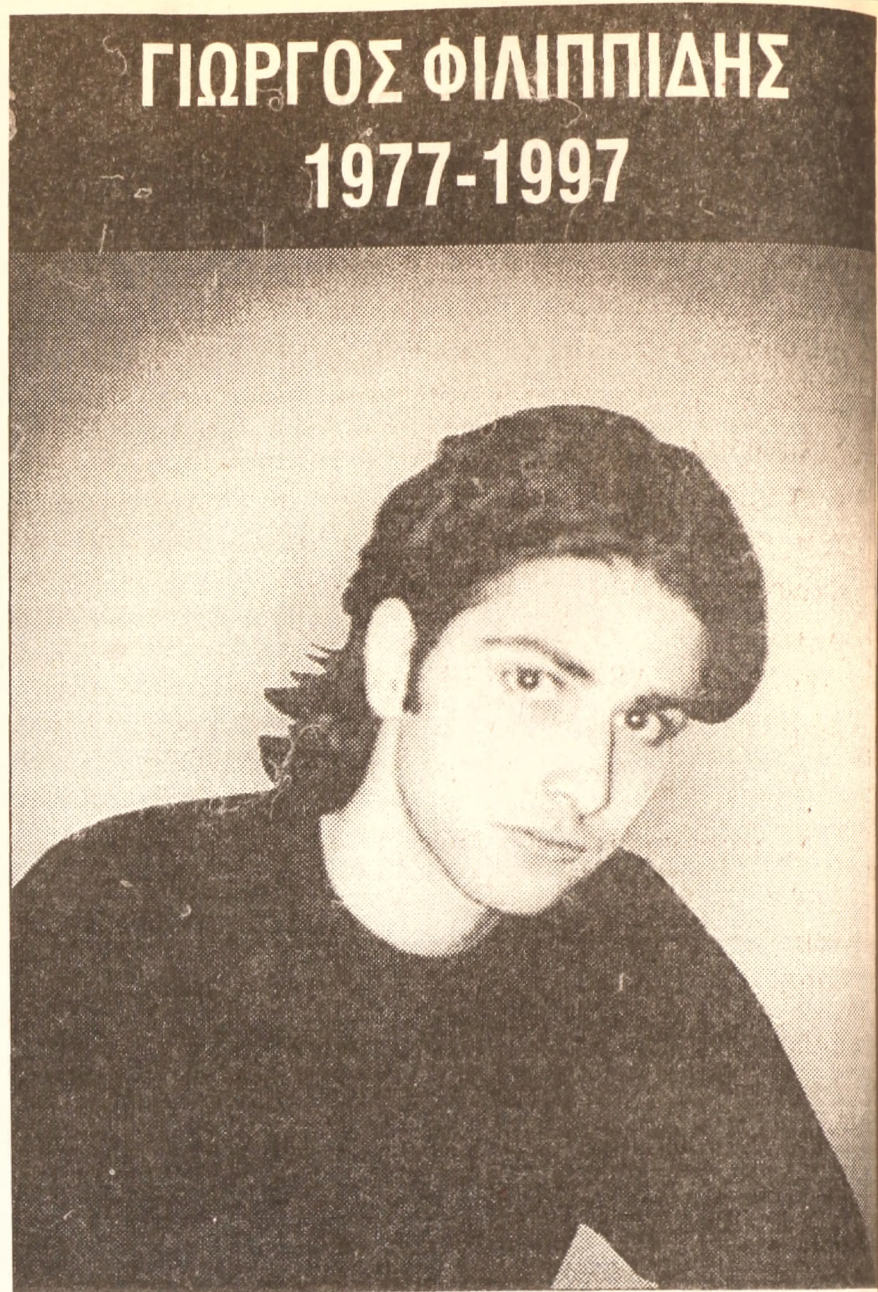
Ο Γιώργος ήταν ένα έξυπνο, ευαίσθητο, πανέμορφο αγόρι. Τα πιο πολλά γι' αυτόν τα μάθαμε υστερότερα.

Πριν από δύο μήνες, στις 17 Ιουλίου, χωρίς να μάθουμε το γιατί, αυτοπυρπολήθηκε και κρεμάστηκε.

Τα λίγα γραπτά του που ξέφυγαν από την καταστροφή, μας δείχνουν ένα πρώιμο ώριμο αγόρι. Ο Γιώργος έγραφε από πολύ μικρός. Και από εκείνα τα παλαιά γραπτά του –έχουμε υπόψη μας κάποια κείμενά του, που είχε γράψει όταν ήταν μόλις 11 χρόνων– φανέρωνε τα χαρίσματα και τα talέντα του. Αργότερα έγραφε ποίηση.

Ένα ονειρικό κλίμα, με ένα περίεργο, έξυπνο γράψιμο, όπως θα είναι ίσως το γράψιμο της δικής του γενιάς, όπου οι μύθοι έχουν μπλεχτεί με τις τηλεοπτικές σειρές επιστημονικής φαντασίας.

Αλλά είπαμε πολλά. Εμείς δεν θέλουμε να παρουσιάσουμε τον Γιώργο Φιλιππίδη ως έναν ποιητή που χάθηκε. Για όσους τον γνώρισαν, έστω και λίγο, ο Γιώργος ήταν ένα χαρισματικό παιδί. Αυτό είναι που χάσαμε. Και οι σελίδες που του αφιερώνουμε σήμερα είναι για τα νέα παιδιά που ξεχνούν πόσο μεγάλο και όμορφο είναι το δώρο της ζωής.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ
1977-1997

ΤΗΝ ΠΑΤΗΣΕ...

Τρεις μέρες πέρασαν από τότε που οι εξωγήινοι άφησαν τη Γη. Όμως κάτι ξέχασαν. Ξέχασαν τη χρονομηχανή Ο-ΠΙ και την ξέχασαν μάλιστα στον κήπο του εστιατορίου «ΤΟ ΡΟΔΟ», το οποίο βρίσκεται στη Λεμεσό. Σ' αυτό το εστιατόριο γευμάτιζαν οι υπουργοί Εξωτερικών της Κυπριακής και της Ελληνικής Δημοκρατίας. Ο κύριος Νικόλας Χαραλάμπους, 76 χρόνων, βγήκε από την τραπεζαρία, βρέθηκε στον μεγάλο κήπο με το συντριβάνι κι όταν έκανε το 18ο βήμα, ένας τσιριχτός ήχος διέκοψε τη σιωπή κι ο υπουργός χάθηκε... έγινε καπνός. Την επομένη οι εφημερίδες έγραφαν: Η ελληνική κυβερνητική εφημερίδα *Δημοκρατική Μάλα* έγραψε: «Τραμπούκοι της Κ.ΠΑΝ δολοφόνησαν τον κύπριο υπουργό για να συκοφαντήσουν την κυβέρνηση». Η αντιπολιτευόμενη εφημερίδα *ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ* τόνισε: «Μα δεν ντρεπόσατε κύριε πρωθυπουργέ;» Οι κυπριακές εφημερίδες έγραψαν: «ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ», «Απαγωγή ή δολοφονία» κ.λπ.

Ας ξαναγυρίσουμε όμως στον κ. Χαραλάμπους, ο οποίος πάτησε τη χρονομηχανή και πήγε 19.000 χρόνια μπροστά σε μια πόλη-μηχανή στις 12.35 τα μεσάνυχτα. Ο κ. Νικόλας αποχαυνωμένος κοίταζε τα ρομπότ-αστυνομικούς να πηγαινοέρχονται, όταν ένα από αυτά του είπε: «Έχεις τριάντα δευτερόλεπτα να μου πεις τα στοιχεία σου». Ο κύριος Χαραλάμπους μη μπορώντας να αποκριθεί, μένοντας έκπληκτος, άφησε τα 30" να κυλήσουν.

Το ρομπότ πυροβόλησε, ο κ. Χαραλάμπους έπεσε κάτω στο έδαφος και προστέθηκε σήμερα το πρωί στη μάζα των νεκρών που θα μάζευε το ρομπότ.

Πού τα ξέρω εγώ αυτά; Ε! Δημοσιογράφος είμαι.

ΓΑΛΑΖΙΑ ΜΗΧΑΝΗ

[...]

β'

Ολοένα ταξιδεύαμε·
απ' το παράθυρο κοιτώντας πέρα
τον ουρανό της αυγής
στο λουλάκι,
το τίναγμα της πεταλούδας,
ίδιο με το μύχιο φτερούγισμα
που τόσες νύχτες
μας κράταε ξάγρυπνους
ακούοντας αχνά
το βούισμα της μέλισσας,
ώς και τον ψίθυρο της γης
που θροίζε τα φύλλα
καθώς ανθούσε η Άνοιξη,
αργά
σαν ένα λουλούδι
που βλασταίνει
σ' ένα θρύφαλο χάος.

Άνεμε, άνεμε
που γλιστράς στις μεμβράνες του πόνου

SOS ΑΠΟ ΤΟ ΥΠΕΡΠΕΡΑΝ

Είμαι αστρονόμος, ή μάλλον θέλω να λέγομαι αστρονόμος. Έφυγα, με διώξαν, εννοώ, από την Πάντειο επειδή υποστήριζα και συνεχίζω να υποστηρίζω ότι στο 999 ηφαίστειο, στη Σελήνη, υπάρχει ζωή. Δεν ξέρω τι λένε οι δήθεν επιστήμονες, αλλά εγώ πιστεύω ότι στη Σελήνη υπάρχει ζωή. Γι' αυτό άλλωστε οργάνωσα αυτό το ταξίδι ή καλύτερα αυτή την αποστολή. Εγώ, ο Άστρος Αστρονομίδης, και ο παντοτινός φίλος μου, Φάιφερ, ταξιδέψαμε με το νέο μοντέλο διαστημοπλοίου της NASA στη Σελήνη. Το διαστημόπλοιο το αγόρασα από τη NASA με 517 δισ. δρχ. Έδωσα δηλαδή ένα μικρό φιλοδώρημα στον κύριο Τζωρτζ Μάθιουσον, τον υπουργό Αμύνης των ΗΠΑ.

Ας πάμε για λίγο στο διαστημόπλοιο, όπου εγώ και ο σκύλος μου παίζαμε με το ξύλο που πήρα από τη Γη. Ο αυτόματος πιλότος κάνει πολύ καλά τη δουλειά του – Φάιφερ, δεν συμφωνείς; –, είπα εγώ όταν ένας φοβερός θόρυβος ακούστηκε και το διαστημόπλοιο τυλίχτηκε στις φλόγες. Εγώ φόρεσα τη στολή μου και άνοιξα την πόρτα. Ο δύστυχος σκύλος μου όμως πέθανε.

Τον μετεωρίτη που μας χτύπησε τον βλέπω τώρα να κατευθύνεται προς τη Γη, τον αγαπημένο μου πλανήτη, γι' αυτό από το μικροφωνάκι μου σας λέω:

Σταματήστε τον προτού κάποια συνοικία διαλυθεί...

ΟΙ ΤΣΟΜΠΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Για ένα τσοπάνο, σε μια πόλη υπάρχουν πολλοί τρόποι ζωής.

Εγώ θα αναφέρω μόνο δύο.

– Καθισμένος στην τηλεόραση και χαϊδεύει το σκύλο του Χριστόφορο με τους μεγάλους κυνόδοντες. Αυτό γίνεται απ' τις 12.30 που ξυπνάει ως τις 2.00 που τρώει, και μετά ξαναπέφτει με τα μούτρα στην τηλεόραση ως τις 12.30 που κοιμάται.

Βέβαια υπάρχει κι άλλη περίπτωση.

– Ξυπνάει στις 5.00π.μ. –όπως κι ο δικός μου παππούς, που όμως δεν ήταν τσοπάνος– αερίζει το σπίτι, ξυπνάει το εγγόνι του για το σχολείο στις 8.00, πάει να πάρει εφημερίδα, γυρίζει στις 8.20, από τις 8.20 ως τις 12.00 καπνίζει – αν όχι, πάει στην Αλεξάνδρας για jogging. Στις 12.30 γυρνάει και τρώει. Στις 3.00 βλέπει 3 στον αέρα, στις 6.00 ειδήσεις στις 6.30 πάλι ειδήσεις, στις 9 ειδήσεις και στις εννιάμισι πάλι ειδήσεις. Στις 12.00 ειδήσεις, όπως και στις δωδεκάμισι. Από εκεί και πέρα, μπορεί να πάει σε καμιά ντίσκο ή αλλιώς συλλογιέται το τραγούδι του Μηλιώκα «Και κάνω τον τσοπάνο»...

• Τα τρία κείμενα που δημοσιεύουμε στο πλάι είναι γραμμένα με τη μορφή παραμυθιών, το 1988.

ινάμεσα,
κύμα
του δεν έχεις άμπωτη στα κοράλλια του
ου των ανθρώπων,
ριλί
ης άλικης γιορτής,
ριλί λυμένο στα σταυροδρόμια της αβύσ-
του,
ίχι
ίλλο αίμα.

Είναι σκληρές οι που μας Έχεις
των βουνών οι τροχαλίες,
η μιλιά μας αμίλητη
στα ζωγραφιστά Σου σύννεφα μπροστά,
και μήτ' η ανάσα μας
σκορπώντας σα στάχτη
πάνω απ' τη θάλασσα
δεν είν' αλαφριά, γιατί μένει μες
στην ανάσα μας,
η Σιωπή Σου
η από πάντα γεννημένη.

[...]

δ'

Ξύπνησα,
με μιαν αφή αλαφριά στο πρόσωπο
από χέρι ανθρώπινο.
Σχίζαμε τον κάμπο,
ένα ύφασμα γεμάτο μπαλώματα,
– του ήρωα η ψυχή.
Με σταλαγμένη στα μάτια μου τη στάλα
του κήπου.
Με δυο λόγους που μόχλευαν το μάγμα
στα σωθικά μου·
κι αν δε στέρξει ο άνθρωπος, θα στέρξει,
θα γείρει το κεφάλι,
θα κοιμηθεί.
Μα η μηχανή
αγρυπνά και ταξιδεύει.

Να μη φοβάσαι τα σκυλιά που αλυχτάνε
στη λάμψη ενός ξοδεμένου φεγγαριού,
να μη φοβάσαι τα σκυλιά που γρυλίζουν
απ' τα βάθη του στέρφου πηγαδιού
να μη φοβάσαι τα σκυλιά που ξεσχίζουν

κάθε αφανέρωτου λογισμού τις σάρκες.

Ταξίδι άγιο
απάνω στα σίδερα σπινθηρίζοντας φωτιά
άγιο ταξίδι, ταξίδι της Γυναίκας με
τα ραγισμένα μάτια, που όλο θέλει να
τραγουδά·

γυρνώντας στ' οκτώ των βουνοσειρών
με το σημάδι του απείρου,
σκορπώντας μέθη
ενός αλλόκοσμου μύρου,
Όνειρο άγιο,
όνειρο του τόπου που δεν υπάρχουν όνειρα
λάγιασε.
κι αν δε στέρξει ο άνθρωπος, θα στέρξει,
θα γείρει το κεφάλι, θα κοιμηθεί.
Μα η μηχανή
αγρυπνά και ταξιδεύει.

• Απόσπασμα από μεγαλύτερη
ποιητική σύνθεση του Γιώργου Φιλίππιδη,
4.4.1997

ΓΚΡΙΖΟ

ΕΝΑ ΑΦΗΓΗΜΑ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗ

Όλα ξεκίνησαν μιαν αυγή που γκριζεψε η θάλασσα και χλώμιασαν τα πεύκα. Χαλάσανε όλα τότε, και η γη γέμισε δάκρυα που στάζαν μαζί με το φόβο, το φόβο, το φόβο. Κάτι πέτρες, που πρωτύτερα τις πλάθαμε στις παλάμες μας, γίνανε βράχια· μερικοί κιόλας μοναχά που τις βλέπουν, σκέφτονται τώρα πόνο και αξίνα και φτυάρι. Πώς έτσι έγινε και όλα τα πλοία έχουνε άξαφνα μια πατρίδα και σε κανένα δεν μπορείς να βάλεις τα όνειρά σου να τα πάει στ' αστέρια, καθόλου δεν καταλάβανε και ούτε μας είχε περάσει ποτέ απ' το νου πως κάτι τέτοιο μπορούσε κάποτε να συμβεί.

Την πρώτη μέρα είχαμε το επεισόδιο με το θάνατο του σκοινοβάτη· ήταν κακόκεφος, και μονάχος του πάντα κοιτάζε να περνά τις ώρες του. Τη μοίρα μας αυτός την έπλεξε στο βήμα του σε μία από τις παραστάσεις του, με τα επιδέξια δάκτυλά του σημάδεψε το ύψος, και τα κόκκινα χείλη φίλησαν το μέτωπο της αλήθειας, και η καρδιά του γδύθηκε σ' ένα υπόγειο και τα μάτια του έσταζαν αίμα και λεπίδες σαν θέλησε να στρέψει το βλέμμα του ψηλά, πιο πάνω από τη χορδή αυτή που τον στήριζε. Μα εμείς, σαν έπεσε, βουίξαμε όλοι και χαϊδέψαμε το θόρυβό του με τις θολές κραυγές μας.

Τη δεύτερη μέρα συνέβη το εξής: Ένας από μας, κρατώντας σφικτά ένα δρεπάνι στο χέρι του, έδωσε μία και αποκεφαλίστηκε, αφού (όπως φάνηκε) είχε ακούσει τα πεισιθανάτια λόγια ενός συντρόφου του (αυτού με τη μακριά γενειάδα). Αμέσως τη θέση που ως τότε κατείχε το κεφάλι του κατέλαβε το σώμα ενός ιχθύος που έδειχνε με τη συννεφιασμένη όψη του ξεκάθαρα την ατράνταχτη θέλησή του ν' ανταμώσει το πέλαγο. Λίγο αργότερα κύλησε εκεί, εξαρτώντας το σώμα του από αγάλματα ανέκφραστα μα χρόνια δουλεμένα. Αυτά που γίνανε μας ξαφνιάσανε πολύ, αν και δεν ήτανε διόλου απίθανα να συμβούνε (έτσι το 'χουμε να νομίζουμε για απίθανα τα πιο πιθανά) και αποφασίσαμε κάτι να κάνουμε να τους δώσουμε τέλος. Συναχτήκαμε, έτσι, τη δεύτερη μέρα το απόγευμα κοντά στην πηγή, αυτή που μας δίνει το ακριβό νερό που πίνουμε, και πολλοί θέλησαν να μιλήσουν, και πολλοί μίλησαν. Μα ήτανε δύο, τρεις που είπανε πολύ σημαντικά και σοφά πράγματα, βγαλμένα βαθιά μέσα απ' τη γροθιά ανάμεσα στα στήθια τους, την κόκκινη· αυτά θα σας τα πω και 'γώ, όπως τα είπανε, για να δείτε πως, ακόμα και μ' όλα όσα στο μεταξύ διάστημα είχανε συμβεί, υπήρχαν ακόμη μερικοί που μιλάγαν με σύννεση και έρωτα στα λόγια τους:

Πρώτος πήρε το λόγο ένας που ήταν στην εμφάνιση ίδιος παιδαρέλι. Μονάχα τα μπράτσα του ήταν αντρίκια, καθώς και αυτά που έλεγε, και έτσι κανείς

δεν βρέθηκε να του πει να σταματήσει. Είπε λοιπόν:

«Σε μια θεώρηση αντιθέτων προσωπική, το κόκκινο δεν είναι παρά λανθάνον γκριζο κι απαιτητικό. Μας ζητά άθλους μύριους, και ούτε άνθη προσφέρει ούτε αλήθειες. Κι όλοι ξέρουμε τη θλίψη, την απεχθή απόρριψη προερχόμενη, πως είναι απέραντη και λεία σαν ευθεία γραμμή». Ύστερα πέταξε το καπέλο του στον αέρα και εξαφανίστηκε ή μάλλον χύθηκε κάτω σαν χρυσόσκονη, σαν στάχτη το σώμα του. Κι είπε κάποιος πως έφυγε έτσι για να τιμήσει τα λόγια του. Και τις άλλες μέρες ποτέ κανείς δεν τον ξανάδε και ποτέ δεν ξαναμνημονεύτηκαν αυτά που είπε (πλην σήμερα). Και σαν κοπάσαν τα λιγυστά σχόλια για το λόγο του και μίλησαν κι άλλοι, κι άλλοι και τέλειωσαν και αυτοί και κάθησαν κι έπαιψαν πια να ρητορεύουν, πήρε μια γυναίκα να μιλάει που είπε πράγματα που κανείς δεν άκουσε για πελέμους και τέτοια. Κι ύστερα είπε κι αυτά που όλα τα αφουγκράστηκαν με ευλάβεια, μιας και δεν μπορούσαν να την καταλάβουν. Κι είπε τα ακόλουθα:

«Μακριά σου δεν είναι καθόλου ωραία, χιονίζεις και βρέχει πολύ και δεν υπάρχει πουθενά κόκκινο μόνο γκριζο, γκριζο, γκριζο. Στο κοράλι που μοι έδωσες έπαψαν πια να διακρίνονται τα ίχνη των δακτύλων σου, έτσι θα χρειασθώ κάτι περισσότερο· κάτι που να κρατά πιο πολύ ή που απ' αυτό δεν θα σβήσουν ποτέ τα αποτυπώματά σου, γιατί, νά, μακριά σου αλήθεια κρυώνω». Κανένας δεν κατάλαβε ποιον αλήθεια απευθυνόταν η γυναίκα, μα επεδίη πού και πού καθέναν στο ακροατήριο χωριστά τον κοιτάζε, όλοι τους ήθελαν να ελπίζουν πως επρόκειτο γι' αυτούς. Έτσι ξεσπάσανε καυγάδες στο πλήθος που λαγιάσανε μόνο σαν ήρθε τη γυναίκα φτερωτό άλογο και την πήρε και είδαν ότι αυτή ήταν η μούσα της. Ο τρίτος που μίλησε με ενδιαφέρον ήταν στ' αλήθεια ζοφερός και μήνυσε πως ήρθα τάχα το τέλος, μα αποδείχθηκε στο τέλος ένας τρελός πως ήταν. Με τα εξής λόγια απευθύνθηκε στο ακροατήριο:

«Ακόμα κι οι λέξεις σκαρφαλώνουν να κοιτάζουν μέσα στα μάτια μου· τρόμος με δένει σαν να με ελέγχουν. Κι αναρωτιέμαι στ' αλήθεια για την ειλικρίνειά μου. Κι αν κάτι να μη μου πρέπει δουν στο μυστικό μου καταφύγιο. Ποια η φρικτή μου η μοίρα μετά! Τότε ακριβώς φάνηκε η αρρώστια του. Κι αυτός άφρισε στο στόμα και άρχισε να κτυπά τα μέλη του στην εξέδρα που είχε στηθεί για τις ρητορίες και ούρλιαζε με λέξεις ακατάληπτες πάνω στη σύγχυση του και ύστερα έκλαψε πικρά. Αυτός, μόλις του πέρασε η κρίση αυτή, έφυγε μακριά ντροπιασμένος και λένε πως είναι ακόμα και μέχρι τις μέρες μας κλεισμένος σε μια σπηλιά πίσω από τους καταρρο-

κτες, όπου με αγάπη μια που τη λένε Άννα τον νοιάζεται. Κι αυτοί ήταν οι αξιοσημείωτοι λόγοι. Η απόφαση πάντως που βγήκε, μια και δεν μπορούσαμε αλλιώς το κακό να σταματήσουμε, ήταν να κινηθούμε για τη δύση του ήλιου, που όλοι παραδέχονται πως αυτή ρυθμίζει και κανονίζει το χρώμα που θα ανατείλει η μέρα. Και τ' άλλο πρωί συμφωνήσαμε να ξεκινήσουμε. Και θα το κάναμε, αν δεν συνέβαινε ό,τι συνέβη:

Πρωί-πρωί της τρίτης μέρας, λοιπόν, στέρεψε η πηγή μας και πια μέρος να πίνουμε νερό δεν είχαμε. Με μαύρες φτερούγες μας αγκάλιασε ο θάνατος. Μαράθηκαν τα χορτάρια κι οι λάσπες στέγνωσαν κι έσκασε η γη. Στην πρόχειρη πολιτεία που οργανώσαμε, στον καταυλισμό μας αυτόν, πάνω από το άλλοτε υγρό οδόστρωμα (είχαμε ασφαλώσει για τις ανάγκες των οχημάτων ένα-δυο δρομάκια) κάθονταν μόνον η σκόνη, κι η ομίχλη, αυτή που 'χε κουρνιαστεί εκεί απ' την υγρασία, διαλύθηκε, μα ό,τι είδαμε δεν ήταν καθαρότερο και καθόλου δε μας ξεθάρρεψε. Το τέλος κάθε μόχτου στους κορμούς που είναι ακόμα γεροί μα άδαιοι και στα φύλλα που αλάφρωσαν άξαφνα η αρχή ήρθε εκεί κοντά στις φωλιές των μυρμηγκιών και των άλλων εντόμων, που ως τώρα τα ακούγαμε και τώρα, έτσι, απρόσμενα σώπασαν κι αυτά μαζί με τις αχτίδες του ήλιου. Στον ύπνο τους πολλοί ξυπνούσαν με κραυγές κι αγωνία από το ατσάλι –τη στυφάδα αυτή– που τους έδενε τη γλώσσα, και σχημάτιζαν ζωγραφιές στον αέρα με τα δάχτυλά τους μέσα στο παραλήρημά τους μήπως έτσι έφερναν κοντύτερα το σκοπό τους· κι έτσι πέρασε και η τρίτη νύχτα και ξημέρωσε γκριζα η τέταρτη ημέρα. Και με έκπληξη είδαμε, όσοι αντέξαμε τη φοβερή δοκιμασία, πως πάλι το νερό έτρεχε στη στέρνα. Κι αμέσως όλοι εννοήσαμε το σκοπό τον ανώτατο που είχε αυτή η προσωρινή λειψυδρία: πως ήτανε, δηλαδή, σημάδι που μας ορμήνευε κάτι· και τότε πολλές προτάσεις κι εξηγήσεις ακούστηκαν που τάχα τον κώδικα θα έλυναν, μα μία μόνο γίνηκε πιστευτή ενός σμιλευτή του μαρμάρου.

Αφού λοιπόν χτύπησε τη γροθιά του με πάταγο στο δρύινο ξύλο του πάγκου, που δούλευε την τέχνη του και με οργή περίσσια, που πολλοί την απόδωσαν στην αναμονή και την αναβλητικότητα που είχαμε ως τότε (μάλλον) δείξει, βροντοφώνησε τη γνώμη του και ξεχείλιζε σαν μιλούσε θάλασσα από τα μάτια του και κύματα ήταν τα λόγια του.

«Μα τι τάχα να σήμαινε σαν όχι πως δεν έχουμε άλλον χρόνο για συζητήσεις και λόγους. Ήταν η πρόγευση αυτού που σιμώνει σαν φιλί που σου δείχνει τον έρωτα. Ας φύγουμε αμέσως από το καταραμένο μέρος, να κυνηγήσουμε την τύχη μας, να ξαναβρούμε τα χρώματα. Μα γι' αυτό το ταξίδι που, σαν πάνε όλα καλά, θα ξεκινήσουμε αύριο, θα χρειασθεί κάτι ο καθένας σας να δώσει. Θέλω να περνάτε όλοι ένας-ένας μπροστά από τον πάγκο, αυτόν που πάνω του θαυμάζετε τα όσα έχω φτιάξει, και να αφήσετε ο καθένας ό,τι ποτέ κανείς δεν σας ζήτησε!». Και περάσαμε όλοι από το ορισμένο μέρος και

ο καθένας έδινε τα δικά του, άλλος έρωτα, άλλος ψέμα, τρυφεράδα, σκέψη, λογικό, αλήθεια, έχθρα, τη γη, και ένας έδωσε ακόμη κι αυτόν τον ήλιο. Και αυτά τα πήραμε όλα μαζί μας και όταν ήρθε η στιγμή να φανούν χρήσιμα και να πάρουμε βοήθεια απ' αυτά, τότε ένα-ένα τα χρησιμοποιούσαμε κατά την περίπτωση. Πάντως, καθώς μας είχε προταθεί, τραβήξαμε για τη δύση την πέμπτη μέρα το πρωί-πρωί. Και παραδώσαμε τον καταυλισμό μας στις φλόγες. Και δεν θα γυρνούσαμε ποτέ πίσω, και το ξέραμε. Μερικοί, που ποτέ δεν είχαν πιστέψει ότι τελικά θα αναχωρούσαμε, τα χάσανε κι αντί ν' ακολουθήσουν εμάς πέφτανε μέσα στις φλόγες, και αυτοπυρπολιόντουσαν, αφού είχαν πρώτα ξεγυμνωθεί και κρατώντας στα χέρια τους λουλούδια, γαρδένιες, μαργαρίτες, κυκλάμινα. Και κάποιοι άλλοι στήνανε οδοφράγματα και ρίχνανε πέτρες ο ένας στον άλλον, χωρίς ευτυχώς να μας πειράζουν εμάς. Και αυτή ήταν μια ομαδική μανία που δεν μπορούσαμε ποτέ να εξηγήσουμε και που αφάνισε πολλούς από μας, που τους λέγαμε για αντρωμένους ως τότε. Και μερικοί έκαναν κάτι πολύ αστείο σε μας που είχαμε τα φρένα μας σώα ολωσδιόλου: Ετοιμάζανε τις βαλίτσες τους ή άλλες τσάντες που είχαν και τις γέμιζαν με τα χρειαζόμενα (χτένες, βούρτσες, ρούχα, σαπούνια και τέτοια), χωρίς να τους περνά απ' το μυαλό πως το ταξίδι μας θα 'ταν πολύ διαφορετικό. Και εύλογα, όσους τόσο είχαν παρανοήσει το στόχο μας δεν τους πήραμε μαζί μας, γιατί μάλλον φορτίο θα μας ήτανε παρά πολύτιμη βοήθεια. Μα όλα αυτά καθώς και οι χαμοί των άλλων τις προηγούμενες μέρες μάς λιγόστεψαν στ' αλήθεια και μείναμε βέβαια, με κάποιες εξαιρέσεις, λιγότεροι από πριν αλλά πιο εκλεκτοί.

Και ξημέρωσε λοιπόν η πέμπτη μέρα. Ακολουθήσαμε ένα μονοπάτι πολύ στενό που δεν μας χωρούσε να περπατάμε δυο-δυο και κάναμε φάλαγγα που άγγιζε πέρα απ' τα βλέμματά μας ως το δάσος. Είχαμε αποφασίσει να μη σταματήσουμε την πορεία μας ώσπου θα έπεφτε το σκοτάδι. Και αυτό έκανε πολλούς από την κούραση και την απογοήτευση να σκάβουν λαγούμια σαν τα ποντίκια στη γη και να λένε πως εκεί πια θα κατοικήσουν, μέσα σε υπόγειες στοές, και πως θα 'καναν εκεί ζωή καλύτερη απ' την αβέβαιη τη δικιά μας... Έψαχναν να βρουν φαγητό μέσα εκεί που δεν έφτανε ούτε το λιγοστό φως που μας ζωγράφιζε εμάς που συνεχίσαμε ίσα-ίσα για να διαφέρουμε αναμεταξύ μας. Και ως να βραδιάσει είχαμε διανύσει δρόμο πολύ, μα είχαμε πολύ περισσότερο μπροστά μας. Κι ο ύπνος που κάναμε σαν σταματήσαμε ήταν τέτοιος που κάποιοι το θέλησαν να μην ξυπνήσουν καθόλου, ούτε την έκτη μέρα, για να συνεχίσουμε στο μονοπάτι.

Την έκτη μέρα, κατά το απόγευμα, στέρεψε έξαφνα το μονοπάτι. Χάσαμε τα ίχνη του και όσο κι αν ψάχναμε ήταν μάταιο! Έπρεπε έτσι, μόνοι μας πια, να οδηγηθούμε και μόνοι μας να ανοίγουμε περάσματα, αφού ήταν κακοτράχαλο το μέρος και δύσκολα [...]

Επιμέλεια: Ε. Κολλιπούλου

Πριγκιπικές ιστορίες

Ποιος ευθύνεται για τη δημιουργία ψευδογεγονότων; Τα ΜΜΕ, το κοινό τους ή η εξουσία που τα παράγει; Το «Αντίο Πριγκίπισσα» της ΕΡΤ και των άλλων ΜΜΕ, η κούρσα για την Ολυμπιάδα του 2004, απέδειξαν απροκάλυπτα τη μονοπώληση της ειδησεογραφίας από το θέαμα σύμφωνα με τους δραματουργικούς κανόνες των απογευματινών σήριαλ. Επιτεύχθηκε παγκόσμια η ομοιόμορφη ροή της είδησης και η εμπορική της επιτυχία. Το κυνήγι της πρωτιάς, η κατάλληλη συσκευασία και η εξασφάλιση της εικονικής συμμετοχής του ανεύθυνου κοινού οδήγησαν για μία ακόμα φορά στο θρίαμβο του αποπροσανατολισμού της κοινής γνώμης. Της υποκρισίας και της παρουσίας μιας πραγματικότητας ξένης με την καθημερινή ζωή. Ενάμιση αιώνα μετά την εφεύρεση του τηλέγραφου, ο κατεστημένος Τύπος ως διαμεσολαβητής της εξουσίας έχει στόχο τη συναίνεση. Επιβραβεύει τις γενικά αποδεκτές αξίες: το επάγγελμα με άξονα το κέρδος, το γάμο ως κύτταρο αναπαραγωγής της υφιστάμενης κοινωνικής οργάνωσης. Και όλα αυτά λειτουργούν υπέρ των συμφερόντων των διαρκώς αναπτυσσόμενων επιχειρήσεων Τύπου, οι οποίες συναγωνίζονται σήμερα σε κέρδη το εμπόριο όπλων και ναρκωτικών. Ποια περιθώρια απομένουν στα ΜΜΕ να λειτουργήσουν ως προωθητική δύναμη στην κοινωνική εξέλιξη; Οι λιγότερο απελπισμένοι πιστεύουν ακόμα στην ανάλυση του τρόπου παραγωγής του γεγονότος, στην αξιόπιστη περιγραφή του και στο χιούμορ. Στη διαρκή προσπάθεια για την καλλιέργεια της αυτοσυνείδησης του πολίτη.

•••Ο Γεράσιμος Σκλαβούνος, μέλος της Επιτροπής κατά της ανάληψης των Ολυμπιακών Αγώνων από την Αθήνα και ένας από τους έξι συλληφθέντες για την «παράνομη» ανάρτηση πανώ στην είσοδο της Ακρόπολης: «Το επιχείρημα ότι η Ελλάδα μπορεί να ξαναδώσει "νόημα" στους Ολυμπιακούς Αγώνες είναι ψεύτικο και αποτελεί άλλοθι. Το τεράστιο κόστος της διοργάνωσης ξεφεύγει από τις δυνατότητες μιας φτωχής χώρας όπως η Ελλάδα και είναι απαγορευτικό για παρόμοιες φαντασιώσεις. Η προσδοκία για επαναφορά της ιδέας του "ολυμπισμού" είναι εξίσου φανταστική, τη στιγμή που η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή έχει ήδη υπογράψει συμβάσεις με τα διεθνή τηλεοπτικά κανάλια. Όσον αφορά στο αθλητικό τμήμα, η Ελληνική επιτροπή υπέρ της ανάληψης των Ολυμπιακών Αγώνων δεν φαίνεται να έχει τη δύναμη να απαγορεύσει στους αθλητές να φορούν διαφημίσεις ή να είναι ουσιαστικά υπάλληλοι των διεθνών εταιρειών. Τα οικονομικά συμφέροντα παίζουν πρωταρχικό ρόλο σε όλη αυτή την καμπάνια υπέρ των αγώνων. Αυτό φάνηκε εξάλλου τόσο με την αλλαγή στάσης της Ελευθεροτυπίας και της Καθημερινής, όσο και με τη συνωμοσία σιωπής που εφαρμόστηκε σε όσους ήθελαν να προβάλουν τις αντιρρήσεις τους. Η πολιτική που ακολουθήθηκε εναντίον όσων αντέδρασαν, ο πανικός και τα κατασταλτικά μέτρα που εφαρμόστηκαν σε δύο άτομα που μοίραζαν προκηρύξεις κατά της ανάληψης της Ολυμπιάδας την περασμένη Πέμπτη (δύο μήνες φυλακή και 20.000 δρχ. πρόστιμο) είναι δείγμα γραφής. Και αποτελεί απειλή για τους δημοκρατικούς θεσμούς της χώρας μας».

•••Από το κείμενο της **Ειρήνης Ριζάκη** στο αφιέρωμα για τα ΜΜΕ πριν από δύο χρόνια του

Τους πείραξε, λέει, το φόντο· επικαλέστηκαν απαγόρευση ανάρτησης πανώ μπροστά από αρχαιότητες· και μπουζούριασαν τους λιγοστούς πολίτες που αρνήθηκαν να εμπνευστούν από τη Νέα Μεγάλη Ιδέα. Ολυμπιακή Δημοκρατία, 1997.

περιοδικού Δελτίο Θυέλλης: «Στον τομέα της ενημέρωσης ισχύει ο παλιός κανόνας: η αποσιώπηση κάθε είδησης που θα αναδείκνυε τη σχέση εξουσίας μεταξύ των δύο φύλων. Αν οι φανταστικοί γυναικείοι χαρακτήρες αφθονούν στις τηλεοπτικές σειρές, εύκολα παρατηρείται η παντελής απουσία των «πραγματικών» γυναικών και των προβλημάτων τους από το κομμάτι της ενημέρωσης. Κανείς λόγος δεν γίνεται για τη βία εντός και εκτός οικογένειας, για τους βιασμούς που καθημερινά καταγγέλλονται και εκδικάζονται, για τις πάμπολλες περιπτώσεις κακοποίησης γυναικών, για την αιμομιξία και τη σεξουαλική παρενόχληση. Τα αδικήματα αυτά αποτελούν ειδήσεις μόνο όταν συνοδεύονται από άλλες αξιόποινες πράξεις – ληστεία, φόνο κ.λπ. Αλλά και η άνευ όρων αξιοποίηση μιας τέτοιας ειδησεογραφίας θα δρούσε προς όφελος μάλλον της πορνογραφικής εμπορευματοποίησής της και εις βάρος των ιδίων των γυναικών. Μόνο η κριτική αντιμετώπιση και η μη σεξιστική ανάλυση παρόμοιων γεγονότων που θίγουν την προσωπικότητα της γυναίκας, θα προκαλούσαν κάποιο ρήγμα στο οικογενειακό ιδεώδες, τη μόνη υγιή μορφή κοινωνικής συμβίωσης».

•••Οι τοίχοι στα Εξάρχεια:

«Κλείστε την τηλεόραση, ανοίξτε τα μάτια σας», «έγχρωμη οθόνη, ασπρόμαυρη ζωή», «λευτεριά στους φυλακισμένους τηλεθεατές».

ΔΙΔΑΛΟΥΣ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΕΝΕΛΑΟ ΠΑΡΛΑΜΑ

Μια ακόμη κατάθεση μνήμης για τον Μενέλαο Παρλαμά, αφιέρωμα στον οποίο φιλοξενήθηκε στο προηγούμενο τεύχος του *Αντί*.

Τυχεροί όσοι τον γνώρισαν! Συνδύαζε στον υψηλότερο δυνατό βαθμό το σωκρατικό «παίζειν άμα και σπουδάζειν». Λόγιος και κυνηγός, φιλόλογος, δοκιμιογράφος και κριτικός. Έξοχο μείγμα «καλού κ' αγαθού ανδρός». Ήταν προικισμένος με μικρασιατική ευκρασία ψυχής, ιωνικό δανδισμό, κομψότητα και φιλαρέσκεια, κρητική φιλοπαιγμοσύνη, φιλολογική στιβαρότητα και βαρύτητα χωρίς λογιωτατισμό.

Αλλά δεν ήταν ισόβια ευτυχισμένος και περήφανος, δεν ήταν πάντα κατ' αξίαν αγέρωχος. Ολοκληρώθηκε και με τον πόνο στο πένθος, τη στέρηση και το γήρας. Κάποτε μάλιστα στάθηκε και τραγικός. Η χάρη, η δύναμη και η φιλολογική πρωτοπορία έδωσαν κάποτε τη θέση τους στη στατικότητα, την ανημπόρια και το περιθώριο. Όχι όμως παθητικά και αξιολύπητα αλλά με φιλοσοφική εγκαρτέρηση, ηθικό κουράγιο και κατανόηση – όλα καλόμενα της μοίρας, και τα καλά και τα κακά, σαν τον Κέφαλο στο πρώτο της *Πολιτείας* του Πλάτωνος και το γνωστό ανέκδοτο του Θεμιστοκλή με τον ανώνυμο Σερίφιο.

Είχα ακριβώς τα μισά του χρόνια, όταν γνωριστήκαμε στο Ηρακλειώτικο Φροντιστήριο, που έφερνε για χρόνια τον νομό Ηρακλείου πρώτο σε επιτυχίες σ' όλη την Ελλάδα –αναλογικά με τον πληθυσμό. Σημαντικά ονόματα διδασκόντων όλων των κατευθύνσεων, μερικοί απ' τους οποίους έγιναν αργότερα μεγάλοι και τρανοί. Την ίδια άνεση, ζεστασιά, αμεσότητα και αντρική χάρη ένιωσα όταν τον πρωτοείδα στο Φροντιστήριο –στο πάρκο Δομ. Θεοτοκόπουλου τότε– και την τελευταία, 30 χρόνια αργότερα στο σπίτι του στη Χερσόνησο –μόνο τα μύγδαλα κι η ρακή προστέθηκαν.

Σε παίνευε χωρίς να σε κολακεύει (όλες σχεδόν οι φιλίες αρχίζουν μ' έναν έπαινο και τελειώνουν, όταν τελειώνουν, μ' έναν ψόγο), σε διόρθωνε χωρίς να σε υποτιμά, σε ρωτού-

σε για να μάθει, όχι για να σ' εξετάσει, σου χαμογελούσε γιατί ήταν ευδιάθετος, όχι για να σου γίνει αρεστός. Γενικά, ποτέ δεν τιποτολογούσε, ποτέ δεν μικρολογούσε, ποτέ δεν κακολογούσε. Μιλούσε σχεδόν πάντα για ιδέες, θεσμούς, πράγματα (φιλολογία, ιστορία, αρχαιολογία, λογοτεχνία, γλώσσα), σπάνια για ανθρώπους.

Σε ρωτούσε τι κάνεις και το εννοούσε. Και όχι μόνο σε ρωτούσε, περίμενε κι απάντηση. Έτσι που μόνο όσοι αγαπούν κάνουν. Σου πέταγε κατόπιν ανειδοποίητα, από ευτραπεία μάλλον παρά για να δει αν ξέρεις, «ο Χρηστάκης εξοαρίζει» (για συνάδελφο της Φυσικής που του άρεσε το λακριντί με κοπελιές στο διάδρομο). Αν εσύ έλεγες με νόημα, «άπαξ ειρημένον στον Όμηρο για τις “συνεντεύξεις” Διός και Μίνωος στον Ψηλορείτη κάθε εννιά χρόνια», σου ομολογούσε με αφοπλιστική ειλικρίνεια: «Αν δεν ήξερα ότι είστε μόνο 27 χρόνων θα νόμιζα ότι βάφετε τα μαλλιά σας!».

Όταν ρώταγε «τι κάνετε τώρα;» δεν εννοούσε «πώς είστε» αλλά «τι γράφετε ή διαβάζετε ή διδάσκετε τώρα;». Του έλεγα. «Γιατί την *Ελένη* του Ισοκράτη;» «Πρώτον, γιατί έχει καλά παραδείγματα για τα κεφάλαια Συντακτικού που διδάσκω παράλληλα και, δεύτερον, γιατί αποτελεί διαλεκτική ρητορική άσκηση προς το *Ελένης εγκώμιον* του Γοργία, που τους έκανα τον περασμένο μήνα». «Πολύ ενδιαφέρον. Δεν το είχα σκεφθεί».

Ήταν απόλαυση κάθε συνάντηση μαζί του. Δεν τον έφθειραν «τα βάθη της επαρχίας», όπως αγαπούσε αυτοσαρκαστικά να λέει. Άλλωστε, το ίδιο έγινε και με τον Ξανθουδίδη, τον Καλοκαιρινό, τον Στυλ. Αλεξίου, τον Ξηρουδάκη. Αν και ήταν μαύρα τα χρόνια (1967-72), όμως ελπίζαμε, γιατί εμείς διδάσκαμε την ημέρα και οι μαθητές μας έριχναν βόμβες το βράδυ – την άλλη μέρα κουρεμένοι γουλί επί... «τεντυμποϊσμό». Αυτό μας κράταγε στα πόδια μας και στη δουλειά μας.

Μ' έκανε κι έκλαψα πικρά δυο φορές: Μία δημόσια, το 1973, μέσα σ' ένα τραίνο καθ' οδόν προς το Λονδίνο, καθώς διάβαζα ένα συγκλονιστικό άρθρο του από τις *Επιφυλλίδες του Σαββάτου* και μια άλλη φέτος, ιδιω-

τικά, όταν έμαθα το γήινο τέλος του. Όχι επειδή πέθανε («ο θάνατος ουδέν προς ημάς» όπως είπε κι έγραψε ο Μιχ. Κοπιδάκης), αλλά γιατί δεν πρόλαβα να τον συνοδεύσω, όπως είχαμε συμφωνήσει στη Σκιάθο για προσκύνημα στον Κυρ- Αλέξανδρο.

Ανδρέας Παναγόπουλος
Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

ΟΙ ΣΟΦΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΑΔΙΑΣ

«Ελληναδιά: χώρα των Βαλκανίων, πατρίδα των ξακουστών Ελληνάδων. Καμία σχέση με τη γειτονική Ελλάδα». Έτσι ορίζει μια... φανταστική χώρα ο αναγνώστης μας, που παραθέτει και το δεκάλογό της. Χρήσιμο κείμενο, ιδιαίτερα τώρα που στη «γειτονική Ελλάδα» πήραν την Ολυμπιάδα του 2004.

1. Είσαι ο πρώτος, γιατί είσαι Ελληναδάς (βλέπε 11η εντολή).

2. Επιδίωξε με κάθε μέσο (μεγάλη η χάρη Του) να πραγματοποιήσεις το όνειρο κάθε Ελληναδά, να διοριστείς σε μια καλά αμειβόμενη αργομισθία. Χρησιμοποίησε κάθε μέσο (μεγάλη η χάρη Του) για να επιπλεύσεις, να πατήσεις στους άλλους και να ανεβείς. Η δικαιοσύνη, η αξιοκρατία και οι νόμοι είναι για τους προεκλογικούς λόγους, για εκείνες τις αδερφές, τους κουλτουριάρηδες και για τους κουτόφραγκους, οι οποίοι, ως γνωστόν, όταν εμείς χτίζαμε το «Ντιογκένις Παλάς», έτρωγαν βελανίδια.

3. Χτίσε όπου θέλεις, καταπάτησε, εξαπάτησε, λάδωσε, κλέψε όσο μπορείς το κράτος. Άλλωστε, και αυτό κάνει ό,τι μπορεί για να ταλαιπωρήσει και να κλέψει Εσένα.

4. Απόφυγε κάθε περιττή και κουραστική νοητική προσπάθεια (διάβασμα γενικά, λογοτεχνία, ποίηση, κουλτουριάρικες εκπομπές, συζητήσεις κ.λπ.). Για την επιβεβαίωση και διατήρηση του πνευματικού Σου μεγκαλείου, πέραν του ότι είσαι Ελληναδάς που τα λέει όλα, φροντίζουν η Μεγάλη και χρήσιμη εφημερίδα Σου, η Μπραβορούλα, το ΧαΐΣοκΛοιπόν και ο Νότης με τη Σαμίου.

5. Καταπίεσε όσο μπορείς τα παιδιά Σου, μάθε τα να είναι όσο πιο νευρωτικά, υστερι-

κά και εριστικά γίνεται. Μόνο έτσι θα γίνουν μια μέρα ολοκληρωμένοι, χρήσιμοι στον Εαυτό Τους, Ελληνάδες.

6. Πίνε, κάπνιζε, κατανάλωσε όσο μπορείς. Τίμα το Εθνικό Μας ποτό, το Τζόνυ με πάγο. Τίμα το Τιμημένο Μάρλμπορο. Όπως έλεγαν και οι Αρχαίοι Ελληνάδες, «ό,τι φάμε, ό,τι πούμε, και ό,τι μας καπνίσει». Έτσι θα αποκτήσεις και Εσύ την Τιμημένη Μπάκα του Ελληνάδα, το ρωμαλέο, στρογγυλό κορμί της Ελληνάδας, το ηρωικό μπάι-πας μετά το έμφραγμα, καθώς και ο γιατρός Σου, το τιμημένο Φακελάκι Του.

7. Ιδανικό κάθε καθωσπρέπει Ελληνάδα είναι να κερδίσει το Καζίνο, το Λόττο, το Ξυστό, το 090..., άντε τα φρουτάκια στο καφενείο (στο κρυφό δωμάτιο δίπλα στην πρέφα).

8. Τηλεόραση θα παρακολουθείς τουλάχιστον όταν δεν δουλεύεις («δουλεύεις», λέμε τώρα!). Καλύτερα και όταν (που λέει ο λόγος) δουλεύεις. Ιδανικά, και όταν κοιμάσαι. Μόνο έτσι θα μείνεις συντονισμένος με το φωτεινό πνεύμα και το άμεσο παράδειγμα των Μπροστάρηδων. Αρχι-Ελληνάδων πολιτικών, προπονητών, εκδοτών, εφοπλιστών, μοδιστρών+μοντέλων, μέντιουμ, τραγουδιστών και δε συμμαζεύεται.

9. Ζήσε, φέρσου, οδήγα, όσο πιο επιθετικά μπορείς. Οι ουρές, οι ευγένειες, τα φανάρια, ο ΚΟΚ, οι νόμοι γενικά, είναι, όπως είπαμε, για εκείνες τις αδερφές τους κουλτουριάρες κ.λπ.

10. Σε κάθε απόπειρα να Σε εμποδίσουν στην πραγμάτωση των ανωτέρω, κάνε «κατάληψη» ή «μπλόκο» ή φέρε όπου και όσο μπορείς το χάος. Μη φοβάσαι τίποτα: Το δικτίο του Ελληνάδα είναι Ιερό. Άλλωστε, ο Ελληνάδας, και άδικο να 'χει, θα βρει το δικίω Του.

• Οι Εντολές, πέρα από την 1η, είναι εντελώς περιττές. Αυτή τα λέει όλα.

Μιλτιάδης Σαρηγιαννίδης
Βέροια

Η ΓΕΝΙΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Με αφορμή ένα βιβλίο, απόπειρα αποτίμησης της προσφοράς της γενιάς της Αντίστασης.

Αγαπητό Αντί,

Μόλις φέτος, πενήντα πέντε ολόκληρα χρόνια μετά, επιτέλους φέτος, γράφτηκε και κυκλοφόρησε το βιβλίο της Κατοχής, της Αντίστασης και του εμφυλίου, το βιβλίο της γενιάς μας. Ένα βιβλίο που τα λέει όλα: τι υπήρξε πράγματι η Κατοχή, τι υπήρξε πράγματι η Αντίσταση, πώς προέκυψε ο εμφύλιος. Λέει ακόμη –και κυρίως– πώς γεννήθηκε, πώς γιγαντώθηκε και πώς εκφυλίστηκε το

αριστερό λαϊκό κίνημα στην Ελλάδα.

Μέσα από την καθημερινή ιστορία κάποιων ανεπώνυμων, κάποιων «από μας» κοινών ανθρώπων, το βιβλίο του Σομμαρίπα σκιαγραφεί σε τόνους φαινομενικά χαμηλούς, αλλά με προεκτάσεις φοβερά κι εκρηκτικά φορτισμένες, τη γεμάτη τραγικό μεγαλείο μοίρα της γενιάς μας.

Το βιβλίο αυτό λειτουργεί σαν τα ποιήματα του Αναγνωστάκη: Κλείνοντάς το νιώθεις ν' ανεβαίνει μέσα σου ο ίδιος εκείνος λυγμός για τους αδικοχαμένους φίλους, για τα προδομένα όνειρα, για τη χαμένη νιότη.

Καθώς η ιστορία ξετυλίγεται σε τόσο γνωστούς χώρους, στις ίδιες αλησμόνητες ημέρες και σε ανθρώπινο περίγυρο τόσο οικείο, σύντομα κατάλαβα ότι θα πρέπει να γνώρισα προσωπικά τον συγγραφέα. Ωστόσο η φωτογραφία στη δίπλα του εξώφυλλου δεν μου έλεγε τίποτε.

Μόνο χάρη στο ιδιόρρυθμο όνομά του, θυμήθηκα ξαφνικά το ψηλό, ξανθό αγόρι, με τα καθαρά και γελαστά μάτια, τη χειμαρρώδη ευφράδεια, το απολαυστικό χιούμορ. Τον έφηβο με το εκρηκτικό ταμπεραμέντο και το ξενικό όνομα που δεν ξανάδα από το '46, λίγο πριν μπούμε στην δεύτερη παρανομία, κι ούτε έμαθα έκτοτε τίποτε γι' αυτόν.

Δεν ξέρω λοιπόν πώς βίωσε ο Φραγκίσκος τον εμφύλιο, ούτε απ' το βιβλίο του μπορώ να συμπεράνω. Όμως, αλήθεια, τι μου χρειάζεται να το ξέρω; Είναι φανερό ότι ύστερα από 50 χρόνια είμαστε πάλι μαζί, σε ίδιο μήκος κύματος, εξ ου πικραμένοι, εξ ου πληγωμένοι, με την ίδια εξουθενωτική ιδεολογική σύγχυση κι ωστόσο το ίδιο παθιασμένοι για την αλήθεια.

Κρατώ το βιβλίο του Φραγκίσκου Σομμαρίπα και σκέφτομαι ότι πια δεν χρειάζεται να γράφει τίποτε άλλο. *Η λάμψη του γκρίζου* πιστεύω ότι του εξασφάλισε τη θέση του στα ελληνικά γράμματα, όπως ακριβώς η *Ζωή εν τάφω*, το *Ουδέν νεώτερον απ' το Δυτικό Μέτωπο* ή το *Καλά, εσύ σκοτώθηκες νωρίς* στάθηκαν αρκετά για να καθιερώσουν τους συγγραφείς τους – ποιος θυμάται αλήθεια τι άλλο έχουν γράψει;

Οι πολύ χαλαρές σχέσεις μου με τη λογοτεχνία δεν μου επιτρέπουν να επιχειρήσω φιλολογική κριτική στο βιβλίο του Σομμαρίπα. Γράφω μόνο για να επισημάνω αυτήν την έκδοση σ' όσους, σαν κι εμένα, έχουν απηυδήσει απ' τις γλυκερές αισθηματολογίες ή τον αφόρητο βερμπαλισμό των περισσότερων μεταπολεμικών αριστερών συγγραφέων.

Γράφω ίσως και για έναν ακόμη λόγο, έναν λόγο που, φοβούμαι, δεν έχω δικαίωμα να αγνοήσω: την επανόρθωση ενός ιστορικού «ημαρτημένου» στην αφήγηση του Φραγκί-

σκου. Αφορά κάποιον που ζει ανάμεσά μας κι είναι το μόνο πρόσωπο που ο συγγραφέας, προφανώς για να το τιμωρήσει, το μνημονεύει στο βιβλίο του με το πραγματικό του όνομα.

Το πρόσωπο αυτό ήταν καθοδηγητής μας στην Κατοχή και στην απελευθέρωση. Ελάχιστα μεγαλύτερος στην ηλικία, ήταν το πρότυπο του κομματικού στελέχους, αμετακίνητα δογματικός, με έτοιμες απαντήσεις για όλα, χωρίς, εμφανείς τουλάχιστον, ιδεολογικές ανησυχίες. Είχαμε αναμφισβήτητο οργανωτικό ταλέντο και μεγάλη ευγλωττία. Χαϊδεμένο παιδί του Κόμματος, ένας εκκολλητόμενος ηγέτης που έβλεπε πράγματι με καχυποψία τους νεολαίους που στοχάζονταν και που διάβαζαν μη εγκεκριμένα βιβλία. Κατά τη διάρκεια του εμφυλίου ανέβηκε στο βουνό, όπου έφτασε πολύ ψηλά στην ιεραρχία, κι έγινε πραγματικά θρύλος. Όσοι επιζούσαν από τους συναγωνιστές του καμάρωναν μέσα στη φυλακή για τις όντως απίθανες επιδόσεις του, όταν ξαφνικά, μερικούς μήνες μετά το «παρά πόδας» του Ζαχαριάδη, αν θυμάμαι καλά, έπεσε σαν βόμβα η είδηση ότι ο ήρωάς μας παραδόθηκε μόνος του στις Αρχές. Και λίγους μόνο μήνες μετά, η επόμενη είδηση μας άφησε όλους εμβρόντητους: ο ίδιος άνθρωπος θεάθηκε να κυκλοφορεί στη Θεσσαλονίκη με στολή αξιωματικού του εθνικού στρατού. Σ' αυτό το αναμφισβήτητο ύποπτο περιστατικό, ο Φραγκίσκος δίνει, με ευκολία δογματικού ασυγχώρητη γι' αυτόν, φοβερές προεκτάσεις. Πρόδωσε, γράφει, κι έστειλε παλιούς συντρόφους στο απόσπασμα. Συντρόφους όμως μια φορά, δεν πρόδωσε. Στο Επταπύργιο δεν έφτασε κανείς καταδομένος από εκείνον. Πολύ περισσότερο, δεν μπορεί να γίνει λόγος για τουφεκισμούς, μια και οι εκτελέσεις πολύ πριν είχαν πια σταματήσει. Αν πρόδωσε υψηλά μυστικά του Κόμματος, στα οποία είχε πρόσβαση δεν μπορώ φυσικά να το ξέρω. Ξέρω όμως ότι ο ίδιος θα πρέπει να αισθάνθηκε βαριά προδομένος απ' την Ηγεσία του, όταν θα αντιλήφθηκε ότι η «ειδική» αποστολή που του ανέθεσαν, στον συγκεκριμένο τόπο, τον συγκεκριμένο χρόνο, δεν ήταν παρά μια εντολή φυσικής του εξόντωσης. Εξόντωσης εκείνου, που ποτέ δεν τους είχε αμφισβητήσει.

Το πρότυπο του κομματικού ήρωα που μας είχαν εμπνεύσει θα τον ήθελε βέβαια να υπακούσει ακόμη και στην εντολή αυτοκτονίας του. Αλλά για τέτοιου τύπου ασυνέπεια πόσους, αλήθεια, αναμάρτητους γνωρίζουμε, έξω από έναν Πλουμπίδη, που δικαιούνται πρώτοι να βάλουν το λίθο;

Αυγουστίνος Ηλιόπουλος
Θεσσαλονίκη

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

Η ΕΘΝΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ, ΑΠΟ ΕΝΑ ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Στο ANTI ελάβαμε δελτίο Τύπου για την έκθεση Θ. Στάμου στην Εθνική Πινακοθήκη με 3 διαφάνειες έργων τα οποία –όλα– ανήκουν στον συλλέκτη Ζαχαρία Πορταλάκη, χρηματιστή και –επίσης– μέλος του Δ.Σ. της Εθνικής Πινακοθήκης. Αν όμως η αναδρομική του Στάμου είναι αναδρομική της Συλλογής Πορταλάκη αυτό δεν συνιστά ηθικό –και όχι μόνο– παράπτωμα;

Στην εποχή των οικονομικών μεγεθών και της κυριαρχίας της αγοράς τα «χι» έργα του «χι» ιδιώτη συλλέκτη, εκτιθέμενα σ' ένα κρατικό μουσείο, αναβαθμίζονται σε ιστορικά και οικονομικά.

Σε ανάλογη περίπτωση, στο MOMA της Νέας Υόρκης, παρενέβη ο ίδιος ο Γενικός Εισαγγελέας (Attorney General). Τι λέει επ' αυτού ο νομομαθής και ακαδημαϊκός δάσκαλος υπουργός του ΥΠΠΟ, ο οποίος θα κόψει την κορδέλα Πορταλάκη-Στάμου – παρντόν, εγκαινίων ήθελα να πω...

Η.Κ.

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΚΟΜΙΚΣ ΣΤΟ ΓΚΑΖΙ

ΑΠΟ ΧΘΕΣ ως τις 18 του μήνα, το Γκάζι, άνοιξε τις πύλες του για να φιλοξενήσει το Δεύτερο Φεστιβάλ Κόμικς, που διοργανώνει το περιοδικό Βαβέλ. Θέμα της φετινής έκθεσης: «Τα κόμικς και η πόλη».

Στο Γκάζι, εκθέτουν πλήθος καλλιτέχνες από το εξωτερικό αλλά και από την Ελλάδα. Επικεφαλής –λόγω ποιότητας του έργου του– ο Γάλλος **Μοέμπιους** (ποιος θυμάται τον Τρελό στύτη του;), και μαζί του ο **Γκίλμπερτ Σέλτον** (δημιουργός των πάλαι ποτέ αναρχοφρικιών *Freak Brothers*), η **Σαντάλ Μοντελιέ** (χρονικογράφος ενός αποτρόπαιου μέλλοντος), ο **Χοσέ Μουνιόθ** (που μαζί με τον **Καρλ Σαμπαγιό**, παλιότερα, δημιουργούσαν μαύρα αστυνομικά επεισόδια με ήρωα τον απόλυτα απαισιόδοξο ιδιωτικό ντετέ-

κτιβ Άλακ Σίννερ), κ.ά.

Από ελληνικής πλευράς συμμετέχουν ο **Αρκάς**, ο **Διαμαντής Αϊδίνης**, ο **Λέανδρος**, ο **Κούρτης**, ο **Γιώργος Μπότσος**, ο **Λάζαρος Ζήκος**, ο **Σπύρος Δερβενιώτης**, ο **Χρήστος Δημητρίου** (που σ' εμάς αρέσει πάρα πολύ), ο **Ηλίας Ταμπακιάς**, ο δικός μας **Θανάσης Μουτσόπουλος**, η πρόσφατα χα-

μένη **Μαρία Ζογλοπίτου**, κ.ά.

Στο Γκάζι, όμως, αυτές τις μέρες έχει κι άλλα. Ανάμεσά τους, κι η εικαστική παρέμβαση των **Νίκου Αρτέμη**, **Στέφανου Καράμπαμπα** και **Λεάνδρου**, σε επιμέλεια του **Ν.Γ. Ξυδάκη** και πολλή μουσική –χθες, μάλιστα, η εκδήλωση άνοιξε με συναυλία των **Σόλη**, **Σαλτίκη**, **CoTi** και άλλων.

Η ζωή δεν είναι κόμικς, μωρό μου – αλλά έχει ανάγκη την πολυχρωμία τους.

Η.Κ.

Έργο του Moebius.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

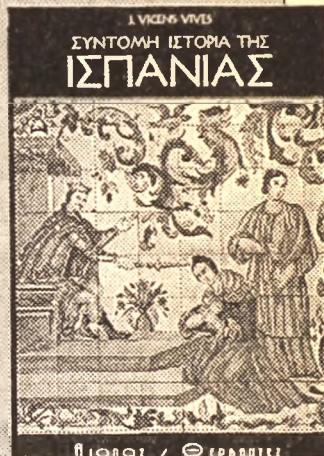
•**Ακούστε:** Μουσικές μπλουζ και ροκ σε μια μοναδική συναυλία στο Λυκαβηττό, με παρούσες πολλές διάσημες προσωπικότητες από το χώρο της παγκόσμιας μουσικής (24 Σεπτεμβρίου). Οι Micke Taylor, Michael Bailey, Max Middleton, Alvin Lee, Jeff Allen, Rick Wakeman, Snowy White αποτελούν την κριτική επιτροπή στον 1ο Πανευρωπαϊκό Διαγωνισμό μπλουζ και ροκ μουσικής για νέους μουσικούς και θα συμμετάσχουν, μαζί με τους καλύτερους επιλαχόντες, στη μεγάλη συναυλία.

•**Ακούστε:** Τον Kiriuhel, έναν από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της παράδοσης των οργισμένων βάρδων της δεκαετίας του '70, που τα τελευταία χρόνια έχει αναπτύξει στενή σχέση με την Κρήτη, σε ένα ρεσιτάλ με κελτική άρπα και φωνητικά, σήμερα, στο κηποθέατρο Μάνος Χατζιδάκις του Ηρακλείου Κρήτης. Παράλληλα, θα προβληθούν και σλάνιντς με καλλιτεχνικές φωτογραφίες της Solveigh Kaehler. Ποιος είπε ότι η Κρήτη δεν είναι σταυροδρόμι των πολιτισμών;

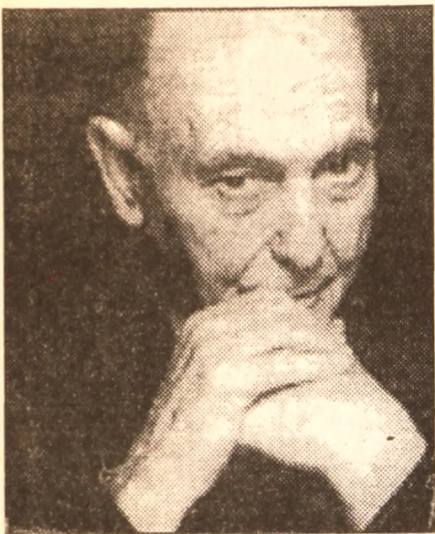
•**Διαβάστε:** Τη **Σύντομη Ιστορία της Ισπανίας** του Χάιμε Βιθένς Βίβες, ενός από τους κορυφαίους ισπανούς ιστορικούς, που κυκλοφορεί σε μετάφραση Δημήτρη Φιλιππή από τις εκδόσεις Αίολος σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Θερβάντες. Ευσύνοπτο εγχειρίδιο που τολμά την ιστορική ανάγνωση – και δεν βολεύεται με τα «σίγουρα». Και επιπλέον, ένα κενό στην ελληνική βιβλιογραφία.

•**Ακούστε:** Την Μπάντα Χάλκινων της Έδεσσας, στην πλατεία Ζωοδόχου Πηγής της Δάφνης, την ερχόμενη Τρίτη, ώρα 9 το βράδυ, στην πλατεία Ζωοδόχου Πηγής της Δάφνης.

Τα χάλκινα πνευστά έφτασαν στα Βαλκάνια τον περασμένο αιώνα από τις στρατιωτικές μπάντες της εποχής – και ρίζωσαν, δημιουργώντας ένα ενδιαφέρον μουσικό μείγμα στη μουσική παράδοση των βαλκανικών χωρών και της Βόρειας Ελλάδας. Στο πλαίσιο των πολιτιστικών εκδηλώσεων που έχει κάνει, κάθε χρόνο, θεσμό ο Δήμος Δάφνης.

ΓΚΕΟΡΓΚ ΣΟΛΤΙ

ΔΙΕΥΘΥΝΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ από χίλιες συναυλίες με τη Συμφωνική του Σικάγο, ενώ διέτελεσε διευθυντής των διασημοτέρων ορχηστρών του

κόσμου: Κρατική Όπερα Βαναρίας, Λονδίνου, Φρανκφούρτης, Ντάλας, Κόβεντ Γάρντεν, Φιλαρμονική του Λονδίνου, Ορχήστρα του Παρισιού, Όπερα του Σάλτσμπουργκ – ορισμένοι μόνο σταθμοί της λαμπρής του καριέρας.

Ο λόγος για έναν από τους τελευταίους μεγάλους μαέστρους, τον σερ **Γκεόργκ Σόλτι**, που πέθανε σε ηλικία 85 ετών την περασμένη Παρασκευή στην Αντίμπ της Γαλλίας.

Ο κορυφαίος μαέστρος, που κατηγορήθηκε από πολλούς κριτικούς για έντονο μελοδραματισμό στις εκτελέσεις του και που συνδέθηκε με τις μοναδικές ερμηνείες έργων των Προκόφιεφ και Μπέλα Μπάρτοκ, ξεκίνησε την καριέρα του ως πιανίστας στη γενέτειρά του Ουγγαρία, ενώ

από πολύ νέος διέτελεσε βοηθός του Αρτούρο Τοσκανίνι, «κτυπώντας» γρήγορα την κορυφή.

Τα εισιτήρια των κονσέρτων του εξαφανίζονταν ως διά μαγείας απ' το κοινό, που τον αποθέωνε σε κάθε του εμφάνιση. Το όνομά του συνδέθηκε με την «αναγέννηση» της Συμφωνικής του Σικάγο, που ο προκατόχος του Τζων Μάρτον είχε εγκαταλείψει εν πλήρη αναρχία. Ο Γκεόργκ Σόλτι όχι μόνον την αναδιοργάνωσε, αλλά της χάρισε 23 συνολικά Γκράμι και τεράστια δημοτικότητα.

Από το '91 –χρόνος σταθμός της καριέρας του αφού τότε ανέλαβε τη Συμφωνική του Σικάγο–, εμφανιζόταν εναλλάξ ως διευθυντής του Βερολίνου και της Βιέννης, ενώ στο Εαρινό Φεστιβάλ του Σάλτσμπουργκ αντικατέστησε τον Κάραγιαν.

Ως άνθρωπος, ο Σερ Σόλτι, που από το '72 είχε πολιτογραφηθεί Βρετανός υπήκοος κερδίζοντας παράλληλα τον τίτλο του σερ, υπήρξε –σύμφωνα με μαρτυρίες φίλων του– γεμάτος

ενεργητικότητα και απίστευτη για την ηλικία του ζωντάνια. Παντρεμένος δύο φορές, απέκτησε δύο κόρες.

Η είδηση του θανάτου του συγκλόνισε τον μουσικό κόσμο – κι όχι μόνον. Ο Φογκέλ μίλησε για έναν «μεγάλο μουσικό», το Ασσοσιέιτεντ Πρες για «παντοδύναμο μαέστρο», ενώ η απώλειά του σήμανε για πολλούς το τέλος των «θρυλικών» μαέστρων.

Ιωάννα Κλεφτόγιαννη

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΟΡΦΕΑ

Ορφέας του Claudio Monteverdi, **Ορφέας και Ευριδίκη** του Christoph Willibald Gluck. Δύο όπερες με τις οποίες θα ξεκινήσει ο νέος κύκλος μουσικών εκδηλώσεων του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών με τίτλο *Ο Μύθος του Ορφέα*, που ξεκινά στις 10 Οκτωβρίου.

Τη σκηνοθεσία, τα σκηνικά και τα κοστούμια της παράστασης του *Ορφέα* κάνει ο Pier Luigi Pirri, τη χορογραφία η Luca Veg-

getti, τη μουσική διεύθυνση ο Claudio Shimone, ενώ τη διεύθυνση τη χορωδίας ο Αντώνης Κοντογεωργίου.

Τον ομώνυμο ρόλο της όπερας θα ερμηνεύσει ο Gregory Kunde, τενόρος λυρικού ρεπερτορίου, ο οποίος έχει συνεργαστεί με τα περισσότερα λυρικά θέατρα της Ευρώπης και της Αμερικής.

Οι παραστάσεις του *Ορφέα* θα δοθούν στις 10, 12, 14 και 16 Οκτωβρίου, στο Μέγαρο Μουσικής.

BOMBIDIA ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΦΑΣΙΑΣ

• Ωραίο το νέο επεισόδιο του σήριαλ **Πολιτιστική Πρωτεύουσα κ.λπ.** Είχαν προσκαλέσει, λέει, τους δημοσιογράφους σε συνέντευξη Τύπου, για να τους παρουσιάσουν τους βαλκάνιους συγγραφείς που προσκεκλημένοι της Πολιτιστικής βρέθηκαν στη Θεσσαλονίκη, πείνασαν όμως, έστησαν τους δημοσιογράφους και πήγαν για φαί στο Tiffany's. Κι όταν τους έπιασαν στα πράσσα (στο γλυκό) οι δημοσιογράφοι

που αποχωρούσαν θορυβημένοι, τους φώναξαν εκεί. «Ευκαιρία να τους πάρετε και αυτόγραφα», σκέφτηκαν. Αθάνατη Πολιτιστική...

• ...Κρίμα που τελειώνει. Κι ακόμη πιο κρίμα που δεν κυκλοφόρησε μερικά ακόμα από τα προεξαγγελθέντα **χασαπόχαρτα** – τα οποία μάλλον δεν θα ξανακυκλοφορήσουν για να τυλίξουν ψάρια οι έμποροι της αγοράς του **Μοδιάνο**... Εκτός κι αν έχου-

με κι εδώ εκπλήξεις.

• Άκουγα **Τρίτο Πρόγραμμα** της ΕΡΑ. Μετά το **συνθέτη της εβδομάδος**, πέφτει διαφήμιση. Το υπουργείο Εθνικής Αμύνης καλούσε τους μέλλοντες οπλίτες πενταετούς θητείας να δείξουν το ενδιαφέρον τους!

• Καλό. Από μικρός έψαχνα έναν **μόνιμο φαντάρο** που να ακούει **Τρίτο Πρόγραμμα** κι ακόμα δεν τον βρήκα. Λέτε να τον ανακαλύψει ο κ. **Τσαγκάρης**;

• Τουλάχιστον, ο αείμνηστος **Μάνος Χατζιδάκις** –η εφηβική **τόλμη** του είναι, ίσως, σπουδαιότερη παρακαταθήκη από το ίδιο το έργο του–, για ιδεολογικούς λόγους αλλά και επειδή εί-

χε πράγματι αισθητική, δεν επέτρεψε ποτέ σε διαφημιστικό σποτ, απ' οπουδήποτε και να προερχόταν, να παιχτεί στο αξεχαστο δικό του **Τρίτο Πρόγραμμα**. Που μας λείπει...

• **Αλεξίου και Νταλάρας** συνεόρτασαν μαζί με την κ. **Αγγελουπούλου-Δασκαλάκη** τα επινίκια, μετά την ανάληψη της Ολυμπιάδας του 2004 από τη χώρα μας. Το ίδιο βράδυ, η ηθοποιός **Άννα Βαγενά** μιλούσε από κανάλι για την «καλλιτεχνική Ολυμπιάδα» και ζητούσε, σ' αυτήν, να υπάρξει **αξιοκρατία**.

• **Κουίζ:** Γιατί, και για ποιον, ζητούσε αξιοκρατία η κ. Βαγενά;

Μανωλάκης ο βομβιστής

TEATRO NUCLEO

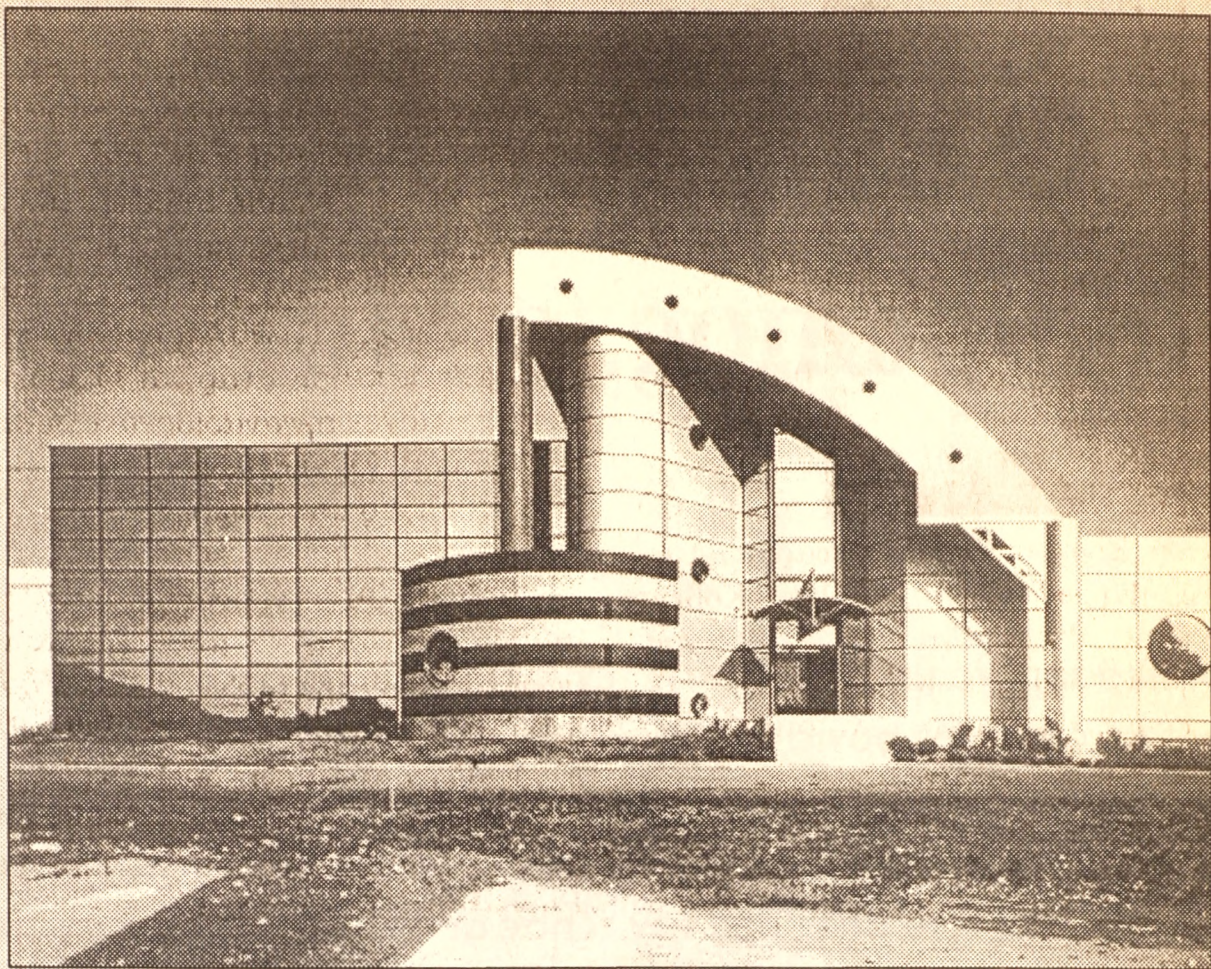
ΤΟ TEATRO NUCLEO είναι μια θεατρική ομάδα από την Ιταλία, που επισκέπτεται πολλές πόλεις της Ευρώπης. Τον Ιούνιο του 1996 μέλη της ομάδας βρέθηκαν και στη Θεσσαλονίκη, όπου παρουσίασαν το έργο του ρεπερτορίου τους *Δον Κιχώτης*. Τώρα, επιστρέφουν στην Ελλάδα, όπου θα ξαναπαρουσιάσουν το έργο. Θα δώσουν ένα σύνολο έξι παραστάσεων στις περιφέρειες της Μακεδονίας και της Θράκης – στις Πρέσπες, την Έδεσσα, την Κοζάνη, την Καβάλα, την Ξάνθη και την Κομοτηνή. Οι παραστάσεις θα πραγματοποιηθούν το διάστημα 14-22 Σεπτεμβρίου και γίνονται στο πλαίσιο του προγράμματος Εγνατία Οδός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας. Επίσης, θα εμφανιστούν και στη Θεσσαλονίκη.

Το Teatro Nucleo θέλει να μεταφέρει στις πλατείες και στους δρόμους την ποίηση και τον πλούτο ενός θεάτρου των ηθοποιών που αγωνίζεται ενάντια στην εκβαρβαρωση και τη θλίψη. Γι' αυτό οι παραστάσεις του είναι γιορτή. Τις ξέρουμε.

Από παράσταση
του Teatro Nucleo

ΔΥΟ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΒΥΡΤ ΕΛΛΑΣ ΑΒΕΕ, Άγιος Στέφανος Αττικής. Αρχιτέκτων: Θ. Μπομπότης.

ΜΙΑ ΞΕΝΑΓΗΣΗ στο «Εργοστάσιο» της Α.ΣΚ.Τ (Πειραιώς 256) διοργάνωσε το περιοδικό *ARTI* σε συνεργασία με το τμήμα αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π. και χορηγία του ΥΠΕ.ΧΩΔΕ.

Η εκδήλωση, εντάσσεται στο πλαίσιο της μεγάλης Διεθνούς Έκθεσης Αρχιτεκτονικής με τίτλο *Αθήνα, Η αποσπασματική πόλη*, που ξεκίνησε στις 10 Σεπτεμβρίου. Συμμετέχουν 15 ομάδες αρχιτεκτόνων και σχολών από την Ευρώπη και τις ΗΠΑ.

Την πρώτη μέρα της ξενάγησης οι επιμελητές **Τάκης Κουμπής** και **Richard Scoffier** ανέπτυξαν προτάσεις και διάλογο για την προτεινόμενη σύνδεση Αθήνας-Πειραιά μέσω των αρχαίων Μακρών Τειχών και για την αναβάθμιση της οδού Πειραιώς.

• Εξάλλου, το Ελληνικό Ινστιτούτο Αρχιτεκτονικής διοργανώνει έκθεση με θέμα: *Σύγχρονα Βιομηχανικά Κτίρια στην Ελλάδα*. Στόχος του είναι η προβολή και αξιολόγηση των υλοποιημένων προσπαθειών, τόσο από την πλευρά της ελληνικής βιομηχανίας όσο και των αρχιτεκτόνων, για τον εκσυγχρονισμό

και τη διαμόρφωση κτιρίων υψηλής ποιότητας που ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απαιτήσεις για το περιβάλλον, τις συνθήκες εργασίας, την παραγωγικότητα και τον ποιοτικό έλεγχο.

Ο σχεδιασμός ενός εργοστασιακού κτιρίου προκαλεί: τόσο την προσέγγιση της βιομηχανικής αρχιτεκτονικής ως φορέα πολιτισμικών εξελίξεων, όσο και την αντιμετώπιση του βιομηχανικού σχεδιασμού ως πεδίο σύνθεσης του ανθρωπισμού, της τεχνολογίας και της οικονομίας.

Την έκθεση έχουν επιμεληθεί οι αρχιτέκτονες **Γιάννης Πεπονής, Ναυσικά Τζάνου, Παναγιώτης Τουρνικιώτης και Ηλίας Κωσταντόπουλος**, ενώ τον σχεδιασμό της έκαναν οι αρχιτέκτονες **Βασίλης Μπασκόζος, Ναυσικά Πασσάλογλου και Δαρεία Τσαγκαράκη**.

Η έκθεση που θα πραγματοποιηθεί στο χώρο των εγκαταστάσεων του Γκαζιού (Πειραιώς 100, κτίριο Δ10), εγκαινιάζεται την Τετάρτη (24 του μηνός) στις 7.00 μ.μ. και θα διαρκέσει έως το Σάββατο, 8 Οκτωβρίου.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΡΗΣ

Ο συνεργάτης, ο πνευματικός άνθρωπος, ο Μυτιληνιός, ο φίλος

του Δημήτρη Ραυτόπουλου

Τον περασμένο μήνα πέθανε ο τεχνοκριτικός Γιώργος Πετρής. Ο Γιώργος Πετρής ήταν συνεργάτης του *Αντί* τα χρόνια 1974 ως και 1976. Κράτησε τη στήλη των εικαστικών με συνέπεια και ευσυνειδησία τα τρία αυτά χρόνια. Ο Γ. Πετρής ήταν ψευδώνυμο του Γιώργου Σίμου, που αναδείχτηκε βουλευτής της Δημοκρατικής Παράταξης. Για τον Γ. Σίμο-Πετρή γράφει ο Δημ. Ραυτόπουλος που τον έζησε από κοντά ως συνεργάτη στην *Επιθεώρηση Τέχνης*.

Πρωτοείδα τον Γιώργο Πετρή στον Άη Στράτη, το '51. Ήταν ένας από τους λίγους βουλευτές που έβγαλε η Δημοκρατική Παράταξη, το πρώτο νόμιμο κόμμα της αριστεράς μετά τον Εμφύλιο, και είχε έρθει στο στρατόπεδό μας για να δείξει ότι είχαμε κι εμείς τώρα φωνή δική μας στη Δημοκρατία, να βρει στοιχεία για την καμπάνια που θα γινόταν για την κατάργηση του στρατοπέδου εξορίστων.

– Ποιος είναι αυτός ο ψηλέας που γυρίζει τα χωράφια με κουστωδία; ρώτησα έναν απ' αυτούς που ξέρανε τα μυστικά...

– Είναι ο Σίμος, βουλευτής μας από τη Μυτιλήνη, αν και Αθηναίος.

«Χωράφια» λέγαμε τα μικρά πλατώματα, σε διαφορετικά επίπεδα, στις πλαγιές των δύο ξεροπόταμων, όπου είχε στηθεί ο καταυλισμός μας με άχρηστες στρατιωτικές σκηνές. Ο Σίμος τα διέσχιζε με δυο-τρεις δρασκελιές με τα μακριά κανιά του, φορώντας κάτι πεδιλάρες 46 νούμερο, τουλάχιστον.

«Αυτό θα πει βουλευτής του λαού!», σκέφτηκα περήφανος. Τον γνώρισα από κοντά, ως Γιώργο Πετρή τώρα, τέσσερα χρόνια αργότερα, όταν ήρθε να συνεργαστεί μαζί μας ως τεχνοκριτικός στην *Επιθεώρηση Τέχνης*, από το 4ο τεύχος.

Αυτές οι δύο όψεις του Γιώργου Σίμου-Πετρή –ο πολιτικός και ο αισθητικός– διατηρήθηκαν στη συνείδησή μου, μα η πρώτη, του πολιτικού, αδυνάτιζε με τον καιρό, όπως η ίδια η πολιτική για τους περισσότερους από μας.

Ο Πετρής, πάντως, είχε πολιτικού κουλούρα πολύ πιο στέρεα από τη δική μας, ήξερε ένα σωρό πράγματα, ένα σωρό κόσμο και θα ήταν λίαν ενδεδειγμένος για πολιτική καριέρα, αλλά η ευαισθησία του, η έντονη προσωπικότητά του και ο κάπως παρορμητικός χαρακτήρας του δεν του επέτρεπαν να δεχτεί να φορέσει μικρότερο νούμερο παπούτσι. Θα έλεγα όμως

ότι εκείνο που απέκλειε κάτι τέτοιο ήταν το χιούμορ του. Δεν άντεχε παραπάνω από λίγα λεπτά καμιά σοβαροφάνεια.

Το σε ποια στιγμή θα περνούσε από τη σοβαρή συζήτηση στον αστεϊσμό και στην κοροϊδία, από τη συνεργασία στο πείραγμα ή στη φάρσα, ήταν πάντα απρόβλεπτο και κάποτε ανατρεπτικό, αλλά συνολικά ευεργετικό, σκεπτόμουν αργότερα.

Από την πλευρά αυτή ήτανε γνήσιος Μυτιληνιός· καθώς μάλιστα μιλούσε τα πλωμαρίτικα και τα αγιασσιώτικα –απταίστως ή όχι δεν ξέρω, αλλά πάντως με γνήσια προσφορά– ήταν αμίμητος στα σόλο του. Αυτός μας είχε προτείνει, στη συντακτική επιτροπή, να δοκιμάσουμε την αντοχή των ποιημάτων που μας κατέκλυζαν, διαβάζοντάς τα εκ των κάτω προς τα άνω: αν το ανάποδο ποίημα ήταν καλύτερο από το ορθό, θα απορριπτόταν. Επέμενε, μάλιστα, να τα διαβάσει ο ίδιος, ιδίως όταν οσφραίνόταν κανένα ποιητικό ψώνιο που μας βομβάρδιζε με στίχους.

Ο συμπατριώτης του, ηθογράφος και σατιρικός, **Στρατής Αναστασέλλης** (πέθανε κι αυτός πριν από λίγους μήνες, σε ηλικία 89 χρόνων), που ξαναβάφτιζε όλο τον κόσμο, τον είχε βγάλει «φουρνοκλαδούρα» (φουρναρόξυλο στα αγιασσιώτικα). Σ' ένα σατιρικό στιχούργημά του, περιγράφοντας μια σκηνή στο Τμήμα Μεταγωγών Μυτιλήνης, όπου βρέθηκαν κι οι δυο σε κάποιο πογκρόμ, λέει ότι φωνάζουν τον Γιώργο στο επισκεπτήριο: «Σίμους ή Φουρνοκλαδούρας». Τρέχει εκείνος στην αίθουσα του επισκεπτηρίου, αλλά το ένα πόδι του είναι ακόμα στο κελί. Όταν γύρισα από ένα ταξίδι στη Μυτιλήνη (για την *Αυγή*), όπου γνώρισα τον Αναστασέλλη, απήγγειλα στον Πετρή, μπροστά σ' όλη την ομήγυρη, τη σχετική περικοπή που είχα αποστηθίσει επιτούτω. Τον έπιασε παροξυσμός γέλιου. Η χαρά του ήταν μεγάλη που του θύμισα

τα μυτιληναίικα πειράγματα, τα «γκεβεζελίκια». Έπειτα, δια-
βάζοντας αγιασσιώτικα διηγήματα του φίλου του, που είχα
φέρει, αποδείχτηκε τέλειος καρατερίστας. Και μας τα μετέ-
φραζε.

Ο Πετρήs ήταν, εντούτοις, από τους πιο σοβαρούς πνευ-
ματικούς ανθρώπους που γνώρισα, από τους πιο εργα-
τικούς και φιλέρευνους, με μεγάλο ορίζοντα ενδιαφε-
ρόντων, πολυμέρεια και δύναμη μελέτης. Απορούσα, τότε,
πού έβρισκε το χρόνο και την αντοχή, παράλληλα με το επάγ-
γελμα βιοπορισμού που ασκούσε, να δείχνει τόσο δυναμισμό
σε τομείς συναφείς ή τελείως διαφορετικούς, όπως η θεωρία
και η τεχνοκριτική και η βιβλιογράφηση παλαιών κωδίκων.
Και, ταυτόχρονα, να διαβάσει πολύ, βιβλία για την τέχνη και
λογοτεχνικά: γνώριζε τη δική μας λογοτεχνία και την ξένη,
διαίτερα τη γαλλική, όσο λίγοι. Χωρίς να παραμελεί και την
πολιτική και θεωρητική του ενημέρωση. Ο μπάρμπα **Γιάννης**
ο Πασαλίδης, ο πρόεδρος της ΕΔΑ, τον είχε έμπιστό του και
φαίνεται ότι ξαλάφρωνε ιστορώντας του εν παραβολαίς, με το
θυμόσοφο ποντιακό ύφος του, τι τραβούσε από κάτι τζίνια της
ορθοδοξίας.

Και για το περιοδικό δούλευε ο Πετρήs, πιο πολύ απ' όλους,
εκτός ίσως από τον **Κουλουφάκο**. Κράτησε μόνος του, αυτά τα
δώδεκα χρόνια, το βάρος του εικαστικού τομέα της **Επιθεώρη-**
σης Τέχνης και, βέβαια, τη στήλη της κριτικής, χωρίς να χάνει
έκθεση ή εκδήλωση τέχνης, παίρνοντας συνεντεύξεις, εξα-
σφαλίζοντας συνεργασίες και έργα όλων των καλών ζωγρά-
φων μας για εξώφυλλα και εικονογράφηση της ύλης. Όλοι
έδωσαν σχέδια, πίνακες, χαρακτικά και για τα δύο λευκάμα-
τα που τυπώσαμε για την οικονομική ενίσχυση του περιοδι-
κού, το οποίο κινδύνευε να κλείσει από το ηλίθιο μπουκοτάζ
που του έκανε, κατά καιρούς, η ΕΔΑ.

Μπορούσε να συμφωνεί ή να διαφωνεί κανείς με τις καλλι-
τεχνικές προτιμήσεις ή τις αισθητικές απόψεις του Πετρή ή
και να τις θεωρεί συντηρητικές, ευθυγραμμισμένες με την ιδε-
ολογία και την πολιτιστική πολιτική του αριστερού κόμματος.
Αλλά αναγνωρίστηκε γενικά ότι δεν δογματίζε παρά σπά-
νια... —όπως στην πολεμική απέναντι στον ακραίο μοντερνι-
σμό—, ενώ ήταν ανεξίθρησκος και ανοιχτός στη συζήτηση. Και
πάντως δεν απέκλειε, δεν πολέμησε διά της σιωπής καμιά τά-
ση, ούτε έδινε χροιά πολιτικής εμπάθειας στη διαφωνία του.

Μα ήταν κατά της αφηρημένης τέχνης... θα θυμηθεί κάποιος.
Ε, και;

Η θετική ή αρνητική στάση απέναντι στο μοντερνισμό, αυτό
κατά κανέναν τρόπο δεν αποτελεί κριτήριο προοδευτισμού,
επαναστατικού πνεύματος. Το ζήτημα είναι αν θεωρεί κανείς
νόμιμη την έρευνα και την ελευθερία της δημιουργίας και όχι
αν συντάσσεται στο τελευταίο πείραμα — τότε, όπως και τώρα.
Και όχι αν ανάγει αυτή την «πρωτοπορία» σε Α και Ω της τέ-
χνης, μηδενίζοντας όλη την προηγούμενη και κάνοντας περιτ-
τή τη μέλλουσα εξέλιξή της.

Ο ενιστάμενος στην αφηρημένη τέχνη Πετρήs ήταν εκείνος
που έφερε το ζήτημα — μια συζήτηση που κράτησε όλο το
1958— με την κριτική του για μια ομαδική έκθεση αφηρημέ-
νων και με την έρευνα (με συνεντεύξεις) που έκανε ο ίδιος.
Έδωσε εκεί το λόγο σ' όλους τους διακεκριμένους καλλιτέ-
χνες μας. Δεν είδα κανέναν τους να παρουσιάζεται οπαδός
της αφηρημένης τέχνης — όλοι υπερασπίζονταν όμως την
ελευθερία της καλλιτεχνικής δουλειάς και της έρευνας. Για

Άρχαιοι Έλληνες συγγραφείς

ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ

Υμνοι

Μετάφραση: Θανάσης Παπαθανασόπουλος

ΕΠΙΣΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΗΡΩΝΔΑΣ

Έπτά μιμιάμβοι

Μετάφραση: Σ. Καχίσης - Στ. Κουμανούδης

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ

Μετάφραση: Λουκάς Κούσουλας

Άριστείδης - Μάρκος Κάτων

Νικίας - Κράσσος

Πύρρος - Μάριος

Άγης και Κλεομένης

Τιβέριος και Γάιος Γράκχος

ΑΡΧΑΙΟΙ ΛΥΡΙΚΟΙ - ΙΑΜΒΟΓΡΑΦΟΙ

Είσαγωγή, μετάφραση, σχόλια

Γιάννης Δάλλας

ΜΙΚΡΑ ΛΥΡΙΚΑ

Μετάφραση: Σωτήρης Καχίσης

ΣΑΠΦΩ: Τα ποιήματα

Μετάφραση: Σωτήρης Καχίσης

ΑΛΚΑΙΟΣ: Τα ποιήματα

Μετάφραση: Σωτήρης Καχίσης

★★★

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

... προωθούν τό ελληνικό βιβλίο

ΛΕΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 106 80, τηλ.: 3607744

ένα στρατευμένο περιοδικό της αριστεράς, τότε, ήταν σχεδόν ανταρσία! Γι' αυτό και οργισμένος επαγρυπνητής της ορθοδοξίας, στην επέμβασή του σ' εκείνη τη συζήτηση δεν επιτέθηκε κατά του άρθρου του **Αριστομένη Προβελέγγιου**, που υποστήριζε μαχητικά την αφηρημένη τέχνη, αλλά κατά του περιοδικού και του κριτικού του, που το 'καναν ξέφραγο αμπέλι, με αποτέλεσμα να μianθεί ένας άμωμος χώρος ορθοδοξίας.

Γνήσιος μαρξιστής, ο κριτικός της *Επιθεώρησης Τέχνης* χαρακτηρίζει την αφηρημένη τέχνη *αυτούσια αστική παρακμή και έκφραση της διάλυσης μιας εποχής*, που μας την έφεραν, κι αυτή –ποιοι άλλοι;– οι Αμερικανοί. Δεν ήταν εύκολο να ξεφύγει ο Πετρήs, όπως όλοι εμείς οι στρατευμένοι, από τη λογική και τη γλώσσα του ψυχρού πολέμου (με την αριστερά, εδώ, και τόν κόσμο της σε πολιτικο-κοινωνικό γκέττο). Αλλά δεχόταν και προκαλούσε τη συζήτηση, την ανταλλαγή επιχειρημάτων. Δεχόταν την ελευθερία της έκφρασης και της έρευνας. Μεγάλο βήμα, νεαρό υπερόπτη, στα χρόνια των δολοφόνων...

Στο Παρίσι, στα χρόνια της δικτατορίας, ξανακάθισε κι αυτός στο θρανίο, με γκριζα μαλλιά και ενώ η φοβερή αρρώστια, που τον βασάνισε κάπου τριάντα χρόνια, η νόσος του Πάρκινσον, άρχισε να εκδηλώνεται. Δουλεύοντας τη μεγάλη εικονολογική εργασία του *Μακρυγιάννης και Παναγιώτης Ζωγράφος*, που εκδόθηκε το '75 στην Αθήνα, πλησίασε τον **Π. Φρανκαστέλ** και, μετά το θάνατο του σπουδαίου αυτού ιστορικού και θεωρητικού της τέχνης, τον **Ρολλάν Μπαρτ** και άλλους δασκάλους της *École Pratique des Hautes Études*. Με υπερηφάνεια αλλά και ταπεινοφροσύνη σημείωσε, προλογικά, την επαφή του με τους γάλλους θεωρητικούς, με τις νέες θεωρίες και τη νέα, συγχρονική άποψη που έφεραν στις επιστήμες του ανθρώπου η νέα Γλωσσολογία, ο φορμαλισμός και ο δομισμός.

Ο Πετρήs δεν έγινε προσήλυτος, δεν έκανε το γνωστό διαλεκτικό (τριπλούν) άλμα: σταλινικός-μαοϊκός-στρουκτουραλιστής. Εγκατέλειψε, αντίθετα, κάθε δογματικό στοιχείο μεθόδου και ύφους στη μελέτη της τέχνης – μέσα-στην-κοινωνία-και-στην-ιστορία. Ζητάει να εξηγούνται τα πράγματα με βάση τις πραγματικές αιτίες τους, με σχέσεις αντικειμενικά εξακριβωμένες. Το έργο τέχνης –πιστεύει– δεν παραπέμπει απλώς στο κοινωνικό περιβάλλον, γιατί το ίδιο αποτελεί συστατικό στοιχείο του. Από την άποψη αυτή, εξήγησε, η εργασία του έχει κοινωνιολογικό χαρακτήρα, αλλά προτιμάει την έννοια *κοινωνιολογία της μορφής*. Γιατί, λέει, η μορφή είναι η εγκυρότερη ταυτότητα για το καθετί.

Ξεκαθαρίζοντας προκαταβολικά τα πράγματα, ο συγγραφέ-

ας τονίζει ότι η εργασία του αυτή δεν έχει χαρακτήρα σημειολογικό· και υπενθυμίζει, με την ευκαιρία, το σκεπτικισμό του Ρ. Μπαρτ για την εξέλιξη της σημειολογίας που υποτάχθηκε στη γλωσσολογία. Ο Πετρήs οπωσδήποτε αντλεί απ' αυτή την τελευταία τη μέθοδο και το κριτήριο της μελέτης του αντικειμένου εκ του σύνεγγυς, με αντικειμενικούς συντελεστές και όχι από την αναφορά του σε κάποιο κείμενο με προκαταβολική εξουσία απόλυτου κριτηρίου. Η μετατόπιση των ιδεών του είναι ουσιαστική αλλά όχι θορυβώδης και εξωτερική, όπως πολλών νεοφώτιστων· ακολουθώντας τον **Αλτουσέρ**, αναγνωρίζει ήδη την *πληρέστερη αυτονομία* του υπερκοδομήματος, το οποίο όμως ασκεί *έντονη επίδραση* στις υλικές βάσεις της υποδομής.

Επιμένω στις ανανεωμένες αυτές θέσεις του Γ. Πετρή, γιατί θεωρώ ότι η ευρύτερη οπτική του τώρα *ελευθερώνει τις δημιουργικές του ικανότητες* και κάνει αυτή τη μελέτη του το δικό του *magnus opus*, ένα από τα καλύτερα εικονολογικά δοκίμια που έχουν γραφτεί στη γλώσσα μας.

Ο συγγραφέας δεν περιορίζεται στην αντικειμενική εικονολογική ανάγνωση των εικόνων, όπως λέει, αλλά ερευνά και το κείμενο του Μακρυγιάννη και σταματάει σε πτυχές της πραγματικότητας, για να ανιχνεύσει τη σημασία του έργου. Κάπου λ.χ., παρατηρεί ότι στην εικονογράφηση του Αγώνα από τον Παναγιώτη Ζωγράφο, με τις οδηγίες του Μακρυγιάννη, δεν βρίσκουμε κανένα περιστατικό ή νύξη του Εμφύλιου που συνόδεψε τον αγώνα για την ανεξαρτησία: *Ο Μακρυγιάννης –ερμηνεύει ο Πετρήs– θέλει ν' απαθανατίσει μέσα της, ή να διασώσει, κάτι που το θεωρεί ως τη μοναδική γνήσια ιδεολογική βάση που πάνω της μπορεί να στηριχτεί το μικρό κρατίδιο, και που αποτελεί το μοναδικό κριτήριο για τη δικαίωση των πολιτών.*

Μακρυγόρησα και δεν μας παίρνει η ώρα... Θα τελειώσω με δικά του λόγια. Αφιερώνοντας το βιβλίο του στη μνήμη του φίλου του **Νάσου Χατζηδήμου**, με τον οποίο δούλεψαν επί δεκαεπτά χρόνια πάνω σε μια πολύτιμη βιβλιογράφηση κωδίκων της Τουρκοκρατίας, καταλήγει:

«*Πρόφταξα να δω, σε χωριά της Μυτιλήνης, να χορεύουν τον πεντάχορο, με την ίδια διαδοχή που έχουν οι πέντε ρυθμοί στην ευρωπαϊκή σουίτα. Κάποια στιγμή τα όργανα κατεβάζουν το σκοπό, οι βρακάδες χορευτές σιγοπατούν· ο ρυθμός μόλις που συντηρείται μ' ένα τίποτα. Μέσα σ' εκείνη την τελετουργική επισημότητα, μπαίνει κυρίαρχος ο λόγος, και με τη συρτή φωνή του τραγουδιστή διαλαλεί τον πόθο αθανασίας του δημιουργού:*

Εμείς και να πεθάνουμε, ως και τα κόκαλά μας χρυσά πουλιά θα γένουνε, να λένε τ' όνομά μας».

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

Από την οδό Ρήνου, στην Ες Στράσε

— Αυτοβιογραφική περιπλάνηση στα φοιτητικά χρόνια στη Γερμανία —

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... Η άλλη άποψη στο βιβλίο

ΜΟΥΣΙΚΗ

του ΓΙΩΡΓΟΥ ΑΝΑΝΔΡΑΝΙΣΤΑΚΗ

Η Άννα Βίσση είναι η αγαπημένη τραγουδίστρια των τηνέιτζερ – σαν να λέμε ο Νταλάρας των πιτσιρικάδων. Είναι όμως

Τραύμα είσαι ανοιχτό

αυτό λόγος να την επιλέξουν στον ΟΤΕ και να εικονογραφήσουν με τη μορφή της μια τηλεκάρτα;

Επιτέλους, το κράτος, και συγκεκριμένα ο ΟΤΕ, αποφάσισε να τιμήσει την Άννα Βίσση και τον Νίκο Καρβέλα για την τεράστια συμβολή τους στη διαμόρφωση του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού, εκδίδοντας τηλεκάρτες που απεικονίζουν το εξώφυλλο του νέου τους δίσκου, ο οποίος φέρει τον αυτοκριτικό τίτλο *Τραύμα*. Ανοίγει, έτσι, ο δρόμος και για άλλες, πιο τολμηρές, πρωτοβουλίες, όπως αυτή της αφαίρεσης από το δεκαχίλιαρο της φάτσας εκείνου του αντιπαθούς γέρου – που δεν τον ξέρει ούτε η μάνα του – και της αντικατάστασής της από το ελληνοπρεπές προφίλ του Notis Sfakianakis.

Πέρα από την πλάκα, η υπερπροβολή των γκανιάν των δισκογραφικών εταιρειών έχει τον τελευταίο καιρό ξεπεράσει κάθε όριο. Η τηλεκάρτα της Βίσση, το ριζόχαρτο των «Νέων», που προέβαλε –εν είδει πρωτοσέλιδου– τον καινούργιο δίσκο της Αλεξίου, οι ωριαίες εκπομπές που

αφιέρωσε στο Μουσικό κουτί του Νταλάρα ο μεγαλύτερος μουσικός ραδιοσταθμός της Αθήνας, ο *Μελωδία*, η διάθεση του Ηρώδειου στον *Μικρούτσικο*, για να παρουσιάσει

τα τραγούδια που έγραψε για τον *Μητροπάνο*, και μια μεγάλη σειρά από παρόμοιες ιστορίες διαφημιστικής τρέλας δείχνουν ότι το, ορατό τε και αόρατο, δίκτυο προώθησης των δισκογραφικών προϊόντων δεν διστάζει να παραβιάσει κάθε έννοια όχι μόνο καλλιτεχνικής (σιγά τα αυγά) αλλά ακόμη και εμπορικής δεοντολογίας.

Εξάλλου, ο σκοπός είναι τόσο καρπερός, συγγνώμη, ήθελα να πω ιερός, ώστε αγιάζει όλα τα μέσα, ακόμη και αυτά που τείνουν να μετατρέψουν τα τραγούδια σε απορροπαντικά.

«ΣΥΝΗΘΕΙΣ ΥΠΟΠΤΟΙ» «Μέρες αδέσποτες»

Ο Χρήστος Θηβαίος, Αλέκος Βασιλάτος και Τάσος Λώλης αυτοσυστήθηκαν ως *Συνήθεις ύποπτοι* και μας παρουσίασαν την πρώτη τους δισκογραφική δουλειά, τις *Μέρες αδέσποτες*, οι οποίες περιλαμβάνουν δεκατρία τραγούδια σε μουσική, στίχους και –ολίγον υπερβολική– ερμηνεία του ενός εξ αυτών, του Χρήστου Θηβαίου.

Πάντως, οι *Μέρες* των τριών φίλων δεν έμειναν για πολύ *Αδέσποτες*, μια και σύντομα υιοθετήθηκαν τόσο από το κοινό όσο και, κυρίως, από τους ραδιοσταθμούς, που τις προέβαλαν κατά κόρον. Και δικαίως, αφού τα τραγούδια των *Αδέσποτων ημερών* είναι, κατά τη γνώμη μου, από τα πιο αξιοπρόσεκτα της πρόσφατης δισκογραφικής παραγωγής, όχι τόσο επειδή στους τυφλούς βασιλεύει ο μονόφθαλμος όσο επειδή διαθέτουν κάτι που σπανίζει στο σύγχρονο τραγούδι: διαθέτουν λόγο ύπαρξης.

Θα ήθελα να σταθώ στους εξαιρετικούς στίχους του Χρ. Θηβαίου, γιατί πιστεύω ότι καθετί που ξεφεύγει από τη Σκύλλα του ψευδοποιητικού οίστρου και τη Χάρυβδη της πεπονημένης απλότητας, η οποία συχνά αγγίζει τα όρια του λαϊκισμού, είναι άξιο ειδικής μνείας. Για του λόγου το αληθές, παραθέτω μερικά δείγματα της δουλειάς του στιχουργού των *Συνήθων υπόπτων*: «Σταγόνα τη σταγόνα κυλάω εγώ / σαν αλμυρό νερό στους ώμους / και στον ακριβό σου τον λαιμό / και ας το ξέρω πως του λόγου του / στην ανεμόσκαλα εκεί / με περιμένει για να μου κόψει το σκοινί» (Ημερολόγιο), «Ζωή, Ζωή στα παιχνίδια σου / η αρχή και το τέλος / του κάθε φανατισμού που με καίει / με τρώει και με σώνει / στων φίλων μου τις ανάσες ακουμπώ / και είναι μάλλινο ρούχο η χαρά τους / για να μην κρυώνω καθώς ξημερώνει / (Ζωή), «τιτι - χατι - τιχατιχα - τιτι - χατι - τι χαρά σε αυτή / την πο - πο - χα - χαρά σε αυτή την πο - πο - πο σε αυτήν την πόλη / Τα - τα - τα και οι τα - τα - τάφοι φοι - τα κοιτα - τα / και οι τάφοι της ακόμη χι και χα και χα και χαίρονται και όλο γελούνε / Μόλις ξημερώσει πλήθος οι άνθρωποι / στριφογυρίζουν σαν μελίσσι ζουζουνίζουν / και τους δρόμους πλημμυρίζουν».

U2: Στην εποχή των αντιηρώων

Μία από τις σημαντικότερες συναυλιακές στιγμές της θα ζήσει η Θεσσαλονίκη Πολιτιστική Πρωτεύουσα '97 τις επόμενες ημέρες. Είναι το γεγονός της χρονιάς, αν όχι της δεκαετίας, για το ελληνικό μουσικόφιλο κοινό, που θα παρακολουθήσει ζωντανά και επί σκηνής ένα από τα κορυφαία σχήματα της pop/rock 'n' roll μουσικής. Οι U2 θα εμφανιστούν μπροστά σε ένα τεράστιο πλήθος που θα ξεπερνά το γεωγραφικό πλαίσιο της Θεσσαλονίκης, και απ' ό,τι λέγεται από τη ζήτηση εισιτηρίων, θα προέρχεται απ' όλες σχεδόν τις ελληνικές πόλεις, όπως και από κάποιες κοντινές βαλκανικές.

ΤΟΥ
ΒΑΣΙΛΗ ΡΟΥΒΑΛΗ

Μέρα από την επικαιρότητα της κυκλοφορίας του πολυπλατινένιου δίσκου τους *Pop* και της παγκόσμιας φήμης των ιρλανδών «δανδήδων» της μουσικής βιομηχανίας, δυνατός πόλος έλξης για το φιλόμουσο κοινό αποτελεί η συνοδευτική παραφιλολογία –το δυναμικό ευαισθητοποιημένο κοινωνικό προφίλ του παρελθόντος, η μουσική τους προσφορά αλλά και οι νέες ηχητικές κατευθύνσεις στη δισκογραφία τους, η δυναμική στροφή των μελών του συγκροτήματος στις show business με αδιάλειπτη και άμωμη τη φήμη τους, η απαστράπτουσα σχέση πάθους με τη δημοσιότητα και τα γρανάζια της. Προβλέπεται να ξεπεράσουν τους πενήντα χιλιάδες οι θεατές, καθώς και κάθε δυνατή προσδοκία σε εντυπωσιασμό ο ηχητικός εξοπλισμός και τα ειδικά οπτικά και άλλα εφφέ. Μ' άλλα λόγια, θα είναι πράγματι η συναυλία που λίγο ως πολύ και διακαώς θα επιθυμούσαν άνθρωποι διαφόρων ηλικιών να παρευρεθούν. Θυμίζει σε κάποιους παλιότερους την ηρωική, από κάθε άποψη, εμφάνιση των **Rolling Stones** στην Αθήνα (1969) ή πολύ αργότερα τη συναυλία της Διεθνούς Αμνηστίας στο Ολυμπιακό Στάδιο (1988) σε κάποιους νεότερους. Επομένως, η εμφάνιση των U2 ξεφεύγει από το συνηθισμένο πλαίσιο των μουσικών που «φιλοτιμούνται» ή τέλος πάντων μετακαλούνται να παίξουν ενώπιον του ελληνικού κοινού, κοινού που πάντοτε «διψάει» για οτιδήποτε ποιοτικό και επίκαιρο από τα τεκταινόμενα στην ευρωπαϊκή και αμερικανική κουλτούρα.

Η ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΟΞΑ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

Η περίπτωση των U2 είναι χαρακτηριστική των rock stars που έχουν γνωρίσει τη δόξα και την κα-

θολική αποδοχή πάνω από δέκα χρόνια. Το κοινό τους έχει τουλάχιστον μία φορά εμπλουτιστεί ποσοτικά και διαμορφωθεί παράλληλα με τις καλλιτεχνικές αναζητήσεις τους. Όπως και αντίστροφα, οι U2 έχουν προσαρμοστεί στις αισθητικές ανάγκες και αντιλήψεις του κοινού τους. Οι συνθήκες που τους επέτρεψαν να ανδρωθούν καλλιτεχνικά είναι κατά πολύ διαφορετικές από τις σημερινές, που έχουν ήδη καθιερωθεί στην κορυφή. Όταν οι U2 κυκλοφορούσαν τον πρώτο τους δίσκο *Boy* (1982), η βρετανική μουσική σκηνή αναζητούσε το καταλληλότερο δυνατό μοντέλο για να πλάσει τα επόμενα είδωλα για τους μουσικόφιλους με βάση το μεγάλο πρότυπο των **Beatles** και των **Rolling Stones**. Και εν μέσω νεοκυματικών και καταθλιπτικών μουσικών σχημάτων, πανκ εξάρσεων και ποπ ανιαρής ηχητικής φλυαρίας, οι U2 φάνταζαν ως εξωστρεφείς επαναστάτες και ρήτορες της ορθής λογικής, της υπεράσπισης του δικαιώματος λόγου και πράξης σ' ό,τι αφορούσε θέματα ελευθερίας, δικαιοσύνης και κοινωνικών αξιών. Μ' αυτά τα όπλα επηρέασαν μέρος του κοινού και κατάφεραν να φέρουν το όνομα και τις πωλήσεις των δίσκων τους μεταξύ των πρώτων. Σταδιακά, ως τα τέλη της δεκαετίας του '80, πέτυχαν να χριστούν νέοι Μεσσίες της ροκ κουλτούρας, όπου η άποψή τους σε θέματα πολιτικής, περιβάλλοντος, οικονομίας και στήριξης υπανάπτυκτων και υποσιτιζόμενων χωρών έγινε ευαγγέλιο και έναυσμα ευαισθητοποίησης για χιλιάδες νέους ανά την Ευρώπη και την Αμερική. Κι όταν η αυγή της νέας δεκαετίας προμήνυε περισσότερη εξατομίκευση και απομόνωση στην κοινωνική αντίληψη της νεολαίας, οι U2 επέζησαν προσαρμόζοντας το

καλλιτεχνικό θεαθήναι τους στην τεχνολογική έξαρση και την κλαμπ αισθητική που διαμορφώθηκε.

Μια συναυλία που προαναγγέλλεται τόσο βαρύγδουπα και εν μέσω εκδηλώσεων ενός τόσο σημαντικού πολιτιστικού θεσμού, γεννά ερωτήματα και προβληματισμό που επιβάλλουν περαιτέρω ανάπτυξη. Σίγουρα οι U2 είναι σημαντικό όνομα στη δισκογραφία και οι εμφανίσεις τους έχουν πλέον ξεφύγει από το στενό πλαίσιο της συναυλίας, επιβάλλοντας την προοπτική του πολυθεάματος: Τεράστιες βιντεοοθόνες αντί σκηνικού, ηχητική πανδαισία διά μέσου τελευταίας παραγωγής ηχητικών συστημάτων, σκηνοθεσία επί σκηνής με εντυπωσιακά εφφέ και πρωτότυπες αισθητικά κατασκευές, με τη γνώριμη χαρακτηριστική φωνή του **Bono** και τις γνωστές συνθέσεις του συγκροτήματος που πλησιάζουν πλέον την ηλεκτρονική-χορευτική μουσική. Οι ιθύνοντες της Πολιτιστικής αποτόλμησαν να προσεγγίσουν τα γούστα του νεανικού κοινού με την έλευση κάποιου τρανταχτού ονόματος, όπως σαφέστατα συμβαίνει να είναι οι U2. Και σίγουρα κανείς δεν σκέφτηκε τη διαφοροποίηση του τρανταχτού ονόματος από το μουσικό είδωλο, το πρότυπο και τον –από σχετικό μύθο πλεγμένο– rock star. Η εποχή που διανύουμε και που πολύ εύστοχα χαρακτηρίζεται από κάποιους μελλοντολόγους ως «εκκολαπτήριο της Generation Y» δεν φαίνεται να συνάδει στην ανάγκη και έκφρασή της διά ηρώων και προτύπων. Κατ' επέκταση, τα σύμβολα και οι ταυτίσεις στην ποπ κουλτούρα, που για τις προηγούμενες γενιές ήταν αυτονόητα, εξαλείφονται ή φθίνουν. Η μουσική βιομηχανία δεν γνώρισε ποτέ τέτοιας έκτασης άνθηση ηχητικών ρευμάτων, και επομένως διαφοροποιήσεων-κατηγοριοποιήσεων, οπότε η πολυδιάσπαση των ακροατών να θεωρείται δεδομένη. Η έκφραση τρόπου ζωής, κοσμοαντίληψης, αισθητικών αναζητήσεων και η ανάγκη γρήγορης κι ακαριαίας κατανόησης αντικατοπτρίζονται στην παραγωγή μουσικών έργων και στην αντίστοιχη κατηγοριοποίηση

των μουσικόφιλων. Επομένως, είναι πια ανεδαφικό το ζήτημα της δημιουργίας ειδώλων και πιστών ακροατών-θαυμαστών τους. Στη μουσική πλέον έχει προσδοθεί η ιδιότητα του προϊόντος. Έχει πάψει να αποτελεί πηγή ψυχαγωγίας και μέσο έκφρασης που θα συστήσει μια αέανη επαφή, μια ταύτιση, και επικοινωνία μεταξύ καλλιτέχνη και ακροατή. Γιατί στην υπεραγορά υπάρχουν όλα τα προϊόντα, σε όλες τις συσκευασίες, τα μεγέθη και κάθε ποιότητα. Είναι ο καινούργιος τρόπος προώθησης και κατανάλωσης που δεν προβληματίζει κανέναν.

ΤΑ ΕΙΔΩΛΑ ΤΗΣ ΜΙΑΣ ΧΡΗΣΗΣ

Παλιότερα, η δημιουργία ινδαλμάτων και «θεοποιήσεων» ήταν αναμενόμενη. Ανακυκλωνόταν και ενισχυόταν με διάφορους τρόπους. Ο εκάστοτε «μύθος» καλλιεργούνταν με βάση κάποιους κανόνες και πρακτικές των οποίων εξαρτιόταν η ακμή, η κορύφωση, η συντήρηση και η παρακμή του, αναλόγως, βέβαια, των επιλογών των πολυεθνικών εταιρειών. Σήμερα, η κοπιώδης αυτή διαδικασία έχει ξεπεραστεί με τα είδωλα της μίας χρήσης: οι ήρωες που κατασκευάζονται είναι τόσο ψεύτικοι και γι' αυτό τόσο εφήμεροι. Πριν προλάβει να διαμορφωθεί ένα σύμβολο-αστέρας, αναδύεται στο μουσικό στερέωμα κάποιος αντικαταστάτης του που θα επιφέρει κάτι πιο φρέσκο και καινοφανές από τον προηγούμενο. Κι ο καταναλωτής-ακροατής διαθέτει μια τεράστια γκάμα να επιλέξει, όπου προφανώς δεν στέκεται παρά μόνο σ' ό,τι δύναται να τον εκφράσει τη συγκεκριμένη στιγμή. Έτσι, τα ινδάλματα προσφέρονται προς βρώσιν από τούτη την ίδια την επικαιρότητά τους εξωθούμενα. Ο όρος «βεντέττα» έχει προ πολλού πάψει να ενεργοποιεί τους τάδε ή τους δείνα θαυμαστές ενός μουσικού, από τον οποίον θα επηρεαστούν και του οποίου η στάση και πρόταση ζωής θα έχει αντίκτυπο στην κοσμοαντίληψη και στη συνείδησή τους. Άρα, ένας τέτοιος προβληματισμός αποφαίνεται μάλλον γελοίος. Η σημερινή εποχή δεν ευνοεί καν τους ήρωες αλλά και τους

Τα ινδάλματα
προσφέρονται προς
βρώσιν από τούτη
την ίδια την
επικαιρότητά τους
εξωθούμενα. Ο
όρος «βεντέττα»
έχει προ πολλού
πάψει να
ενεργοποιεί τους
τάδε ή τους δείνα
θαυμαστές ενός
μουσικού από τον
οποίο θα
επηρεαστούν και
του οποίου η στάση
και πρόταση ζωής
θα έχει αντίκτυπο
στην
κοσμοαντίληψη και
στη συνείδησή τους.

αγαθούς θαυμαστές τους. Και στο ερώτημα για την υπερβολή της ζωτικής σημασίας μιας συναυλίας σαν αυτής των U2 στη Θεσσαλονίκη, αρκεί να ληφθεί υπόψη η δύναμη της επικαιρότητας και του κρυφού πόθου για το φαντασμαγορικό, το ανατρεπτικό και τελικά μοναδικό στην ψυχαγωγία. Οι U2 προσφέρουν αυτό ακριβώς. Όμως, δεν θα θεωρηθούν ποτέ βεληνεκούς αντίστοιχου του **Jimmy Hendrix**, του **Bob Dylan** ή του **Bob Marley**. Και δεν υπάρχει λόγος γι' αυτό. Οι U2 είναι χαρακτηριστική περίπτωση ηρωοποιημένων μουσικών που ύστερα από χρόνια μετακύλησαν σε «τρανταχτό όνομα». Και στην Ελλάδα τα τρανταχτά ονόματα λείπουν, όπως παλιότερα οι μπανάνες από την αγορά. Κι αν η κινητοποίηση για το «μαγικό» εισιτήριο προβάλλεται υπερβολικά, η ημερομηνία της βραδιάς της συναυλίας συζητιέται μεταξύ των παρεών και όλοι θυμούνται κάποιους φίλους στη συμπρωτεύουσα με σπίτι για τη διαμονή, ας δοθεί και λίγος χώρος σε έναν αυθορμητισμό που κρύβει κάποιες δόσεις εφηβικής χαράς. Ας θεωρηθεί παραχωρούμενος χώρος για την ψευδαίσθηση της «μαγικής» επαφής με το αγαπημένο συγκρότημα, τη μοναδικότητα της ζωντανής «επαφής» και τη μυσταγωγία που περικλείει. Κάποιοι αναμένουν να γνωρίσουν με ιδία αντίληψη τη χάρη και την ερμηνεία ενός τόσο σπουδαίου rock συγκροτήματος, κάποιοι άλλοι θα νιώσουν ικανοποίηση ακούγοντας ζωντανά τη μουσική που τόσα χρόνια περιορίζονταν στο πικάπ τους και κάποιοι θα αφεθούν απλώς στη μέθη της ατμόσφαιρας μιας τόσο διαφημισμένης και αναντίρρητα δυναμικής συναυλίας. Άλλωστε, η φόρμουλα της μουσικής βιομηχανίας για τη συντήρηση και προαγωγή των συμφερόντων της εμπεριέχει και μια «μαγνητική» επαφή μεταξύ ακροατή και δημιουργού. Όλοι γνωρίζουν πάντως ότι δεν υπάρχουν θεοί, ούτε καν ημίθεοι. Όμως, το απατηλό και το ουσιώδες που εμπλέκονται τόσο παράδοξα κι αντιφατικά μεταξύ τους σ' αυτόν τον ευφάνταστο κόσμο των music business είναι μια άλλη ιστορία.

Η τέχνη στον εικοστό αιώνα

ΒΕΡΟΛΙΝΟ, ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 1997

του Στάθη Τσιγκόγλου

Μία από τις σημαντικότερες εκδόσεις των τελευταίων δεκαετιών που δίνει μοναδική ευκαιρία στον μέσο φιλότεχνο να έχει πανοραμική άποψη των σημαντικότερων εξελίξεων της Τέχνης στον 20ό αιώνα. Αν ο επισκέπτης δει και τα έργα των Μουσείων Neue Nationalgalerie και Hamburge Bahnhof έχει την πλέον δυνατή ενημέρωση της Σύγχρονης Τέχνης μέχρι τις ημέρες μας. Οι Χρήστος Ιωακειμίδης (Βερολίνο) και Normal Rosenthal (Λονδίνο), με εμπειρία οργανώσεων μεγάλων εκδόσεων, επέτυχαν έναν άδλο. Το μεγαλύτερό τους επίτευγμα είναι η ανεύρεση εξαιρετικών έργων που οι φιλότεχνοι δύσκολα μπορούν να δουν.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

1. **Χώρος:** Το Martin-Gropius-Bau, ανακαινισμένο με τετράγωνους μαύρους-χρυσούς κίονες, με θόλο από τζάμι, με κλασικίζοντα αγάλματα, με το αίθριο που στεγάζει τα γλυπτά-κατασκευές-εγκαταστάσεις προσφέρει ευκαιρίες για εκπληκτικές αντιθέσεις π.χ. Το Letatlin-πουλί του Tatlin να αιωρείται με φόντο τον γυάλινο θόλο, τα μινιμαλιστικά γλυπτά και οι πέτρες του R. Long στους μαρμάρινους διαδρόμους, τα έργα με νέον του Flavin στις μεγαλοπρεπείς σκάλες κ.ά. Το κτίριο ήταν έδρα της Γκεστάπο στον πόλεμο. Η έκθεση καταλαμβάνει τους δύο ορόφους και το αίθριο.

2. **Οι καλλιτέχνες και τα έργα:** Παρουσιάζονται 400 έργα 130 καλλιτεχνών. Βεβαίως, απουσιάζουν σημαντικοί καλλιτέχνες. Εάν όμως εξέθεταν περισσότεροι καλλιτέχνες με λιγότερα έργα, θα προκαλείτο αδυναμία πρόσληψης και σύγχυση στον επισκέπτη.

3. **Οι δανειστές των έργων:** Από τον κατάλογο φαίνεται ότι τα έργα προέρχονται από 153 μουσεία, γκαλερί, ιδιωτικές συλλογές και από τους καλλιτέχνες. Επιπλέον, από ιδιώτες που διατηρούν την ανωνυμία τους. Εδώ φαίνεται η σημασία και η αξία της έκθεσης που προσφέρει δυσπρόσιτα έργα στους φιλότεχνους. Βεβαίως, υπάρ-

χουν έργα που έχουν παρουσιασθεί σ' άλλες μεγάλες εκθέσεις, αλλά υπάρχουν και έργα που εκτίθενται για πρώτη φορά, ιδίως από ρωσικές και ιδιωτικές συλλογές.

4. **Τίτλος:** Ο διπλός τίτλος της έκθεσης, όπως και η πρώτη φάση του προλόγου του κ. Ιωακειμίδη (Η Τέχνη του 20ού αιώνα δεν είναι ταυτόσημη με τον Μοντερνισμό και αντιθέτως ο Μοντερνισμός δεν είναι ταυτόσημος με την Τέχνη του 20ού αιώνα) δίδουν μεγαλύτερη ευχέρεια κινήσεων και επιλογών στους οργανωτές. Παράδειγμα: Συμπεριλαμβάνουν εξαιρετους καλλιτέχνες, που δεν μπορούν να καταταχθούν στον Κλασικό Μοντερνισμό, γιατί κλεισμένοι στον κόσμο τους δεν επηρεάστηκαν από τα διάφορα κινήματα: Οι **Bonnard, E. Hopper, Morandi** και **Baltus** (με δύο πολύ ερωτικά νυμφίδια) κ.ά.

5. **Σκεπτικό - Ταξινόμηση των έργων:** Συνήθως τέτοιας εκτάσεως εκθέσεις, όπως και οι ιστορίες της σύγχρονης τέχνης, ακολουθούν μια χρονολογική σειρά - με ταυτόχρονη ταξινόμηση κατά -ισμούς και κινήματα. Η πρακτική αυτή καταλήγει σε μια προβλέψιμη, χωρίς εκπλήξεις, κουραστική παρακολούθηση. Οι οργανωτές ταξινόμησαν το υλικό σε τέσσερις μεγάλες ενότητες-μονοπάτια που η κάθε μία λειτουργεί ως αυτόνομη έκθεση.

Κάθε μονοπάτι ξεκινάει με το έργο μιας

ισχυρής προσωπικότητας που επηρέασε ουσιαστικά τη μετέπειτα πορεία της Τέχνης. Τα μονοπάτια είναι: 1. Πραγματικότητα και Παραμόρφωση (Reality and Distortion) όπου περιλαμβάνεται και η προσωπογραφία. 2. Γλώσσα και Υλικό (Language and Material). 3. Αφαίρεση και Πνευματικότητα (Abstraction and Spirituality). 4. Όνειρο και Μύθος (Dream and Myth).

Η κατάταξη αυτή μπορεί να προκαλέσει αντιρρήσεις στους ιστορικούς τέχνης και να παρουσιάζει μερικές φορές αμήχανες λύσεις, αλλά προσφέρει με τις χρονικές παλινδρομήσεις εκπλήξεις και αφυπνίσεις στον φιλότεχνο που, αργά ή γρήγορα, κουράζεται. Ο κ. Ιωακειμίδης στον πρόλογο του καταλόγου εκθέτει με σαφήνεια και αυτοπεποίθηση τις σκέψεις του για τον Μοντερνισμό, τη ζωντανή σχέση του με την Τέχνη των ημερών μας και ερμηνεύει την ταξινόμηση σε μονοπάτια. Με το κείμενο αυτό ή το ενημερωτικό φυλλάδιο που διανέμεται, ο επισκέπτης μπορεί να ξεκινήσει την πορεία του στο λαβύρινθο της έκθεσης.

6. **Η επιλογή των καλλιτεχνών:** Στα βιβλία της Ιστορίας της Σύγχρονης Τέχνης που κυκλοφορούν σε αυξημένο αριθμό τα τελευταία χρόνια, οι συγγραφείς λίγο-πολύ συμφωνούν στις επιλογές τους μέχρι το 1970 και στην ευρεία αποδοχή της Pop-Art. Τα δύσκολα αρχίζουν με την Τέχνη μετά το '70, όπως και στην έκθεση αυτή. Υπάρχουν εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις για καλλιτέχνες όπως οι **Jeff Koons, Gilbert and George, J. Schanabel, M. Kelley, Guber** κ.ά. Άλλοι δίνουν έμφαση στη ζωγραφική, άλλοι στα video και στη φωτογραφία, άλλοι αγνοούν τη minimal και την conceptual κ.τ.λ. Είναι γνωστό ότι οι οργανωτές εκτιμούν πολύ τη ζωγραφική. Παρουσιάζουν εγκαταστάσεις, video και φωτογραφία σε λογική δοσολογία. Η επιλογή έργων μετά το 1970 έγινε με ψυχραιμία, κοινή λογική και καλό γούστο.

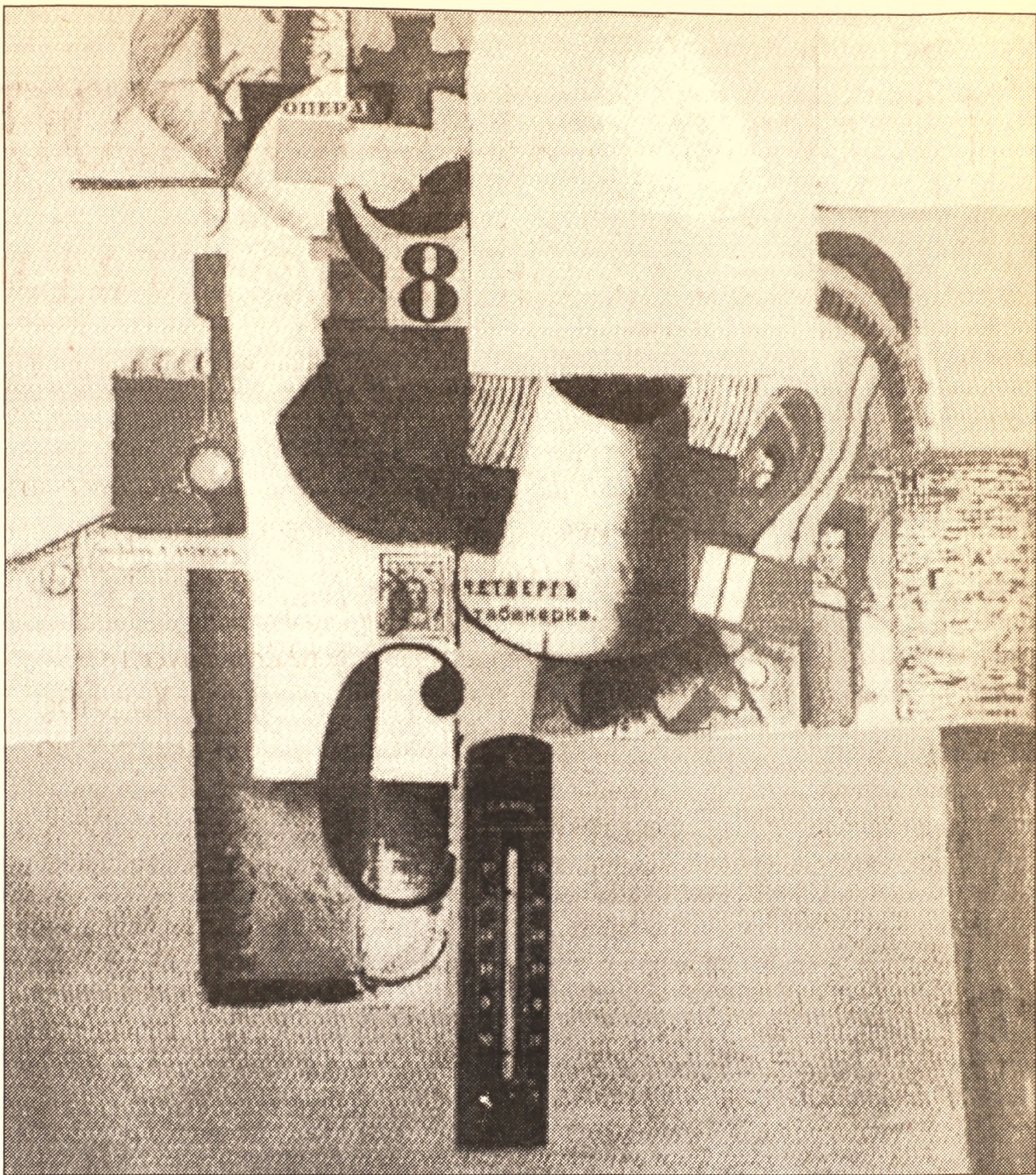
ενικώς, σ' όλη την έκθεση, η ευρωπαϊκή έχνη προβάλλεται περισσότερο από την αμερικανική. Η γερμανική υπεράνω όλων. [ίσως ήταν απαραίτητο, ίσως είναι θεμιτό. Εάν γινόταν στο Λονδίνο θα συνέβαινε το αντίθετο. Θα μπορούσε να λείψει ο **Wigmar Polk**, όπως αποκλείστηκαν οι **Muerbach**, **Kossof** καθώς επίσης και οι άλλοι –μετά το 1970– γερμανοί, ιταλοί, αμερικανοί ζωγράφοι. Ο εγκέφαλος του επικέκτη δεν θα μπορούσε να καταγράψει και να απολαύσει περισσότερο ζωγραφική.

Με τη Neue Nationalgalerie πολύ κοντά, που έχει ογκώδη συλλογή γερμανών εξερεσιονιστών, θα μπορούσε να μειωθεί η υψηλή αντιπροσώπευση των **Kokochka** και **Kirchner** και να αποκλεισθεί ο φιλοχιτλερικός κακός ζωγράφος **E. Nolde**. Η ογκώδης κατασκευή του **Reinhard Tucha** προκαλεί απορία στους επισκέπτες όπως και η αδιάφορη *Confusion* του **Mike Kelly**: θα μπορούσε να αντικατασταθεί μ' ένα «δωμάτιο» της **Louise Bourgeois** κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Προκλητική είναι η προβολή του **Κουνέλλη** με τέσσερα έργα στο κέντρο του αίθριου: μία μακρόστενη μάζα άσπρου-μαύρου μαλλιού σε σκοινιά και ξύλινο πλαίσιο (1968), 6 τσουβάλια σε μεταλλικό πλαίσιο (1969), ένα μεγάλο έργο σε χαρτί με αριθμούς και βελτ (1960) και τέλος μια καρουνιέρα (1967), που έχουμε δει στο πλοίο τον Πειραιά, και 5-6 στη μαύρη βαριά και σήκωτη αναδρομική στη Μαδρίτη.

Τα έργα αυτά στο αίθριο δεν εντυπωσιάζουν. Το αντίθετο συμβαίνει με το πέμπτο έργο του Κουνέλλη, στο μονοπάτι: Όνειρο και Μύθος σε δύο συνεχόμενες αίθουσες. Τον ένα τοίχο καλύπτει το τεράστιο έργο του **Christian Boltaski**: *Ta archaia: Dedective Reserve* 1987, δεκάδες φωτογραφίες ανθρώπων, συνήθως χαμογελαστών και αμέριμνων, φωτιστικά και μικρά τενεεδένια κουτιά. Στον απέναντι τοίχο, το έργο του Κουνέλλη *Χωρίς τίτλο* (1986, 6x9 μέτρα), 30 μεταλλικές πλάκες με σχισμές, όπου είναι σφηνωμένα κομμάτια από άσπρο γύψινο κεφάλι. Δίπλα, δύο έργα του **Ans. Kiefer**: (*Εσωτερικός χώρος* 2,8x3,1μ., 1981) το εσωτερικό μιας Πανακοθήκης με μια φωτιά στο πάτωμα και η *Μάχη του Hermann*, 1976.

Είναι μία από τις καλύτερες αίθουσες με ελεγειακή, συμβολική ατμόσφαιρα, αυτάρκης και μοναδική, που δικαιώνει τον Κουνέλλη. Στα πολλά βιβλία της Ιστορίας της Σύγχρονης Τέχνης που κυκλοφορούν τα τελευταία χρόνια, δεν δίδεται ιδιαίτερη

Μάλεβιτς, *Μαχητής της Πρώτης Μερραρχίας*, 1914.

«βαρύτητα» στην συμβολή του Κουνέλλη στις εξελίξεις. Το ίδιο συμβαίνει και με τον **Λ. Σαμαρά**. Απλώς προτιμώ τα πολύχρωμα κουτιά και τις καρέκλες του **Λ. Σαμαρά**, που έχουν μια τρέλα, από την τριαντάχρονη μαυρίλα του Κουνέλλη. Πειράζει;

ΣΥΝΤΟΜΕΣ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΗ

Το μονοπάτι *Πραγματικότητας - Παραμόρφωση* ξεκινά με τα θαυμάσια γυμνά των **Picasso** και **Matisse** (δύο για πρώτη φορά από την Πετρούπολη) και το γλυπτό του **Brancusi**, που επηρεάστηκαν από την αφρικανική Τέχνη. Συνεχίζει με τον ιταλικό φρουτουρισμό, τον γερμανικό εξερεσιονισμό, τον κλασικισμό των **Picasso**, **de Chirico** και **Malevich** και τελικά καταλήγει στις δύο αίθουσες με τις προσωπογραφίες όπου τα περισσότερα έργα είναι υπέροχα και πρωτοπαρουσιαζόμενα: Ο ωραι-

ότερος ανάποδα κρεμασμένος του **Baselitz** (*Τρίγωνο ανάμεσα σε χέρι και σώμα*, 1973), που μας έχει πρήξει με τους εκατοντάδες αναποδογυρισμένους. Η γαλήνια αξιοπρέπεια της μητέρας του **L. Freud** (1982-1984) και η γοητεία της *Sonja* του **Ch. Schad** μας ακολουθούν για πολύ καιρό. Οι σοβαροί πίθηκοι ποζάρουν με την **Frida Kahlo** (1943) και ένα ασυνήθιστα ευτυχισμένο έργο του **Ger. Richter** (*Οικογένεια στην παραλία*, 1964).

Τα πιο πρόσφατα έργα: Η τεράστια φωτογραφία του **Thomas Ruff**, 1988, και η γλυκερή, φιλάρεσκη *Αυτοπροσωπογραφία* σε μάρμαρο του **Jeff Koons**, 1991.

Παιδιά ξαπλωμένα στο πάτωμα, με την βοήθεια της δασκάλας τους, μπαίνουν σ' αυτό τον μαγικό κόσμο.

Γενικά στο μονοπάτι αυτό φαίνονται οι συνεχείς παλινδρομήσεις στην αναπαράσταση της ανθρώπινης μορφής και θυμίζει την έκθεση του **J. Clair** στην προηγούμενη

Biennale της Βενετίας.

Βγαίνοντας από τα πορτραίτα, διασχίζεις χώρους με ψευδοελληνιστικά αγάλματα, ένα παλιοκαιρίστικο καφενείο και βρίσκεσαι ξαφνικά στο αίθριο με τον **Duchamp** και πιστούς του που μπερδεύονται με τους οπαδούς του **Beuys**. Είναι το μεγαλύτερο μονοπάτι (Language - Material) με συνήθως ογκώδη έργα 40 καλλιτεχνών, από τα οποία πολλά ο επισκέπτης βλέπει για πρώτη φορά: τα πρωτοποριακά collage του **Raoul Hausmann** και του **Kurt Schwitters** που για δεκαετίες έμεινε άγνωστος.

Δύο πολύ παράξενα έργα του **Francis Picabia**: *Σύνθεση*, 1915-1916, σχέδιο με μέλανι: ένας σωλήνας-βίδα με στρογγυλό κινούμενο σιδηροπρίονο(;). *Εννούχος*, 1920, με περίεργα αντικείμενα που μοιάζουν με τομές αξονικής τομογραφίας. Και τα δύο θυμίζουν έργα της Pop Art. Ένα μικρό αφιέρωμα στον **Marcel Broodthaers** με τα γοητευτικά, έξυπνα, χαρούμενα, και σουρρεαλιστικά έργα: οι πλαστικές πολύχρωμες ταμπέλες των Μουσείων, η υπερπλήρης κατσαρόλα με μύδια και κρέμα, το κόκκινο αναλόγιο με τα κολλημένα μύδια, η μισοσφηνωμένη στον τοίχο καρέκλα με αυγά, που είναι όλα έργα της 10ετίας του '60. Μεγάλη προσφορά των οργανωτών τα 3 σχετικά πρώιμα έργα του **Ed Kienholz**. Για τον επισκέπτη που είναι γιατρός, *Η παράνομη εγχείρηση*, 1962, είναι το συγκλονιστικότερο έργο της έκθεσης. Παρουσιάζει μ' ενοχλητικό ρεαλισμό τις λεγόμενες «εκτρώσεις των πίσω δρόμων» που γίνονταν στην Αμερική και στην Αγγλία στις δεκαετίες '60-'70, σε εγκαταλελειμμένα ξενοδοχεία και διαμερίσματα. Μια πολυθρόνα όπου κείται το κάτω τμήμα ενός γυναικείου κορμιού με το αιδού απ' όπου βγαίνει μια αλυσίδα τιμμέντου, το αμπαζούρ στραμμένο πάνω στο πλάγιο φωτισμό, το σκαμνάκι του «γιατρού» και σε μικρές λεκάνες στο πάτωμα είναι τα βρώμικα, ματωμένα χειρουργικά εργαλεία – ο επισκέπτης μπορεί να δει πολύ σπουδαιότερα έργα των Αμερικανών της Pop Art και των περισσότερων από τους συγχρόνους μας, στο καινούργιο μουσείο του Βερολίνου Hamburger Bahnkott.

Το περισσότερο δυνατό και το λιγότερο ερμητικό έργο του **Beuys**, *Ο σεισμός στο Παλάτι*, 1981, ίσως θα έπρεπε να ήταν, τιμής ένεκεν, στο κέντρο του αιθρίου, όπως ήταν στην Tate (*The Rates of Passage, Οι τελετές του περάσματος*): Τρία παλιά τραπέζια, ένας ξύλινος πάγκος που ισορροπεί σε 4 γυάλινα δοχεία, σπασμένα γυαλιά στο

πάτωμα, όπως σπάσαν τα δοχεία όταν ο **Beuys** έστηνε το έργο. Βεβαίως, δεν αδικείται γενικά ο **Beuys**; Μία ακόμη εγκατάσταση και στο κέντρο τρεις μαυροπίνακες με τα γραπτά του και το μπαστούνι του. Βγαίνοντας από το αίθριο στα αριστερά, τυπικά έργα του **Burri** και ένα από τα καλύτερα του **Tapies** (*Μεταλλική πόρτα με βιολί*, 1956): Οι πόρτες-ρολά, που προσάτευαν παλιά όλα τα μαγαζιά, ένας ζωγραφισμένος σταυρός και ένα καρφωμένο βιολί επάνω της. Αδύναμη η εγκατάσταση του **Καβάκου** συγκρινόμενη με τη συγκλονιστική «Θεραπεία με μνήμες» που παρουσιάστηκε φέτος στην Biennale του Whitney. Οι μικρές φωτογραφίες των **Gilbert** και **George** περνάν απαρατήρητες. Ίσως τις προτίμησαν από τα έργα των **G.** και **G.** των τελευταίων χρόνων που αφορούν σωματικές εκκρίσεις και απεκκρίσεις. Απλή και απολαυστική είναι η video-εγκατάσταση του **Gary Hill** *Καμπύλη Μαθήσεως*, 1993. Κάθεσαι σε καρέκλα στην κορυφή ενός ξύλινου τριγώνου τραπέζιου και χαζεύεις τα κύματα της θάλασσας σε μια μικρή πανοραμική οθόνη που είναι μακριά στη βάση του τριγώνου. **Rosemarie Trockel**: η προτομή μιας γυναίκας με 2 ηλεκτρικά σίδερα στα πλάγια της (1988). Ένα πλεκτό της μ' ένα μαύρο σταυρό και τη γραφή: *Ποιος θα είναι μέσα το 1999*; (1988). Αν τρώει τα γουρουνάκια που εκτρέφει στο Kassel, θα είναι μέσα.

Ο επισκέπτης μετά το χάξιμα στο μονοπάτι «Γλώσσα και Υλικό», γυρνάει πάλι στις αρχές του αιώνα, στο μονοπάτι «Αφαίρεση - Πνευματικότητα».

Το μονοπάτι αυτό είναι το πιο ξεκάθαρο απ' όλα. Αφορά κυρίως την Αφαίρεση και τη Minimal Art με τα γλυπτά της στο μπαλκόνι πάνω από το αίθριο. Εδώ, είναι τα καλύτερα και σημαντικότερα έργα του **Kandinsky** (*Συνθέσεις VI και VIII* 1913, 2x3μ., από την Πετρούπολη και Μόσχα) και των ρώσων πρωτοπόρων που αποτελούν και την ουσιαστικότερη προσφορά των οργανωτών. Έργα που προηγήθηκαν μισό αιώνα από την εποχή τους. **Malevich**: 3 έργα από το Κρατικό Ρωσικό Μουσείο της Πετρούπολης το *Μαύρο τετράγωνο*, ο *Μαύρος κύκλος* και ο *Μαύρος σταυρός*! 4 έργα *Suprematism* από *Stedlijk* του Άμστερνταμ! Τα περισσότερα έργα των Ρώσων προέρχονται από ρωσικές συλλογές και μοιάζουν να είναι σύγχρονα με αυτά των αμερικανών αφηρημένων εξπρεσιονιστών. Τα δύο αφαιρετικά της **Rozanova** του 1918 είναι σαν πρώιμα έργα του **Rothko** και του **Barnett Newman**.

Βλέποντας τα έργα της Ρωσικής Πρωτοπορίας διαπιστώνεις ότι η Συλλογή Κοστάκη είναι Β' Εθνικής Κατηγορίας.

Μετά την αισθητική αυτή καταπληξία, ο φιλότεχνος εισέρχεται στον γνώριμο κόσμο της αμερικανικής αφαίρεσης που συμπληρώνεται από τους Ευρωπαίους **Fontana**, **Manjoni**, **Yves Kleir** και **Forg**. Τα γλυπτά των Μινιμαλιστών δεν προκαλούν ιδιαίτερη εντύπωση, εκτός από τα *Accession* της **Eva Hesse**: Κουτιά τετράγωνα 80x80 εκ. που τα εσωτερικά τους τοιχώματα καλύπτονται από μικρά ισομήκη κομμάτια εκατοντάδων πλαστικών σωλήνων. Υπάρχει ερωτισμός στα έργα αυτά, κάτι που λείπει γενικά από την έκθεση αυτή, εκτός από τα εφηβικά αιδούα του **Balthus** και το καλυμμένο από ημιδιαφανή φουστίτσα στον πίνακα του **Kitaj**.

Το τελευταίο μονοπάτι είναι το *Όνειρο και Μύθος*. Χαλαρή ενότητα που μπορεί να περιλάβει οποιοδήποτε έργο Τέχνης του 20ού αιώνα.

Το μονοπάτι αυτό ξεκινάει από τον **De Chirico** και καλύπτει πλήρως τους σουρρεαλιστές με το 60% των έργων του τμήματος αυτού. Τα καλύτερα έργα του **Magritte** και τα πλέον ακριβοθώρητα του **Picabia**. Αναφορά στους **Calder** και **Moore**, στους **Balthus**, **Hoper** και **Morandi**. Η αίθουσα που αναφέραμε με τους Κουνέλλη, **Boltanski** και **Kiefer**, τελειώνει με την **Kat. Fritsch** (ένα άσπρο ξύλινο κουτί 2,8x2μ. με μικρά γύψινα αγαλμάτια πάνω ψηλά στις γωνίες, 1985) και τον **Rober Gober** με το γνώριμο πόδι που βγαίνει από τον τοίχο και το κερί κάτω από το γόνατο (1991). Στο μονοπάτι αυτό, οι φωτογραφίες της **C. Sherman** και του **Jeff Wall** και η video-εγκατάσταση *Ύμνος του Bill Viola*, 1983: Πολλές σκηνές από εγχειρήσεις εντυπωσιάζουν τους επισκέπτες, αλλά η εικόνα που καρφώνεται στη μνήμη είναι ενός φτωχοντυμένου όρθιου κοριτσιού που ουρλιάζει απάισια, μέσα σ' ένα σκοτεινό Ίδρυμα.

Γράφοντας για την πολυδαίδαλη αυτή έκθεση, μερικές εβδομάδες μετά την επίσκεψη, διαπιστώνουμε ότι πολλά έργα αφήσανε μέσα μας το στίγμα τους. Η όλη εμπειρία ήταν ανεπανάληπτη. Παιδευτική, διεγερτική και ευχάριστη. Κουραστική αλλά ποτέ πληκτική. Συμφωνούμε με τον **W. Januszcjak** που –κλείνοντας την παρουσίαση της έκθεσης– γράφει για τη θαυμαστικά καλή «Τέχνη του αιώνα μας»: «Η καλύτερη Τέχνη μας δεν είχε αφεντικά για να ευχαριστήσει, αλλά τον εαυτό της: όχι εκκλησία, όχι ευγενείς, όχι κυβέρνηση».

Οι τόμοι του ANTI, ένας πολύτιμος σύμβουλος

Το ANTI είναι μια ζωντανή παρουσία στην πολιτική και πολιτισμική μας ζωή.

Το ANTI ήταν όμως πάντοτε μια ζωντανή παρουσία.

Το χρονικό της Ελλάδας στα τελευταία είκοσι χρόνια είναι αποτυπωμένο στους τόμους του ANTI.

Η σειρά των τόμων του περιοδικού ANTI είναι ένας πολύτιμος σύμβουλος για σας.

Οι τόμοι του ANTI διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού: Δημοχάρους 60, 115 21
Αθήνα, τηλ. 7232.713, 7232.819

ΘΕΑΤΡΟ

της ΔΗΩΣ ΚΑΓΓΕΛΑΡΗ

Σαν απογοητευμένος ταχυδρόμος που τελειώνει την κοπιαστική μέρα του χωρίς να έχει μοιράσει ούτε μία ερωτική επιστολή, παρά μόνο

Εν Επιδαύρω, βακχεύοντες

διαφημιστικά –τουριστικά κυρίως– φυλλάδια, αισθανόμενοι τα τελευταία χρόνια επιστρέφοντας από το Φεστιβάλ Επιδαύρου.

Ηλέκτρα του Ροντήρη και του Μητρόπουλου, της Παξινού και της Παπαδάκη, αντικαταστάθηκε με τα χρόνια από τον εφησυχασμό, τη σοβαροφάνεια και το κακέκτυπο. Στην επικράτεια των μη ερωτημάτων, η μετριότητα γίνεται χρυσή και επιβάλλεται. Ακόμη και όσοι ξεκινούν με τις καλύτερες προθέσεις και προϋποθέσεις συνθλίβονται, τελικά, δίχως να μπορέσουν να εμβαθύνουν τον προβληματισμό τους. Κι από κοντά και

οι ηθοποιοί, που δρέπουν δάφνες και λάφυρα στις σαπουνόπερες του

Φώσκολου (στον οποίον οφείλουμε πάντως να αναγνωρίσουμε ότι –σε αντίθεση με τον Δαλιανίδη– δεν έγινε ακόμη κριτής και αποτιμητής της τραγωδίας), κάνουν και μία στάση στην ορχήστρα της Επιδαύρου. Φανταστείτε τους μουσικούς της Καμεράτα να παίζουν κάθε βράδυ σε κοσμικά σκυλάδικα και ενδιαμέσως να χτυπάνε κι έναν Μάλερ στο Μέγαρο Μουσικής. Στην Επίδαυρο

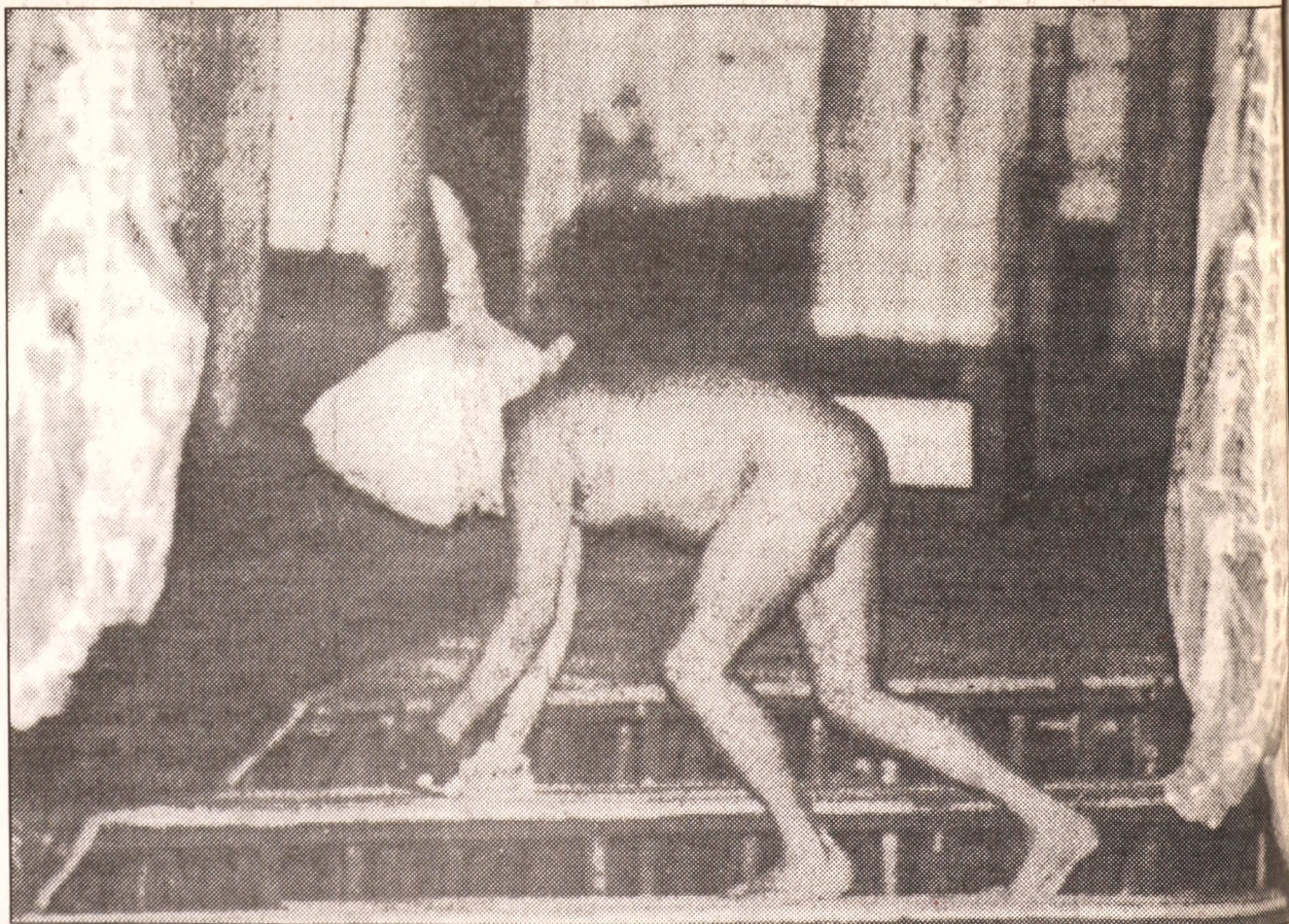
όμως επιτρέπονται πλέον τα πάντα, πλην ενός: της εκτροπής. Καλή ή κακή, αδιακρίτως, η εκτροπή καταδικάζεται εξίσου: εις το πυρ το εξώτερο και η Βουγιουκλάκη και ο Χουβαρδός και ο Στούρουνα, αποδιοπομπαίοι τράγοι ομοθημαδόν και βιαίως συναγελαζόμενοι.

Κατόπιν όλων αυτών, ανέμενα με ενδιαφέρον την παράσταση των Βακχών του ΚΒΘΕ σε σκηνοθεσία Ματίας Λάνγκοφ, ενός σημαντικού γερμανού σκηνοθέτη με έργο ρηξικέλευθο όσο και αναγνωρισμένο. Άλλωστε, πολλοί είναι οι αξιόλογοι ξένοι σκηνοθέτες που, απαλλαγμένοι από το φορτίο της εθνικής κληρονομιάς (και της καπηλείας της), έριξαν ένα νέο σκηνοφως στα κείμενα των τραγικών.

Η σκηνοθεσία του Λάνγκοφ στηρίχτηκε στην παρωδία της έννοιας του τραγικού σήμερα. Είδε το αρχαιοελληνικό κείμενο σε συνάρτηση με το νεοελληνικό κοινωνικό τοπίο, με το κιτς και τον νεοπλουτισμό μας. Τα φαράγγια του μιαιρού Κιθαιρώνα έδωσαν τη θέση τους σε μία τεράστια ρε-

Κι επειδή και ο μαζοχισμός έχει τα όριά του, αποφάσισα να γίνω πιο αυστηρή στις επιλογές μου. Άλλωστε κι αυτό ακόμη το επιχείρημα της ενημέρωσης που έθετα επιτακτικά από επαγγελματική ευσυνειδησία (ή μήπως παραμόρφωση;) δεν άργησε να καταρριφθεί. Κατάλαβα πια ότι σπάνια μπορούσε να προκύψει η έκπληξη από παραστάσεις που στήνονταν κατά παραγγελία μέσα σε δύο-τρεις μήνες, επιχορηγούμενες από τον Τουρισμό (και μόνο γι' αυτόν), με συντελεστές που κατάντησαν να ασχολούνται υποχρεωτικώς, λόγω «εξ αίματος συγγενείας» και εθνικής συναφείας, με την τραγική ποίηση του πέμπτου αιώνα και την αττική κωμωδία, εν μέσω πλείστων άλλων υποχρεώσεων, τηλεοπτικών και μη.

Η Επίδαυρος του '38, δεν έχει τίποτα το κοινό με την Επίδαυρο του '97. Εκείνη η

Ο Μηνάς Χατζηράββας στο ρόλο του Διονύσου.

κλάμα επιφαλωμένου νερού της περιοχής και η ωμοφαγία μεταφράστηκε σε σφαχτάρια κρεμασμένα από τσιγκέλια (θέα οικεία και αγαπητή στους περιδιαβαίνοντας τη λαϊκή αγορά), που δείνουν στη συνέχεια τη θέση τους στις ημίγυμνες κόρες του χορού. Από τα «εξαισία» άλογα, που υμνεί ο χορός, απέμεινε ένας ζωντανός ίππος να αφηγείται το άλογο της καθημερινότητάς μας, ενώ η γη των Θηβών δεν αλαλάζει από απόηχους βακχείας, αλλά από τον ήχο των κινήτων τηλεφώνων.

Το κείμενο των *Βακχών*, στην ακριβή μετάφραση του καθηγητή Θεόδωρου Στεφανόπουλου, υπονομεύτηκε από τον σκηνοθέτη κατά κράτος, ώστε να διαλυθεί κάθε ίχνος ειδυλλιακής αυταπάτης που υποβάλλει ο μύθος των Επιδaurιών και η νύχτα στο «ωραιότερο θέατρο του κόσμου». Η παρουσία του Διονύσου ως «εκπληκτική διείσδυση του Άλλου στον ανθρώπινο κόσμο» και ο κύκλος της αέναης επιστροφής δεν μοιάζουν να απασχολούν τον Λάνγκοφ. Γίνονται, απλώς, η αφορμή για να θέσει το ερώτημα: τι σχέση έχει η υψηλή τραγική ποίηση με τον τραγέλαφο της νεοελληνικής πραγματικότητας; Και δανείζεται την κακογουστιά της για να χτυπήσει το

«αισθητικό ιδεώδες» που ονομάζεται «κιτς». Γερμανική λέξη που εμφανίστηκε στα μέσα του «συναισθηματικού ΙΘ' αιώνα» μας λέει ο **Κούντερα**. Ιδού και ο ορισμός της: «ένας κόσμος όπου υπάρχει η άρνηση των σκατών και όπου ο καθένας συμπεριφέρεται σαν να μην υπήρχαν». Και οφείλουμε να μην αρνούμαστε την ύπαρξή τους, ακόμη κι όταν βλέπουμε τραγωδία, θα προσθέσει ο Λάνγκοφ. Γι' αυτό μια γυναίκα, μέλος του χορού, αποδεδυόταν, θα υπονομεύσει το λυρισμό των χορικών. Γι' αυτό η Αγαυή «φρικιό» **Evelyne Didi** θα μας αποστασιοποιήσει με τη γαλλική προφορά της, καθώς θρηνεί συναρμολογώντας το διαμελισμένο κορμί του Πενθέα. Και ο γυμνός, μεταμφιεσμένος σε ταύρο (από τις προσφιλείς μεταμορφώσεις στον διονυσιακό μύθο) Διόνυσος, όταν φτάνει στη χώρα των Θηβών, και κακοντυμένος στη συνέχεια, δεν θα επιτρέψει στον θεατή να ταυτιστεί με τον δημοφιλή **Μηνά Χατζησάββα** που τον ερμηνεύει.

Βρήκα ενδιαφέρουσα ως σύλληψη την πρόταση του Λάνγκοφ, όχι όμως και τη σκηνική της πραγμάτωση. Η παράσταση συχνά ολίσθησε στην καρικατούρα και η κωμικοτραγική εικόνα των ημερών μας

αντιμετωπίστηκε επιφανειακά. Το καφεδάκι της παρηγοριάς που σεβριρίστηκε στον Κάδμο, το τηλεφώνημα που κάνει η Αγαυή για να μάθει τα νέα του γιου της ή ο γραφικός Τειρεσίας με το ακορντεόν ήταν ιδέες εύκολες και τετριμμένες. Δεν ζέστανε, ας πούμε, στην κατάλληλη θερμοκρασία το σημερινό νερό του Κιθαιρώνα ο σκηνοθέτης, ώστε να το μεταλλάξει αισθητικά σε υδρατμό. Επιπλέον, δεν αντιμετωπίστηκε το κεφαλαιώδες θέμα της εκφοράς του τραγικού λόγου και οι περισσότεροι ηθοποιοί δεν ξέφυγαν από την πεπατημένη.

Πάντως, η παράσταση διακρινόταν για την ενότητα ύφους και την υποβολή της. Από τα συν, το σόλο κρουστών του **Moustafa Cissé** και ο εξαιρετικά καλόγουστος τρόπος με τον οποίο η **Catherine Rankl** απέδωσε στο σκηνικό την κακόγουστη Θήβα στο τέλος του δικού μας αιώνα. Το κυριότερο: μας κράτησε εν εγρηγόρσει. Μέγα προσόν μέσα στο φεστιβαλικό τέλμα.

Υ.Γ.: Ιδιαίτερα φροντισμένο το πρόγραμμα της παράστασης, αλλά χωρίς δύο λόγια για τα έργα και τις ημέρες του Ματίας Λάνγκοφ.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ

ΣΟΦΙΑΝΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΙΔΗΣ ΤΑ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΑ η καταγραφή μιας δεκαετίας

ΘΕΜΕΛΙΟ

ΑΝΟΙΚΤΟ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Τακτικό Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ίνστιτούτων Ομαδικής Ανάλυσης (E.G.A.T.I.N.)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΕΤΗΣΙΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

- Ομαδικής Ψυχοθεραπείας
- Δυναμικής της Οικογένειας
- Κοινωνικής Ψυχιατρικής
- Δυναμικής Ψυχιατρικής
- Ψυχολογικών Αξιολογήσεων

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΙΣ

- ΟΜΑΔΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
- ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑ & ΨΥΧΟΔΡΑΜΑ
- ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
- ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ

• ΣΥΜΠΟΣΙΑ • ΣΥΝΕΔΡΙΑ • ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ • ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ • ΕΠΟΠΤΕΙΕΣ

Σ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΗ 1 & ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ. 644.7533 - 643.5980 - 644.5140

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΑ

του **ΛΕΝΙΑΣ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ**

Στο Βήμα της 27.7.1997, ο Μένης Κουμανταρέας μετέφρασε τον «Έρωτα στα Χιόνια» του Παπαδιαμάντη. Στο σημείωμά του παρατηρεί ότι πρέπει να γίνουν αποδεκτές οι μεταφράσεις στον Παπαδιαμάντη, στον Βιζυηνό ή και στον Καζαντζάκη, προς χάριν «των νέων που αδιαφορούν ή βρίσκουν αξεπέραστο εμπόδιο τη γλώσσα». Πόσες ωστόσο είναι πράγματι οι δυσκολίες για ένα παιδί του γυμνασίου σ' ένα διήγημα σαν τον «Έρωτα και Χιόνια» ή «Το Μόνον της Ζωής του Ταξειδίου» (του Βιζυηνού);

της. Και ακόμα καλύτερα, την απολαμβάνει κανείς σε μία γλώσσα που –όπως η καθαρεύουσα– του είναι ανοίκεια αλλά είναι και σχεδόν η δική του.

Ο Μ. Κουμανταρέας, μεταφράζοντας, αναρωτιέται αν «είναι άραγε μόνο η γλώσσα αυτή που μαγεύει τον αναγνώστη» σ' ένα τέτοιο κείμενο. Θα έλεγα ότι είναι η ίδια η ανοικειότητα και το ασύλληπτο που το χαρακτηρίζουν:

Τα περισσότερα διηγήματα του Παπαδιαμάντη –κι ανάμεσά τους ο «Έρωτας στα Χιόνια»– είναι κείμενα πολύ στατικά χωρίς ουσιαστική πλοκή, κι όμως, αυτό δεν τα εμποδίζει να προκαλούν κάποτε κατάπληξη. Ο συγγραφέας φαίνεται να αποδέχεται με απλότητα την έμπνευση και τη συγκίνησή τους: ωστόσο, προσέχοντας κανείς, βλέπει ότι τα λιτά χαρακτηριστικά αυτών των κειμένων έχουν προέλθει από μία καλά μελετημένη αφαίρεση στοιχείων και εικόνων. Τα έργα δηλαδή του Παπαδιαμάντη έχουν μία τελείως δυτική σύλληψη και τεχνική, χωρίς αυτό

Αν λοιπόν η σπουδαιότερη αρετή αυτού του έργου είναι το ότι προξενεί μαζί με την κάθε αίσθηση και μια σχετική απορία, αν είναι δηλαδή το ότι μας αφήνει πολλές φορές μετέωρος, ίσως τότε μία μετάφραση στα σημερινά ελληνικά δεν κατορθώνει τίποτε περισσότερο από το να αφαιρέσει τη μουσική του και να κάνει το όλο αποτέλεσμα πολύ πιο μπανάλ· ακριβώς επειδή το κάνει πιο προσιτό με τον ευκολότερο τρόπο.

Για παράδειγμα μερικές φράσεις:

«Έγυάλιζεν. Είχε μάτια μεγάλα, είχε βερνίκι εις τὰ μάγουλά της.»

γίνεται στη μετάφραση:

«Γυαλοκοπούσε όλη, είχε κάτι ματάρες και είχε κόκκινο στα μάγουλά της».

Ή η τόσο μουσική φράση:

«Έξηπλώθη ἐπὶ τῆς χιόνος καὶ κατέλαβε μὲ τὸ μακρὸν τοῦ ἀνάστημα, ὅλον τὸ πλάτος τοῦ μακροῦ στενοῦ δρομίσκου» μεταφράζεται κάπως χονδροειδώς:

«Ξαπλώθηκε φαρδύς-πλατύς πάνω στο χιόνι πιάνοντας με το ψηλό του ανάστημα όλο το πλάτος του σοκακιού»

Ή πάλι το:

«Εὐρίσκει φρικώδη ζέστην εις τὴν χιόνα»

γίνεται, ανεξήγητα αισθησιακό:

«Ένωσε μια θέρμη φρικιαστική πάνω στο χιόνι».

Τι μπορεί να ζητά κανείς από τη μετάφραση ενός τέτοιου κειμένου; Ζητά να το διαβάσει με μεγαλύτερη άνεση, να αφιερώνει σ' αυτό λιγότερο κόπο; Άραγε χρειάζεται λιγότερη υπομονή για να διαβάσει κανείς Ρίλκε ή Φλωμπέρ απ' όση χρειάζεται για τον Παπαδιαμάντη; Είναι δίκαιο να απαιτούμε από κάθε βιβλίο να συμμορφώνεται ακριβώς προς τη γλώσσα και το ύφος τού σήμερα; Είναι δυνατόν να αφιερώνει κανείς τον ίδιο χρόνο και την ίδια προσπάθεια σε κάθε κείμενο; Η διαφορά στο χρόνο και την προσπάθεια, διαμορφώνει και διαφορετική διάθεση: μπορεί κανείς να διαβάσει με την ίδια διάθεση μεσαιωνική ποίηση, λογοτεχνία του προηγούμενου αιώνα, λογοτεχνία σημερινή ή εφημερίδες; Διαβάζοντας με μια τέτοια απαίτηση, θα φθάσουμε να εκδίδουμε τα μεγάλα μυθιστορήματα περικόπτοντας κάθε ανιαρή περιγραφή και παρέκβαση, που δεν συμφωνεί με τους δικούς μας ρυθμούς.

Άλλοτε ένα ταξίδι σε ξένη χώρα κρατούσε μήνες και μπορούσε να κρύβει πολλές περιπέτειες. Άλλοτε ένα βιβλίο με τα μυστικά και τα εμπόδιά του, ήταν για έναν νέο ο σύντροφος και το κατόρθωμα ενός ολοκληρωμένου χειμώνα. Σήμερα λυπόμαστε τις δυνάμεις και το χρόνο μας, αλλά η ανάγνωση θα χρειάζεται πάντοτε και τα δύο.

«Σεβντὰς εἶν' αὐτός, δὲν εἶναι τσορβάς... ἔρωντας εἶναι, δὲν εἶναι γέρωντας»

Ο Μ. Κουμανταρέας φαίνεται να επιδιώκει στη μετάφρασή του μία απόλυτη οικειότητα προς το κείμενο του Παπαδιαμάντη, πράγμα ίσως όχι και τόσο δίκαιο. Άλλωστε ο ίδιος ο μεταφραστής ομολογεί πως, όταν ήταν μικρός, η μουσική της γλώσσας τον αποκοίμιζε.

Η μουσική κάθε γλώσσας είναι το γενικό της ηχόχρωμα· το ηχόχρωμα αυτό μπορεί ευκολότερα να το συλλάβει κανείς σε μία ξένη γλώσσα, ακριβώς επειδή αυτή, ακόμη κι όταν του είναι κατανοητή, παραμένει γι' αυτόν ανοίκεια και δεν έχει φθαρεί σ' αυτήν. Τη μουσική της δικής του γλώσσας δεν μπορεί κανείς να την εκτιμήσει, όπως δεν θα εκτιμούσε τη μουσικότητα της ίδιας της μουσικής αν η ομιλία του ήταν τραγουδιστή. Η μουσική επομένως μιας γλώσσας γίνεται αντιληπτή μέσω της ανοικειότητάς

να είναι προφανές. Ο «Έρωτας στα Χιόνια», εν προκειμένω, δίνει την εντύπωση μιας στοιχειώδους, απλούστατης σκέψης ως προς τη δομή του. Παρ' όλα αυτά, ο συγγραφέας βρίσκει έναν αξιόθαύμαστο τρόπο να συμπυκνώνει και να κορυφώνει όλη του τη σύλληψη, σε τρεις παραλλαγές του ιδίου θέματος:

«–Νὰ εἶχεν ὁ ἔρωτας σαῖτες!... νὰ εἶχε βρόχια!... νὰ εἶχε φωτιές...» (1)

«–Νὰ εἶχαν οἱ φωτιὲς ἔρωτα!... νὰ εἶχαν οἱ θηλειὲς χιόνια!...» (2)

«Εἶχαν οἱ φωτιὲς ἔρωτα!... εἶχαν οἱ θηλειὲς χιόνια!». (3)

Ο «Έρωτας στα Χιόνια» έχει κάτι το ασύλληπτο και το ανοίκειο, υπό την έννοιαν ότι δεν αποκαλύπτει την τεχνική του, ότι μένει μακριά από τη δυνατότητά μας να αποκρυπτογραφήσουμε τον τρόπο με τον οποίον ο συγγραφέας πετυχαίνει τα αποτελέσματά του.

Η αυτοβιογραφία του Βλαντιμίρ Ναμπόκωφ αρχίζει με μια μελαγχολική και συνάμα αυτοσαρκαστική «αναπόληση» της προγενέδλιας αβύσσου μέσα από φωτογραφίες οικείων προσώπων και αγαπημένων χώρων, όπου φυσικώ δικαίω ο αυτοβιογραφούμενος απουσιάζει· και τελειώνει με έναν μακάριο περίπατο σ' έναν παραθαλάσσιο κήπο της Νότιας Γαλλίας, το καλοκαίρι του 1939, συντροφιά με τη γυναίκα και το γιο του πρωτοπρόσωπου αφηγητή. Τριάντα έξι χρόνια ενώπιος ενωπίω λόγου, από την Αγία Πετρούπολη, τον Ιούλιο του 1903, έως το Σαιν Ναζαίρ, το Μάιο του 1940. Αν και αυτό δεν είναι ακριβές. Αφού η «ζωή» ενός συγγραφέα έχει πάντα ανοιχτή γραμμή με τη μυθοπλασία. Το ίδιο συμβαίνει και στην προκειμένη περίπτωση.

Πρόσωπα και προσωπεία της μνήμης

του Μισέλ Φάις

Καθώς ο δημιουργός της *Αντας* όχι μόνο δημοσίευσε σε διάφορα αμερικανικά περιοδικά ολόκληρα κεφάλαια της παρούσας αυτοβιογραφίας, πριν της δώσει την οριστική μορφή το 1966, αλλά και σε αυτοτελή λογοτεχνικά έργα η κατάσαρκη αυτοβιογραφική μνήμη συχνά είχε τον πρώτο λόγο (βλέπε ενδελεχή παρουσία από τον ίδιο συγγραφέα της διασπάθισης της ατομικής του προίκας στα Προλεγόμενά του).

Στη συνείδηση του μέσου αναγνώστη η αυθιστόρηση ανέκαθεν είχε έναν αληθολογικό προσορισμό. Και αυτή η σκοπιά δεν είναι τυχαία, αφού έχει χρόνια ερείσματα. Στο βαθμό που από τον πατέρα του νεότερου αυτοεξομολογητικού λόγου, τον **Αυγουστίνου**, ως τον **Αντρέ Ζιντ** (πόσο μάλλον στις λαϊκές μαρτυρίες) η αψιμυθιώτη ειλικρίνεια θεωρείται υπέρτατη και απαράβατη αρχή.

Ο Ναμπόκωφ, χωρίς να αρνείται αυτή την προγραμματική συνθήκη του είδους –εξάλλου με τον τίτλο δεν καθίζει στο σκαμνί τη μνήμη του;–, αναρωτιέται απλώς αν πρέπει να πει την «αλήθεια» του βιωμένου γεγονότος ή την «αλήθεια» της αναπαράστασής του. Με δυο λόγια, αμφιταλαντεύεται αν θα ακολουθήσει την πειστική αύρα της μνήμης ή τον άναρχο διασκελισμό της φαντασίας. Και αυτός ο μετεωρισμός, εν τέλει, ανάμεσα στη γραφή και τη μεταγραφή της ζωής, δια-

περνά όλο το *Λέγε, Μνήμη*.

«Λέει ψέματα σαν αντόπτης μάρτυς», αναφέρει μια ρωσική παροιμία. Γνώστης της ή όχι, ο Ναμπόκωφ δεν επιθυμεί πάντως να γίνει με καμία δύναμη ο χρονικογράφος της ζωής του· να φορτωθεί, κοντολογίς, τα «ψέματα» ή τις «αληθοφάνειες» που κατέγραψε ο αμφιβληστροειδής του στις διάφορες περιόδους της ζωής του. Στο μέτρο που γνωρίζει ότι «αυτό που βλέπουμε δεν είναι αυτό που βλέπουμε, είναι αυτό που είμαστε», όπως θα μας έλεγε κι ο **Φερνάντο Πεσόα**.

Σε γενικές γραμμές, η μέθοδος που ακολουθεί ο Ναμπόκωφ είναι κλασικότερη. Αυτό σημαίνει ότι ο συγγραφέας-αφηγητής ξεδιπλώνει τη ζωή του σύμφωνα με την αντικειμενική ροή του χρόνου. Βέβαια, οι πολλές παρεκβάσεις αρκετές φορές αναστατώνουν τη φορά από τα άγουρα στα ώριμα χρόνια, ενώ παράλληλα διαστέλλουν τον τρέχοντα αφηγηματικό χρόνο.

Κατά τη γνώμη μου, το σημείο της ιδιοπροσωπίας του Ναμπόκωφ ανιχνεύεται στους *θεματικούς σχηματισμούς μέσα στη ζωή του ανθρώπου* που επιδιώκει να εφαρμόσει και στη δική του βιογραφία. Όπου, το «θέμα» μιας παιδιόθεν συνήθως ισχυρής εντύπωσης μεταμορφώνεται σε βιοματική επιμονή ή σε σκοπιά πρόσληψης του κόσμου· προς επίρρωση αυτού που λέω, ενδεικτικά, περάστε το σελιδοδείκτη σας στο περιστατικό με τα σπύρτα-παιχνίδι και σπύρτα-στρατός (σ. 10-11).

Διαπιστώνουμε, δηλαδή, ότι ο αφηγητής συνδέει τα παρελθόντα με τα μελλούμενα και φωτίζει τον ψυχισμό των ιδιόχρηστων ηρώων του μέσα από τις επικείμενες τροπές της μοίρας τους, με τη χάρη ενός παιγνιώ-

δους θεού.

Ένας πανταχού πληρώνων αφηγητής λοιπόν, από το λεξιλόγιο του οποίου απουσιάζει η λέξη τιμωρία. Ενώ η λέξη τακτ διασπάται σαν αμοιβάδα. Καθώς η φωνή που εξομολογείται, αρνείται, έναντι οποιασδήποτε προσωπικής ανακούφισης ή ετεροχρονισμένης εκδίκησης, *την προσβολή των νεκρών ή τον εξερεθισμό των ζωντανών*.

ΑΝΤΙ-ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΙ

Η ευγένεια όμως αυτή δεν σημαίνει αφέλεια ή κομπόχτη τρόπων. Σημαίνει υποψία ψυχής. Και τη βασανισμένη επίγνωση ότι στη γραμμένη σελίδα, όπως και στη ζωή εξάλλου, ό,τι λέγεται κάτι αποσιωπά και ό,τι αποκρύπτεται κάτι προσπαθεί να πει.

Βέβαια, ο Ναμπόκωφ είναι μια καθαρή αντιντοστογιεφσκή κράση. Κι όχι, προφανώς, επειδή μας το λέει διακριτικά σε κάποιο σημείο της αυτοβιογραφίας του: *οι εγκάρδιες συνομιλίες και οι ντοστογιεφσκές εξομολογήσεις μου είναι επίσης ξένες*.

Αρκεί κάποιος να φυλλομετρήσει τις πίσω σελίδες του για να διαπιστώσει ότι η «ρωσικότητά» του έχει άλλες ρίζες και, φυσικά, άλλα κλαδιά. Ας τα πάρουμε όμως τα πράγματα με τη σειρά.

«Μια χρωματιστή σπείρα μέσα σε μια μικρή γυάλινη σφαίρα – έτσι βλέπω τη ζωή μου. Τα είκοσι χρόνια που πέρασα στη γενέτειρά μου Ρωσία (1899-1919) ολοκληρώνουν το τόξο της θέσης. Είκοσι ένα χρόνια ηθελημένης εξορίας στην Αγγλία, τη Γερμανία και τη Γαλλία (1919-1940) παρέχουν την προφανή αντίθεση. Η περίοδος που έχω ζήσει στη θετή μου πατρίδα (1940-1960) σχηματίζει μια σύνθεση – και μια καινούργια θέση» (σ. 311).

• Το κείμενο αυτό προλογίζει την ελληνική μετάφραση της αυτοβιογραφίας του Βλαντιμίρ Ναμπόκωφ με τίτλο *Λέγε, Μνήμη* (μτφρ. Γιώργος Βάρσος). Το βιβλίο θα κυκλοφορήσει αρχές Οκτωβρίου από τις εκδόσεις, στη σειρά «Ναυτίλος-Αναγνώσματα» που διευθύνει ο πανεπιστημιακός Τάκης Καγιουλής.

Βέβαια, η «ρώσικη» εποχή του Ναμπόκωφ καλύπτει τη μερίδα του λέοντος στην αυτοβιογραφία του, αφού τα δεκατρία από τα δεκαπέντε κεφάλαια του βιβλίου πραγματεύονται τα χρόνια της θέσης του αυτοβιογραφούμενου. Με τις προβολές στο μέλλον ή τις διαχρονικές παλινδρομήσεις που προαναφέραμε. Ο βασικός κορμός της αφήγησης, όμως, παραμένει αυτή η αμύθητη εικασαετία.

Ο αναγνώστης «ακούει» έναν άνθρωπο να μιλάει, ομαδοποιώντας τις αναμνήσεις του: γονείς, αδέρφια, γκουβερνάντες, δάσκαλοι, αγαπημένα παιχνίδια, πρώτοι έρωτες, πνευματικά ενδιαφέροντα.

Το γεγονός τώρα ότι αφιερώνει περισσότερες σελίδες για τις γκουβερνάντες ή τους δασκάλους του απ' ό,τι στα αδέρφια του (ασχέτως αν έγραψε ένα από τα συναρπαστικότερα μυθιστορήματά του με κεντρικό ήρωα τον βραδύγλωσσο Σεργκέι, *Η αληθινή ζωή του Σεμπάστιαν Νάιτ*, 1941) δείχνει το μέτρο της εξομολογητικής ευθυκρισίας του αυτοβιογραφούμενου.

Το ίδιο ακριβώς πράττει όμως όταν φερίεται καλών λόγων για τους συμπατριώτες του ποιητές ή πεζογράφους. Βέβαια, ο Ναμπόκωφ θεωρούσε τον **Φρόντ** «βιεννέζο κομπογιαννίτη» και τις ψυχαναλυτικές θεωρίες του «τετριμμένες και βαθύτατα μεσαιωνικές». Στο βαθμό που το μυθοπλαστικό σύμπαν του ή η ψυχική οικονομία του (διαλέγετε και παίρνετε) δεν έχει ανάγκη από καμία αναζήτηση αιτίου-αιτιατού αλλά από την περαιτέρω μαγικοποίηση της ζωής.

Αυτό ωστόσο δεν εμποδίζει εμάς σήμερα –που οι περισσότερες θεωρίες και οι -ισμοί του εκπνέοντος αιώνα έχουν πάρει τη θέση που τους αρμόζει στο μουσείο της σκέψης– να υπομειδιάσουμε όταν ο Ναμπόκωφ, χάριν του προσφιλους του Σιρίν, προσπερνά, ελαφρά τη καρδιά, πένες σαν αυτές της **Μαρίνας Τοβετάγιεβα** και του **Ιβάν Μπούνιν**.

Κάποιος πάλι, δαιμονικότερος αναγνώστης, θα αναρωτιόταν μήπως πίσω από τη μετωπική απαξίωσή του για τους θεμέλιους γάλλους ρεαλιστές (**Σταντάλ**, **Μπαλζάκ**, **Ζολά**) κρύβει επιμελώς τη συγκίνηση που νιώθει για τον **Μαρσέλ Προυστ**. Καθώς η φαινομενολογική σκοπιά του *Λέγε, Μνήμη* και του *Αναζητώντας τον χαμένο χρόνο* σε πολλά σημεία θυμίζει σιαμαία και ετεροθαλή αδέρφια. Και πιο συγκεκριμένα: Στα δυο βιβλία, η ηδονική τεχνική της διακοπής και της αργοπορίας στην αφήγηση, η εξονυχιστική περιγραφή αισθημάτων και των σκιών τους και ο καλλιτεχνικός αντίλαλος στη μυθοπλασία των πιο τετριμμένων συμβάντων

της μνήμης σκανδαλίζουν και πεθαμένο.

Η ραχοκοκαλιά, πάντως, των «θεμάτων» που απασχολούν τον Ναμπόκωφ, πέρα από τη θερμότητα της φωνής και τη φλεγματικότητα του βλέμματος, είναι η λατρεία του αφηγητή για τη φύση και η αποστροφή του για την ιστορία.

Η πρώτη εκδηλώνεται κυρίως με το ζήλο που δείχνει από πολύ νωρίς για τη συλλογή και τη μελέτη των λεπιδοπτερών· η δεύτερη υπογραμμίζεται από την ανάγκη του να ερμηνεύσει τις συντελειακές αλλαγές που συμβαίνουν γύρω του μέσα από ένα πρίσμα αθωότητας – χωρίς υπερβολή: φανταστείτε ένα παιδί να κοιτάζει το ρόδακα του καλειδοσκοπίου, μόνο που τα χρωματιστά γυαλάκια έχουν αντικατασταθεί από μπολσεβίκους και αστούς, οι οποίοι παίζουν κλέφτες κι αστυνόμους.

«*Τα Ρωσόπουλα της δικής μου γενιάς έζησαν μια εποχή ιδιοφυΐας, λες και η πιστή τους μοίρα έκανε για χάρη τους ό,τι περνούσε απ' το χέρι της, προσφέροντάς τους παραπάνω μερίδιο, μήπως και αντισταθμίσει τον καταποντισμό που έμελλε να απαλείψει ολοκληρωτικά τον κόσμο που είχαν γνωρίσει*» (σ. 8).

Ερμηνεύοντας άλλο ένα απόσπασμα: «*Η παλιά διαφορά μου (από το 1917) με τη σοβιετική δικτατορία δεν έχει την παραμικρή σχέση με το οιοδήποτε ζήτημα περιουσίας. Καταφρονώ τον εμικρέ "πουν μισεί τον Ρώσους" επειδή του "έφαγαν" τα λεφτά και τη γη του. Η νοσταλγία που έθρεψα όλα αυτά τα χρόνια είναι μια υπερτροφική αίσθηση χαμένης παιδικότητας, όχι λύπηση χαμένων τραπέζογραμμάτων*» (σ. 67).

Βλέπουμε, δηλαδή, ότι η ιστορία για τον βλαστό του **Βλαδιμίρ Ντμίτριεβιτς** και της **Έλενα Ιβάνοβα Ναμπόκωφ** δεν εσωτερικεύεται ούτε ως ένα ιδεολογικό χαράκωμα ούτε ως μια άσβεστη μνησικακία γι' αυτούς που κατεδάφισαν μια μυθική παιδική και εφηβική ζωή. Αφού αυτά που λείπουν από τον Ναμπόκωφ είναι, πάνω απ' όλα, οι οσμές, τα χρώματα, οι θόρυβοι της ρωσικής υπαίθρου. Αυτή την ανεπιστρεπτή εδεμική εικόνα των αισθήσεων θρηνεί, κι όχι μόνο στην αυτοβιογραφία του.

Και σ' αυτό το αισθησιοκρατούμενο περιβάλλον η πατρική φιγούρα διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο. Αφού ο καλλιεργημένος μεγαλοαστός, φιλελεύθερος κρατικός λειτουργός και αντισαρικός πολιτικός αρθρογράφος λειτουργεί κυριολεκτικά ως μύστης για τον μικρό Βλαντιμίρ. Στο βαθμό που από πολύ νωρίς του εμφυσά μια λυρική πνοή (μέσα από τις αναγνώσεις ποιημάτων του **Πούσκιν** και άλλων ρώσων ποιητών)

και, ταυτόχρονα, γυμνάζει την εμπειρική πλευρά του ψυχισμού του (μέσα από την αγγλοσαξωνική αγωγή που επιβάλλει στον οίκο του). Και, μπορεί, μεσήλικας πλέον, ο Ναμπόκωφ να σαρκάζει το μαρξισμό («*πτώμα που περιμένει πειθήνια να τον μορφοποιήσει το περιβάλλον*»), ωστόσο η ποιητικομαθηματική δομή του βαθύτερου εαυτού του χτίστηκε εκεί, στα πρώτα χρόνια της ζωής του, με κληρονομημένες έλξεις και απωθήσεις ή, έστω, με επίκτητες κλίσεις σ' ένα συγκεκριμένο όμως περιβάλλον.

ΦΟΒΟΤΑΝ ΤΟ ΧΡΟΝΟ

Πρέπει να αποσαφηνίσουμε, πάντως, ότι η αποκαθλωτική φλόγα του αυτοβιογραφούμενου δεν σώνεται για τους αντι-Κόκκινους: «*Μια ακατάσχετη, αρρωστημένη ιλαρότητα, που χαρακτήριζε τις πόλεις που κατείχαν οι Λευκοί, επανέφερε, σε μορφή εκρηδαισμένη, τις απολαύσεις των ειρηνικών καιρών*» (σ. 278). Παρεμπιπτόντως, το μεταβατικό καθεστώς της Κριμαίας, πριν κι αυτή η περιοχή περάσει στα χέρια των μπολσεβίκων στις αρχές του 1919, φέρνει κάτι από το κλίμα του **Φιτζέραλντ**, όταν σκιαγραφεί την ανέμελη παρακμή της δεκαετίας του '30 στην πατρίδα του. «*Ομολογώ πως δεν πιστεύω στο χρόνο [...]. Και την ηδονικότερη απόλαυση αχρονίας τη δοκιμάζω όταν βρίσκομαι ανάμεσα στις σπάνιες πεταλούδες και τα φυτά του*» (σ. 147).

Ο **John Sturrock** εύστοχα χαρακτηρίζει (*The language of autobiography: Stein, Nabokov, Sartre*, 1993, σ. 238) τον Ναμπόκωφ ως «χρονοφοβικό». Κι αυτό συμβαίνει διότι η ενδιάκρισή του με τις πεταλούδες λειτουργεί ως θερμοκοιτίδα απέναντι στο βίαιο φως της ζωής και στους εκκωφαντικούς ήχους της ιστορίας. Χωρίς υπερβολή, ο προσεκτικός αναγνώστης κουράζεται να παρίσταται στις μεταμορφώσεις αυτού του ισόβιου πάθους του συγγραφέα.

«*Αλλά η πιο σταθερή πηγή απόλαυσης αυτών των ωρών της ανάγνωσης ήταν τα βιτρώ με τα πολύχρωμα σχήματα, ένθετα σε ασβεστωμένο πλαίσιο, από την κάθε πλευρά της βεράντας. Ο κήπος, μέσα από τα μαγικά αυτά γυαλιά, έμοιαζε ασάλευτος, απόκοσμος. Μέσα από το μπλε, η άμμος γινόταν σάχη και τα δέντρα κολυμπούσαν μελανά σε τροπικούς ουρανούς. Το κίτρινο έφτιαχνε έναν κόσμο κεχριμπαρένιο, λουσμένο σε ήλιο διάχυτο και δυναμωμένο. Με το κόκκινο τα φύλλα έσταζαν μαύρο ρουμπίνι σε ρόδινα μονοπάτια. Το πράσινο βύθιζε την πρασινάδα του σ' ένα πράσινο ακόμη πιο πράσινο*» (σ. 106).

Ποιος αλήθεια μπορεί να μη δει πίσω από

προηγούμενο απόσπασμα ένα μάτι ασκη-
νο στο μικροσκόπιο και στη χρωματική
νδαισία των ιπτάμενων εντόμων;

Ή, πάλι, όταν, ακολουθώντας το παρά-
γμα των υπερεαλιστών ζωγράφων, με
παλέτα της «έγχρωμης ακοής του χρω-
τίζει τα γράμματα του ρωσικού, του γαλ-
ού και του αγγλικού αλφάβητου» (σ. 19-
1).

πειδή όμως ο Ναμπόκωφ είναι έντιμος
τον εαυτό του (κοντολογίς θεωρεί τις αν-
ιότητες του ενσυνείδητα εμπόδια, για να
βεί τα πιο δύσβατα μονοπάτια της γρα-
ς) δεν διστάζει να πει σε μία από τις σπά-
ς τηλεοπτικές εμφανίσεις του (*Aprostrof*,
νέντευξη στον **Μπερνάρ Πιβώ** στις 30
αΐου 1975): «Αν δε γινόταν η επανάσταση
η Ρωσία, ίσως να είχα αφοσιωθεί μόνο στις
ταλούδες και να μην είχα γράψει κανένα
ιστόρημα».

Εδώ ανοίγεται το μέγα θέμα της εξορίας
τον ρώσο συγγραφέα. Το διατυπώνω
ποιο άμεσα γίνεται. Το να ισχυριζόμαστε
ο Ναμπόκωφ υπήρξε απλά ένας κοσμο-
λίτης συγγραφέας έχει τὸ ίδιο βάρος με
να περιοριζόμαστε στη σκανδαλοθηρική
μετάλλευση της *Λολίτας*.

Αταρχάς το πρωτογενές, το εφελτήριο
θημα της τέχνης της γραφής είναι το αί-
ημα της εξορίας. Η βίαιη ή τραυματική
οκοπή ενός βιώματος από το γενέθλιο
ριβάλλον είναι ο θύλακας, το κουκούλι
στο οποίο η βάσανος μεταμορφώνεται
έργο.

Ισιόγνωστα πράγματα. Προσωπικά μου
αι αδιανόητος ο διαχωρισμός σε ριζωμέ-
ς και κοσμογυρισμένους συγγραφείς.
μόνο που μπορώ να κατανοήσω και να
χτώ είναι μια κλειστή ή μια ανοιχτή ιθαγέ-
α γραφής (ανεξαρτήτως, εννοείται, του
γονότος αν ο συγγραφέας έχει περάσει το
τώφλι του σπιτιού του ή είναι μονίμως με
α σακίδιο στον ώμο).

Σύμφωνοι, ο Ναμπόκωφ ήταν τετράγλωσ-
ς. Έμαθε να διαβάζει πρώτα την αγγλική
μετά τη ρωσική. Έζησε και εργάστηκε
λεπιδοπτερολόγος στη γηραιά και στη
α ήπειρο. Τα περισσότερα βιβλία του τα
ραψε σε γλώσσα της εξορίας (όπως και το
γε *Μνήμη*, που τη μετέφρασε ο ίδιος στη
νεϊκή γλώσσα από την αγγλική).

Ωστόσο, η πολυπολιτισμικότητα της ζωής
υ ή η νοσταλγία της αδύνατης επιστροφής
ην προεπαναστατική πατρίδα του συ-
ροτεί το βάθος της γραφής του; Για να το
ατυπώσω και αλλιώς. Μήπως η ανοιχτή
ολιτισμική του συνείδηση ήταν το ανα-
αίο φίλτρο που έκανε λιγότερο τραυματι-
το ξεριζώμα; Ή, αντικριστά, η προς ανα-

ζήτηση «ρωσικότητα» ή-
ταν ταυτόχρονα ο στόχος
και το βέλος του πλάνητα
βίου του;

Οι θιασώτες του μεταμο-
ντερνισμού εδώ μάλλον
θα αρχίσουν να δυσφο-
ρούν. Αφού μόνο στα θο-
λά νερά νιώθουν άνετα
και περπατάνε σαν τον
Ναζωραίο επί των υδά-
των της λίμνης της Γαλι-
λαίας.

Προσωπικά θα πατήσω
μόνο στα λεγόμενα του
συγγραφέα για να τοπο-
θετηθώ: «Η ιστορία των
πανεπιστημιακών μου
χρόνων στην Αγγλία είναι,
στην πραγματικότητα, η
ιστορία της προσπάθειάς
μου να γίνω ρώσος συγ-
γραφέας» (σ. 294).

Ο υπομονετικός ανα-
γνώστης της αυτοβιογρα-
φίας του Ναμπόκωφ θα
ανακαλύψει οκ ολίγες
ανάλογες ομολογίες που
υπερασπίζονται την εμμονή του «πατρίδα
είναι το παρελθόν μας».

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ: ΒΑΣΗ ΟΡΑΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΜΥΧΙΑΣ ΖΩΗΣ

Να μην μακρηγορώ, όμως, και να βάλω
επιτέλους την τελευταία τελεία. Ο Ναμπό-
κωφ, παλινδρομώντας ανάμεσα στην απο-
λεσμένη πατρίδα της παιδικής ηλικίας και
στις γλωσσικές εξορίες, αναζητά την ουτο-
πία της γραφής: εκεί όπου, θεωρητικά του-
λάχιστον, δεν υπάρχει ούτε νοσταλγία ούτε
το φάντασμά της, πόσο μάλλον στην περι-
πτωση του Ρώσου, όπου η μεταφυσική του
χρόνου έχει παραχωρήσει τη θέση της στην
παρωδία του.

Κι εκεί ακριβώς λειτουργεί σαν δαιμόνιος
σκακιστής. Αφού γνωρίζει ότι «ο ανταγωνι-
σμός στα σκακιστικά προβλήματα δεν είναι
μεταξύ των Λευκών και των Μαύρων παρά
μεταξύ του συνθέτη και του υποθετικού λύτη
(όπως ακριβώς και στο καλό μυθιστόρημα,
η πραγματική σύγκρουση δεν είναι μεταξύ
χαρακτήρων παρά μεταξύ συγγραφέα και
εγκοσμίων)».

Και αυτή η έμμεση διαπίστωση, ότι δηλαδή
η λογοτεχνία δεν είναι μια υπόθεση στυλ ή
στρατηγικής αλλά κατά βάση οράματος και
μύχιας ζωής, αποκτά –στα δικά μου αυτιά
τουλάχιστον– ιδιαίτερο βάρος. Επειδή
ακριβώς βγαίνει από τα χείλη ενός συγγρα-

Ο Βλαντιμίρ Ναμπόκωφ.

φέα, ο οποίος έφτασε στα άκρα και την αι-
σθητική και τη δομή στα κείμενά του (σε τέ-
τοιο βαθμό που κάποιος θα μπορούσε να
τον χαρακτηρίσει αισθητιστή και κάποιος
άλλος εγκεφαλικό).

Κι αυτή η αντι-νεοτεριστική προοπτική της
λογοτεχνίας, από έναν άνθρωπο που είχε
όλα τα εχέγγυα να κατοικήσει στον ελεφά-
ντινο πύργο της, είναι που τον καθιστά σή-
μερα ιδιαίτερα επίκαιρο και πολύτιμο. Σή-
μερα, που η θεωρία της λογοτεχνίας, μέσα
από ένα «σκεπτικιστικό σκοταδισμό» ή την
«κειμενική τρομοκρατία» (όπως θα έλεγε κι
ο **Ρενέ Ζιράρ**), έχει αναγάγει την εξωγλωσ-
σική πραγματικότητα σε ανυπέρβλητο
σκάνδαλο.

Αλήθεια, πόσο ανακουφιστικό να ακούς
έναν συγγραφέα να ομολογεί: *Το πρόσεξα*
πολλές φορές: ό,τι ακριβό του παρελθόντος
μου εναπόθετα σε κάποιον από τους ήρωες
των μυθιστορημάτων μου μαράζωνε σιγά σι-
γά, μέσα στον τεχνητό κόσμο όπου βρισκό-
ταν τόσο αιφνίδια τοποθετημένο.

Μια πρόταση που, τριάντα χρόνια νωρί-
τερα, στη σκοτεινή και αμετακίνητη Πρά-
γα του **Φραντς Κάφκα**, μπορεί, και να σή-
μαινε το εξής: «Ανάμεσα στον εαυτό του
και τον κόσμο, έπαιρνε πάντα το μέρος του
κόσμου». Με τη μόνη διαφορά ότι, στα μά-
τια του Ναμπόκωφ, ο κόσμος έγινε μια Κυ-
ριακή.

Τα νομίσματα της Τουρκοκρατίας

του Απόστολου Διαμαντή

«Πάρε- τα τα χρυσά / κλειδιά της καναβέτας / χίλια ζινζιρλιά / 'χω μέσα κ' έπαρέ-τα / χίλια ζινζιρλιά
διακόσια ξερμακούπια / πάρε- τα όλα μάτια μου / γι' αυτά τα λόγια που είπα»

Στιχάκια ξεχασμένα, σαν κι αυτά που πάρθηκαν από την «Ιστορία των Αθηναίων» του Δ. Καμπούρογλου, θα βρούμε πολλά σ' ένα βιβλίο, που κυκλοφόρησε πρόσφατα από το Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών, με έναν παράξενο τίτλο: *Φλωρία δεκατέσσερα στένουν γρόσια σαράντα*. Η ιστορικός –ερευνήτρια στο ΚΝΕ– Ευτυχία Λιάτα καταπιάστηκε για αρκετά χρόνια – 17 περίπου– με ένα θέμα που εκ πρώτης όψεως φαίνεται πως ενδιαφέρει μόνον τους ειδικούς.

Και όμως. Η κυκλοφορία των νομισμάτων στον βενετοκρατούμενο και τουρκοκρατούμενο ελληνικό χώρο από τον 15ο μέχρι τον 19ο αιώνα δεν είναι καθόλου ένα ερωτηματικό για τον ιστοριογράφο μόνον, όπως και η χρήση του νομίσματος δεν αφορά αποκλειστικά την οικονομία, τα μεγέθη της. Ο ήχος των χρυσών ή των ασημένιων νομισμάτων δεν κινεί μόνον τα εμπορεύματα – την ίδια στιγμή διαμορφώνει συνειδήσεις, νοοτροπίες και συμπεριφορές. Από το Συμπόσιον του Πλάτωνος ακόμη, όπου βρίσκουμε τον έρωτα για την «ποίηση της χρηματιστικής», το νόμισμα ήταν πάντα ένα ιδεώδες ζωής, αν και «αντίθετον τελείως προς τον κατά φιλοσοφίαν βίον».¹

Έτσι, παρ' ότι το αντικείμενο έρευνας της κ. Λιάτα είναι ασφαλώς μια πρόκληση για τον ιστορικό της περιόδου της Τουρκοκρατίας, είναι ταυτόχρονα και μία πρόκληση για τον σημερινό αναγνώστη καθώς, ύστερα από 25 αιώνες, το ιδεώδες της «χρηματιστικής» είναι σήμερα απολύτως πιο οικείο από τον «κατά φιλοσοφίαν βίον». Υπάρχουν λοιπόν δύο τρόποι ανάγνωσης του βιβλίου αυτού. Ο ιστορικός θα βρει μία πολύτιμη πηγή για την κυκλοφορία των νομισμάτων, για τις ισοτιμίες και τη λειτουργία του χρήματος – θα βρει την άκρη του νομισματικού χάους της οθωμανικής περιόδου. Και ο απλός αναγνώστης θα

Quintin Massys (1465/6-1530), *Ο αργυραμοιβός και η γυναίκα του* (1518), Μουσείο Λούβρου.

ανακαλύψει ξεχασμένους θησαυρούς. Θα θυμηθεί πάλι τα βενετικά φλουριά και τα ρεάλια – θα καταλάβει ίσως πολλές έμμονες ιδέες που κυριεύαν άλλοτε το κόσμο και κυριεύουν ακόμη σημερινές οικονομικές νοοτροπίες.

Τη δύσκολη αυτή ισορροπία η συγγραφέας την κρατά με ένα τρόπο διακριτικό, προϊόν μεγάλου ερευνητικού μαχόμενου. Με τη βοήθεια μιας εκτενούς βιβλιογραφικής αναφοράς, αναλύονται ζητήματα για την κυκλοφορία των τουρκικών και των ευρωπαϊκών νομισμάτων για τη χρήση της συναλλαγματικής, για τα κίβδηλα νομίσματα και τους κίβδηλοποιούς, για τις νομισματικές μεταρρυθμίσεις και τις αντιδράσεις του πληθυσμού. Σκούδα, σολδία, γρόσια, μισίρια, ιμπεριάλικα και σακούλες με λιανοπαράδες – όλα περνάνε μέσα σε μια εντυπωσιακή σύνθεση, που θυμίζει άλλοτε ένα σεντούκι με κρυμμένο θησαυρό και άλλοτε μια γυναικεία φορεσιά στολισμένη με χρυσά φλουριά. Το κείμενο περνάει αθόρυβα από την ακριβή τεκμηρίωση στην αφήγηση, από την ανάλυση του φαινομένου της αποθησαύρισης, στην παραπομπή σε ζακυνθι-

νό στιχούργημα του 18ου αιώνα: «Κι ο Νιος απολογήθηκε με το γλυκό του στόμα / Έχετε γρόσια; φάτε τα / φλωρία; φυλάξετέ τα», μιλώντας για τον αιχμάλωτο των πειρατών που αρνείται την εξαγορά του, χάριν του έρωτος προς το νόμισμα.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΠΟΥΤΟΣ

Η συκοφαντία του αίματος

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΠΟΥΤΟΣ

Η συκοφαντία του αίματος

ΝΕΦΕΛΗ

Ο παλαιός βενετσιάνικος καθρέφτης στο σαλόνι του γιού του κατοχικού Δημάρχου, κουβαλά μέσα του μνήμες από την αλλοτινή Κέρκυρα. Εκείνη του 1944, των ημερών του εκτοπισμού των Εβραίων του νησιού. Μέσα σε τρεις μέρες οικογένειες σκόρπισαν, άνθρωποι ξεκληρίστηκαν, η ζωή έχασε το νόημά της. Στη μεταπολεμική πια Κέρκυρα, νέα ήθη, καινούριες ανάγκες, άλλες προτεραιότητες αρχίζουν να κυριαρχούν... Ο συγγραφέας ανασυνθέτει έναν ολόκληρο κόσμο και δημιουργεί μια πάλλουσα τοιχογραφία ζωής όπου οι ήρωες εγκλωβισμένοι από τις ιστορικές συγκυρίες προσπαθούν να βιώσουν στιγμές ευτυχίας μέσα από τις ανθρώπινες σχέσεις και τον έρωτα.

★ ★ ★

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 106 80, ΤΗΛ.: 3607744

Το βιβλίο αφιερώνεται στη μνήμη του Νίκου Σβορώνου, καθώς η γγραφέας είχε ως αφετηρία τη δική του πρώτη προσπάθεια Πε- των Ελλάδι νομισμάτων από τη δεκαετία του '40 ακόμη, η οποία τέ δεν ολοκληρώθηκε μετά την αναχώρηση του Σβορώνου για Παρίσι, το Δεκέμβριο του '45. Η Ευτυχία Λιάτα συνεργάστηκε τον ίδιο καταρχάς, έχοντας στα χέρια της το υλικό του και ολο- ήρωσε την έρευνά της αργότερα, μελετώντας για αρκετά χρό- τα αρχεία της Βενετίας, γαλλικά αρχεία και πλήθος συλλογών ό ελληνικά αρχεία.

Ιοιο είναι το ειδικό ενδιαφέρον για το θέμα της; Μας το λέει η α στην εισαγωγή της, παραθέτοντας και τις χαρακτηριστικές άσεις του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη: «Η οθωμανική κοινωνία ναι πλέον γνωστό- παρουσιάζει υψηλό βαθμό εκχρηματισμού. διοικητική της διάρθρωση στηρίζεται σ' ένα οικονομικό σύστη- , όπου το χρήμα παίζει πολλαπλούς ρόλους: γενικό ισοδύναμο ν αξιών και μέσο ανταλλαγής αλλά και είδος αποταμίευσης και χνά εμπόρευμα. Ο μηχανισμός της οθωμανικής διοίκησης για να ηθεί και να λειτουργήσει σωστά απαιτούσε γεμάτα δημόσια θη- υροφυλάκια απ' όπου θα πληρώνονταν οι πολυπληθείς διοικητι- ί υπάλληλοι, οι στρατιωτικοί, οι άνθρωποι της θρησκείας. Η πα- υσία του νομίσματος λοιπόν είναι έντονη: στους φόρους, στην ορά αξιωμάτων, στους μισθούς των υπαλλήλων, στο εμπόριο, γν εκτίμηση περιουσιών, στις προσφορές προς τις μονές, στις ιθήκες και τα προικοσύμφωνα, παντού το νόμισμα κατακτά αφος σε βάρος των φυσικών αξιών· κι ακόμη ακραία χαρακτη- πτική περίπτωση αναφοράς στο νόμισμα για τη σήμανση του όνου στο παρελθόν: «...Εις τον καιρό μου, το εμπόριο ήτον πολλά ερό, τα χρήματα ήσαν σπάνια, το τάλληρο το επρόφθασα τρία όσια, και όποιος είχε χίλια γρόσια, ήτον πράγμα μεγάλο, και έκα- οε κανείς δουλειές, όσες τώρα δεν έκαμνε με χίλια βενέτικα. Η κοι- νία των ανθρώπων ήτον μικρή. Δεν είναι παρά η επανάστασίς ις, όπου εσχέτισε όλους τους Έλληνες...».

ους «εσχέτισε» μαζί με όλα τα «ζερμακούπια» και τα «ζινζιρ- ί» τους, με ατόφια δηλαδή την οθωμανική τους πραγματεία - την οθησαυριστική νοοτροπία για τους πολλούς και τη λατρεία της ογλυφίας για τους λίγους, τους εμπόρους, που κι αυτοί δεν εείχαν και πάρα πολύ από τη λογική αυτή, από το κυνήγι του νο- σματος που μπαίνει στην κυκλοφορία μεν, αλλά για να μείνει εεί, να αυγατίσει και να αποθησαυριστεί συνήθως: «...αυτού οι ικοί μας ζουρλαίνονται και χαρίζουν το βιος τους των φράγκων ι τρον τα καπιτάλια τους και εις αυτό φταίει το κεφάλι τους...», ραφε στα 1802 από τα Γιάννενα στον γιο του στο Λιβόρνο, ο πορος Θεόδωρος Παράσκης, αναφερόμενος στους συντοπίτες υ Γιαννιώτες που εμπορεύονταν εκεί και απομακρύνονταν από ν αποθησαυριστική λογική της οθωμανικής παράδοσης:

Η γενικότερη σημασία της μελέτης της κ. Λιάτα βρίσκεται ακρι- ός εδώ· πολλές από τις σημερινές εμπορικές πρακτικές, από τις οτροπίες αυτών που χειρίζονται τα «καπιτάλια», εξηγούνται, εν ολλοίς, από τις αντίστοιχες της οθωμανικής περιόδου, καθώς δεν αίνεται να μας έχει εγκαταλείψει ούτε η νοοτροπία της αποθη- ύρισης ούτε η διαπλοκή του κεφαλαίου με την διοίκηση - η λο- κή της κρατικής προστασίας. Αλλά και κάτι περισσότερο, για οτή τη γενικότερη σημασία, το παράθεμα του Μπρωντέλ από τον ικό Πολιτισμό του: «Το χρήμα, έλεγαν οι Επτά Σοφοί της Ελλά- ις, είναι το αίμα και η ψυχή των ανθρώπων, και όποιος δεν το ι, περπατάει νεκρός ανάμεσα σε ζωντανούς».

Πλάτωνος Συμπόσιον, Κείμενον, μετάφρασις και ερμηνεία, υπό Ιωάννου Συκουτρή, Εκδόσεις Εστία, 1996, σ. 173α.

Εναγκαλισμοί και προδοσία

της Μ. Θεοδοσοπούλου

Τζων Φώουλς

Ο Μάγος

Εισαγωγή: Τζ. Φώουλς

Μετάφραση: Φ. Ταμβακάκης

Εκδόσεις Εστία

Αθήνα, Μάιος 1997

Αγαπώ την Ελλάδα, υπάρχει κάτι το τρελό σε αυτήν τη χώρα, φέρεται να δήλωσε ο Τζων Φώουλς κατά την πρόσφατη επίσκεψή του. Φράση που μας κάνει να πιστεύουμε πως, διαισθητικά μεν, αντιλαμβάνεται τον ενδημούντα παραλογισμό, όμως, ευτυχώς για μας, δεν τον κατανοεί αρκούντως, ειδάλλως μάλλον δεν θα μας πολυσυμπαδούσε. Γιατί ο τρόπος που κυριολεκτικά καταναλώσαμε τον Τζων Φώουλς, είναι ενδεικτικός αυτής της παράνοιας που κόπτεται για το φαίνεσθαι και αδιαφορεί παντελώς για την ουσία.

Στο προηγούμενο τεύχος, ο δαίμων του τυπογραφείου έκανε τις διαστροφές του: Προφανώς, ο διωγμός των Εβραίων της Κέρκυρας έγινε το 1944 και όχι το 1994. Όσο για τη Φρ. Αμπατζόγλου είναι η γνωστή φιλόλογος-καθηγήτρια στο Α.Π.Θ., Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου.

Ο Τζων Φώουλς εμφανίζεται στην ελληνική αγορά, το 1985, όταν μεταφράζεται από την Μπέτυ Μπαλή και τις εκδόσεις Μπελλ *Η γυναίκα του γάλλου υπολοχαγού*. Κάτι η επιτυχία της ταινίας, κάτι ότι το μυθιστόρημα μπορεί να διαβαστεί σαν ένα βικτωριανό ρομάντζο, παραμερίζοντας τα οχληρά, για το ευρύτερο κοινό, πειραματικά στοιχεία, κάτι και οι εκδόσεις που το στέγασαν, καλές στο μάρκετινγκ των προϊόντων τους, το βιβλίο πούλησε.

Λίγο αργότερα, ένας από τους νεότερους πεζογράφους μας, ο Φαίδων Ταμβακάκης, νιώθοντας συγγενής με τον Φώουλς, ξεκινά τη μετάφραση του *Συλλέκτη*. Μάλιστα, το χειμώνα του 1987, ταξιδεύει στο Λάιμ Ρήτζις της Νοτίου Αγγλίας για να τον γνωρίσει. Το αποτέλεσμα, τρία βιβλία στις εκδόσεις της Εστίας: 1988, *Ο Συλλέκτης*, 1989, *Η εξορία του συγγραφέα - Μία συνέντευξη* και το 1992, μία ισχυρή επιλογή από τη συλλογή διηγημάτων *Εβένινος πύργος*. Τρία βιβλία που εν πολλοίς αφέθηκαν να κολυμπήσουν μόνα τους στην αγορά και έμειναν στην πρώτη έκδοση. Όσο για τον εκδότη, ανέβαλε επ' αόριστον την έκδοση του *Μάγου*, παρόλο που ο Φ. Ταμβακάκης είχε ήδη καταπιαστεί με τη μετάφρασή του.

ΟΙ ΕΝΑΓΚΑΛΙΣΜΟΙ

Όσπου, φθινόπωρο 1996, εκδηλώνεται ένα σχεδόν παρανοϊκό ενδιαφέρον για τον Φώουλς. Αίφνης ανακαλύπτουμε έναν «από τους μεγαλύτερους ζώνες πεζογράφους, βαθύτατα Ευρωπαίο», που τυχαίνει και λάτρης της χώρας μας. Το θαύμα αυτής της μεταστροφής οφείλεται σε μία νεαρά φιλόλογο, την Κίρκη Κεφαλέα, που, όπως και ο Φ. Ταμβακάκης, φροντίζει να γνωρίσει τον Τζων Φώουλς εκ του σύνεγγυς. Μόνο που η Κ. Κεφαλέα, για να τον επαναφέρει στην ελληνική αγορά, είχε την

έμπνευση να συνθέσει ένα βιβλίο-πομπωρί, με τον προκλητικό τίτλο *Η ελληνική εμπειρία*. Αποσπάσματα από τα βιβλία του, σελίδες ημερολογίου, συνεντεύξεις, κάποια ποιήματα, χρονολόγιο και φωτογραφίες εποχής είναι οι ψηφίδες που συνθέτουν την «ελληνική εμπειρία» του Φώουλς, εκείνο το μακρινό σχολικό έτος 1951-52, όταν διδάσκει στην Αναργύρεα Σχολή των Σπετσών. Ωστόσο, μόνο του βιβλίου, όσο εύπεπτο κι αν παρουσιάζεται, δεν θα αρκούσε, καθώς μάλιστα φιλοξενείται σε έναν εκδοτικό οίκο, όπως ο *Ολκός*: εκλεκτικό μεν και με παράδοξη αλλά στον τομέα του μάρκετινγκ ασθένεια.

Όμως, επιπροσθέτως, η νεαρά φιλόλογος φαίνεται πως κατακτά τον Φώουλς, που, ως άλλος Οδυσσεύς, αφήνεται να παρασυρθεί από «τη μάγισσα Κίρκη κόρη του Ήλιου» και να ταξιδεύσει, ακόμη μια φορά, στη χώρα μας. Κυρίως δέχεται να σπάσει τα μάγια και να επισκεφθεί το μυστικό γι' αυτόν νησί των Σπετσών. Παρεμπιπτόντως, το γεγονός πως η νεαρά φιλόλογος ονομάζεται Κίρκη, δεν μπορεί παρά να στάθηκε καθοριστικό, έστω στο επίθετο του υποσυνείδητου. Ο ίδιος γράφει: «*Βρισκόμουν ολοκληρωτικά κάτω από τη γοητεία της Κίρκης εκείνη τη μακρινή μέρα του 1952 και, σε αντίθεση με τον Οδυσσέα και το προστατευτικό του μώλυ, δεν κατάφερα ποτέ να δραπετεύσω από αυτήν*». Μάλιστα, η πρώτη έκδοση του *Μάγου*, το 1966, αφιερώνεται στην Ασάρτη και έμμεσα, στη γλώσσα της μυθολογίας μας, στην Κίρκη. Πέραν όμως του ονόματος και των συνειρμών που προκαλεί, η Κ. Κεφαλέα αποδεικνύεται ιδιαίτερως ικανή στη διοργάνωση της επίσκεψης, συντελώντας στην επιτυχία της.

Οι δημοσιογράφοι διαγκωνίζονται για την αποκλειστικότητα μιας συνέντευξης και όλοι μας, εν μία νυκτί, μεταμορφωνό-

ιστε σε φανατικούς αναγνώστες του. Επί ο ώρες, λέγεται, πως υπέγραφε το βιβλίο *Η ελληνική εμπειρία*. Ο κόσμος των χνών και των γραμμάτων σπεύδει να δώσει και να πάρει αίγλη. Τιμητικές εκδηλώσεις στο Βρετανικό Συμβούλιο και στην θουσα Τελετών του Πανεπιστημίου ηνών. Η κουστωδιά των δημοσιογράφων τον ακολουθεί και στις Σπέτσες, που, τήν τη φορά, δυστυχώς, επισκέπτεται με χύπλοο. Τότε, το 1951, το βαποράκι εκατόν ώρες και η αποβίβαση γινόταν όμη με βάρκες.

επορτάζ από την περιβόητη έπαυλη του πουρανίου, που κυριαρχεί στο *Μάγο*. α όπως συμβαίνει σε αυτές τις περιπτώσεις, οι ανακρίβειες περισσεύουν. Τάχα, ο συγγραφέας είχε κατοικήσει άλλοτε η βίλλα και μάλιστα εμπνεύστηκε από ν ιδιοκτήτη της, Πέτρο Μπόταση, τον μυθοποιημένο Μάγο. Ανεξάρτητα αν το μαγαίο του Μάγου δεν βρίσκεται στις Σπέτσες και τους μεγιστάνες της. Ούτε, βεβαίως, μοιάζει εκείνου του ατυχέστατου Κουήν, που τον υποδέχεται στον κιματογράφο, τόσο ελάχιστα εγκεφαλικά ή διαβολικού.

Όλος αυτός ο θόρυβος παρακινεί και τις πόσεις της *Εστίας*, που επί χρόνια ολιρούν. Μάιο 1997 κάνει την εμφάνισή στην αγορά *Ο Μάγος*. Και ήδη, τον ίδιο χρόνο, έχουμε δεύτερη έκδοση. Βεβαίως, ορισ στην κατάργηση του κολοφώνα, δεν υφίσταται τον αριθμό των αντιτύπων. Απομέρειες του μάρκετινγκ. Σε κάθε περίπτωση, ο δύσκολος Φώουλς γίνεται το πιο φαινόμενο της εκδοτικής αγοράς, που και καταναλώνεται εν μέσω εύπεπτων αναγνωσμάτων. Οι εναγκαλισμοί του Τύπου έφεραν το ποθητό αποτέλεσμα, γκώδης *Μάγος* αγοράζεται.

ΠΡΟΔΟΣΙΑ

Ισως υπερβάλλουμε, διογκώνοντας ληρές λεπτομέρειες. Όμως όλα συμβάλλουν. Το χαρτόδετο, ήδη με το φυλλομέημα, ενδίδει και αποκολλάται. Ο επιμετής-διορθωτής απουσιάζει ή, τουλάχιστον, δεν αναφέρεται. Το εμπεριστατωμένο βιογραφικό, που υπάρχει στο οπισθόφυλλο των προηγούμενων βιβλίων, μεταβάφεται σε υπερθετικό βαθμό, ώστε να ανάδει με το όλο κλίμα που έχει στο ενάμεσο δημιουργηθεί γύρω από τον Φώουλς. Και φθάνουμε στη μετάφραση.

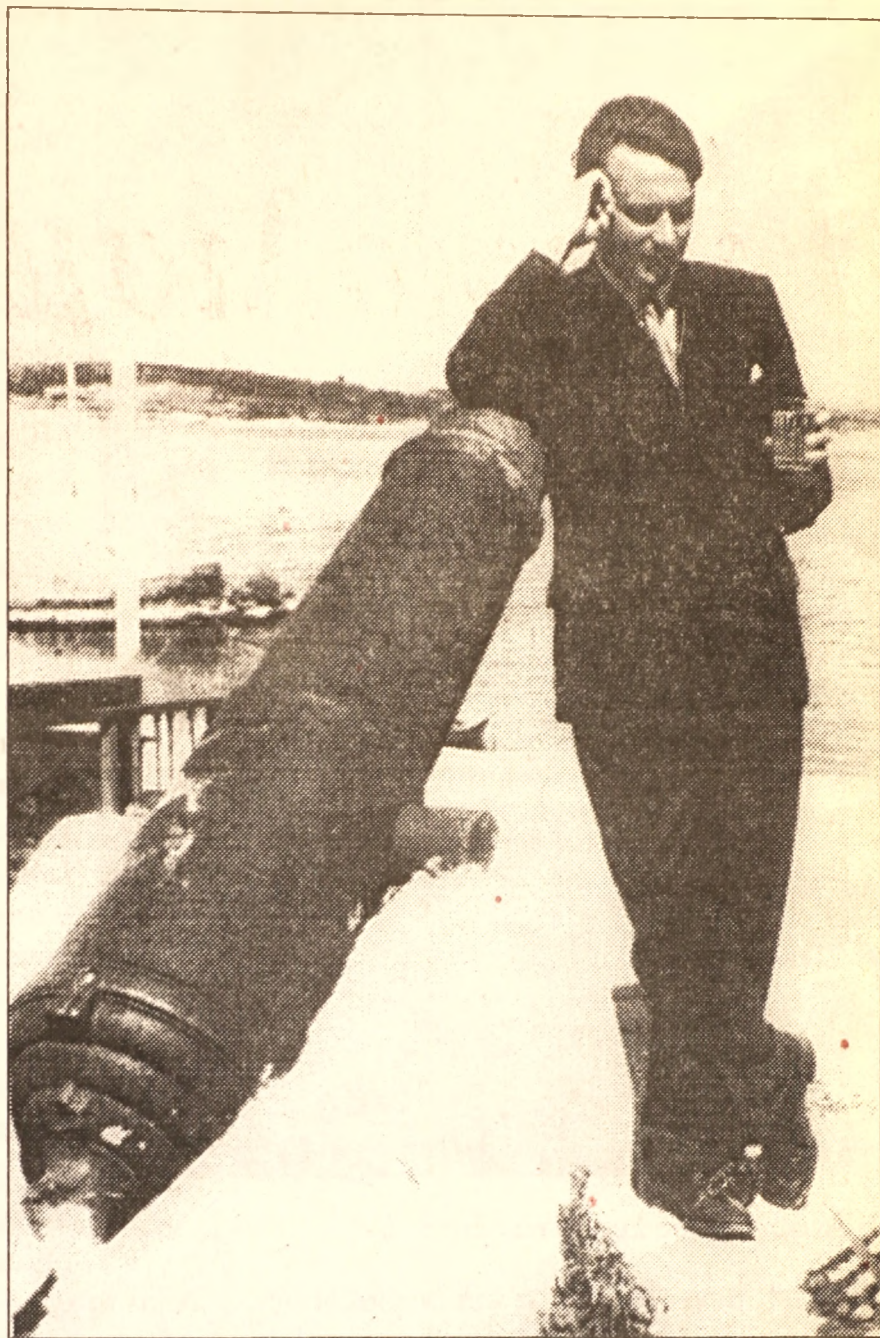
Ηδη, από την πρώτη φράση του πρώτου παραγράφου, σκοντάφτεται. Πλήθος οι αγγλισμοί, ενώ συχνά το ύφος του συγγραφέα σπεδώνεται με την κατά λέξη μετάφραση.

στη. Στην προσπάθεια να αποδοθεί επακριβώς η ορολογία, έχουμε ένα δύσκαμπτο αποτέλεσμα. Και όλα αυτά, από έναν μεταφραστή που έχει ήδη δοκιμαστεί με κείμενα του Φώουλς και μάλιστα, με άριστα αποτελέσματα. Η μόνη εξήγηση που μας φαίνεται πιθανή είναι το εσπευσμένο της έκδοσης, καθώς στις κοντά 800 σελίδες του βιβλίου υπάρχουν νησίδες καλομεταφρασμένες, πιθανόν έτοιμες από καιρό.

Σπανίως σχολιάζουμε μεταφραστικά ατοπήματα, γι' αυτό και στην παρουσίαση του βιβλίου της Κ. Κεφαλέα δεν είχαμε κάνει λόγο για κάποιες, κατά τη γνώμη μας, αδόκιμες εκφράσεις στην απόδοση εδαφίων του *Μάγου* και του *Αρίστου*. Όμως στο *Μάγο*, το μυθιστόρημα που ο Φώουλς γράφει και ξαναγράφει, εδώ και μισό αιώνα, δεν πρόκειται πλέον για ατόπημα. Κατά τα άλλα, διυλίζουμε τον κώνωπα, αν το όνομα του συγγραφέα αποδίδεται, Φώουλς ή Φάουλς, και αν ο τίτλος *Η γυναίκα του γάλλου υπολοχαγού* πρέπει να αλλάξει στο *Η ερωμένη του γάλλου ανθυποπλοιάρχου*. Τώρα πώς γίνεται μία χλωμή μετάφραση μπεστ σέλλερ; Ιδού η παράνοιά μας.

ΤΕΣΤ ΡΟΡΣΑΧ

Αν όμως, έστω και με τα στραβά κίνητρα, αγοράσετε το μυθιστόρημα, δεν αποκλείεται να μπειτε στον πειρασμό και να το διαβάσετε. Ιδιαίτερως, αν έχετε πάθει μυθριδατισμό με τις ατυχείς μεταφράσεις ή είστε από αυτούς που βρίσκουν τους αγγλισμούς περισσότερο του γούστου τους. Τότε, προκαταρκτικά, ίσως και να απευθύνετε στον συγγραφέα το ίδιο ερώτημα με τον ευρωπαϊό αναγνώστη: «Αγαπητέ κύριε Φώουλς, παρακαλώ εξηγήστε μου την πραγματική έννοια του μυθιστορηματός σας...». Στο οποίο και απαντά ο Φώουλς, στην εισαγωγή για τη δεύτερη «μεταμόρφωση» του *Μάγου*, το 1976: Αν *Ο Μάγος* έχει κάποια «πραγματική έννοια», δεν είναι άλλη από εκείνη του τεστ Ρόρσαχ, στην ψυχολογία. Δηλαδή, την οποιαδήποτε

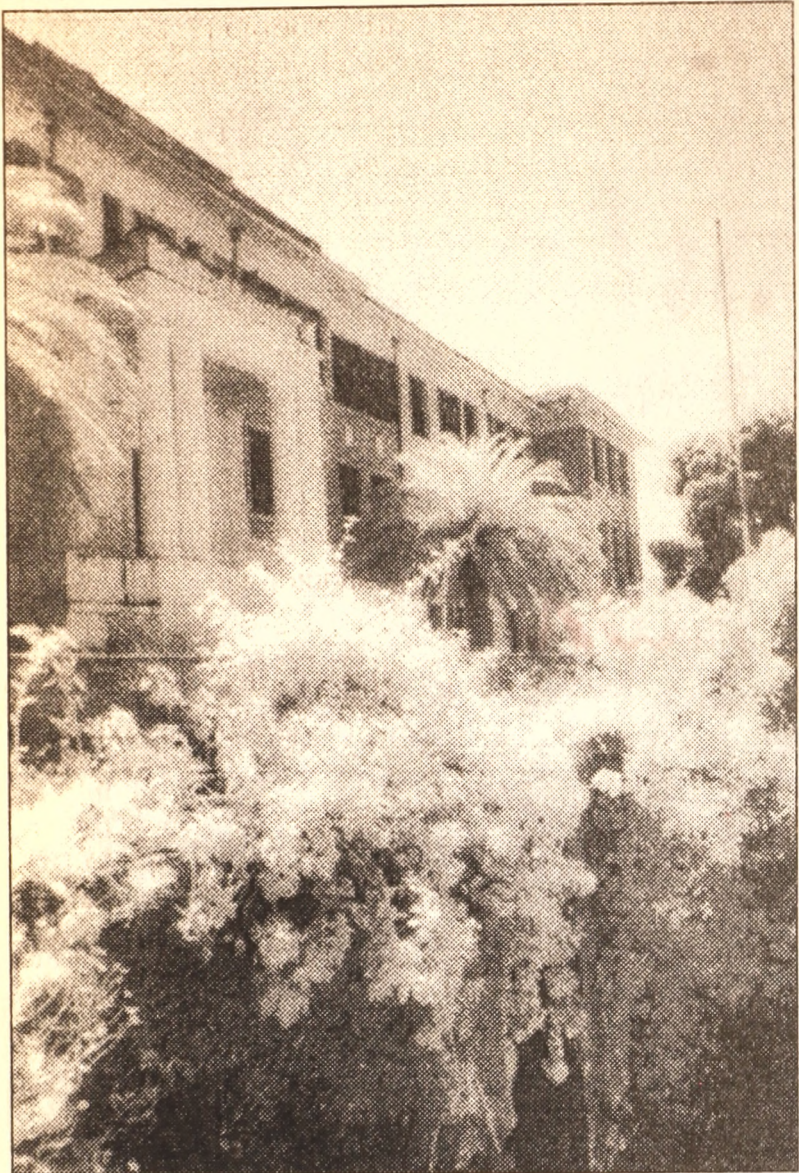

Ο Τζων Φώουλς στις Σπέτσες το 1952.

αντίδραση προκαλεί στον αναγνώστη.

Καταρχάς, εμείς τουλάχιστον βρίσκουμε άστοχη την παρομοίωση. Η ανάγνωση ενός μυθιστορήματος είναι μία μακριά δοκιμασία και δεν επιζητά τις αυθόρμητες αντιδράσεις ενός τεστ. Ο καημένος ο Χέρμαν Ρόρσαχ, ένας ακόμη διάσημος ελβετός ψυχίατρος των αρχών του αιώνα, έχει επινοήσει μία ψυχοδιαγνωστική δοκιμασία. Με μία κηλίδα μελάνης δημιουργούνται τυχαία σχήματα σε δέκα κάρτες που παρουσιάζονται διαδοχικά στον εξεταζόμενο και ζητούνται οι εντυπώσεις του. Υποτίθεται πως οι απαντήσεις αποκαλύπτουν φαντασιώσεις και μηχανισμούς άμυνας. Μπορεί, άραγε, αντίστοιχα, η αντίδρασή μας στο *Μάγο* να αντικαθρεφτίσει υπαρκτές καταστάσεις και την πρωτοκαθεδρία εντός μας του μύθου; Πάντως, ο Φώουλς ομολογεί την επιρροή του Γιούνγκ στη νεότητά του.

Να θυμίσουμε, πως ο Ουίλιαμ Μπάροουζ πίστευε κι αυτός στο αυθόρμητο των αντιδράσεων. Στις *Πόλεις της κόκκινης νύχτας*, εν έτει 1973, ο αφηγητής φθάνει στις

Η Αναργύρειος Σχολή των Σπετσών.

Σπέτσες, μένει στη βίλλα και διαβάζει μερικά κομμάτια από το *Μάγο* στο μαγνητόφωνο. «Θα εξηγήσω ακριβώς πως γίνονται αυτές οι ηχογραφήσεις... Δεν αρχίζω από την αρχή της ταινίας και δε γράφω μέχρι το τέλος. Γυρίζω την ταινία μπροστά και πίσω, γράφοντας στην τύχη· έτσι, ο *Μάγος* μπορεί να διακοπεί στη μέση μιας λέξης από 'να καζανάκι ή ο *Μάγος* μπορεί να διακόψει τον ήχο των κυμάτων... τίποτα δεν είναι τυχαίο...».

Ωστόσο, οι αντιδράσεις ενός ορθολογιστικού κοινού θα είναι μάλλον διαφορετικές από του Μπάρουζ. Καταρχάς, όπως και *Το στρίψιμο της βίδας* του Χένρυ Τζαίμς, με το οποίο και ερωτοτροπεί ο Φώουλς, όταν ξεκινά την πρώτη γραφή του *Μάγου*, το βιβλίο δημιουργεί την εντύπωση **ιστορίας μυστηρίου** στα όρια του υπερφυσικού. Στην πορεία αποδεικνύεται ότι πρόκειται μάλλον για κρεμμύδι με επάλληλα στρώματα μυστηρίου χωρίς λύση, αφού στην καρδιά του έχει τοποθετηθεί ακόμη ένα ερώτημα.

Ένας προσεκτικότερος αναγνώστης ίσως παρασυρθεί από τα εισαγωγικά σχόλια του Φώουλς και το διαβάσει ως **μυθιστόρημα εφηβείας**, με έμφαση στη μύηση του κεντρικού ήρωα, Νίκολα Ερφ, που φθάνει στο φανταστικό ελληνικό νησί

Φράξος, για να διδάξει αγγλική φιλολογία, όπως ο Φώουλς ήρθε κάποτε στις Σπέτσες. Ένας δανδής, κυνικός και κοσμογυρισμένος, υπερήφανος για τις μηδενιστικές του ιδέες. Ως γνήσιος εκπρόσωπος ενός «αντιδραστικού αιώνα», δεν ενδίδει εύκολα στο μύθο, αμφισβητεί τις εξ αποκαλύψεως αλήθειες και αντιστέκεται σε κάθε εξουσία περιοριστική. Παρ' όλα αυτά, επιζητά την υπέρβαση και τελικά αποδέχεται το ρόλο του στο παιχνίδι ενός ερμητικού συμβολισμού που του υποβάλλει ο *Μάγος*.

Μπορεί και να υπάρξει ο υποψιασμένος αναγνώστης που θα επιμείνει στους συμβολισμούς. Γιατί, λ.χ., ο ήρωας ονομάζεται Ερφ; Από τη λέξη, ερθ (=γη), υποδεικνύει ο Φώουλς. Κατά άλλους, προς τιμή του μαρσεγιέζου συγγραφέα Ονορέ ντ' Ερφέ και του βουκολικού του ρομάντζου *Αστρέ*, τυπικού δείγματος των ιδανικών του 16ου αιώνα. Μπορεί, όμως, και παραπομπή στο **μύθο του Ορφέα**, αφού στο μυθιστόρημα υπάρχουν και Ευρυδίκη και

Δήμητρα και κατάδυση στον Άδη. Άλλωστε, ο κύριος άξονας του βιβλίου είναι ο *Μάγος*, σε ένα ρόλο ψυχοπομπού. Αλληγορία που ξεκινά με εκείνη την αρχική σκηνή του αποχωρισμού, όταν, με τόση έμφαση, η ηρωίδα φεύγει χωρίς να γυρίσει να κοιτάξει τον αγαπημένο της.

Αναγνώστες ψυχαναλυτικώς προσανατολισμένοι, πιθανόν να διαγνώσουν στις διαδοχικές ιστορίες που σκηνοθετεί ο *Μάγος*, την πολύπλοκη **δομή ενός ψυχοδράματος**. *Μάγος* σε ένα παράξενο «θεοπαίγνιο», με μάσκες, τις ανθρώπινες ψευδαισθήσεις για την ουσία του θεού, όπως υποδεικνύει και ο συγγραφέας. Ο εκλεκτός διαχωρίζεται από το πλήθος και ταλαντώνεται μεταξύ τυχαίου και αιτιοκρατίας. Κατά το μυθιστόρημα, η ουσία βρίσκεται στη διαρκή αναζήτηση.

ΕΝΑ ΦΙΛΟΔΟΞΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Όμως υπάρχουν και κάποιες σταθερές εντύπώσεις. Ο *Μάγος* είναι ένα φιλόδοξο μυθιστόρημα, μάλλον το πλέον φιλόδοξο του Φώουλς. Ίσως, γι' αυτό το κείμενο δεν παρουσιάζει την οικονομία του *Συλλέκτη* ή της *Γυναίκας του γάλλου υπολοχαγού*. Το μυθιστόρημα έχει πολλούς επιμέρους πυρήνες, πιθανόν, γιατί στις δια-

δοχικές γραφές ο Φώουλς ωριμάζει και οι επιδράσεις μετατοπίζονται. Γιούγκο, αρχαιοελληνική μυθολογία, ντε Σαντ, Έλιοτ, αποκρυφισμός. Ανάμεσα σε τους ύφαλους, ένας άλλος συγγραφέας θα είχε ναυαγήσει. Όμως ο Φώουλς είναι δεξιότεχνης αφηγητής και μάστορας στο μοντάρισμα ενός μυθιστορήματος: επινόηση χαρακτήρων, περιγραφή καταστάσεων, στήσιμο διαλόγων. Ένα στερεό μυθιστόρημα, που ωστόσο μένει ανοικτό σε εκδοχές και ερμηνείες. Και επιπλέον, μαζί με το μύθο ενσωματώνει την παρωδία του.

Παράλληλα, ο Φώουλς είναι έμμονος. Στα τρία μυθιστορήματα που αναφέραμε αλλάζουν ο τόπος, ο χρόνος και η μορφή. Κι όμως, πρόκειται για τις ίδιες ανθρώπινες καταστάσεις και αδιέξοδα. Ουσιαστικά, ο συγγραφέας επανέρχεται στα ίδια φιλοσοφικά ερωτήματα. Σε αυτό το σημείο, η σύγκριση με τον Σαρτρ είναι αναπόφευκτη: Ο Φώουλς αποδέχεται τη φιλοσοφία περί ελευθερίας των γάλλων υπαξιουσών. Γράφει, όπως και ο Σαρτρ, ένα βιβλίο θεωρίας, τον *Άριστο*. Συναγωγή αφορισμών για τη θέση του ανθρώπου στο σύγχρονο κόσμο. Παράλληλα, με το *Μάγο* εφαρμόζει κι αυτός τη θεωρία στο μυθιστόρημα. Και τα δύο προβάλλουν έναν ανθρωπισμό, που συντίθεται από εμπειρία, επίγνωση και φαντασία. Ωστόσο, έναν ανθρωπισμό που καθιστά κάποιους ικανούς να γοητεύσουν και να εξουσιάζουν.

Ο ΕΛΛΗΝΑΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ

Ωστόσο, για τον έλληνα αναγνώστη και ορίερχο στοιχείο ενδιαφέροντος παραμένει η Ελλάδα του '50 που υπάρχει μέσα στο *Μάγο*. Οι περιγραφές της Αθήνας και της Πειραιά, η ανάβαση στον Παρνασσό και κυρίως, ο τόπος όπου διαδραματίζεται το βιβλίο. Ένα νησί στο Αιγαίο, η Φράξος, τόπος απόλυτα πραγματικός όπως παραπέμπει στις Σπέτσες. Ωστόσο, μέσα από τη συγκεκριμένη οπτική, τόπος με μυθικές διαστάσεις.

Για την ελληνική έκδοση, ο Φώουλς προσέθεσε ένα σύντομο προλογικό σημείωμα όπου στάθηκε ευγενής. «... Αυτή παραμένει η γη και το τοπίο όπου γέροι και νέοι, άντρες και γυναίκες, μπορούν ακόμη να βρουν την ευκαιρία να ακολουθήσουν τη θεία επιταγή του Σωκράτη: γνῶθι σαυτόν». Δύο τινά συμβαίνουν: Είτε ο συγγραφέας σώζει μέχρι σήμερα μια θετική εικόνα για τη χώρα μας. Είτε, το πιθανότερο, αναλαμβάνει το ρόλο του *Μάγου* και πλάθει για μας ένα μύθο που τόσο ανάγκη τον έχουμε.

Τα απομνημονεύματα του στρατηγού Ντε Γκωλ

ΓΕ ΓΚΩΛ

Παγκόσμιος Πόλεμος
40-1946

ετάφραση Δ. Κωστελένος,
εδόσεις Γκοβόστη,
Ιήνα 1997,

Μία από τις κορυφαίες πο-
τικές προσωπικότητες στην
τορία της Γαλλίας, ο Ντε
ωλ, υπήρξε μαθητής και
γότερα καθηγητής στη
ρατιωτική Ακαδημία του
ν-Σιρ.

Ιολέμησε στον Α' Παγκό-
μο Πόλεμο και στην εκστρα-
ία της Πολωνίας εναντίον
ον Σοβιετικών το 1920.

Ανάμεσα στους δύο πολέ-
ους αποτέλεσε τον θεωρητι-
ό της αναθεώρησης της πο-
μικής επιστήμης, προτείνον-
ας τη χρησιμοποίηση των
υρακισμένων μέσων στον
όλεμο. Διοικητής ενός τμή-
ατος αρμάτων μάχης κατά
την έναρξη του Β' Παγκοσμίου
Πολέμου, προήχθη σε
στρατηγό επί του πεδίου της
μάχης για τη λαμπρή μάχη της
αλόν (1940).

Όταν η κυβέρνηση Πιτεν
ρχισε διαπραγματεύσεις
ια ανακωχή, ο Ντε Γκωλ
φυγε στο Λονδίνο, απ' όπου

στις 18 Ιουνίου 1940 απηύθυ-
νε την ιστορική έκκληση για
αντίσταση και συγκρότησε
τον πρώτο πυρήνα της «Ελεύ-
θερης Γαλλίας».

Στις 25 Αυγούστου 1944 μπή-
κε θριαμβευτής στο απελευ-
θερωμένο Παρίσι, ως αρχη-
γός της προσωρινής κυβέρνη-
σης της Γαλλικής Δημοκρα-
τίας, αλλά διαδοχικές συ-
γκρούσεις μεταξύ των πολιτι-
κών δυνάμεων που στήριζαν
την κυβέρνησή του, τον ανά-
γκασαν να παραιτηθεί (1946).

Όλη αυτή τη συγκλονιστική
περίοδο του Β' Παγκοσμίου
Πολέμου παρακολουθεί και
καταγράφει ο στρατηγός Ντε
Γκωλ στα ογκώδη απομνημο-
νεύματά του, τα οποία αποτε-
λούν σήμερα σπουδαίο ντο-
κουμέντο, καθώς καταθέτει
πρωτογενή στοιχεία για συ-
σκέψεις και αποφάσεις που
θα σημαδέψουν τη μεταπολε-
μική Ευρώπη.

Ενδεικτικά παραθέτουμε
ένα χαρακτηριστικό απόσπα-
σμα για τη σύσκεψη της Τεχε-
ράνης: «...Χωρίς αμφιβολία οι
μετέχοντες στη σύσκεψη,
Ρούσβελτ, Στάλιν και Τσώρ-
τσιλ, προέβησαν σε καθησυ-
χαστικές δηλώσεις, διαβεβαι-
ώνοντας ότι το αντικείμενο

της σύσκεψής τους δεν ήταν
παρά στρατηγικής μορφής.
Όμως, όλα αυτά που είπαν
δεν καθησύχασαν διόλου τις
εξόριστες κυβερνήσεις. Μέσα
από τις επίσημες πηγές είχαν
διαρρεύσει μυστικά που δεν
άφηναν αμφιβολίες σχετικά
με όσα βασικά είχαν συμβεί
στην Τεχεράνη. Ο Στάλιν μι-
λούσε σαν να ήταν αυτός που
λογαριαζόταν. Χωρίς να απο-
καλύψει στους άλλους δύο τα
ρωσικά σχέδια, τους είχε κα-
ταφέρει να αποκαλύψουν τα
δικά τους και να τους επιβάλει
τις απαιτήσεις του. Ο Ρού-
σβελτ είχε πάει με το μέρος
του για να απορρίψουν την
ιδέα του Τσώρτσιλ για μια ευ-
ρεία επίθεση των Δυτικών
από την Ιταλία, τη Γιουγκο-
σλαβία και την Ελλάδα κατά
της Βιέννης και της Βουδαπέ-
στης. Από την άλλη μεριά, οι
Αμερικανοί είχαν συμφωνή-
σει με τους Σοβιετικούς, παρά
τις βρετανικές υποδείξεις, ν'
αρνηθούν να εξετάσουν τα
πολιτικά θέματα που απα-
σχολούσαν την Κεντρική Ευ-
ρώπη και ιδιαίτερα την Πο-
λωνία, όπου τα ρωσικά στρα-
τεύματα ήταν έτοιμα να την
καταλάβουν...».

Σωτήρης Ντάλης

Κάθε φθινοπωρινή
παλιννόστηση έχει τις
δυσκολίες της και τις
δυσφορίες της.
Επιστρέφουμε, λοιπόν,
όλοι στα καθ' ημάς και ...
κάθε κατεργάρης στον
πάγκο του! Παρηγοριά
σταθερή τα περιοδικά και
τα βιβλία.

Λόγου χάριν, στο
Ιδιόφωνο, έκδοση του
Μουσικού Συλλόγου
«Απόλλων» από το
Ηράκλειο Κρήτης (τχ. 1,
Μάιος 1997) διαβάζουμε,
ανάμεσα σε άλλα, πως τα
πουλιά κελαϊδούν για να
δηλώσουν την κυριαρχία
τους στο χώρο που
κατοικούν και τρέφονται ή
για να βρουν το ταίρι τους.
Τα πλέον καλλικέλαδα,
όμως, αηδόνια και
κοτσύφια, δεν κελαϊδούν
σε αιχμαλωσία. Τα
κλουβιά, και σ' αυτή την
περίπτωση, είναι για τις
μετριότητες...

Μια ανοιχτή ομάδα
πολιτών του Δήμου της
Αγίας Παρασκευής
δημιούργησε το δίμηνο
«τοπικό περιοδικό γνώμης
και έκφρασης» *Εν Αγία
Παρασκευή* (Τ.Θ. 60123,
Τ.Κ. 153 10, Αγία
Παρασκευή). Με ύλη που
φανερώνει την οικολογική
ευαισθησία και την
εγρήγορη του πολίτη
καλωσορίζουμε την
πρωτοβουλία τους. Κάτι,
επιτέλους, πρέπει να γίνει
για να ξανάρθουν τα
χελιδόνια στην Αγία
Παρασκευή και γιατί όχι,
σ' όλη την Αττική ...

Να χρειάζεται, άραγε, μια
διαφορετική κοινοτική
συνείδηση, μια δράση που
να ξεπερνά τα όρια μια

μικρής ομάδας πολιτών και
ν' αγκαλιάζει όλο το δήμο;

Το παράδειγμα μας
έρχεται από τη Νίσυρο: οι
κάτοικοι του

δωδεκανησιακού αυτού
μικρόκοσμου κατάφεραν
κάτι μοναδικό για τα
ελληνικά σύγχρονα
δεδομένα: με
δημοψήφισμα που
πραγματοποιήθηκε φέτος
αποφάσισαν άμεσα κι
ελεύθερα ότι δεν θέλουν τη
βίαιη αλλαγή της ζωής τους
και δεν επιθυμούν τον
«εκσυγχρονισμό» που θα
προσέφερε το εργοστάσιο
γεωθερμίας που
προετοίμαζε η ΔΕΗ και το
ελληνικό κράτος. Οι

αρμόδιοι φορείς
απέκρυπταν από τους
κατοίκους έγγραφο του
τμήματος Γεωθερμικού
Δυναμικού του υπουργείου
Βιομηχανίας Έρευνας και

Τεχνολογίας, που
προειδοποιούσε ήδη από
το 1992 τον κίνδυνο που
μπορεί να περικλείουν οι
γεωθερμικές

εκμεταλλεύσεις πλάι σε
ενεργά ηφαίστεια. Αλλά το
πιο σημαντικό που συνέβη
είναι ο τρόπος που μπορεί
να λειτουργεί ακόμη η
άμεση δημοκρατία. Το

τοπικό περιοδικό *Ο
Διαβάτης της Νισύρου*,
έκδοση του μορφωτικού-
πολιτιστικού εξωραϊστικού
συνλόγου Νισύρου (τχ. 8,
Ιούλιος 1997, Μανδράκι
853 03, Νίσυρος, τηλ.:
0242-31118) μας

μεταφέρει με τρόπο
εμπεριστατωμένο τα
καθήκαστα που αφορούν
στον προβληματισμό για τη
μορφή ήπιας ανάπτυξης
που οι κάτοικοι του νησιού
διάλεξαν για τον τόπο
τους. Πρόσεξα και κάτι
ακόμη που μου έκανε

Η Γερμανία σήμερα

ΧΕΛΜΟΥΤ ΣΜΙΤ

*Η Γερμανία μετά τον Ψυχρό
Πόλεμο και η Ευρώπη,
Εισαγωγή - Επιμέλεια: Χρ.
Γιαλλουρίδης,
Εκδόσεις Ι. Σιδέρης,
Αθήνα 1997*

Στο βιβλίο αυτό, ένας κορυ-
φραίος εκπρόσωπος του πολιτι-
κού ρεαλισμού, ο **Χέλμουτ
Σμιτ**, μιλά για το μέλλον της
Γερμανίας και της Ευρώπης,
για την ιστορική σημασία της
πτώσης του τείχους.

Ήταν πραγματικά «άκρως
συναρπαστικές οι στιγμές, ό-
ταν άνοιξε η πόλη του Βραδεμ-
βούργου και έπεσε το τείχος»,
υπογραμμίζει ο πρώην κα-
γκελλάριος της Γερμανίας, το-
νίζοντας με έμφραση την ιστο-
ρική στιγμή της 9ης Νοεμβρί-
ου 1989, που σφράγιζε ουσια-
στικά την επανένωση ύστερα
από 45 χρόνια της διχοτομημέ-
νης Γερμανίας καθώς και την

επανένωση της Ευρώπης.

Σήμερα, επτά περίπου χρό-
νια μετά τη γερμανική ενοποι-
ηση, η αλληλεξάρτηση μεταξύ
Γερμανικής Ενοποίησης και
υπέρβασης της πολυεπίπεδης
«κρίσης ενοποίησης», όπως
την περιγράφει ο Χέλμουτ
Σμιτ με την ευρωπαϊκή πορεία
ολοκλήρωσης, είναι σαφής
και εκδηλώνεται, τόσο στο
επίπεδο της οικονομίας όσο
και στην πολιτική, τον πολιτι-
σμό αλλά και την άμυνα.

Ο Χέλμουτ Σμιτ, ως εκφρα-
στής του πολιτικού ρεαλισμού
και με αφετηρία την ευρύτερη
ρευστότητα και αστάθεια στο
χώρο που άφησε με την κα-
τάρρευσή της η Σοβιετική Έ-
νωση, εκτιμά πως αφ' ενός μεν
οι παραδοσιακοί μηχανισμοί
ασφάλειας της Δυτικής Ευρώ-
πης δεν επιτρέπεται να χαλα-
ρώσουν και αφ' ετέρου η «αμε-
ρικανική ανταπόδοση», δηλα-
δή η αναγκαιότητα συνέχισης
της αμερικανικής αποτρεπτι-

κής ισχύος, αποτελεί και εν-
γύηση για την ευρωπαϊκή ασ-
φάλεια και τη Δύση ευρύτερα,
αλλά και αναγκαία διασύνδε-
ση της Ευρώπης με την αμερι-
κανική υπερδύναμη (Βλ. σελ.
213-214).

Ο Χ. Σμιτ αποδίδει ευθύνη
στην τότε πολιτική ηγεσία της
Γερμανίας για τη βιασύνη και
την προχειρότητα με την
οποία προχώρησαν στην ενο-
ποίηση, αγνοώντας μια σειρά
δυσχερειών και εμποδίων.

Τέλος, για τον Χ. Σμιτ η γαλ-
λογερμανική συνεργασία ο-
ποτέλεσε τόσο στο πρόσφατο
παρελθόν, πολύ περισσότερα
όμως σήμερα, τον βασικό άξ-
ονα στον οποίο στηρίχθηκε η
ενημέρωση, η ανάπτυξη και η ευρω-
παϊκή προοπτική. Κατά τον Χ.
Σμιτ η γαλλογερμανική συνε-
ργασία αποτελεί το κλειδί για
την επιτυχή έκβαση της ευρω-
παϊκής ολοκλήρωσης.

Σωτήρης Ντάλης

Κύπρος: Οικονομικές επιλογές

ANDREAS THEOPHANOUS
*The Political Economy of a
Federal Cyprus,*
Έκδοση Κέντρου Ερευνών
και Ανάπτυξης-Intercollege,
Λευκωσία 1996

Ο Δρ. **Ανδρέας Θεοφάνους**,
που είναι ο διευθυντής του
Κέντρου Ερευνών και Ανά-
πτυξης-Intercollege, καθώς
και του Μεταπτυχιακού Προ-
γράμματος Διεθνών Σχέσεων

στο Intercollege, είχε ασχο-
ληθεί με το ίδιο θέμα σε
προηγούμενο βιβλίο του (στα
Ελληνικά), το οποίο αποτέλε-
σε τη βάση γι' αυτή τη νέα ερ-
γασία. Στο καινούργιο του βι-
βλίο ο Α. Θεοφάνους παρου-
σιάζει μια εις βάθος ανάλυση
των οικονομικών επιλογών
και των επιπτώσεών τους στο
πλαίσιο δύο μορφών ομο-
σπονδίας: της «ισχυρής» και
της «χαλαρής» ομοσπονδίας.
Εξετάζει με ιδιαίτερη προσο-

χή θέματα κατανομής εξου-
σιών, ιδιαίτερα στον οικονο-
μικό τομέα, μεταξύ της κεν-
τρικής ομοσπονδιακής κα-
βέρνησης και των δύο ομό-
σπονδων πολιτειών, υποδει-
κνύοντας με σαφήνεια τα
πλεονεκτήματα και τα μειο-
νεκτήματα των εναλλακτικών
επιλογών. Μέσα σε αυτό το
πλαίσιο ο συγγραφέας επιση-
μαίνει τον καθοριστικό ρόλο
των οικονομικών παραγώ-
ντων και εξελίξεων.

Ανδρέας Θεοφάνους
αλύει τις δυνατότητες και
οοπτικές που παρουσιάζο-
ν σε μια σειρά από θέματα
ως: οι οικονομικές διαστά-
ς της εδαφικής πτυχής του
πριακού προβλήματος, οι
οζημιώσεις, η αγορά ακι-
των, τα έργα ανασυγκρό-
της, οι επιπτώσεις στην
ορά εργασίας, οι μισθοί
τα ωφελήματα και η παι-
α. Υπογραμμίζει, επίσης,
σημαντικό ρόλο που μπο-
να διαδραματίσει η Ευ-
παϊκή Ένωση τόσο μέσα
τό την εναρμόνιση της Κύ-
του με το ευρωπαϊκό κεκτη-
λο όσο και λόγω του ότι η
αξη της Κύπρου στην
ωση θα παράσχει ισχυρό
θημα ασφάλειας και ταυ-
χρονα θα βοηθήσει στην
ραιτέρω ανάπτυξη της Κύ-
ου.

ε σχέση με το θέμα της
φάλειας, ο συγγραφέας
ίζει ότι το πλαίσιο των
κοινοτικών συνομιλιών υ-
την αιγίδα του ΟΗΕ θα
έπει να διευρυνθεί, προ-
μένου να αντιμετωπιστεί,
ού είναι ζήτημα που αφο-
άμεσα και άλλες χώρες,
θώς και την ευρύτερη πε-
οχή της Ανατολικής Μεσο-
ου. Ταυτόχρονα, υπο-
αμμίζει ότι εάν η Τουρκία
ν μεταβάλει τη σημερινή
ξιμαλιστική της πολιτική
ην Κύπρο, η ειρηνική διευ-
τηση του προβλήματος θα
ταστεί αδύνατη.

Ανδρέας Θεοφάνους πι-
εύει ότι, ύστερα από μια
οσπονδιακή λύση, τα
άγματα θα ακολουθήσουν
α εξελικτική πορεία έτσι
η επανασυγκρότηση μιας
αίας οικονομίας και κοι-
νίας θα επέλθει σταδιακά.
υσικά, αυτό προϋποθέτει
ι την καλή θέληση της
υρκικής πλευράς. Πιστεύ-
, επίσης, ότι λόγω της πολυ-

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
**ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ
ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ**
Συλλογή άρθρων, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 1997

Τα τελευταία χρόνια, τα δύο σχέδια που παρουσίασαν οι γε-
νικοί γραμματείς του ΟΗΕ **Ντε Κουεγιάρ** και **Μπούτρος Γκά-
λι** επιχείρησαν, χωρίς επιτυχία, να διαμορφώσουν το πλαίσιο
για τη συνταγματική ανασυγκρότηση της Κυπριακής Δημο-
κρατίας και να θέσουν τις βάσεις για μια βιώσιμη λύση του κυ-
πριακού προβλήματος και ιδιαίτερα της συνταγματικής πτυ-
χής του.

Υπάρχει τρόπος να ξεπεραστεί αυτή η τραγική εκκρεμότητα
και να οδηγηθούμε σε λύση με βάση τις αρχές και τις αξίες
του σύγχρονου ευρωπαϊκού συνταγματικού πολιτισμού;

Στην απάντηση του παραπάνω ερωτήματος συμβάλλει τα-
μέγιστα το βιβλίο του καθηγητή του Συνταγματικού Δικαίου
του Πανεπιστημίου Αθηνών **Γιώργου Παπαδημητρίου** (*Το Συ-
νταγματικό πρόβλημα της Κυπριακής Δημοκρατίας*), που κυ-
κλοφορεί στη σειρά Κυπριακά μελετήματα του Κέντρου Ευ-
ρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου.

Στις πέντε θεματικές ενότητες παρουσιάζονται αναλυτικά η
κυπριακή «συνταγματική» ιστορία της περιόδου 1878-1945,
το συνταγματικό πρόβλημα της Κυπριακής Δημοκρατίας στην
περίοδο 1960-1974, το Σχέδιο Ντε Κουεγιάρ και η συνταγμα-
τική δομή της Δημοκρατίας, η συνταγματική πτυχή του Κυ-
πριακού προβλήματος στη δέσμη ιδεών για ένα πλαίσιο συνο-
λικής συμφωνίας και η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή
Ένωση ως συνταγματικό πρόβλημα.

Τέλος, το βιβλίο του καθηγητή Γ. Παπαδημητρίου συμπλη-
ρώνεται με ένα χρήσιμο παράρτημα που περιλαμβάνει τις
«Ιδέες» Ντε Γκουεγιάρ (25 Ιουλίου 1989) και τη δέσμη ιδεών
Γκάλι, για ένα πλαίσιο συνολικής συμφωνίας για το Κυπριακό
(15 Ιουλίου 1992).

Σ.Ν.

πλοκότητας του προβλήμα-
τος, είναι δύσκολο, αν όχι
αδύνατο, να επιτευχθεί συνο-
λική λύση του Κυπριακού χω-
ρίς να μεσολαβήσουν ενδιά-
μεσα στάδια. Με αυτό το
σκεπτικό προτείνει μια σειρά
μέτρων οικοδόμησης εμπι-
στοσύνης που σχετίζονται τό-
σο με ουσιώδεις πτυχές του
προβλήματος όσο και με πρα-
κτικές διευθετήσεις για τη
βελτίωση της σημερινής κα-
τάστασης. Στα μέτρα αυτά
περιλαμβάνονται, μεταξύ άλ-
λων, ο καθορισμός χρονοδια-
γράμματος για την επίλυση
του Κυπριακού και της απο-
στρατιωτικοποίησης του νη-
σιού, η επιστροφή της Αμμο-

χώστου, η απασχόληση Τουρ-
κοκυπρίων στις ελεύθερες
περιοχές, η δυνατότητα επί-
σκεψης τουριστών στα κατε-
χόμενα, η εξακρίβωση της τύ-
χης των αγνοουμένων και η
βελτίωση των συνθηκών δια-
βίωσης των εγκλωβισμένων.

Ο συγγραφέας τολμά να
προχωρήσει σε έναν δύσκο-
λο δρόμο, όπου η ανάλυση
των δεδομένων, και όχι οι κα-
θιερωμένες αντιλήψεις, οδη-
γούν σε κάποια συμπεράσμα-
τα και επιλογές που ίσως να
μην είναι ευχάριστες σήμερα,
αλλά που θα βοηθήσουν να
δημιουργηθεί ένα καλύτερο
αύριο.

Σωτήρης Ντάλης

εντύπωση: το κυνήγι στη
Νίσυρο απαγορεύτηκε για
τρία χρόνια – το κυνήγι
των πουλιών, κυρίως, για
το οποίο προσέτρεχαν στο
νησί από παντού. Νά,
λοιπόν, που τα νισύρικα
πουλιά ελεύθερα καλά
κρατούν...

Ξακρίζοντας το
ενδιαφέρον βιβλίο του
Τάκη Φωτόπουλου, *Η Νέα
Διεθνής Τάξη και η
Ελλάδα* (εκδ. Καστανιώτη,
1997), στο οποίο
περιλαμβάνονται σχεδόν
αποκλειστικά άρθρα του
δημοσιευμένα στην
Ελευθεροτυπία (1987-
1996) ενετόπισα μια
ενδιαφέρουσα υπόδειξη
που ενισχύει το
παράδειγμα της άμεσης
δημοκρατίας μέσω του
δημοψηφίσματος. Στο Λος
Άντζελες, όταν
συγκεντρωθούν 500.000
υπογραφές, το
δημοψήφισμα γίνεται
υποχρεωτικό και οι
προτάσεις του γίνονται
νόμος, αν πάρουν πάνω
από το 50% των ψήφων.
Και τα δημοψηφίσματα
αυτά αποβλέπουν κυρίως
στην προστασία του
περιβάλλοντος (σ. 545).
Ιδού που το παράδειγμα
της Νισύρου μπορεί να
συμβάλει προς μια
γενικότερη εθνική
πρακτική και τότε τα που-
λιά θα κελαϊδούν ακόμη
και στο Σύνταγμα ...

Όπου ο στίχος του **Τάσου
Κόρφη**, *Ποιήματα Β'* (εκδ.
Πρόσπερος, 1997):
«Δροσιά στα φύλλα: των
πουλιών αστραφτεροί
καθρέφτες» θα βρει τον
προορισμό του.

ο χαρτοκόπτης

Για τι πράγμα μιλάμε, όταν μιλάμε για σενάρια;

1. ΟΤΑΝ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΜΕΡΙΚΑ χρόνια η συζήτηση για τον ελληνικό κινηματογράφο είχε ανάψει, οι περισσότεροι συμφωνούσαν ότι το πρόβλημα ήταν ένα και μοναδικό: τα σενάρια. Έχοντας μια μικρή μόνο εμπειρία επί του θέματος (συνολικά έχουν γυριστεί πέντε σενάρια μου για τη μικρή και τη μεγάλη οθόνη, ένα πρωτότυπο και τέσσερα βασισμένα σε βιβλία δικά μου και άλλων), με την άποψη αυτή δεν συμφωνούσα εντελώς.

2. ΣΕ ΑΝΤΙΘΕΣΗ με τη λογοτεχνία, για την οποία ένα χαρτί κι ένα μολύβι αρκούν, ο κινηματογράφος είναι ένα ακριβό είδος τέχνης και χωρίς τα απαραίτητα μέσα παραγωγής μπορείς να καταφέρεις ελάχιστα πράγματα. Επειδή δε το σινεμά είναι μια συλλογική δουλειά υπό τη διεύθυνση ενός ανθρώπου – δεύτερη στη σειρά έρχεται η παιδεία του σκηνοθέτη: κινηματογραφική, αλλά και γενικότερη, ακόμα και παιδεία ζωής. Με λίγα λόγια, απαιτείται μια πολύπλευρη υποδομή για να γίνει μια ταινία.

Γιατί γίνεται μια ταινία όμως; Για να μπορέσει να μας πει –με εικόνες κυρίως– κάτι. Αυτό το «κάτι» είναι πρωταρχικής σημασίας, επειδή από κει ξεκινάνε όλα, γι' αυτό γίνονται όλα.

3. ΤΟ 1988, Ο ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ γύρισε τη Φανέλα με το εννιά, που βασιζόταν στο ομώνυμο μυθιστόρημα του Κουμανταρέα. Είχα κάνει τη διασκευή και είχα γράψει το σενάριο. Με τη σειρά του, ο Βούλγαρης έκανε στη διάρκεια των γυρισμάτων μια διασκευή του σεναρίου μου. Αφού δική του ήταν η ταινία, είχε κάθε δικαίωμα να κάνει κάτι τέτοιο. Δίνω ένα άλλο παράδειγμα. Ο Τατσόπουλος υπήρξε συν-σεναριογράφος στους Απέναντι του Πανουσόπουλου. Όταν του ζήτησα κάποτε να έρθει στο ραδιόφωνο και να διαβάσει αποσπάσματα από το σενάριο, μου είπε ότι αυτό ήταν αδύνατον γιατί στην ταινία σχεδόν τα πάντα είχαν αλλάξει.

Το σενάριο –είτε αλλάζει στο γύρισμα είτε όχι– αποτελεί έναν χοντρικό σκελετό της ταινίας, δεν προεξοφλεί το αποτέλεσμα και περιλαμβάνει μόνο ενδείξεις για το τι θα είναι η ταινία αυτή. Απόδειξη; Εάν δίνουμε σε πέντε σκηνοθέτες το ίδιο σενάριο, θα γύριζαν ο καθένας τους κι από μια ταινία διαφορετική. Ένα πράγμα θα παρέμενε ίδιο: αυτό το «κάτι» που λέγαμε προηγουμένως, η ιστορία που και το σενάριο και η ταινία θέλουν να αφηγηθούν.

4. ΠΙΣΤΕΥΩ ΣΤΟΝ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟ κινηματογράφο. Στις ταινίες που αφηγούνται ιστορίες με αρχή, μέση και τέλος. Και το πιο κοντινό στον κινηματογράφο είδος τέχνης, που αφηγείται και αυτό ιστορίες, είναι η πεζογραφία. Είναι τυχαίο άραγε που η αμερικανική κινηματογραφική βιομηχανία, αν και έχει στρατιές επαγγελματιών σεναριογράφων στη διάθεσή της, εξακολουθεί ακόμα και σήμερα να βασίζεται ένα πολύ μεγάλο μέρος της παραγωγής της σε μυθιστορήματα;

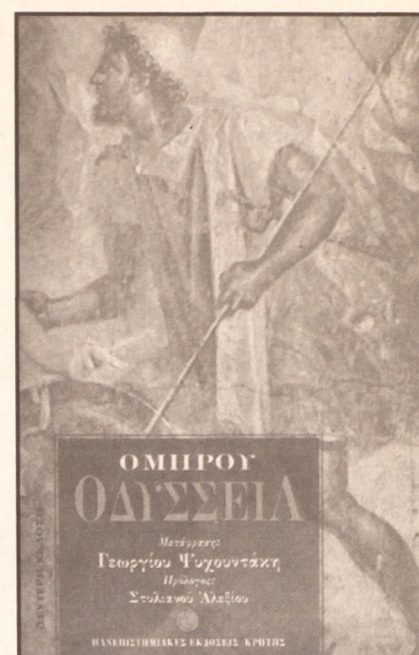
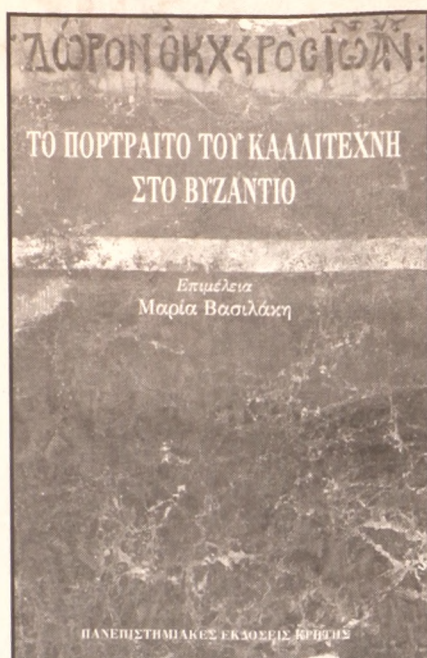
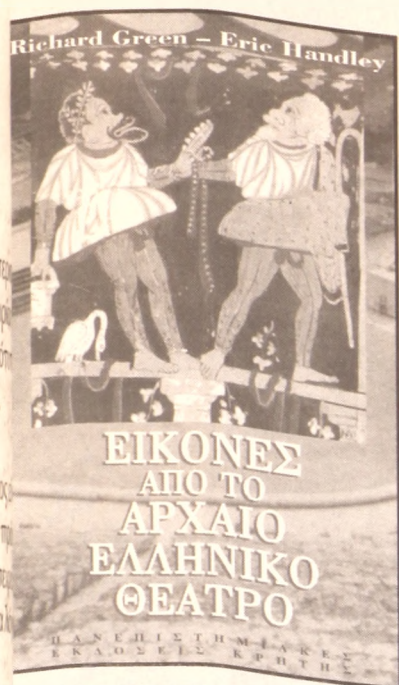
Εννοείται ότι το να μεταφέρονται μυθιστορήματα στον κινηματογράφο δεν είναι πανάκεια. Δεν προφυλάσσει κάτι τέτοιο έναν ασημένιο σκηνοθέτη από το να γυρίσει μια ασημένια ταινία, ακόμα κι αν αυτή βασίζεται σ' ένα αριστουργηματικό μυθιστόρημα. Το θέμα είναι ότι το μυθιστόρημα ως είδος έχει πολύ μεγαλύτερη παράδοση πίσω του, πολύ πιο πλούσια εμπειρία στην αφήγηση ιστοριών. Και ο κινηματογράφος μιας χώρας θα έπρεπε –ει μη τι άλλο– να μεταφέρει πρώτα πολλά από τα μυθιστορήματά της, να μαθητεύσει σ' αυτές τις έτοιμες, προϋπάρχουσες ιστορίες, πριν αρχίσει να αφηγείται δικές του, πρωτότυπες. (Υπ' αυτήν την έννοια θεωρώ θετικό το παράδειγμα ενός νέου σκηνοθέτη, του Γκορίτσα, που όλες του οι δουλειές βασίζονται σε βιβλία: του Χαριτόπουλου, του Δημητρίου και, αυτή που τώρα ετοιμάζει, στον Συνδυασμό του Σάκη Τότλη). Οι περισσότερες ελληνικές ταινίες δεν πάσχουν από σενάρια –το σενάριο είναι ένα πρόβλημα τεχνικής φύσεως εν τέλει–, απλώς δεν αφηγούνται ιστορίες.

5. ΚΑΘΕ ΦΟΡΑ ΠΟΥ ΑΚΟΥΩ για τα τετρακόσια χρόνια της τουρκοκρατίας δεν μου έρχονται στον νου σκηνές από κάποια ελληνική ταινία, αλλά από τον Καπετάν Μιχάλη του Καζαντζάκη. Και κάθε φορά που ακούω για τον εμφύλιο της Γιουγκοσλαβίας, θυμάμαι *Το κιβώτιο* του Αλεξάνδρου που είναι τόσο αλληγορικό ώστε να αφορά πολλούς εμφυλίους πολέμους. Δεν θα έπρεπε να έχουν μεταφερθεί αυτά τα μυθιστορήματα και τόσο άλλα στον κινηματογράφο; Και γιατί οι Έλληνες σκηνοθέτες αποφεύγουν να διασκεύασουν ξένα μυθιστορήματα, παλιά και σύγχρονα; Ο γέρος και η θάλασσα του Χεμινγκουέι ταιριάζει απόλυτα στην ιδιοσυγκρασία μας, στη στενή μας σχέση με τη θάλασσα. Και οι ήρωες στο *Άνθρωποι και ποντίκια* του Στάινμπεκ, που δουλεύουν σ' ένα κτήμα στην Καλιφόρνια, θα μπορούσαν άνετα να μεταφερθούν σ' ένα κτήμα του Θεσσαλικού κάμπου. Ο κατάλογος είναι ανεξάντλητος. Αρκεί να καταλάβουμε ότι δεν είμαστε μόνοι μας σ' αυτόν τον κόσμο, δεν είμαστε ανάδελφοι. Αυτό ειδικά, το τελευταίο, είναι ένα κακό σενάριο που εμένα τουλάχιστον ποτέ δεν κατόρθωσε να με πείσει.

ΑΠΟ ΤΟΝ
ΒΑΓΓΕΛΗ
ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟ

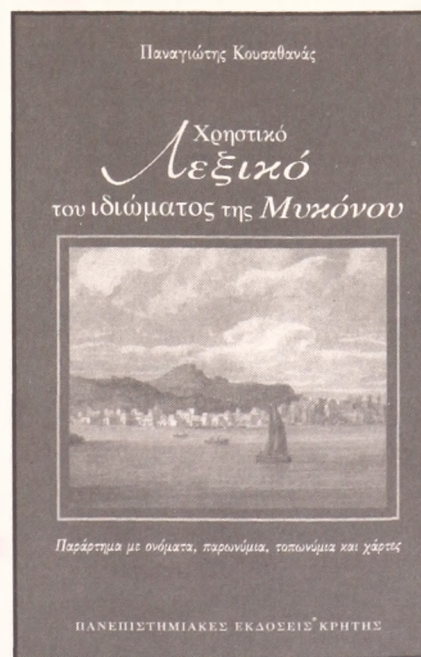
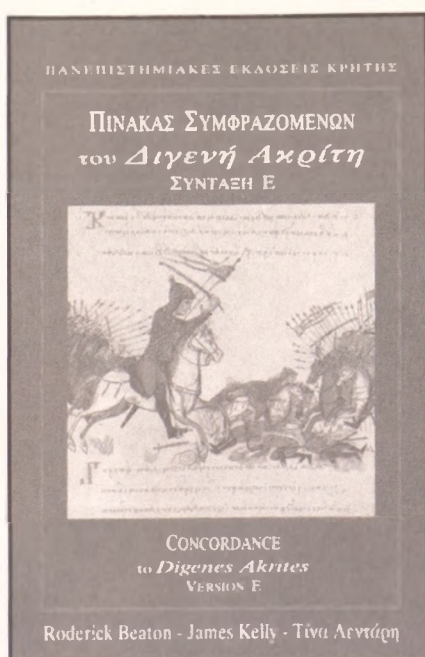
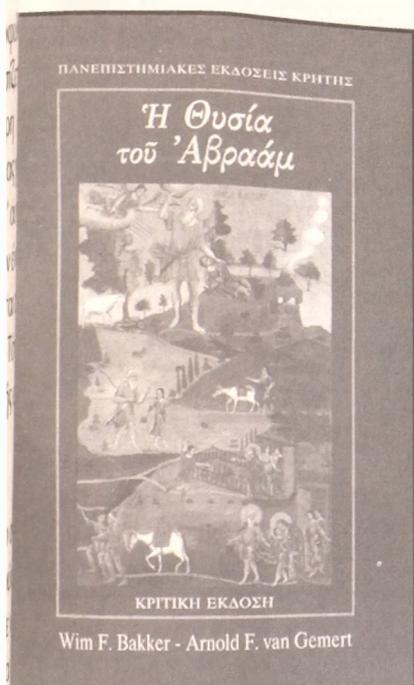
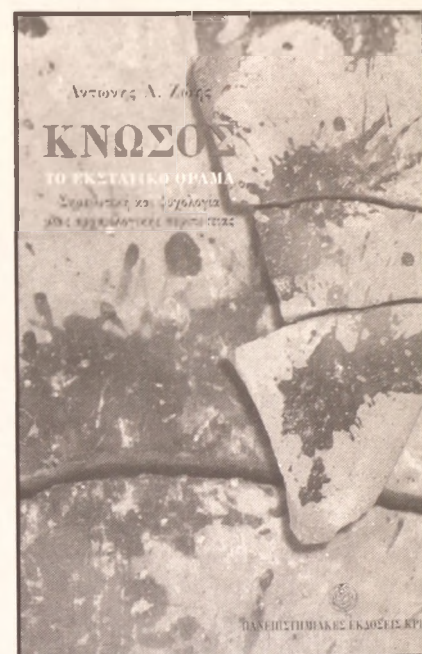
Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

νέες κυκλοφορίες

ΣΕΙΡΑ: Συμβολές στις Επιστήμες του Ανθρώπου

φιλολογία ♦ αρχαιολογία ♦ ιστορία
♦ ιστορία τέχνης ♦ γλώσσα ♦ διάλεκτοι
♦ λαογραφία ♦ ψυχολογία ♦ κοινωνιολογία

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ - Ι.Τ.Ε.

ΑΘΗΝΑ: Μάνης 5 - 106 81 ΤΗΛ. (01) 3818372, FAX: 3301583
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: «Στοά του βιβλίου», Νέα Στοά Αρσακείου, Πανεπιστημίου 49
ΗΡΑΚΛΕΙΟ: Νέα Κτίρια Φυσικού Τ.Θ. 1527 - 711 10. ΤΗΛ. (081) 394235, FAX: 394236
e-mail: pek@physics.uch.gr. URL: http://www.pek.uch.gr

Κρεσέντο ή σιωπή 🇬🇷 Πάντα φίλοι

ΤΟ ΚΑΠΝΙΣΜΑ ΒΛΑΠΤΕΙ ΣΟΒΑΡΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ

Το Υπουργείο Υγείας προειδοποιεί: